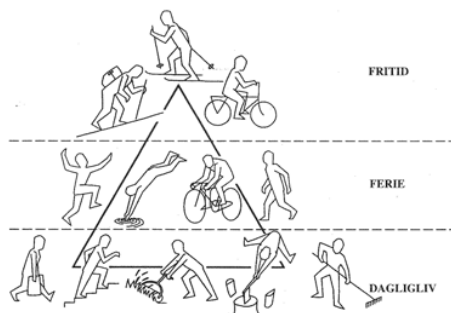

Ph.d.-afhandling af Peter Mindegaard
Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund
Institut for Idræt og Biomekanik, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet
August 2010

Boldspil under kulturel og samfundsmæssig forandring

- en kulturanalyse af fodbold og håndbold som breddeidræt

Indholdsfortegnelse

Prolog: Skiftedage i de store boldspil?	- 4 -
Indledende bemærkninger	- 9 -
Indledning og baggrund	- 9 -
Læsevejledning – afhandlingens opbygning.....	- 11 -
1. Første del – Metode, teori og empiri.....	- 12 -
1.1. Metode – de mange facetter	- 12 -
1.1.1. Før afhandlingen – et pilotprojekt.....	- 13 -
1.1.2. Subjektivitet – objektivitet, om forforståelse.....	- 15 -
1.1.3. Afhandlingens overordnede formål.....	- 20 -
1.1.4. Problemformulering.....	- 21 -
1.2. Teori.....	- 22 -
1.2.1. Norbert Elias, figurationer og interdependens	- 22 -
1.2.2. Figuration(er) – at se og analysere mønstre.....	- 29 -
1.2.3. Relationer – en måde at løse sociologiens problem på	- 32 -
1.2.4. De ikke-intenderede resultater af handlinger.....	- 35 -
1.2.5. Livsform som analysemodel	- 37 -
1.2.6. Konfigurationsanalysen – et metodisk analyseredskab.....	- 41 -
1.2.7. Konfigurationsanalysens praktiske brug.....	- 45 -
1.3. Empiri – en kvantitativ og en kvalitativ del.....	- 48 -
1.3.1. Undersøgelsesfeltets praktiske afgrænsning	- 49 -
1.3.2. Den kvantitative empiri – spørgeskemaundersøgelsen.....	- 55 -
1.3.3. Spørgeskemaundersøgelsens praktiske gennemførelse.....	- 57 -
1.3.4. Det statistiske materiale i fodbold og håndbold	- 60 -
1.3.5. Den kvalitative empiri - interviews.....	- 62 -
1.3.6. Om konstruktionen af typer	- 66 -
1.3.7. Bagvedliggende determinanter for de tre realtypiske livsformer ..	- 70 -
1.3.8. Det kvantitative datamateriale.....	- 71 -
1.3.9. Forholdet mellem arbejdsstatus og aktivitetsniveau	- 73 -
1.3.10. Fodbold.....	- 78 -
1.3.11. Realtyperne i fodbold.....	- 81 -
1.3.12. Håndbold.....	- 86 -
1.3.13. Realtyperne i håndbold	- 88 -
2. Anden del – De historiske forudsætninger	- 94 -
2.1. Samfundet og idrætten – frem mod midten af tresserne.....	- 94 -
2.1.1. Samfundet før midten af tresserne – land og by	- 95 -
2.1.2. Om fritidens fremkomst som en selvstændig tid.....	- 97 -
2.1.3. Fritidens og hverdagslivets sociologi.....	- 99 -
2.1.4. Starten, skytter og gymnaster	- 101 -
2.1.5. Det nye udefra – sportens indtog	- 102 -
2.2. Et samfund konstituerer sig – Danmark og velfærdsstaten	- 105 -
2.2.1. Arbejdslivet	- 106 -
2.2.2. Familie- og fritidslivet	- 112 -
2.2.3. Idrætten, sporten og kropskulturen, fra 1964 og fremefter	- 115 -
2.3. Boldspillenes historiske baggrund.....	- 119 -

2.3.1. Fodbold – fra angelsaksisk spil til global sport	- 119 -
2.3.2. Håndbold – fra dansk spil til (næsten) global sport.....	- 127 -
2.3.3. Boldspil og livsformer.....	- 135 -
3. Tredje del – Konfigurationsanalyse	- 141 -
3.1. Tid.....	- 141 -
3.1.1. Fodbold – tid.....	- 145 -
3.1.2. Håndbold – tid.....	- 149 -
3.1.3. Tid – afslutning.....	- 152 -
3.2. Rum.....	- 158 -
3.2.1. Fodbold – rum.....	- 164 -
3.2.2. Håndbold – rum.....	- 167 -
3.2.3. Rum – afslutning.....	- 169 -
3.3. Energi	- 172 -
3.3.1. Fodbold – energi.....	- 175 -
3.3.2. Håndbold – energi	- 180 -
3.3.3. Energi – afslutning	- 187 -
3.4. Relationer.....	- 190 -
3.4.1. Fodbold – relationer	- 193 -
3.4.2. Håndbold – relationer.....	- 197 -
3.4.3. Relationer – afslutning.....	- 203 -
3.5. Objektivisering.....	- 205 -
3.5.1. Fodbold – objektivisering.....	- 205 -
3.5.2. Håndbold – objektivisering.....	- 210 -
3.5.3. Objektivisering – afslutning	- 213 -
3.6. Organisering.....	- 217 -
3.7. Værdier	- 222 -
3.8. Perspektivering.....	- 227 -
Epilog	- 229 -
Dansk resume.....	- 231 -
English abstract.....	- 233 -
Litteratur.....	- 235 -
Bilag 1	- 253 -
Bilag 2 - interviewguide.....	- 287 -
Bilag 3 - spørgeskema	- 288 -

Prolog: Skiftedage i de store boldspil?

Det er på den tid af dagen hvor mørket er ved at få overtaget, og den lave efterårssols sidste stråler ikke mere når helt ned på parkeringspladsen foran den lokale idrætshal. Lydene fra eftermiddagens hektiske trafik af drenge og piger, med sportstøj i sportstasker og plastikposer, er for længst forstummet, og cykelstativerne står tomme hen. Aktiviteten er nu mindre hektisk og mere stille. Alene og i små grupper ankommer nye folk til hallen. Cathrine glider lydløst ind over parkeringspladsen og parkerer næsten umærkeligt sin cykel i det tomme cykelstativ, mens Bent nærmest samtidigt parkerer sin bil lidt afsides på parkeringspladsen, under et af de få træer. Uden at hilse på hinanden bærer de deres store og tungt læssede sportstasker over parkeringspladsen og ind ad de dobbelte døre til foyeren med indgangen til den fuldt oplyste sportshal. Inde i hallen støder de til deres respektive grupper. Cathrine mødes med et par andre piger, alle i gymnasiealderen, og efter lidt småsnak begiver de sig i samlet flok ned ad en af de lange gange, ned mod styrketræningslokalet. Imens kigger Bent lige inden for i cafeteriaet og hilser på et par andre mænd i midten af trediverne, inden han går ned mod herrernes omklædningsrum.

Mindre end to timer senere, da mørket har fået overtaget, går Bent igen over parkeringspladsen. Inden bilen startes hilses der kort af med de andre fra de små grupper der på dette tidspunkt forlader hallen, på vej hjemad. På dette tidspunkt ankommer Gerda, og hun parkerer sin cykel ved siden af Cathrines i cykelstativet. Gerda går direkte ind i cafeteriaet, hvor hun straks tager plads ved et bord med andre kvinder, hvoraf de ældste er i pensionsalderen, mens de yngste er i slutningen af tyverne. Et par timer senere, og længe efter at Cathrine er taget af sted, forlader også Gerda sportshallen, som en af de sidste. Da lyset kort tid efter slukkes, først i hallen og siden på parkeringspladsen, er der mindre end en time til, at kirkeklokkerne vil bebude at det er midnat, og at en ny dag er begyndt.

Mønsteret er det samme, om det er sommer eller vinter, i den mindre landsby, den store provinsby eller hovedstaden. I tidsrummet fra midt på eftermiddagen og til sent om aftenen er der en fast strøm af mænd og kvinder, af børn, unge og ældre, der kommer og går ved idrætshaller og fodboldbaner rundt omkring i landet. Det mønster, der dannes af deres henholdsvis ankomst og afgang fra de forskellige sportspladser må for førstegangsiagttageren umiddelbart forekomme kaotisk og uigennemskueligt. Men har man overværet fænomenet et vist antal gange eller selv været en del af det, tydeliggøres visse mønstre. Rækkefølgen hvori de forskellige aldersgrupper arriverer, den tid de enkelte grupper tilbringer på fodboldbanen eller i idrætshallen, fordelingen mellem mænd og kvinder, drenge og piger, børn, unge og ældre, og mellem dem, der er aktive på forskellige præstationsorienterede niveauer.

Og situationen er stort set en kopi af det mønster, der er foregået foran danske fodboldbaner og idrætshaller så længe de fleste kan huske tilbage, i hvert fald siden tresserne. Børn, unge og ældre, kvinder og mænd er kommet og gået i en lind strøm, efter et bestemt mønster. Et mønster, der ikke er blevet stillet spørgsmålstegn ved, for sådan var det jo bare. Ville man spille fodbold eller håndbold indrettede man sin dagligdag efter det. Men dermed ikke være sagt, at intet er forandret, og alt er som det altid har været. Men forandringerne har været små og er kommet gradvist, så vi langsomt har vænnet os til dem, og derved betragter vi den nuværende situation som den naturlige. Som den rigtige. Det vi mest ser, når der tales om forandringer, og det tales der meget om, er de mere dagligdags ting, såsom at børnene, der førhen oftest kom på cykel, i dag bliver kørt af deres forældre, og at det liv der før blev levet i cafeteriaet før og efter træning og kamp nu svinder til fordel for de logistiske gøremål. At alt var anderledes (og bedre) førhen. Men der er også sket andre forandringer. Forandringer, der især gør sig gældende i medlemssammensætningen. Piger og kvinder udgør en stadig større andel af medlemmerne i forhold til drenge og mænd, og børn og unge udgør en stadig større andel i forhold til de voksne og ældre.

Lad os for en kort stund returnere til Cathrine, Bent og Gerda. For som det er fremgået af den hidtidige beskrivelse af dem, så tilhører de hver deres generation, hvilket betyder, at de har hver deres livshistorie at fortælle. Og selv om deres livshistorier ikke er lige lange, har de lighedspunkter, især da det ved samtaler med Bent og Gerda viser sig, at de er enige om et centralt element, nemlig at livsrytmen og kompleksiteten i samfundet er anderledes, og større nu, end den var i midten af tresserne. Gerda, som var ung dengang, taler således, uden at forfalde til nostalgi, om en tid, hvor man bare gjorde tingene i forhold til nu, mens Cathrine, som den yngste, primært fokuserer på den måde, hvorpå hver time af hendes dagligdag er skemalagt, for at hun kan følge med i de forskellige aftaler og samtidig tilfredsstille de krav der stilles til hende. Generationsmæssigt står Bent imellem dem, med en fod i hver lejr. Også mentalt står han midt imellem, og på den ene side synes han at længes tilbage mod en tid, hvor meget så anderledes og enklere, ud, mens han på den anden side, som både Cathrine og Gerda, er nødt til at indrette sig for at kunne agere i forhold til de nutidige krav.

At disse tre mennesker, repræsenterende hver deres generation, synes at nutiden virker mere kaotisk, kompleks og uoverskuelig end den tid der er gået forud kan der gives mange forklaringer på. En af dem der på overbevisende måde har beskrevet denne udvikling er amerikaneren Richard Sennett, der i bogen *Det fleksible menneske – eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning* ud fra et generationsperspektiv har analyseret og beskrevet elementer af denne udvikling set ud fra de krav som det fleksible arbejdsliv stiller til det moderne menneske. Krav der, selv om de tager udgangspunkt i arbejdet og arbejdslivet, hurtigt breder sig til hverdagslivet, hvor de påvirker hele den måde hvorpå vi agerer og interagerer som mennesker. Derved bringer Sennett implicit en etisk dimension ind i debatten om fleksibilitet, samtidig med at han behændigt tager afstand fra den monokausale forklaring for alle

moderne former for samfundsrelaterede emner, at næsten enhver form for udvikling (og afvikling) kan og må henføres til en stigende individualisering.

Hvor Sennett i sin metodiske og empiriske tilgang til problematikken omkring fleksibilitet fokuserer på det skifte, der er sket inden for de sidste to generationer, beskæftiger den tysk jødiske sociolog Norbert Elias sig med et noget længere tidsrum, samtidig med at hans formål er et noget andet, men i denne sammenhæng stadig meget relevant. I sine sociologisk-historiske analyser, i *Über den Prozess der Zivilisation: soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*, argumenterer han blandt andet for, at der historisk set er sket en udvikling hen imod en stigende gensidig afhængighed, interdependens, mellem mennesker, grupper, og grupper af mennesker. Derved er vi som mennesker, ifølge Elias, både blevet mere afhængige af hinanden og af de systemer som vi interagerer i. En argumentation der, på samme måde som den Sennett fremfører, implicit modvirker individualiseringstesen, samtidig med at Elias opstiller et scenario, hvor beslutninger og handlinger både har tilsigtede og utilsigtede virkninger.

Man kan nu spørge Cathrine, Bent og Gerda om, hvorfor de er aktive håndboldspillere, og hvorfor de fortsætter med at være aktive? Især set i lyset af, at der er sket store forandringer både i samfundet og i kropskulturen i løbet af det sidste halve århundrede. Svaret vil her nærmest samstemmende fra de tre være, at deres dedikation over for sporten er så stor, at de simpelthen ikke kan lade være. Det ses ved, at netop dedikationen, forstået som forholdet mellem deres respektive tradition i sport(en), glæden ved at konkurrere med andre og sig selv, og det sammenhold, der er i foreningsidrætten, tilsammen udgør en så stor og sammentømret enhed, at de har valgt at være aktive i den foreningsorganiserede idræt. Men der er en om ikke ubekendt så dog forstyrrende faktor, som de tre hele tiden har med i deres overvejelser, når girokortet skal betales, og medlemskabet til deres respektive foreninger dermed skal forlænges. Denne forstyrrende faktor er, hvordan fritidsaktiviteterne indpasses i et liv, hvor prioriteringerne foretages imellem arbejdsliv, familieliv og fritidsliv.

Der er ingen indbygget automatik i at være medlem af en idrætsforening. Både Cathrine, Bent og Gerda har således gjort og gør sig stadig overvejelser omkring deres tilknytning til sporten. Overvejelserne, der er præget af den prioritering, der foregår i spændingsfeltet mellem arbejdsliv (herunder det at være under uddannelse), familieliv og fritidsliv, må derved betragtes som værende resultatet af grundige overvejelser, hvor deres situation i forhold til hele den måde, deres liv er organiseret på, tages med i overvejelserne. Når Cathrine eksempelvis taler om forholdet mellem på den ene side at være et talent inden for håndbold, og på den anden side at være fokuseret på de krav, hun selv og samfundet stiller til, at hun skal tage en uddannelse, så er det en vigtig overvejelse for hende, hvor prioriteringen lægges, på samme måde som det er for Bent. Ved ham går spændingsfeltet mellem hensynet til at få familien til at fungere som en helhed og kravene fra et omskifteligt arbejde. Endelig er der Gerda som, på trods af at hun ikke længere er på arbejdsmarkedet, må prioritere mellem de familiemæssige forpligtigelser og de overvejelser, der kan henføres til om, og i givet fald hvor længe, kroppen endnu kan holde til, at hun er aktiv på den ene side, og på den anden side de oplevelser og glæder, som foreningsidrætten giver hende.

Indledende bemærkninger

Indledning og baggrund

Denne ph.d.-afhandling er en opsamling og samlet fremstilling af det arbejde, som ligger bag det treårige forskningsprojekt *Boldspil under kulturel og samfundsmæssig forandring*. Arbejdet er gennemført på Institut for Idræt og Biomekanik ved det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Syddansk Universitet i Odense på foranledning af Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, DGI. Projektets overordnede formål har været at undersøge forskellige aspekter af forholdet mellem på den ene side de samfundsmæssige forandringer, der er sket primært i tiden fra det danske velfærdssamfunds fremkomst og til nu, og på den anden side udviklingen inden for boldspil, in casu fodbold og håndbold, i den samme periode.

I afhandlingen belyses forskellige aspekter af, hvordan de samfundsmæssige forandringer, der er sket siden sportens fremkomst, på afgørende vis har og har haft, indflydelse på den måde, vores idrætskultur organiseres og praktiseres på. Den indledende historisk-sociologiske diskussion, der udgør afhandlingens første undersøgelsesfelt, afdækker sammenhængen mellem samfundets organisering og valg af idrætsaktivitet, og hvilken betydning det har for den samlede idrætsdeltagelse. Der arbejdes ud fra en antagelse om, at idrættens udvikling ikke følger en lineær udvikling, men i stedet sker i bølger,¹ ud fra en sammenhæng mellem idrætskultur og samfundsstruktur. For denne afhandling betyder det, at den traditionelle foreningsidræt, der udviklede sig på baggrund af 1900-tallets kulturelle strømninger, og som især fik mange medlemmer fra midten af 1960'erne frem mod kulminationen i 1980'erne, blev udfordret af den såkaldte uorganiserede, eller ikke-organiserede, idræt. Den anden del, den aktørorienterede diskussion, som udgør afhandlingens andet undersøgelsesfelt,

---

¹ Larsen 2003 side 15.

søger at besvare spørgsmålet om, hvem de aktive i breddeidrætten er,² og hvordan de indpasser deres idrætsmæssige aktiviteter i deres daglige liv. Endelig søges der i den tredje del, den værdimæssige diskussion, at belyse forholdet mellem holdninger og værdier i fodbold og håndbold som breddeidræt, da idrætten når den udføres i DGI-regi også tillægges en kulturel dimension. På trods af væsentlige forskelle på tematikken i de tre undersøgelsesfelter er der også en fælles tematik, nemlig forholdet mellem idræt og samfund i strukturperspektiv, i aktørperspektiv og ud fra et idébaseret perspektiv. Disse relationelle forbindelser har på afgørende vis haft indflydelse på valget af teoretisk udgangspunkt.

Endelig er der en række personer uden hvem projektet ikke havde været muligt. For det første skal der lyde en tak til DGI, der overhovedet gennem deres støtte gjorde projektet muligt. Dernæst en stor tak til min hovedvejleder, dr. phil. habil. Henning Eichberg og medvejleder Lektor ph.d. Per Jørgensen, begge fra Institut for Idræt og Biomekanik, IOB, Syddansk Universitet. Tak for gode og kritiske kommentarer, og for at have tålmodighed, når noget igen trak ud i for lang tid.

Også en stor tak til professor Bjarne Ibsen, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, CISC, Syddansk Universitet, og kolleger ved både CISC og IOB.

En stor tak skal også tilfalde alle de personer, der har stillet sig til rådighed i forbindelse med projektet; ved at besvare spørgeskemaer, lade sig interviewe, og for at lade mig observere på kurser med mere. Tak for det.

Til sidst skal også mine venner og familie have en særskilt tak. Tak for at I har accepteret, at jeg til tider har været lidt fraværende, når tankerne har været andetsteds. Og tak for at I har givet mig tid og ro, når det var efterspurgt. En

---

² I denne afhandling refereres der med begrebet breddeidræt til den del af aktive fodbold- og håndboldspillere der er aktive på et ikke-elitært niveau. Historisk har der været tale om, at der er en forskel på breddeidræt, der organisatorisk har været forbundet med DIF, og folkelig idræt der, ud over dets organisatoriske tilknytning til forløberen for DGI, DDGU, også er blevet tillagt at have en kulturel dimension. Men begrebet folkelig idræt er nu opgivet af DGI (Trangbæk 1995b side 204).

særlig stor tak skal lyde til min kone Louise, og vores søn Rasmus, for deres store opmuntring.

Læsevejledning – afhandlingens opbygning

Afhandlingen er som sagt tematisk inddelt. I afhandlingens indledende del 1 behandles afhandlingens metodiske, teoretiske og empiriske udgangspunkt. I del 2 analyseres og sættes materialet ind i en større samfundsmæssig sammenhæng, og i del 3 analyseres materialet i forhold til konfigurationsanalysens kategorier. Endelig konkluderes og perspektiveres.

Denne opdeling betyder dels, at de enkelte afsnit kan læses separat, omhandlende hver deres tematiske problemstilling, dels at afhandlingen kan læses som en sammenhængende fremstilling. Læses den som en sammenhængende fremstilling, hvilket anbefales, må der påregnes enkelte gentagelser og overlap, da de behandlede problemstillinger er meget komplekse og på mange felter indbyrdes forbundne.

1. Første del – Metode, teori og empiri

1.1. Metode – de mange facetter

Antropologen Kirsten Hastrup har vist hen mod nogle af de grundlæggende definatoriske metodeproblematikker, der findes i de humanistiske forskningsprocesser.³ Forskningsprocessen kan ikke betegnes som en sådan i ental, men må i stedet skrives i flertal, da et af forskningsprocessernes kendetegn er den vekselvirkning, der er mellem perioder, hvor dataindsamlingen, datasystematiseringen og dataanalysen forløber som forventet, og perioder hvor dele af de selv samme forskningsprocesser må omtænkes og omstruktureres. Der er med andre ord brug for, at forskeren hele tiden forholder sig til det sidst indhentede, systematiserede og analyserede materiale, og bedømmer, hvordan det på den ene side passer ind i allerede kendte mønstre, og på den anden side adskiller sig fra dem og udstikker nye erkendelsesmæssige retninger; at man hele tiden medtænker den metodiske og teoretiske ramme forskningsarbejdet foregår i, hvorved det bliver muligt ikke kun at reproducere allerede kendt viden, men også selv at producere ny viden. På trods af, eller måske nærmere på grund af, at nye erkendelser kontinuerligt ændrer forholdet til undersøgelsesfeltet, er det nødvendigt at anvende en stringent metode der bygger på teoretisk velbegrundede overvejelser. På den måde bliver undersøgelsens produkt, på trods af, at der tænkes historiske perspektiver ind i det, ikke en helhedsbeskrivelse af den nutidige kultur. I stedet er resultatet af analyserne at betegne som *et fikseret moment i epokens tidslige udstrækning*,⁴ et moment der har temporære kendetegn.

---

³ Hastrup 1999 side 14.

⁴ Jantzen 1992 side 127.

Den efterfølgende beskrivelse af baggrunden for projektet, fra de første og indledende studier over de metodiske og teoretiske overvejelser til den endelige udformning, skal ses i relation til ovenstående tanker.

1.1.1. Før afhandlingen – et pilotprojekt

Afhandlingen er skrevet som efterfølger til to pilotprojekter, et som Bjarne Ibsen⁵ lavede i sommeren 2004 og et som undertegnede⁶ lavede i efteråret 2006. Pilotprojekterne var blevet til på foranledning af Danske Gymnastik- & Idrætsforeninger, DGI, der ønskede en bred kulturalanalytisk beskrivelse af de mulige problemstillinger, som berører fodbold- og håndboldkulturerne i et samfund og idrætsfelt, der er under forandring. Det projekt, undertegnede gennemførte under titlen *Fodbold og håndbold under kulturel og samfundsmæssig forandring – en undersøgelse af nogle tendenser vedrørende de to boldspils tidligere og nuværende position i samfundet*, opererede fra starten med en tredelt problemstilling. En statistisk, der klarlagde forskellige aspekter vedrørende medlemsudviklingen i de to sportsgrene; en kulturalanalytisk, der belyste nogle kulturelle aspekter vedrørende boldspillenes position i det danske samfund; og en ideologisk og organisatorisk fokuseret problemstilling, hvor undersøgelsesfeltet var holdninger, normer og værdier hos instruktører, ledere, trænere og aktive inden for boldspillene. Formålet med den tredelte problemstilling var, ved hjælp af både kvalitative og kvantitative metoder, at få klarlagt, hvilke analysefelter det ville være relevant at få en dybere viden om i en eventuel fremtidig forskning.

Resultatet af det gennemførte arbejde var, at den organiserede foreningsidræt havde oplevet en markant medlemsnedgang i forhold til den ikke-organiserede og kommercielle idræt, samtidig med, at der over tid var sket en forskydning i medlemssammensætningen, så de yngste medlemmer udgjorde en stadig

---

⁵ Ibsen 2004.

⁶ Møller 2006.

større andel af det samlede antal medlemmer. For det andet blev det vist, at den måde som sport, herunder fodbold og håndbold, udøves på, historisk set er tæt forbundet til den måde, det omgivende samfund strukturelt set er indrettet på. Og for det tredje dokumenteredes det, at begreber, der kan forbindes med konkurrence, socialisation og fællesskabsfølelse, er centrale, når personer tilknyttet den organiserede idræt udtaler sig om dens værdier og normer.

Den overordnede konklusion på det gennemførte pilotprojekt blev, at den generelle medlemsudvikling har vist, at der igennem de senere årtier er opstået en diskrepans mellem på den ene side den måde idræt udøves på, og på den anden side samfundets konstituering. Det blev derfor besluttet at der i et efterfølgende forskningsprojekt, udført under arbejdstitlen *Fodbold- og håndboldkulturen i Danmark og DGIs placering deri*,⁷ skulle arbejdes ud fra sociologiske, antropologiske og fænomenologiske aspekter, med henblik på at beskrive boldspillene forhold til samfundet ud fra et kulturanalytisk perspektiv.⁸

At skulle beskæftige sig med både fodbold og håndbold, to idrætter, der i en kulturanalytisk forstand dækker over et meget bredt felt, kræver overvejelser omkring til- og fravalg hvad angår metode, teori og empiri. Der vil derfor hele tiden være tale om at information desintegreres og opløses, at delelementer tages ud af deres helhed med henblik på efterfølgende analyser. Men samtidig skal de analyserede delelementer hele tiden ses som en sammenhængende del af den helhed, som det analyserede felt omfatter. Der er i den forbindelse udvalgt nogle specifikke parametre, som er bestemt af den førnævnte arbejdsste- se om en opstået diskrepans mellem idrætsudøvelse og samfundsorganisering. De tre tilgange til projektet, den sociologiske, den antropologiske og den fænomenologiske, er implementerede dele af teorien og metoden. Kulturanaly-

---

⁷ Ibsen 2004.

⁸ I forbindelse med projektet blev der nedsat en følgegruppe. Den bestod af følgende personer: Erik Christensen (konsulent, DGI), Max Rasmussen (konsulent, DGI), Bjarne Christensen (DGI), Bente O. Pedersen (DGI Håndbold), Kaj Kirk (DGI Fodbold), Karsten Kjær (konsulent, DGI) og Torben Andersen (DGI Håndbold).

sen, der både har sociologiske og historiske rødder, danner udgangspunkt for afhandlingens teori, men også antropologien og fænomenologien spiller hver deres rolle, da de som metoder har en mere åben, og eksplorativ, karakter, og ikke er fokuseret på prædefinerede strukturer.

1.1.2. Subjektivitet – objektivitet, om forforståelse

Den amerikanske antropolog Ruth Benedict har skrevet, at vi som mennesker og forskere ikke ser den linse gennem hvilken vi betragter verden.⁹ På trods af at Benedicts udsagn specifikt var rettet mod forskerens forforståelse i forbindelse med beskrivelsen af en fremmedartede og ofte eksotiske kulturer, giver hendes citat også god mening i forhold til at indsamle, analysere og formulere data, indsamlet i ens egen kultur. I den svenske kulturanalytiske tradition siges det:

Medan antropologen anstränger sig at komma in i den främmande kulturen, känner vi ibland ett behov av att ta oss ut från den allför bekanta kulturen. Vi tar en mängd saker för givna och har svårt att problematisera det välkända.¹⁰

Problematikken med at komme ind i en fremmed kultur og der afklæde sig sine fordomme er i de tilfælde, hvor forskningen foregår i ens egen kultur, afløst af en problematik, hvor det iagttagede kan forekomme selvfølgeligt og dermed uinteressant, hvorved forskeren risikerer at overse væsentlige problemstillinger. Det trivielle daglige liv med de faste rutiner forekommer på overfladen ikke kun mindre eksotisk, men også mindre informativt end den balinesiske hane-kamp, der så malende er beskrevet hos Clifford Geertz. En forskningstraditi-

---

⁹ Ehn & Löfgren 1982 side 11.

¹⁰ Ehn & Löfgren 1982 side 12.

on som den svenske kulturanalytiske tradition stiller sig forbeholden over for.¹¹ For den svenske kulturanalytiske tradition er det netop en pointe, at selv om noget på overfladen måtte forekomme gråt, kedeligt og selvfølgelig, så betyder det ikke, at det ikke indeholder en kulturel udsagnskraft. Eksempelvis forekommer det umiddelbart selvfølgelig, og derfor ikke særligt eksotisk og spændende, når ganske almindelige mennesker, som beskrevet i denne afhandlings prolog, ankommer til en idrætshal. Men, og det er pointen i Ehn & Löfgrens argumentation, så kan dette selvfølgelig ved begivenheden være med til, hvis man sætter det ind i en bredere kontekst, både at fortælle noget om hvem disse mennesker er, og noget om det samfund de lever i. Men før forskeren kan få et indblik i de bagvedliggende fortællinger, må han lede efter dem, prøve at åbne sit undersøgelsesfelt op, og stille spørgsmålstejn ved det, i stedet for at tage det for selvfølgelig. Ved på den måde at analysere hverdagsfænomener bliver det muligt at belyse de grundlæggende værdier og kulturelle mønstre i et givent samfund.¹²

Den forsker der forsker i fænomener der forefindes i hans egen kultur er dermed i en position, hvor han hele tiden på det teoretiske plan må videnskabeliggøre sin tilgang til feltet. Eller, som det er formuleret i den svenske tradition: *Varje tolkning har en teoretisk bakgrund, även om forskaren inte gjort sig medveten om denna.*¹³

I forbindelse med kulturanalysen af DGIs landsstævne 2002 på Bornholm, konstaterer Eichberg & Madsen om den position, de som forskere indtager i forhold til forskningsfeltet:

At forskerne indgik i stævnets sociale og følelsesmæssige proces, var en del af empirien. Balancen mellem empirisk nærvær på den ene side og analytisk distancering på den anden fremkal-

---

¹¹ Møller 1997 side 29.

¹² Nielsen 2004 side 21.

¹³ Ehn & Löfgren 1982 side 117.

der analyseproblemer... Vores forskningsmæssige tilgang til landsstævnet har været en tilnærmelse udefra, dvs. ad antropologiens vej. Den antropologiske tilgang indeholder altid en sammenligning, hvad enten det er tydeliggjort eller ej. Forskeren er opmærksom på det, der er "fremmed" i forhold til hans eller hendes egen verden.¹⁴

Når landsstævnet sættes ind i en bestemt relationsmæssig og tematisk sammenhæng, styrkes forskernes erkendelsesmæssige side.¹⁵ Samtidig positionerer den hos Eichberg & Madsen anvendte konfigurationsanalyse sig inden for en dialektisk-materialistisk tradition, og landsstævnet opdeles tematisk i begrebsmæssige dualismer, eksempelvis fest over for faglighed, og krop over for tale.¹⁶ Hvor denne side af konfigurationsanalysens tilgang til det empiriske felt og til forskernes forforståelse af feltet bygger på en kritisk tilgang, da opererer forskerne i spørgsmålene til feltet ud fra en mere åben og fænomenologisk tilgang. Det kritiske forskningsspørgsmål, der begynder med "hvorfor", er blevet erstattet med det mere afdækkende "hvordan". Eksempelvis spørges der ikke til, hvorfor indmarchen til landsstævnet ikke i sin udtryksform har ændret sig nævneværdigt fra afholdelsen af de første landsstævner til det seneste landsstævne på Bornholm. I stedet spørges der ind til, hvordan indmarchen er i dag, og hvordan den var tidligere. En spørgeform der åbner op for en bredere tilgang til at indhente viden. Det kan derved ses som et forsøg på at kombinere elementer fra den teoristyrede kulturanalytiske tradition med en åben fænomenologisk tilgang til undersøgelsesfeltet.

I dette projekt, hvor der arbejdes ud fra såvel en teoretisk som en metodisk ramme, med konfigurationsanalysen som det samlende udgangspunkt, skal forskeren ikke fremtræde som et objektivt og fordomsfrit vidne til det analyse-

---

¹⁴ Eichberg & Madsen 2006 side 12.

¹⁵ Eichberg & Madsen 2006 side 13.

¹⁶ Eichberg & Madsen 2006 side 13.

rede kulturelle fænomen. I stedet er det formålet at beskrive det analyserede kulturelle fænomen så distanceret som muligt, ud fra den valgte teori og metode og den givne forforståelse. En forforståelse man som forsker ikke kan afklæde sig, men som man hele tiden må være sig bevidst.

I den forbindelse kan der refereres til den moderne hermeneutik som den tyske filosof Hans-Georg Gadamer har udformet med udgangspunkt i både Heideggers forestilling om mennesket som et tolkende væsen og Hegels forestilling om den menneskelige dannelse.¹⁷ Med disse referencer søger Gadamer at etablere et vidensbegreb, *fronesis*, som et alternativ til *episteme*, det moderne vidensbegreb. Resultatet er, at al viden er relativ, hvorved det ikke er muligt at nå en fuldstændig objektivitet og befri sig fra sin egen subjektivitet:

Grundtanken omfatter blandt andet, at tolkning og forståelse er en relation mellem det bekendte og det ubekendte. Vi tolker og forstår det fremmede og anderledes, som vi møder, med udgangspunkt i det, som vi hidtil har været bekendt med, som vi genkender og føler os hjemme i. Med den tanke som udgangspunkt kan vi bestemme dannelse som værende dialogisk og nært knyttet til den kulturelle arv. Dialog forstås så som det at åbne sig for andres tolkninger ved at sætte sin egen tolkning på spil og derigennem opnå en øget forståelse af den sag, som er under diskussion. Spørgsmålet om tradition og kulturel arv går således ud fra tanken om, at alle har forskellige former for tilhørsforhold til et eller flere fællesskaber, som for eksempel Charles Taylor har formuleret det.¹⁸

Ifølge Gadamer er det ikke muligt, at adskille objektivitet fra subjektivitet, da det er gennem ens subjektive viden, verden forstås. Og man dannes som menneske gennem tilhørsforhold til et varierende antal fællesskaber, hvorfor

---

¹⁷ Gadamer 2007.

¹⁸ Gustavsson 2001 side 193-194.

det hermeneutiske vidensbegreb bliver relevant, da det gennem det bliver muligt at forstå oplevelser i et fællesskab.

Ifølge denne hermeneutiske videnskabstradition accepteres det, at ethvert menneske har en forforståelse som viser sig i forhold til mødet med andre mennesker, og at forståelseshorisonten ikke er statisk, men forandrer sig over tid. Det indebærer, at den forforståelse, man møder et fænomen med i dag, kan være anderledes, end hvis man møder et tilsvarende fænomen på et senere tidspunkt.¹⁹ For at forstå andre må man prøve at sætte sig ind i deres tanker og følelser, ved hjælp af introspektion og empatisk indlevelse. Det er derfor ikke kun ønskeligt, men også forventeligt, at man i denne tradition som en del af forforståelsen anvender egne erfaringer og oplevelser som en del af forskningsprocessen. Forforståelsen må derfor hele tiden revideres og ses i forhold til ens egen erfaring, i et spil mellem del og helhed, som i en hermeneutisk cirkel, eller spiral. Den hermeneutiske spiral indikerer at der sker en erfaringsopbygning, hvilket betyder, at forforståelsen gradvist kvalificeres. Kohærenskriteriet for sandhed undgås, ved at man som forsker er vidende om, at der er flere meningsbærende lag. Derved er hermeneutikken, med betoningen af forforståelse, åben over for flere erkendelsesmuligheder; muligheder, der ikke er tilgængelige inden for den positivistiske videnskabstradition.

Hermeneutikken er til stede på flere af afhandlingens planer; i teori- og metodevalget, og i den position som forskeren har til feltet. Den måde man som et individ går til et undersøgelsesfelt på, og den måde man efterfølgende tolker den fundne empiri på, er forbundet med blandt andet den socialisering man har gennemgået, og den habitus man har opbygget.²⁰

Undertegnede forforståelse af det undersøgte felt, den danske fodbold- og håndboldkultur, beror især på tre forhold. For det første er der den egenerfaring, som undertegnede på linje med størstedelen af den danske ungdom har gjort mig inden for foreningsidrætten. Jeg har været aktiv fodboldspiller i

---

¹⁹ Køppe 2003.

²⁰ Bourdieu 1997 side 24.

barndommen og en del af min ungdom. Via denne socialisering ind i fodboldens felt har jeg oparbejdet en vis referenceramme, der kan ligge til grund for den måde, hvorpå jeg forstår de udsagn, som andre aktive kommer med. Vi taler, med andre ord, det samme sprog. Jeg er omvendt ikke i besiddelse af den samme forhåndsviden og dermed det samme sprog inden for håndboldens felt. Det er dermed nyt og fremmed land for mig. For det andet har jeg en idrætspolitisk baggrund. Som bestyrelsesmedlem i et specialforbund har jeg en indsigt i den organisationsverden, der ligger bag den aktiviteternes praktiske udførelse. En verden, hvori der skal navigeres på flere niveauer, mellem politikere og ansatte, mellem fortalere for den elitære sport versus fortalere for idrættens opdragende og oplysende potentialer, med mere. Og for det tredje er der den idrætsteoretiske baggrund, som jeg har opnået via mine studier på SDU. Jeg har lært nogle værktøjer til at begrebsliggøre de erfaringer, jeg har fra det praktiske og det politiske felt, hvilket betyder at jeg er blevet i stand til også at se på idrættens felt udefra, i et større samfundsmæssigt perspektiv.

1.1.3. Afhandlingens overordnede formål

I prologen blev tre af de mange personer, der indgår i idrættens persongalleri introduceret. De tre aktive idrætsudøvere repræsenterer hundredetusinde foreningsaktive inden for henholdsvis fodbold og håndbold.

Når det er valgt at præsentere tre aktive, der alle er aktive inden for den samme aktivitet, håndbold, kan det begrundes i den tendens der er til at omtale idrætsmæssige aktiviteter i ental. Håndbold. Fodbold. Gymnastik. En tendens der efterfølgende problematiseres, da der sættes spørgsmålstegn ved hvorvidt idrætsmæssige aktiviteter kan omtales i ental. Der er ikke én fodboldkultur, ikke én håndboldkultur og heller ikke én gymnastikkultur.²¹ I stedet er der i hver aktivitet forskellige kulturer. At håndbold, fodbold og gymnastik dyrkes af mennesker med forskellige normer og værdier og med forskelligt formål

---

²¹ Denne problematik er blandt andet et gennemgående emne i Eichberg & Madsen 2002.

er der traditionelt enighed om. Men at det samme gør sig gældende internt inden for sportsgrenene fodbold og håndbold, at nogle søger fællesskabets gensidige forpligtigelser, nogle muligheden for at dygtiggøre sig, og andre igen en afveksling fra hverdagens monotoni, er et mindre belyst fænomen. Lige som de forandringer, der igennem de seneste årtier er sket inden for idrætten, ikke udelukkende kan henføres til den ofte anvendte individualiseringstese, men også må forklares på baggrund af en forståelse for, at man også inden for idrætten har at gøre med mennesker, der har deres rod i forskellige livsformer. Livsformer, der er mere eller mindre kompatible til de forskellige aktivitetsformer. Det er denne idrætsmæssige diversitet, afhandlingen afsøger, med fodbold- og håndboldkulturernes aktive som empirisk grundlag.

1.1.4. Problemformulering

På baggrund af de indledningsvist skitserede problematikker er der opstillet nogle teser, der med de aktive i fodbold og håndbold tager udgangspunkt i tredelingen mellem menneske, samfund og kultur.

1. Hvilket relationelt forhold er der mellem et givent samfundssystem og de deri værende idrætskulturer?

Analysen afdækker forholdet mellem samfund og kropskultur, og fremtræder som afhandlingens historiske fundament. Det er det fundament, hvortil megen af afhandlingens argumentation kan føres tilbage til.

2. Hvilken sammenhæng er der mellem den måde, hvorpå forskellige aktive udøver deres aktivitet og deres respektive livsform?

Det analyseres hvilken sammenhæng der er mellem arbejdsliv og fritidsliv hos aktive fodbold- og håndboldspillere, og det vises, hvordan de indpasser organiseret idrætsdeltagelse i hverdagslivet. Det analyseres, hvordan den idrætskulturelle praksis i tid og rum hænger sammen med livsformer, samfundsmæssi-

ge rammer og kulturelle konfigurationer; hvordan de både er mulighedsskabende og begrænsende. Samtidig analyseres de relationer der er mellem menneske og samfund i forbindelse med idrætsudøvelsen, og hvordan man udfordres fysisk og emotionelt; psykisk, som en der reflekterer over sin deltagelse i aktiviteterne; og socialt, som en der indgår i et samspil med andre.

3. Hvilke specifikke holdninger og værdier er der tilknyttet fodbold og håndbold, og kommer de til udtryk ved den måde hvorpå aktiviteterne praktiseres?

Det vises hvordan institutionerne dels agerer og interagerer i forhold til de andre niveauer, dels hvordan normerne og værdierne, som de forefindes i samfundet, i institutionerne og hos mennesker, sammen og i grupper, indvirker på dagligdagen.

Problemformuleringen må ikke forstås som en lineær progression, men som tre sider af samme sag, hvor en analyse af boldspillenes diversitet bedst foretages ved at inddrage flere kulturanalytiske niveauer. På et figurativt plan betyder det, at der ses på de mønstre der dannes, når flere niveauer tænkes ind i en sammenhæng, og hvad det betyder for forståelsen af den folkelige fodbold- og håndboldkultur i Danmark i en kulturanalytisk kontekst.

1.2. Teori

1.2.1. Norbert Elias, figurationer og interdependens

I afhandlingens teoretiske fundament er der søgt inspiration i enkelte af Norbert Elias` begreber, samtidig med at Henning Eichbergs konfigurationsanalyse anvendes som metodologisk arbejdsredskab. Samtidig indgår teorien i et stadig samspil med det empiriske materiale. Derved arbejdes der ikke ud fra en på forhånd etableret hypotese, hvor en teori afprøves på baggrund af empirisk

materiale, men med et eksplorativt sigte. Ved at teori og empiri indgår i en dialektisk vekselvirkning søges det at etablere ny viden, og at åbne op for nye tolkningsmuligheder. Det betyder ikke, at afhandlingen ikke er uden teori. Men de teoretiske begreber bruges eklektisk, med henblik på at indplacere det indhentede empiriske materiale, i form af konstruerede realtyper, inden for de overordnede rammer som konfigurationsanalysen og livsformsanalysen opstiller.

Men hvad er det ved Elias teori og begrebsapparat, der gør ham interessant som teoretisk inspiration i en afhandling der på et kulturanalytisk plan beskæftiger sig med sammenhænge mellem samfund og sport? Elias ses som opavsmand til den sociologiske retning, der er blevet kendt som figurationssociologi, eller processociologi,²² og Elias har udviklet et begrebsapparat, der implementerer flere begreber i sin kulturanalyse end de traditionelle sociologiske parametre tid og rum. Figurationssociologien udmærker sig i den forbindelse især ved at fokusere på de mellem menneskelige forbindelser, relationerne. Relationelle og emotionelle dimensioner integreres således hos Elias med elementer fra den historiske proces og den overordnede samfundsmæssige udvikling.

I forsøget på at forstå figurationssociologien er det nødvendigt at tage udgangspunkt i Elias værk om civilisationsteorien. Elias så civilisationsprocesser(ne) som grundlag(et) for at forstå figurationssociologien.²³ Hovedtesen i hans banebrydende værk *Über den Prozess der Zivilisation*²⁴ var en søgen efter en helhedsforklaring på den samfundsmæssige og menneskelige civilisering, og analysen bygger på en todelt analytisk konstruktion. På den ene side omfatter civilisationsprocessen en analyse af sæder og skikke, adfærd og eti-

---

²² Norbert Elias bruger selv betegnelsen *developmental sociology* i bogen *What is sociology?* (1978), men der er ikke entydighed i brugen af begreberne. I et review essay i forbindelse med nyudgivelsen af Norbert Elias' samlede værker skriver sociologen Michael Hviid Jacobsen at *figurationssociologi ikke er en teori eller en metode, men derimod et perspektiv på eller en tilgang til – ontologisk, epistemologisk, metodologisk og værdimæssigt – at forske i socialt liv.* (Jacobsen 2007 side 79).

²³ Dunning & Maguire & Pearton 1993 side 45.

²⁴ Elias 1977.

kette, som præsenteret i den første del, *Wandlungen des Verhaltens in den weltlichen Oberschichten des Abendlandes*. I denne del af analysen vises, hvordan adfærdskodekser fra samfundets øvre lag, hofferne og de lokale fyrster, helt uplanlagt, har medført en gradvis forfinelse af adfærd og manerer i overklassen, samtidig med at den selv samme adfærdskodeks også over tid har spredt sig ned i samfundet til de lavere lag, der derved også gradvist har tilegnet sig andre manerer. Elias fokuserede på dagligdags rutiner og praktikker, og eksemplerne er hentet fra riddernes etiketteforskrifter, der anviser, hvordan man (som ridder) forventedes at opføre sig i bestemte situationer. Resultatet af de forskellige analyser blev, at tærsklen for, hvornår man føler skam og afsky, pinlighed og forlegenhed, gradvist er blevet rykket. Der skete i den analyserede tidsperiode et skred i forhold til en mindre accept af dårlige manerer, og uhøvisk tale og grov opførsel tolereredes ikke mere på samme måde som tidligere. Det medførte, at den kontrollerede og disciplinerede opførsel fik et selvfølgelighedens skær over sig.

Denne første del af Elias analyse fokuserede på psykogenese, den individuelle bevidsthedsdannelse, og på hvordan det enkelte menneskes følelsesmæssige liv ændres til et stadie hvor den udefrakommende tvang efterhånden erstattes af en intern selvkontrol, og hvor interdependensen, den gensidige påvirkning mellem individer, og grupper af individer, får en større kompleksitet.²⁵

På den anden side omfatter værket en analyse af statsdannelsesprocesser og centralisering af statsmagten, præsenteret i værkets anden del, *Wandlungen der Gesellschaft. Entwurf zu einer Theorie der Zivilisation*. Her fokuseres der på de overordnede samfundsmæssige strukturer og udviklingstendenser, især med henblik på at vise hvordan samfundssystemerne igennem historien er blevet stadigt mere komplekse og uigennemskuelige. En udvikling der ifølge Elias måtte henføres til, at der er sket en forskydning af magten fra det private rum, eksemplificeret ved middelalderens hoffer eller de lokale fyrster, til det offent-

---

²⁵ Elias 1991 side 62.

lige rum, den mere diffuse konstruktion vi kalder for den moderne stat. Forskydningen medførte, at magten for den underliggende befolkning gik fra at være konkret synlig til at være nærmest usynlig, fra at have sit udspring i adelens borg, der tronede over byen, til at blive udøvet fra mindre imponerende bureaukratiske institutioner. Hvor den første del af Elias værk fokuserede på den individuelle bevidsthedsdannelse, er denne anden del fokuseret på sociogenese, på de længerevarende historiske processer, som de forekommer på den sociale plan, og på hvordan de sociale enheder samvirker, så de både får et større omfang og deres kompleksitet øges.

Da Elias opererede med et analytisk begrebsapparat, det i videre omfang end tidligere er muligt at relatere til både aktør og struktur, adskiller han sig i sit sociologiske udgangspunkt fra den traditionelle samfundsmæssige forskning. Derved er det vanskeligt at indplacere ham og figurationssociologien inden for den nyere sociologiske paradigmer. Han passer ikke ind i de etablerede kategorier, og han vedbliver på en underlig facon med at gå egne veje, at være unik.²⁶

Spørgsmålet er så, hvilke særkender det er der gør Elias figurationssociologi så svær at placere inden for sociologiens paradigmer. Det teoretiske særkende ved Elias er, at psykogenese og sociogenese, eller, om man vil, den processuelt dannede og individorienterede habitus på den ene side og de sociale og strukturelle relationer på den anden side, er indbyrdes relaterede, og at det kun på et analytisk niveau er muligt at tænke dem adskilt.²⁷ I det virkelige liv må udviklingen af det enkelte menneske på den ene side og statsmagten på den anden side ses som et resultat af forbundne historiske processer. Den udvikling, individet i dets korte liv gennemgår, rummer nogle af de samme faser

---

²⁶ http://www.socsci.aau.dk/sociologi/Opslagstavlen/om-sociologi/3-semester/e2006/Overheads/overh_T13_MHJ.pdf

De tre citater findes på engelsk i deres oprindelse hos Kilminster & Mennell 2003 side 184.

²⁷ Krieken 2002 side 65.

som samfundet i dets lange historiske udvikling gennemgår.²⁸ Elias beskriver det selv således:

*The structures of the human psyche, the structures of human society and the structures of human history are indissolubly complementary, and can only be studied in conjunction with each other. They do not exist and move in reality with the degree of isolation assumed by current research. They form, with other structures, the subject matter of the single human science.*²⁹

Samtidig søger Elias med et sociologisk greb at ophæve den klassisk sociologiske distinktion mellem individ og samfund, mellem aktør og struktur. Det greb, Elias benytter sig af, er at tage udgangspunkt i de mennesker, der handler i samfundet, og hvilken betydning disse handlinger har for menneskene såvel som for samfundet.

Det karakteristiske ved Elias – såsom den måde hvorpå han understreger de sociale relationer, blikket på de langvarige processer, den sammenvævning der sker af på den ene side planlagte handlinger, og på den anden side de ofte utilsigtede virkninger der opstår af dem, vigtigheden af at betragte mennesker som interdependente, magts centrale rolle for de sociale positioner, og den betydning habitusbegrebet har for forståelsen af den menneskelige adfærd – er det, der er med til at bringe Elias sociologi ud over den dikotomi der er mellem struktur og handling.

Men hvordan kan en teori, der forklarer både samfundets og menneskets gradvist øgede civilisering og den samtidige udvikling af stadigt mere komplekse samfundssystemer, set i lyset af udviklingssekvenser fra den tidlige middelalder feudalsamfund til de moderne (industri)samfund, bidrage til at forklare en

---

²⁸ Elias 2000 side XI og 410.

²⁹ Elias 1991 side 36.

udvikling der foregår i løbet af en enkelt generations perspektiv eller mindre, hvilket er denne afhandlings tidsmæssige ramme. Svaret herpå er ikke enkelt. Ser man på civilisationsteorien, så har den været anvendt på de idrætslige aktiviteter og sportens udvikling, set i et langvarigt udviklingsperspektiv.³⁰ En forandret emotionskontrol, overgangen fra leg til sport, en udvikling hen mod stadig mere komplicerede regler med mere kan måske i visse tilfælde tidsfæstes forholdsvist nøjagtigt, men det er ikke selve overgangen fra et stadie til et andet, der er det væsentlige. Udviklingen forløber ikke lineært, men er i stedet kendetegnet ved, at perioder med tiltagende civilisering afløses af deciviliserende perioder. Argumentet for civilisationsprocessen som en overordnet ramme bunder derfor på to forhold. På den ene side er der tale om en gennemgående proces, mens den på den anden side foregår i spring, der er adskilt fra hinanden af brud.³¹ Og der er indicier på, at vi for tiden befinder os i en sådan fase, en fase der indebærer at væsentlige forhold i hverdagslivet skifter karakter og derved forandres.³²

I en kropskulturel eller idrætsmæssig kontekst har Elias vel mere end nogen anden sociolog eller teoretiker skabt sig et navn. Dels har Elias rent empirisk beskæftiget sig med analyser af sport, dels har han generelt i sin forskning været meget kropsnær. Denne sammentænkning af civilisationsprocessuelle elementer i forhold til krop og sport er eksplicit behandlet i et af hovedværkerne inden for den sportssociologiske retning, Elias & Dunning's bog, *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*.³³ I bogen overføres den gennemgående tese fra civilisationsprocessen til sportens felt, et felt der har udviklet sig fra det 19. til det 20. århundrede, og som er kendetegnet ved, at der sker en standardisering af spillets regler, samtidig med at kravene til selvdisciplin er blevet øget. Sporten får dermed karakter af en "som om aktivitet", en mimetisk aktivitet, hvor det uden for det øvrige hverdagsliv er muligt

---

³⁰ Elias & Dunning 1986.

³¹ At der hos Elias ikke udelukkende er tale om en fremadskridende proces, ses ved, at han også arbejder med begrebet decivilisering. Begrebet henviser til de perioder i historien hvor der sker en forandring i de civiliserede normer, eksempelvis i forbindelse med krig.

³² Hoppe 2002.

³³ Elias & Dunning 1986.

at udøve spændingsladede aktiviteter. En udvikling der af Elias & Dunning beskrives som en tiltagende stramning af kontrollen med menneskets adfærd.³⁴

Ikke kun i forbindelse med sport generelt, men især i forbindelse med forskellige forskningsprojekter inden for fodbold er der blevet gjort brug af Elias. Eksempelvis i 1960'ernes og 1970'ernes hooliganismeforskning og i den forskning, som har fokuseret på hvordan den rå og brutale britiske folkefodbold har udviklet sig til vore dages regulerede fodbold.³⁵

Det brud Elias har gjort med den dualistiske tankegang og den dertil hørende opsplitning mellem aktør og struktur betyder, at analysens fokus flyttes fra at beskrive en tilstand til at være koncentreret omkring udvikling, og herunder forholdet mellem aktør og struktur. Elias og den sociologiske retning han repræsenterer, benyttes på den baggrund som en overordnet forklarings- og fortolkningsramme i en afhandling hvor forklaringerne dels søges i det processuelle forhold der opstår mellem aktør og struktur, dels i de interdependente påvirkninger mellem aktør og struktur. Arbejdslivet, fritidslivet og familielivet ses som gensidigt komplementære sfærer der står i et indbyrdes forhold, hvor opståede forandringer i en sfære påvirker de andre, og omvendt. Især arbejdslivet, og de forandringer der er forekommet i det i de sidste årtier, anses som determinerende for hvilken kultur der er dominerende på det nuværende tidspunkt.³⁶ Udviklingen mellem struktur og aktør forklares efterfølgende med inspiration fra tre af de begreber som Elias arbejder med; mennesker i interdependente netværk af figuration(er), relationer og ikke-planlagte handlinger. Tre begreber der er centrale elementer i forståelsen af, hvorledes Elias dels afviser sociologien som en ren handlingsorienteret videnskab, dels gør op med den ahistoriske tilgang til sociologien.³⁷

---

³⁴ Elias & Dunning 1986 side 165.

³⁵ Fodboldens udvikling bruges som eksempel i flere bøger og tekster, både af Elias (Elias & Dunning 1981), og af andre der har søgt inspiration hos Elias (Schlicht 2000).

³⁶ Et forhold der er belyst i fritids- og kulturvaneundersøgelserne. Mere herom senere.

³⁷ Krieken 2002 side 54.

1.2.2. Figuration(er) – at se og analysere mønstre

Et centralt begreb i forhold til figurationssociologien er figuration.³⁸ Begrebet er defineret flere steder og brugt hos forskellige teoretikere,³⁹ men kan grundlæggende siges at dække over:

*netværk af interdependente, dvs. gensidigt afhængige mennesker og grupper, med skiftende asymmetriske magtbalancer*⁴⁰

Begrebet figuration er derved kendetegnet ved, at det anbringer spørgsmålet om den menneskelige interdependens centralt i den sociologiske teori.⁴¹ Det betyder, at en figuration er det analytiske rum, hvori menneske og samfund mødes, hvorved det som et praktisk arbejdsredskab er centralt for Elias opgør med den dualistiske tankegang om individ og samfund. Mennesket står ikke uden for samfundet, og samfundet eksisterer ikke uden for mennesket. Da figurationer hermed er berøringsflader mellem menneske og samfund og samtidig modeller af sociale processer, må der skabes et begreb for at beskrive denne sammenhæng. Til dette formål har Elias udviklet begrebet interdependens, som en forklaring på de sammenhængsmekanismer der er i et komplekst samfund ophæver den traditionelle tænkning omkring henholdsvis aktør og struktur.

Rent figurativt har Elias vist det ud fra to modeller (Figur 1). I den første, der er inspireret af det klassiske egocentriske verdensbillede, er egoet i centrum, mens de samfundsmæssige institutioner, eksempelvis familien, skolen, arbejdspladsen og staten, er placeret som hermeneutisk lukkede cirkler, der figurativt omkranser det nævnte ego. Denne første model opfattes, qua sin luk-

---

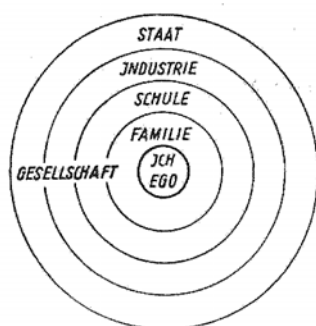
³⁸ Treibel 2006 side 200.

³⁹ Eichberg 1978 side 29-30.

⁴⁰ Andersen & Kaspersen 1996 side 396.

⁴¹ Elias 1978 side 134.

kethed, ifølge Elias, som en opsplitning mellem individ og samfund, hvorved den ikke på tilfredsstillende vis illustrerer de givne samfundsforhold.⁴² Figuren er således begrænset ved at være statisk, og ikke at indeholde muligheden for at vise den udvikling der sker, når individer, og grupper af individer, interagerer. I den kontekst ville figuren, også i denne afhandlings kontekst, være begrænsende for forståelsen af idrætsudøverne, og deres placering i samfundet, da den udelukkende ville vise et øjebliksbillede, og derved overse den udvikling der er sket i forhold til den aktives forhold i forhold til henholdsvis familie, arbejde, fritidsaktivitet og samfundet. Alt sammen systemer som mennesket indgår i, og som mennesket på den ene side er med til at påvirke og på den anden side bliver påvirket af. Men samtidig systemer som mennesket, ifølge denne fremstilling, ses som værende i centrum for.

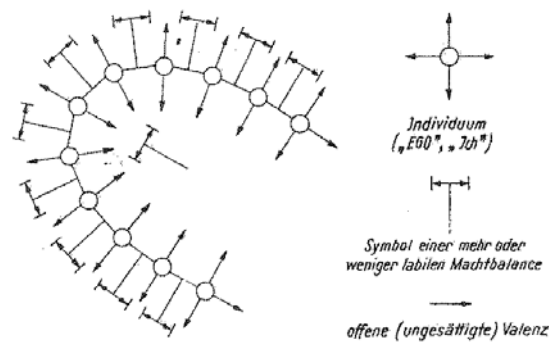
Figur 1. Det egocentriske verdensbillede. Fra Elias 1970 side 10.

Elias har i forlængelse deraf konstrueret en anden, mere åben og processuel model, hvor det udviklende, det processuelle, er inkorporeret i figuren (Figur 2). Mennesket er nu ikke mere det direkte centrum i figuren, men det er bibeholdt i modellen. Det sidste er vigtigt, da det ifølge Elias kun er mennesker, som kan danne figurationer, ud fra at de lærer sig et sprog på baggrund af symboler.⁴³ Modellen gør således op med den egocentriske verdensopfattelses individorienterede fokusering og viser, hvorledes individet kun er et i rækken af individer, og dermed på den ene side selv påvirker og på den anden side

⁴² Elias 1970 side 10-12.

⁴³ Treibel 2006 side 201.

også påvirkes af andres handlinger. I denne afhandlings optik indeholder denne figur både en forklaringsdimension, der viser hen mod historiske forandringer, og en relationsdimension, der viser hen mod et stadigt samspil mellem interdependente individer. Det betyder, at fokuseringen på de i afhandlingen analyserede realtyper sættes ind i et større perspektiv end det ville kunne gøres gennem det ego-centriske verdensbillede. Når realtyperne beskrives, og når deres udsagn analyseres, sker det på baggrund af den position, de besidder i den konkrete figuration. Et af argumenterne hos Elias er nemlig, at den måde hvorpå mennesket indgår i figurationer på, gradvist er blevet mere kompleks, og dermed uigennemskuelig for den enkelte.

Figur 2. En figuration af interdependente individer. Fra Elias 1970 side 11.

De to figurer må ikke betragtes som selvstændige, eller som hinandens årsag og virkning. I stedet skal de ses som gensidigt komplementære, som hinandens analytiske forudsætninger. Elias beskrev figurationer som en slags mekanisme, der fletter elementer sammen og udgør samfundet. Det gør figurationerne klarere end andre af sociologiens begreber, da den hverken fremtræder som en abstraktion der er knyttet til individerne, og som eksisterer uden for samfundet, eller som et system, der eksisterer uden individer. I stedet er figurationer et fænomen, der udgøres af et netværk af interdependenser, de er formet af individer.⁴⁴

⁴⁴ Krieken 2002 side 61.

Figurationer må derfor i denne afhandlings sammenhæng endvidere ses som de mønstre, der dannes i mødet mellem individ, samfund og ideologi. På denne måde beskriver figurationerne de konsekvenser, den for iagttageren åbenbare virkelighed, der er resultatet af samfundsmæssige processer. Og da den samfundsmæssige udvikling ikke foregår lineært, men som en spiralagtig bevægelse, med udvikling og afvikling, kan figurationsbegrebet bruges til at analysere udviklingen over tid, og derved definere brud i den samfundsmæssige udvikling.⁴⁵ Disse brud har en afgørende betydning for den måde, hvorpå man tilrettelægger sit liv. Som det vil fremgå af den senere samfundsanalyse, argumenteres der for et samfundsmæssigt brud, da man gik fra en samfundsmæssig figuration til en anden, i den periode hvor Danmark gik fra at være et landbrugssamfund til at være en moderne industrination. Og der argumenteres, som tidligere indikeret, for, at der kan være et nyt brud på vej.

1.2.3. Relationer – en måde at løse sociologiens problem på

En umiddelbar konsekvens af opgøret med struktur-aktør tankegangen var, at Elias måtte sætte sin analyse ind et andet sted. Det gjorde han ved at analysere relationerne i det sociale liv. Et sociologisk problem kunne for Elias ikke løses ved at se på de enkelte delelementer som isolerede enheder, i stedet skulle sociologiske problemer løses ved, at man fokuserede på relationerne og den måde de er knyttet sammen på. Elias sagde om denne tankegang, igen med vægt på det processuelle, at forandringerne er opstået ved den måde, hvorpå mennesker er bundet til hinanden. Når der sker forandringer i den måde man er bundet til hinanden på, forandres også adfærden, bevidstheden og hele

---

⁴⁵ Et eksempel herpå er den måde, hvorpå Eichberg (1978) har vist sammenhængen mellem samfundsmæssige og kropskulturelle konfigurationer inden for forskellige kropspraktikker. Der gøres ikke brug af selve begrebet brud, i stedet benyttes begrebet *Konfigurationswandel* til at beskrive den måde, hvorpå de nævnte kropslige praktikker har forandret sig ved overgangen fra det 18. til det 19. århundrede (Eichberg 1978).

menneskets personlighedsstruktur. Det udefra kommende, omstændighederne, der rammer mennesker, er relationer, dannet af mennesker.⁴⁶

Men mellemmenneskelige relationer er ikke en objektiv størrelse. Relationerne mellem mennesker eller mellem grupper af mennesker er kendetegnet ved, at der også er et element af magt til stede. Men Elias tænkte heller ikke magten statisk eller absolut. Magt var ifølge Elias ikke noget, man som sådan enten havde eller var undertvunget af. I stedet er magten en del af det stadigt skiftende processuelle system, hvorfor der også kan opstå skiftende magtbalancer. Magten er derfor konstant foranderlig, i en evig proces, og samtidig del af en reciprok funktionsmodus, hvor de involverede må "spille" ud fra de forudsætninger de har. I *Was ist Soziologie* argumenterede Elias for, at samfundslivet var formet af flere⁴⁷ langsigtede og sammenhængende forandringsprocesser. For det første er der gradvist sket en reduktion af magtforskellene mellem de regerende og de regerede, hvilket har medført en mulighed for større aktiv involvering i samfundslivet i stedet for passiv dominans. En mulighed der dog ikke altid er gjort brug af, qua den inden for flere områder gradvist svindende samfundsmæssige involvering, samtidig med at omfanget af den aktive involvering ikke er ensartet fordelt i befolkningen, men betinget af sociale forhold.⁴⁸ For det andet er der sket en reduktion af magtforskellene imellem de forskellige samfundsgrupper, hvilket har medført en større gensidig afhængighed mellem samfundsgrupperne, en funktionel demokratisering. For det tredje er der sket en udvikling hen mod ikke kun større gensidig afhængighed, men også øget specialisering og større gensidig kontrol, hvorved magten gradvist er blevet mere uigennemskuelig.

Der er sket en udvikling fra enkelhed og overskuelighed hen mod kompleksitet og uoverskuelighed. Der er nu, for at blive i Elias' spilanalogi, en større lighed

---

⁴⁶ Krieken 2002 side 66-67.

⁴⁷ I bogen argumentere Elias for at der er fire sammenhængende forandringsprocesser. Men i denne afhandling behandles kun de tre, da den fjerde forandringsproces ifølge Elias udelukkende omhandler sociologiens interne udvikling.

⁴⁸ Det er eksempelvis belyst at mænd og kvinder har forskellige deltagelsesmønstre inden for det civile samfunds frivillige organisationer (Habermann & Ottesen 2004), og at færre deltager i de demokratiske medlemsaktiviteter, der foregår i foreningerne (Torpe 2000).

mellem spillerne. Der er flere spillere, der er en mere ligelig magtfordeling, og der er en større spilkompleksitet og uforudsigelighed i spillet. Men for spillere betyder det, at det ikke blot drejer sig om at besidde magt for derved at kunne kontrollere og bestemme over sin modpart, det drejer sig lige så meget om at være den, der definerer spillets figurationer, den der opstiller de normer og regler, der spilles efter. Ved ikke eksplicit at forholde sig til magten som noget, nogen har, og som andre dermed er underlagt, men i stedet at se magten som noget, der kæmpes om eller stræbes efter at opnå, undgår Elias at forholde sig normativt til magtbegrebet. Magt er noget, alle har, men i varierende omfang, og det centrale er ikke, om nogle har og andre ikke har magt, men i stedet hvor meget magt den enkelte er i besiddelse af. Denne tankegang er ikke ulig den, Foucault har om magt.⁴⁹ Hos Elias er der på den måde ikke tale om, at dem, der har magt, per definition er undertrykkere, og dem der ikke har magt er ofre. I stedet for er alle derimod at betragte som spillere; spillere der alle har forskellige forudsætninger for deres deltagelse i spillet.

Relationsbegrebet kan derved både beskrive den udvikling, der er sket i samfundsudviklingen i forhold til makroplanets kompleksitet, og beskrive relationelle forbindelser mellem mikroplanets afgrænsede aktører.⁵⁰ Kompleksiteten på makroplanet kan i denne afhandling henføres til de forandringer, der er sket ved overgangen fra bonde- eller landbrugssamfund til en moderne industrialisation. Overgangen medførte ikke kun demografiske forandringer, men også markante og varige forandringer i forhold til den måde, hvorpå man strukturerer og har mulighed for at strukturere sit arbejds-, familie- og fritidsliv. På mikroplan bruges relationsbegrebet til at beskrive den måde, hvorpå forskellige personer interagerer med hinanden i forhold til hvilke forskellige livssituationer, de befinder sig i.

---

⁴⁹ Eichberg 1992 side 183.

⁵⁰ Lind har specifikt gjort brug af Elias' relationsbegreb på mikroplan i forbindelse med en afhandling, hvor relationsformerne mellem professionelle fodboldspillere er blevet analyseret (Lind 2000).

1.2.4. De ikke-intenderede resultater af handlinger

Begreber som figurationer, interdependenskæder, relationer og magtforhold, er måske præget af et deterministisk skær i deres tilgang til den sociologiske tænkning. Elias tager hånd om dette såkaldte *ordensproblem*⁵¹ med udgangspunkt i sin analyse af, at den sociale orden kun tilsyneladende er et resultat af forudbestemte menneskelige intentioner og ikke, som det eksempelvis er hævdet af Parson, en mulighed for social orden. Den måde relationerne mellem mennesker er på, den stadige forandring i figurationer og kæderne af interdependens, og de skiftende magtbalancer er med til at præge samfundsudviklingen i en ikke-intentionel, altså i en uforudsigelig, retning. En udvikling der af Elias bliver beskrevet således:

*Hier, wie immer, ergab sich aus der Verflechtung vieler, individueller Interessen, Pläne und Aktionen eine Entwicklungsrichtung, eine Gesetzmässigkeit des Ganzen der verflochtenen Menschen, die kein Einzelner bezweckt hatte, und ein Gebilde, das keiner der Agierenden eigentlich geplant hatte.*⁵²

Ikke kun sportens fremkomst i tilknytning til de moderne samfunds gennembrud, men også de gamle landsbyleges bortgang, kan betragtes som et resultat af sådanne ikke-intentionelle handlinger. Sporten blev ikke opfundet med henblik på at indføre en ny kropskultur, og de gamle landsbylege forsvandt ikke på baggrund af en beslutning. Både sportens fremkomst og landsbylegenes bortgang skete i stedet på baggrund af samtidige forandringer i de samfundskulturelle strukturer. Disse forandringer skete ikke fra dag til dag, men i løbet af længerevarende periode, og berørte heller ikke samtlige samfundsgrupper på en gang. Forskellige kulturer levede, og lever, side om side, hos forskellige samfundsgrupper, ofte med en dominerende strømning. Pointen ved de opstå-

---

⁵¹ Krieken 2002 side 57.

⁵² Elias 1977 side 221.

ede forandringer er, at der ikke i et længerevarende perspektiv er en diskrepans mellem et givent samfundets indretning og det samme samfunds aktuelle kropskultur. De indordner sig, over tid, under hinanden. Overgangen fra bondesamfund til moderne industrination, og landsbylegenes samtidige bortgang og sportens fremvækst kan derved ses som et led i en sammenhængende udvikling, da der er en gensidig forbindelse mellem henholdsvis industriens kultur og sporten på den ene side og bondekulturen og landsbylegene på den anden side.⁵³

Elias positionerede sig med denne fokus på de ikke-intentionelle menneskelige handlinger i modsætning til de to store sociologiske retninger, strukturmarxismen og den Weber inspirerede idealtypologi. Elias kritik⁵⁴ af Marx går i den forbindelse på dennes tese om at historien drives fremad af en objektiv og økonomisk lovmæssighed mod dens endelige mål, og at individernes sociale væren dermed er determineret af de materielle betingelser, hvorved samfundsudviklingen følger et forudbestemt og fastlåst mønster. Elias opponerer mod denne determinisme. Han vælger, i modsætning til Marx, at betone muligheden for, eller risikoen ved, at samfundsudviklingen tager uventede retninger. Hvor Marx så på de determinerende strukturer, byggede Webers sociologiske antagelse på en ide om, at det er individernes egen adfærd der, ud fra værdirationelle, religiøse og etiske overvejelser, bestemmer deres sociale væren. Derved er samfundsudviklingen, for Weber, i sidste ende bestemt af den eller de meningsgivende handlinger, den eller de enkelte aktører udfører. For Elias var heller ikke denne forklaring på samfundsudviklingen brugbar. Hvor Elias anså Marx for at være for determinerende, da åbnede Weber, på trods af dennes pessimistiske undertone ifølge Elias for meget op for menneskets mulighed for at skabe dets eget liv. Ifølge Elias manglede Webers tilgang til sociologien således det element, der er forankret i begrebet om samfundsmæssige interdependenser. Menneskene blev hos Weber, ifølge Elias, tildelt for stort et

---

⁵³ Korsgaard 1982.

⁵⁴ Når kritikken beskrives som implicit så skyldes det at Elias, som mange andre sociologer og samfundsteoretikere, kun i meget begrænset omfang henviser til andres værker.

personligt råderum. Et råderum de, qua deres sammenvævning i samfundsmæssige mønstre, ikke i Elias' optik, var i besiddelse af.

1.2.5. Livsform som analysemodel

I den danske etnolog Thomas Højrup's efterhånden klassiske værk *Det glemte folk*⁵⁵ præsenteres en livsformsanalyse der problematiserer den forestilling, at danskerne lever som en kulturelt homogen befolkning. Højrup viser at forskellene på de livsformer der er i samfundet kan føres tilbage til de prioriteringer, mennesker foretager på baggrund af på den ene side deres værdier og kulturelle vaner og på den anden side den økonomiske situation de som individ eller gruppe er determineret af. I livsformen forbindes den determinerende økonomiske variabel således med den kulturelle variabel.

Livsformen og værdierne er grundlæggende elementer for det at være menneske og derved også en uadskillelig del af den menneskelige identitet. De må derfor ikke forveksles med livsstil,⁵⁶ da livsformen er noget, det ikke er muligt at ændre på, mens (en) livsstil er noget det i visse situationer er muligt henholdsvis at til- og fralægge sig.

Det kendetegnende ved en livsform er, at den er determineret af værdier, der sættes højt af en livsform og lavt af en anden livsform, hvorved der fremtræder markante forskelle. Højrup opererer med tre livsformer med udgangspunkt i det dualistiske forhold mellem arbejde og fritid; lønarbejderlivsformen, den karrierebundne livsform og den selvstændige livsform (Figur 3). På trods af, at man forestiller sig at have en konsensus omkring begreber som arbejde, fritid,

---

⁵⁵ Højrup 1983.

⁵⁶ Der findes mange definitioner på begreberne levevilkår, livsform og livsstil. Levevilkårene kan ses som en beskrivelse af de mest basale materielle forhold, hvorved levevilkår kan komme til at fremstå som en kategorisk opdeling hvor der udelukkende fokuseres på forskelle. Livsformerne fremtræder som et konglomerat af økonomiske og materielle vilkår, hvorved de samtidig bliver til en fortælling om de forskellige indlejrede praksisformer, der forekommer ved forskellige grupper. Endelig er der livsstilen der, som i modsætning til de levevilkår og livsformer der i udgangspunktet er bundet til de materielle vilkår, kan betragtes en personlig (selv)fortælling. Det er i livsstilen at individets behov for at knytte an til en specifik social og kulturel identitet får sit udtryk. Dette er eksempelvis behandlet i Rasmussen (2006).

familie med mere, opfattes begreberne forskelligt afhængigt af, hvilken livsform man tilhører.⁵⁷ En kort gennemgang af de tre livsformer viser nogle af disse forskelligheder.

I *den selvstændige livsform* er der ikke nogen strukturel adskillelse mellem arbejde og fritid, det private og arbejdet, hvorved mål og middel smelter sammen. Fritiden er en investering i det arbejde hvis længde og omfang den selvstændige selv definerer. Den selvstændige livsform forefindes karakteristisk i den primære produktionssektor, eksempelvis landbruget eller hos mindre erhvervsdrivende. Erhverv, hvor familien i sig selv udgør produktionsenheden, også selv om eksempelvis ægtefællen har en lønarbejderlivsform.

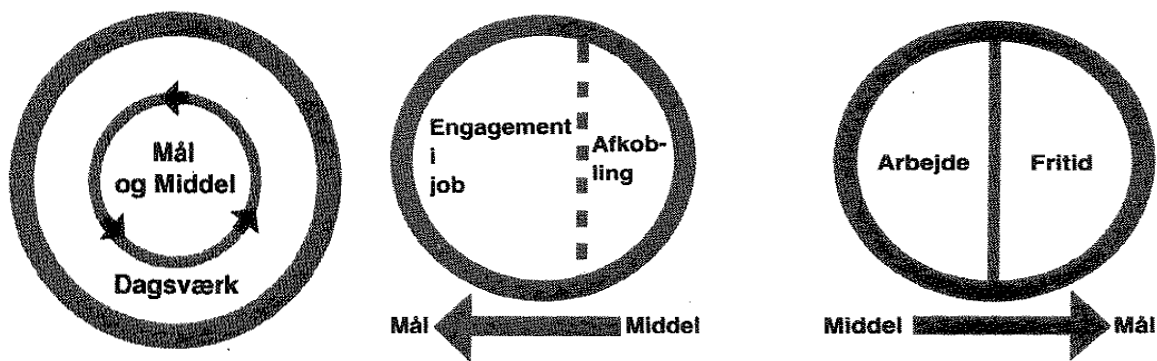
Lønarbejderlivsformen er, i modsætning til den selvstændige livsform, kendetegnet ved et skarpt skel mellem arbejde og fritid. Arbejdet anses i denne livsform for at være et middel til at erhverve sig fritid. En fritid, hvor det er muligt at realisere sig selv, enten som den klassiske byarbejderfamilie eller som lønarbejder med ekspansiv fritid.⁵⁸ Fælles for de forskellige lønarbejderlivsformer er, at salget af arbejdstid er det centrale.

Den karrierebundne livsform er på sin vis beslægtet med lønarbejderlivsformen, da de begge har deres oprindelse i den kapitalistiske produktionsmåde. Men i modsætning til lønarbejderlivsformen anses fritiden som et middel til at præstere på arbejdet, som et rum, hvor det er muligt både at rekreere med henblik på at optimere arbejdet og at dyrke interesser, der positivt kan påvirke arbejdet. Så selvom man i den karrierebundne livsform sælger sin arbejdskraft, er identifikationen med arbejdet meget stor.

---

⁵⁷ Rahbek Christensen 1988 side 9.

⁵⁸ Forskellen på disse to idealtypiske positioneringer inden for lønarbejderlivsformen er graden af investeringer i fritiden. I den klassiske byarbejderfamilie foretages ingen direkte økonomiske investeringer, hvorimod lønarbejderfamilien med den ekspansive fritid foretager investeringer (Højrup 1983 side 483-484)

Figur 3. De tre livsformer, vist i forhold til mål og middel i relation til henholdsvis arbejde og fritid. Det er den selvstændige livsform, den karrierebundne livsform og lønarbejderlivsformen. Rahbek Christensen 1988 side 34-35.

Livsformerne er ikke statiske og uberørte af den historiske udvikling. Selv om alle tre livsformer mere eller mindre er og har været til stede i det danske samfund i det tyvende århundrede, har overgangen fra agrarsamfund hen mod industrisamfund betydet, at der er sket en udvikling fra den selvstændige og ofte agrart tilknyttede livsform som den dominerende til den industrikulturelle lønarbejderlivsform som den dominerende.⁵⁹ Livsformerne må på den baggrund ses i forhold til tid og rum, da den generelle samfundsudvikling hele tiden er med til at ændre forholdet mellem dem, og derved også implicit påvirker den måde, hvorpå majoriteten opfatter livet. Der er, på et figurativt plan, både vertikale forskelle, der viser hen mod de bagvedliggende, og oftest determinerende klasseforskelle, og horisontale forskelle, der henviser til de kulturelle forskelle, der er et produkt af den socialisering eller dannelse, vi vokser op med.⁶⁰ Livsformerne er både et udtryk for forskellige stadier i livet og de prioriteringer, man foretager på de tidspunkter, og de værdier og normer, der ligger til grund derfor, er nært forbundet med ens aktuelle livssituation. De følgende livsformsanalyser vil derfor også være præget af et generationsperspektiv.

⁵⁹ Holm & Jæger 2007.

⁶⁰ Ottesen & Ibsen 2000 side 6.

Et eksempel på en idrætsmæssig brug af livsformsanalysen kan findes hos idrætsforskeren og etnologen Laila Ottesen,⁶¹ der har belyst den betydning, deltagelse i fodbold og foreningsliv har for henholdsvis mænd og kvinder ud fra deres respektive livsform.⁶² Baggrundsmaterialet for Ottesens analyser er indsamlet blandt foreningsaktive borgere i Skovlunde Idrætsforening. En forening, der er beliggende i et københavnsk udflytterområde, og som i årene fra 1938 og fremefter oplevede en ekspansiv vækst. Ottesens analyser viser, at selvom der i foreningen var medlemmer med forskellige livsformer, så havde den alt-overvejende del af medlemmerne træk der kan henføres til lønmodtagerlivsformen. En livsform, hvor arbejdet især betragtes som et nødvendigt middel for at optjene den fritid, hvor det er muligt at slappe af, og realisere sig selv.⁶³ På trods af Ottesens undersøgelser havde et kønsspecifikt sigte, der primært handlede om kvindernes position i foreningen, var hendes afsluttende pointe mere generel i sit væsen. Hun pointerede således, at

Uanset hvordan den fremtidige kulturpolitik på idrætsområdet bliver, er det uhyre vigtigt, at de dele af befolkningen, der trives i idrætsforeningerne, ikke påtvinges en opfattelse og brug af sport og idræt, som ikke passer til deres livsform, men som visse planlæggere finder meningsfuld og fremtidig.⁶⁴

Ottesen opfordrede dermed de idrætspolitiske beslutningstagere til at tænke den traditionelle foreningsidræt ind i deres beslutninger.

I et historisk lys er det endvidere interessant, at det af hendes materiale fremgår i hvor høj grad idrætsudøverne var bærere af træk fra lønarbejderlivsformen. En livsform der i de år var den markant dominerende, samtidig med at sporten også i de år var den dominerende kropkulturelle aktivitet. Efterfølgende er både den klassiske lønarbejderlivsform, hvor der er en skarp adskillelse

---

⁶¹ Ottesen 1987.

⁶² Ottesen 1990 side 33.

⁶³ Ottesen 1989 side 133.

⁶⁴ Ottesen 1989 side 141.

mellem arbejde og fritid, og sporten, med dens faste mønstre, blevet forholdsvis mindre.

1.2.6. Konfigurationsanalysen – et metodisk analyseredskab

Om det er figurationer, som hos Elias, eller konfigurationer, som hos Eichberg, der analyseres, betyder grundlæggende det samme, at der analyseres mønstre. Mønstre der til stadighed dannes på baggrund af de resultater der opstår, når mennesker, og grupper af mennesker, handler. Der er på den måde ikke, ud over navnene på de forskellige begreber, der bruges, nogen grundlæggende forskel på de to tilgange til kulturanalysen. Men hvordan adskiller konfigurationsanalysen sig fra figurationsanalysen? En afgørende forskel er den, at der i Elias figurationssociologi fokuseres på de relationelle forbindelser, og den dertil knyttede brede historiske analyse, mens Eichbergs konfigurationsanalyse, via tilknytningen af syv kategorier, forekommer mere styrende for den retning analyserne tager, hvorved den bliver mere metodisk i sin form.

En anden markant forskel på de to analytiske tilgange er det begrebsapparat som konfigurationsanalysen er bygget op omkring. Begrebsapparatet bryder med den ensidige fokusering på analyser i tid og rum, analyser der på den ene side *har ført til interessante metodologiske landvindinger*,⁶⁵ men som på den anden side ikke har vist sig åben nok for at fange den menneskelige bevægelse i bredere forstand. Konfigurationsanalysen søger, med syv grundlæggende kategorier, der er placeret i en, i udgangspunktet, materialistisk orienteret samfundsmodel, koncentreret omkring basis og overbygning, at indfange menneskets bevægelse. Men modellen bryder imidlertid på et afgørende punkt med den materialistiske forskningstraditions traditionelle dualisme, ved ikke at arbejde ud fra to, men tre niveauer: kropskulturens, produktionskulturens og idekulturens. Når Eichberg alligevel i sin metodologiske gennemgang af meto-

---

⁶⁵ Eichberg & Madsen 2006 side 14.

den⁶⁶ kalder den konfigurationsanalytiske metode for materialistisk, så er begrundelsen, at

*Den materialistiske interpretation går fra basis af den menneskelige praksis – hvad mennesker gør i tid og rum – til de superstrukturer der viser sig i ideer og institutioner. Den materialistiske tilgang kan – for at være mere præcis – kaldes praxeologisk. Interaktioner i kropslig praksis er basis i de menneskelige samfund.*⁶⁷

Forståelsen af kulturelle mønstre bygger på, at der tages udgangspunkt i selve bevægelsen, som den rent konkret foregår i basis, på det kropskulturelle niveau. Dermed kan konfigurationsanalysen ses som et forsøg på at vende tilbage til den oprindelige, og kropsbaserede sociologi, der havde *kroppen som indfaldsvinkel*,⁶⁸ og som Elias, ifølge Eichberg, flyttede sig væk fra. En tilbagevendning til en sociologisk tanke om, at man ved at analysere bevægelsesmønstre kan sige noget om samfundet, da kropskulturelle praktikker afspejler sig i samfundet og samfundet afspejler sig i kropskulturerne.

Men hvordan fås kroppen rent praktisk tilbage i sociologien, og hvorfor er det vigtigt at få kroppen tilbage i sociologien? For Eichberg er der en historisk betinget sammenhæng mellem *how societies create movement culture (and vice versa: how movement culture creates society)*.⁶⁹ Kroppen kan ikke tænkes uafhængigt af samfundet, og samfundet består af kroppe der, qua den kropskulturelle kontekst de indgår i, har et forandringspotentiale. Ved at holde kroppen i centrum af analyserne bibeholdes analysens materialistiske udgangspunkt. Analytikeren søger at forstå menneskers bevægelser i tid og rum, den menneskelige interaktion på det kropskulturelle niveau, for at forstå, hvad der

---

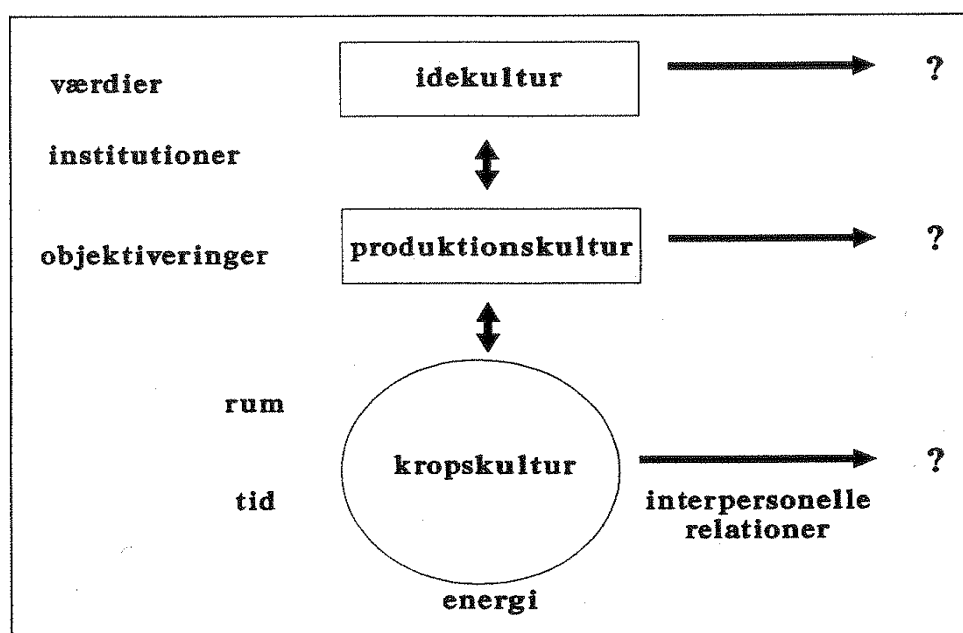
⁶⁶ Eichberg 2001.

⁶⁷ Eichberg 2001 side 5.

⁶⁸ Eichberg 1992 side 184.

⁶⁹ Eichberg 2001 side 11.

sker på andre niveauer. Konfigurationsanalysen reviderer derved den materialistiske retning, der ser produktionsforhold og teknologiske forandringer og de dermed forbundne interessekonflikter, som determinerende for ideologiforståelsen, samtidig med at det kropskulturelle niveau opretholdes som udgangspunkt, som basis, for analysen (Figur 4).⁷⁰ Endvidere foretages der en revision af den traditionelle dialektiske modsætning mellem basis og overbygning ved at overbygningen deles op i et produktionskulturelt niveau og et idékulturelt niveau.

Figur 4. Konfigurationsmodel. Eichberg 1993, side 41.

På det kropskulturelle niveau opereres der med fire analytiske kategorier: tid, rum, interpersonelle relationer og emotioner. Disse kategorier kan ikke, lige som det heller ikke er muligt med de efterfølgende kategorier, betragtes som rigtigt definerede. I stedet er de at betragte som *co-ordinates of attention ... as a sort of "searching machine"*,⁷¹ kategorier hvori analytikeren selv definerer den senere, og endelige, brug af det som kategorien indeholder. I *Idræt som fest – bogen om landsstævnet*, kommer Eichberg & Madsen ind på kategorier-

⁷⁰ Eichberg 2007 side 3.

⁷¹ Eichberg 2001 side 13.

nes forskellige brug, da forfatterne i afsnittet om tid dels ser på landsstævnet i forhold til forskellige aspekter af tid, dels betragter tiden som modsigelsesfuld.⁷² Dermed indikerer de, at det ikke er muligt at afdække samtlige de aspekter af tid der er i landsstævnet, og at de aspekter, der afdækkes, er foretaget ud fra forskernes subjektive forståelse. Samtidig bekender forskerne sig i den sammenhæng til den dialektiske tradition, hvor der ikke fortælles en simpel udviklingshistorie, men hvor det i stedet er de modsigelser der opstår, de brud der sker, der er i centrum for analysen. På samme måde kan de analytiske kategorier både forstås som selvstændige enheder og som sammenhængende kategorier. Tid og rum er således analytiske kategorier det er svært at operere med alene, på samme måde som interpersonelle relationer og energi er forbundet gennem visse gensidigt komplementære karakteristika.

På det andet niveau, det produktionskulturelle, bevæger analysen sig fra det kropskulturelle niveau over mod et strukturelt niveau. Produktionskulturen er således det niveau, hvori samfundets nedenfra kommende kropslige bevægelser og ovenfra kommende ideologier og institutionelle ideer materialiseres. I en idrætsmæssig kontekst kan det produktionskulturelle niveau med objektiveringer henføres til at det her begrebsliggøres, hvilket resultat der kommer ud af aktiviteten. At dette niveau og den tilhørende kategori nærmer sig overbygningen, og derved det idékulturelle niveau, ses ved at enhver produktionsform, om den er produktiv, reproduktiv eller aproduktiv,⁷³ refererer til et bestemt ideologisk tankegods.

Idékulturen er det niveau, hvor der bygges videre på produktionskulturen, samtidig med at idékulturen i tradition med den klassiske opfattelse af overbygningen opererer med kategorierne ideer og værdier samt en institutionel kategori. Ved at dele ideer og værdier op som en selvstændig kategori og have

---

⁷² Eichberg & Madsen 2006 side 53.

⁷³ Begrebet aproduktiv er et af Eichberg konstrueret begreb, der anvendes i forbindelse med trekantsmodellen om idrættens trialektik. Sporten betegnes deri som produktiv, sundhedsidrætten som reproduktiv og den ekspressive idræt som aproduktiv (Eichberg 1988).

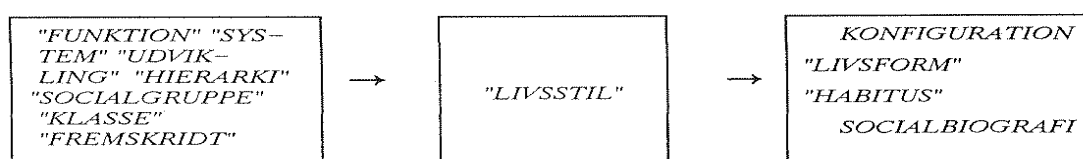
institutioner som en anden kategori åbnes der for muligheden for at foretage nogle analytiske undersøgelser, der både ser på iboende konflikter internt mellem de to kategorier, og på konflikter mellem dette niveau og de andre niveauer.

1.2.7. Konfigurationsanalysens praktiske brug

I besvarelsen af afhandlingens problemstillinger er der valgt en fremgangsmåde, hvor de teoretiske begreber hentet hos Elias og konfigurationsanalysens analytiske kategorier indgår i en gensidig sammenhæng. Konfigurationsanalysens analytiske kategorier bruges således til at opstille den overordnede metodiske ramme for undersøgelsen, og de tre fra Elias inspirerede begreber er led i det operationelle værktøj, der forbinder de analytiske kategorier.

Eichberg har i forbindelse med konfigurationsmodellen sammentænkt de social- og autobiografiske træk fra livsformsanalysen med de strukturelle elementer fra konfigurationsmodellen og indplaceret dem i en historisk-samfundsmæssig proces, benævnt *Livsstil* (Figur 5).⁷⁴

OVERBYGNING: begreber

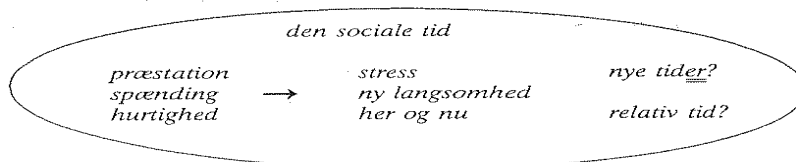
INSTITUTIONER:

Sport →

alternativ bevægelseskultur
ikke-sportslig sport
mediecirкус

BASIS:

Social krops-
erfaring
og praksis

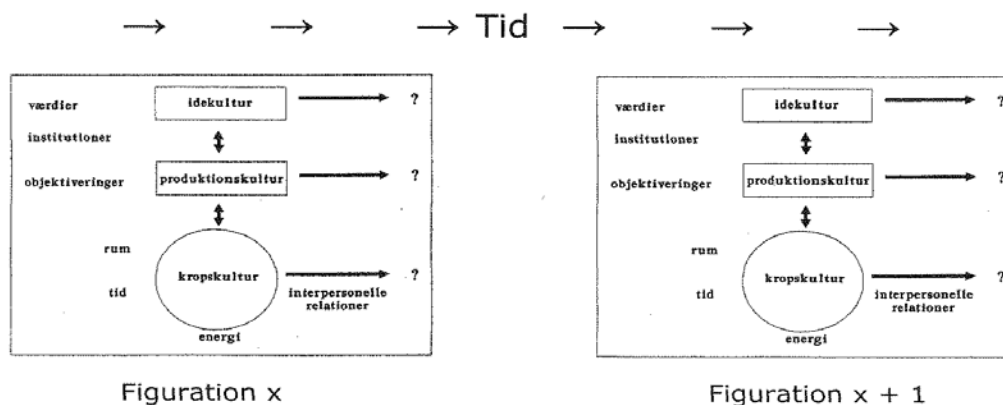
Meditative øvelser, never-ever games, rock: trommens genkomst

Figur 5. "Livsstil" i den historisk-samfundsmæssige proces. Eichberg 1993, side 43.

⁷⁴ Eichberg 1993 side 41-43, model side 43.

Hvor konfigurationsmodellen kan forekomme tidsmæssigt låst, viser denne model hen mod både en videnskabelig erkendelsesproces, eksemplificeret i den måde, hvorpå begreberne i overbygningen har forandret sig på; en udviklingshistorisk dimension, eksemplificeret ved de institutionelle forandringer i kropskulturen, og en meget konkret kropserfaring, eksemplificeret ved forskellige aspekter ved begrebet tid.

I en videreudvikling og udbygning af konfigurationsmodellen, vises de procesuelle elementer, og den generelle udviklingsdynamik, der forefindes inden for henholdsvis videnskaberne, samfundet, og kropskulturen (Figur 6). Det afgørende nye i denne model er at den tidsmæssige dimension er medtaget, hvilket giver mulighed for at analysere udvikling over tid. På den måde fremstår den som et operationelt arbejdsredskab.

Figur 6. Her vises den tidsmæssige dimension i forhold til overgangen fra en konfiguration til en anden konfiguration. Imellem de to konfigurationer sker der et brud. Bearbejdning fra Eichberg 1993 side 41.

I denne afhandling bruges konfigurationer på flere planer.⁷⁵ Dels som et begreb, der dækker samfundsmæssige mønstre i en bredere kontekst, dels som et begreb, der dækker de mønstre, der dannes i forhold til et mere specifikt begrænset område. På makroplan kan landbrugssamfundet betegnes som en samfundsmæssig figuration, hvor de processer, der foregik på henholdsvis det kropskulturelle, det produktionskulturelle og det idékulturelle niveau alle på

⁷⁵ Efterfølgende bruges begrebet konfiguration(er), da der ikke er nogen klar skelnen mellem henholdsvis konfiguration og figuration.

mere eller mindre prægnant vis bidrog til konstitueringen af datidens samfundsstruktur, på samme måde som også industrisamfundet udgør en samfundsmæssig figuration, hvor de tre ovennævnte kulturelle niveauer gensidigt påvirker og påvirkes af hinanden.

Afhandlingens primære undersøgelsesområde er, på de store konfigurationers plan, tidsperioden fra midten af tresserne og frem, med særlig fokus på de seneste årtier. I tiden omkring midten af tresserne skete der, som der senere vil blive argumenteret for, et samfundsmæssigt brud, et konfigurationsskifte, hvor én samfundstype afløste en anden, og én kropskultur afløste en anden. Derved blev en ny kropskultur, sportens, den dominerende. I det seneste årti har der været megen fokus på, at der igen er ved at ske, eller allerede er sket, et konfigurationsskifte. For mange samfundsanalytikere er industrisamfundet på retur, mens vi er på vej ind i et samfund der, alt efter hvilken vinkel der lægges på det, optræder under betegnelser som informationssamfundet, videnssamfundet, projektsamfundet og det hyperkomplekse samfund.⁷⁶ Trods uenighed om navnet er der tilnærmelsesvis enighed om, at de karakteristika, der kan henføres til tressernes og halvfjerdsernes industrisamfunds livsformer, er under forandring. Og samtidig er det også vist, at de dertil hørende kropskulturelle mønstre er under forandring.⁷⁷ Den sport, der overtog den dominerende kropskulturelle position på bekostning af de gamle landsbylege, er selv medlemsmæssigt under pres, da den inden for de seneste år volumenmæssigt er overhalet af andre kropskulturelle aktiviteter.⁷⁸

På mikroplan bruges konfigurationer til at beskrive den måde, hvorpå mindre grupper konstituerer sig. Det kan eksempelvis være et fodbold- eller håndboldhold; den måde de agerer på i forhold til det kropskulturelle, det produktionskulturelle og det idékulturelle niveau, og den betydning, det har for både det enkelte hold og den større sammenhæng, som de indgår i. En forklaring på, hvorfor nogle vælger at forlade idrætten, andre skifter fra en idrætsgren til

---

⁷⁶ Qvortrup 2000.

⁷⁷ Pilgaard 2008.

⁷⁸ Pilgaard 2008.

en anden, og nye kommer til, må således ikke udelukkende søges inden for idrætten selv, men må ses i relation til den gensidige påvirkning der er mellem idrætten og samfundet. Del og helhed hænger således sammen og kan ikke ses uafhængigt af hinanden.

1.3. Empiri – en kvantitativ og en kvalitativ del

Afhandlingens empiri består både af kvantitativt og kvalitativt materiale. Der ved er der ikke tale om, at der vælges mellem enten kvantitative eller kvalitative data. Det er ikke et enten-eller, men et både-og, da de supplerer hinanden gensidigt. Den kvantitative del søger at dække feltet ud fra et makroperspektiv med styrede spørgsmål, der giver en viden om generelle tendenser, ud fra hvilke det også er muligt at finde gruppebetingede forskelle, mens den kvalitative del udvider feltet ud fra et mikroperspektiv med en åben og fænomenologisk tilgang, der søger at komme ind på de små nuancer og individuelle forskelle, der er kendetegnende for de forhold, der er gældende i en kompleks livssituation. Sparkes har formuleret forskellen på de to forskningsmetoder, som at man i den kvalitative forskning søger svar på *the hows*, mens man i den kvantitative forskning vil have svar på *the whats*. Og ved at kombinere de to metoder er det muligt at indfange mest muligt af den kompleksitet, der findes i undersøgelsesfeltet, hvilket yderligere understøttes af, at data analyseres ud fra forskellige synspunkter.⁷⁹

Der fokuseres oftest på forskelle, når kvalitative og kvantitative forskningsmetoder bruges sammen, og der er en vedvarende diskussion om validiteten af henholdsvis den kvantitative og den kvalitative forskning.⁸⁰ I denne argumentation glemmes det ofte, at både kvalitative og kvantitative data konstrueres som led i en fortolkningsproces.⁸¹ På samme måde som det kvalitative forsk-

---

⁷⁹ Sparkes 2002 side 16.

⁸⁰ Køppe 2003.

⁸¹ Gundelach 2002.

ningsinterview er præget af interviewerens tolkninger (Bilag 2 - interviewguide), præges også det kvantitative spørgeskema, eksempelvis af den måde spørgsmålene er formuleret på, og den måde respondenterne opfatter spørgsmålene på (Bilag 3 – spørgeskema). Derved er resultatet af begge dataindsamlingsmetoder afhængige af tolkningen, hvormed der ikke er nogen forskel på deres validitet i forhold til et objektivitetskriterium. Spørgsmålet ved valget af forskningsmetode er derfor ofte, om formålet med undersøgelsen er, at man vil kunne generalisere ud fra statistisk repræsentative kvantitative data, eller om man vil se på komplekse sammenhænge ud fra kvalitative data.

1.3.1. Undersøgelsesfeltets praktiske afgrænsning

Afgrænsningen er sket ud fra en pragmatisk metode, hvor der er taget udgangspunkt i det for afhandlingens emneområde størst mulige felt, hvorefter dette gradvist er blevet indsnævret. Det betyder, at undersøgelsesfeltet, den samlede population, indledningsvist indbefattede alle aktive inden for organiseret dansk fodbold og håndbold, hvorefter afgrænsningen er foregået ud fra fem kriterier. Den her behandlede afgrænsning indbefatter al den indhentede empiri, både den kvantitative og den kvalitative del.

I det første kriterium er der taget udgangspunkt i at undersøgelsen skal omfatte den foreningsorganiserede idræt, hvorfor det er valgt at tilknytte foreninger og klubber til projektet. Alle de aktive, trænere og ledere, der har udfyldt spørgeskemaer eller er blevet interviewet i forbindelse med afhandlingen, repræsenterer således en forening eller klub.

Dermed bestod populationen indledningsvist af henholdsvis 1905 fodbold- og 1080 håndboldklubber.⁸² Og det er forskelligt i hvilken af de store organisationer foreningerne er hjemmehørende (Figur 7). Fodboldklubberne er mere opdelt i forhold til at være i enten DGI eller under DIF end håndboldklubberne, og

---

⁸² Tallene er for efteråret 2007, hvor spørgeskemaundersøgelsen blev tilrettelagt.

eksempelvis 31 % af fodboldklubberne er udelukkende organiseret i DIF, mens hele 72 % af håndboldklubberne er organiseret i begge organisationer.

I denne undersøgelse er alle de deltagende foreninger medlem af både DGI og under DIF, samtidig med at enkelte klubber endvidere er medlem af KFUM's Idrætsforbund.

	Kun DGI	DGI og DIF	Kun DIF	I alt
Fodbold	15 %	54 %	31 %	100 %
Håndbold	13 %	72 %	15 %	100 %

Figur 7. Organisationstilknytning for henholdsvis fodbold- og håndboldklubber. DGI & DIF 2004a og DGI & DIF 2004b.

De næste tre kriterier udgør et forsøg på, ud fra tre parametre, at konstruere et metodisk arbejdsredskab til at indkredse en del af den diversitet, der findes i den danske foreningsverden. De tre parametre, der gøres brug af, og som klubberne, holdene og de aktive efterfølgende er selekteret ud fra, er geografi, foreningens størrelse og det præstationsniveau, foreningen, holdet og de aktive konkurrer på.

I det andet kriterium, den geografiske placering, er det forsøgt at få foreninger fra forskellige dele af landet med i undersøgelsen. Dette skal ikke forstås ud fra et ønske om at få en geografisk set ligelig repræsentativitet, men for at opfangne noget af den diversitet, der er knyttet til de måder, man lever på i forskellige dele af landet, og derved også de forskellige muligheder – eller begrænsninger – man har i forhold til at dyrke idræt. Denne diversitet er på visse felter behandlet i to undersøgelser, henholdsvis *Foreningsidrættens vilkår i Danmark*⁸³ der er udarbejdet i samarbejde mellem DIF og DGI, og *Epinion A/S for DGI*⁸⁴, der er en særskilt udarbejdet analyse for DGI. Sidstnævnte analyse viser, at det for håndbolds vedkommende især er jyske håndboldafdelinger, og i særdeleshed håndboldafdelinger med mere end hundrede medlemmer, der er

⁸³ DGI & DIF 2004a og DGI & DIF 2004b.

⁸⁴ Epinion 2006a, Epinion 2006b, Epinion 2006c, Epinion 2006d, Epinion 2006e.

aktive inden for DGI, mens foreninger der er beliggende på det der benævnes øerne, eksklusive Sjælland,⁸⁵ oftere er organiseret i DHF.⁸⁶ Inden for fodbold er der en tendens til, at det er de større fodboldklubber, med mere end 200 medlemmer, beliggende på Sjælland der oftest gør brug af DGI, mens det især er klubber med under 50 medlemmer beliggende i Jylland eller på resten af øerne, der er medlemmer af DBU.⁸⁷ Men også rent praktiske forhold har været medvirkende til, hvilke klubber der er inddraget i undersøgelsen, en problematik som behandles nærmere i forbindelse med diskussionen omkring spørgeskemaernes besvarelse.

I det tredje kriterium er det forsøgt at inddrage foreninger af forskellig lemmesmæssig størrelse. Dette skal dels ses på baggrund af det foranstående, der viser, at klubbernes geografiske placering har betydning for, hvor foreningerne er organiseret, dels ud fra et ønske om at inddrage materiale fra foreninger, der fremtræder så forskelligartede som muligt, med henblik på at afdekke så meget af feltets diversitet som muligt. En diversitet, der var blevet indikeret i forbindelse med pilotprojektet.⁸⁸

Blandt fodboldklubberne er der en forholdsvis homogen fordeling af klubber med op til 250 medlemmer, mens især andelen af klubber med over 299 medlemmer er meget stor (Figur 8).⁸⁹ Det fremgår ikke af tallene, om der er størrelsesmæssige forskelle på klubberne i henholdsvis DGI og DBU (DIF). Men det kan formodes, om end tallene ikke er direkte sammenlignelige, da der er brugt forskellige intervaller, at der ikke er markante forskelle. Det kan ses ved, at en sammenligning af tallene fra *Foreningsidrættens vilkår i Danmark* med tallene fra *Epinion A/S for DGI* viser, at henholdsvis 47,1 % af klubberne ifølge førstnævnte undersøgelse, og 25 % af klubberne ifølge sidstnævnte undersøgelse, har 150 medlemmer eller derunder. For de efterfølgende intervaller er tallene

---

⁸⁵ Epinion 2006a.

⁸⁶ Bornholm er ikke medregnet.

⁸⁷ Epinion 2006e.

⁸⁸ Møller 2006.

⁸⁹ DGI & DIF 2004a.

svært sammenlignelige. I håndbold er klubberne størrelsesmæssigt kendetegnet ved en mere homogen fordeling, da kun gruppen af klubber med mellem 150 og 199 medlemmer adskiller sig fra de andre, ved at være markant større.⁹⁰

	<50	50-99	100-149	150-199	200-249	250-299	299<
Fodbold	13,0 %	20,3 %	13,8 %	8,7 %	11,6 %	3,6 %	29,0 %
Håndbold	9,6 %	13,5 %	16,3 %	23,1 %	12,5 %	10,6 %	14,4 %

Figur 8. Foreningernes størrelse i fodbold og håndbold. DGI & DIF 2004a og DGI & DIF 2004b.

Optimalt ville fordelingen af klubber, der deltager i undersøgelsen, afspejle ovennævnte fordeling. Det har ikke været muligt at efterleve dette krav, da der i undersøgelsen er en overrepræsentation af klubber med mere end 200 medlemmer. Det hænger dels sammen med, hvilke klubber der havde interesse i at deltage, dels med de praktiske omstændigheder i forbindelse med dataindsamlingen.

I det fjerde kriterium af udvælgelsen af foreninger, er det søgt at inddrage foreninger med hold, der har forskellige holdninger til sportslige parametre. Sportslige parametre er ofte koncentreret omkring en dualisme mellem begreberne elite og bredde, men en sådan definition blev skønnet uegnet til at beskrive diversiteten inden for fodbold og håndbold, da det ikke som sådan er muligt at beskrive foreninger som enten elite- eller breddeorienterede. En stor forening vil således ofte have hold på flere forskellige konkurrenceniveauer, mens mindre foreninger oftest udelukkende har hold på de lavere konkurrenceniveauer. Samtidig er forskellen mellem elite- og breddeidrætten blevet væsentligt større siden 1970'erne,⁹¹ da der stilles stadig større præstationskrav til de aktive for at være med på det absolutte eliteniveau.

Den efterfølgende selektion af foreninger er herefter sket ud fra følgende to parametre: turneringsdeltagelse i forhold til geografi og en vurdering, baseret

⁹⁰ DGI & DIF 2004b.

⁹¹ Betænkning 1987 side 44.

på en samtale mellem undertegnede og en træner, leder eller repræsentant for det aktuelle hold.

Turneringsdeltagelsen i forhold til geografi er i sin mest simple form meget sigende for de fleste holds præstationsmæssige styrke. Den viser sig ved, at der (ofte) er en direkte sammenhæng mellem et holds præstationsniveau og den afstand, der er til andre foreningers sammenlignelige hold.⁹² Er ens hold aktivt på et lavere præstationsniveau, møder man hold fra det lokale område, er holdet aktivt på et lidt højere præstationsniveau, møder man hold fra det regionale område, og er man aktive på det højeste præstationsniveau, møder man hold på nationalt plan. Opdelingen er dog ikke så rigid, som den kan opfattes, da den i udgangspunktet kun omfatter hold på seniorhold. Junior- og Ynglingehold, samt de forskellige Old Boys, Old Girls og Veteran hold, også dem der spiller med på højeste præstationsniveau i forhold til deres egen aldersgruppe, er således mere geografisk begrænsede i forhold til, hvem deres modstandere er. Derfor er der endvidere medtaget en subjektiv vurdering af, hvilket præstationsmæssigt niveau holdet er aktivt på. Den er baseret på hvordan repræsentanter for holdet mener, at de kan placeres, ud fra overvejelser om træningsmængde, seriøsitet i turneringsdeltagelse og holdets placering i forhold til andre hold i foreningen. Holdenes præstationsniveau er herefter fastsat som følgende (Figur 9).

Hold, der kan betragtes som værende på et sub-elitært niveau, et begreb der dækker de aktive, der endnu ikke hører ind under den absolutte elite, men som formodes at have potentialet til det inden for forholdsvis kort tid, og som er aktive på mindst regionalt plan, indgår, sammen med øvrige divisionshold, på *Divisionsniveau*.

Hold, der ligger under divisionsniveau, og hvoraf kun få har potentiale til at rykke op i divisionen, men som samtidig er aktive på et niveau, der indebærer

---

⁹² Der er her taget udgangspunkt i henholdsvis DBUs og DHF's turneringsstruktur, da de, i modsætning til de tilsvarende turneringsstrukturer hos DGI Fodbold og DGI Håndbold, er landsdækkende. Hos DGI er der også et landsdækkende element, men det benyttes først i forbindelse med de respektive boldspils Landsmesterskaber.

deltagelse i turneringsaktiviteter på op til regionalt niveau, betegnes som hørende til *Serieniveau*.

Hold, der udelukkende⁹³ er aktive på lokalt niveau, hvor der ikke er nogen fokusering på at rykke højere op i turneringssystemet, og hvor der også er plads til dem, der ikke træner, betegnes som tilhørende *Motionsniveau*.

	Motionsniveau	Serieniveau	Divisionsniveau
Fodbold	Lokalt	Lokalt og regionalt	Nationalt
Håndbold	Lokalt	Lokalt og regionalt	Nationalt

Figur 9. Udvalgte parametre for indplacering efter præstationsniveau.

Som et femte kriterium besluttedes det udelukkende at koncentrere analyserne omkring personer der aldersmæssigt er i en situation, hvor de enten har, eller er på vej til, at etablere en specifik livsform. Da det er svært at bedømme, hvornår en specifik livsform er etableret, hvilket det vil fremgå af det efterfølgende, er det som udgangspunkt valgt fortrinsvis at inkludere personer på 18 år og derover i analyserne. Dog er der enkelte personer inkluderet i dele af analyserne, der er under 18 år. Ud fra de ovennævnte kriterier er spørgeskemaer og interviews blevet udfyldt af og gennemført med personer der har tilknytning til følgende klubber og foreninger (Figur 10).

Fodbold:	Håndbold:
Egebjerg Fodbold	IF Stjernen Odense
Odense KFUM	KVIK Humlebæk
Kibæk IF	Christiansbjerg IF
Varde	Østfyns Håndboldklub, Ørbæk
RB 27 Ringe	
Boldklubben Skjold	
Høng GF, fodbold	

Figur 10. Navnene på deltagende foreninger og klubber.

⁹³ I DBUs og DHF's turneringer.

1.3.2. Den kvantitative empiri – spørgeskemaundersøgelsen

I forbindelse med flere kulturvaneundersøgelser,⁹⁴ fritidsvaneundersøgelser og mere specifikt idrætsrelaterede undersøgelser⁹⁵ er der opnået et indgående kendskab til, hvem der er aktive inden for forskellige former for idræt, både i forhold til traditionelle sociokulturelle parametre såsom uddannelse, beskæftigelsesforhold og familiære forhold, og i forhold til mere holdningsmæssige og værdirelaterede præferencer, såsom politisk holdning, forbrugsadfærd og generelle livsstilspræferencer.⁹⁶ Kultur- og fritidsvaneundersøgelserne, der i varierende omfang er gennemført i 1964, 1975, 1987, 1993, 1998 og 2004,⁹⁷ har givet en enestående mulighed for at lave sammenligninger tendenser over tid. Det har derved været muligt ud fra disse undersøgelser at diskutere idrættens og kropskulturens forandringer på et kvantitativt grundlag.⁹⁸

En af de undersøgelser der mere specifikt har undersøgt idrættens felt er *Idrætten mod år 2000*.⁹⁹ Den blev i 1990 gennemført af SCAND-TREND for DIF, og aktive inden for (dele af) det danske idrætsfelt blev analyseret og efterfølgende positioneret ud fra en Bourdieu-inspireret metode, med økonomiske og sociokulturelle parametre som baggrundsvariable. Undersøgelsen bidrog på et overordnet plan til at forklare sammenhængen mellem idrætsvalg og visse holdninger og normer, og den var således med til at opstille en forklaringsramme for, hvorfor nogle befolkningsgrupper primært vælger en bestemt idrætsaktivitet, mens andre primært vælger andre idrætsaktiviteter. Men dens kvantitative karakter og overordnede forklaringsramme medførte en begrænsning i muligheden for at give tilbunds gående forklaringer på, og fortolkninger af, hvorfor der også forefindes forskellige holdninger og normer inden for specifikke idrætter, såsom fodbold eller håndbold. De aktive i henholdsvis fodbold

---

⁹⁴ Bille 2005 og Fridberg 2000, m.fl.

⁹⁵ Ottesen & Ibsen 1999, Larsen 2000a, Larsen 2000b, Larsen 2000c, m.fl.

⁹⁶ En af de største af denne type undersøgelser er *Idrætten mod år 2000* (DIF 1990a-d), hvor et repræsentativt udvalg af danskerne er udspurgt om dels deres idrætsvaner, dels deres øvrige kultur- og forbrugsvaner. På baggrund af dette materiale er der konstrueret seks forskellige segmenter.

⁹⁷ Bille 2005.

⁹⁸ Som det eksempelvis er gjort af Bøje & Eichberg 1994, Larsen 2003, med flere.

⁹⁹ DIF 1990a-d.

og håndbold blev beskrevet som en samlet masse, hvor der ikke blev skelnet mellem elite og bredde, mellem yngre og ældre, og hvor de alle blev tillagt de samme overordnede holdninger og normer. Derved er det svært i denne sammenhæng at anvende *Idrætten mod år 2000* som mere end en overordnet inspiration.

I 2004 blev der i et samarbejde mellem DGI og DIF gennemført endnu en landsdækkende og repræsentativ undersøgelse, *Foreningsidrættens vilkår i Danmark*.¹⁰⁰ Undersøgelsens design var således tilrettelagt, at det var muligt at udtale sig specifikt omkring de enkelte aktiviteter, herunder henholdsvis fodbold og håndbold. Den opsummerede viden gav på den ene side et godt grundlag for antagelser vedrørende de aktive i fodbold- og håndboldkulturen i Danmark. Især har undersøgelsen givet et godt indblik i de overordnede problemstillinger, der arbejdes med i klubberne, og hvilke problemer klubberne anser for at være de mest presserende. På den anden side er der nogle spørgsmål, undersøgelsen ikke kan give svar på, herunder hvem de aktive er, da undersøgelsen fokuserede på overordnede udviklingstendenser.

En indledende overvejelse, forud for afhandlingens spørgeskemaundersøgelse var, i hvilken sammenhæng besvarelserne skulle kunne bruges. Var formålet at danne et generaliserende billede af en hel population, eller var formålet, at svarene skulle bruges til at beskrive træk ved den undersøgte population? I det første tilfælde er det vigtigt, hvorvidt spørgeskemaerne er repræsentative for hele den undersøgte population. Denne problematik må ses i forbindelse med det forhold, at der ofte er et ret stort frafald i den type undersøgelser. Inden for faglitteraturen er der svagt kontrasterende meninger om kravene til svarprocentens størrelse. Nielsen¹⁰¹ argumenterer for en svarprocent på 60 % som acceptabel, hvis der skal kunne generaliseres ud fra materialet, et tal

---

¹⁰⁰ DGI & DIF 2004a og DGI & DIF 2004b.

¹⁰¹ Nielsen 1994 side 84.

Blunch¹⁰² tilslutter sig ud fra et ræsonnement om, at svarprocenten bør ligge et sted mellem 50 % og 60 %.

I tilfælde, hvor der ikke skal generaliseres, argumenterer Fitz-Gibbon Taylor for en stratifikation, hvor samlematerialet søges at matche populationsmaterialet på et givent antal udvalgte parametre. Ifølge den metode vil materialets troværdighed blive markant forøget.¹⁰³

Da det er formålet med den kvantitative empiri at skabe et supplement til eksisterende empiri på området, ved at stille spørgsmål, der mere specifikt relateres til afhandlingens problemstilling, er det valgt at tage udgangspunkt i den ovennævnt beskrevne ikke-generaliserende metode. At denne metode er valgt, har dels haft betydning for spørgeskemaundersøgelsens praktiske gennemførelse, og dels den måde det undersøgte felt er afgrænset på.

1.3.3. Spørgeskemaundersøgelsens praktiske gennemførelse

Den randomiserede undersøgelse, hvor alle i populationen har samme sandsynlighed for at blive spurgt, er fravalgt, og der er i stedet blevet valgt en stratificeret udvælgelse af de foreninger, respondenterne tilhører. Det er ovenfor vist, hvorledes de deltagende foreninger er blevet udvalgt. Men spørgeskemaundersøgelsen adskiller sig markant fra andre spørgeskemaundersøgelser ved den måde, hvorpå respondenterne er blevet kontaktet. I traditionelle kvantitative undersøgelser ville spørgeskemaerne blive sendt ud til den population, der skulle undersøges, i dette tilfælde de ovenfor nævnte foreninger. Men denne distributionsmetode blev fravalgt, da det blandt repræsentanter i foreningerne skønnedes, at kun få ville returnere spørgeskemaerne. Det blev derfor besluttet at lade enten trænere eller holdledere fra de enkelte hold distribuere spørgeskemaerne og efterfølgende returnere dem. Denne metode blev afprøvet hos en af de deltagende foreninger, Odense KFUM, med det resultat, at der kun

---

¹⁰² Blunch 1994 side 187.

¹⁰³ Taylor 1987 side 163.

kom spørgeskemaer retur fra 25,0 % af holdene. Det store frafald kan henføres til, at flere trænere ikke fik spørgeskemaerne fra klubben, at enkelte trænere ikke uddelte spørgeskemaerne til spillerne, og at kun få spørgeskemaer blev returneret fra spillerne efter at de var blevet uddelt. Resultatet betød, at metoden blev fravalgt. I stedet blev det besluttet at distribuere spørgeskemaerne på en mere tidskrævende, men sikker metode.

Den valgte metode bestod i, at undertegnede efter forudgående aftale besøgte hver af de deltagende foreninger et varierende antal gange i forbindelse med enten træningsaftener eller dage, hvor flere af holdene spillede kamp. Projektet blev her kort præsenteret for de respektive hold, og spørgeskemaerne blev efterfølgende udfyldt. Denne metode har for det første den fordel, at det udelukkende er de aktive, som rent faktisk møder op til træning, der også har svaret på spørgsmålene. Ved en postomdelt distribution ville også medlemmer, der af den ene eller anden grund var inaktive, have lejlighed til at svare. Hvor mange personer, der er registreret som værende medlemmer i forskellige foreninger, men ikke møder op til træning eller kamp, er det svært at give eksakte tal på, men i forbindelse med dataindsamlingen til denne undersøgelse har der i de fleste foreninger og på stort set alle hold været enighed om, at der var mellem 10 % og 30 % som hverken trænede eller spillede kamp. Dermed er det også dem der rent faktisk er aktive, der er med til at opstille karakteristika for de realtyper, afhandlingen præsenterer.

Den her valgte dataindsamlingsmetode har betydning for beregningen af to typer af bortfald, objektbortfald og partielt bortfald. Objektbortfald, at enkelte mulige respondenter helt undlader at besvare spørgeskemaet, har i denne undersøgelse været minimalt.¹⁰⁴ Blandt dem, der er mødt op til træning og kamp de dage, hvor jeg har været i de forskellige foreninger, har der været forholdsvis få, estimeret under 10 %, der har valgt ikke at deltage i undersøgelsen. De gange, hvor der er kommet forklaringer på, at man ikke har villet deltage, er det næsten enstemmigt blevet forklaret med manglende tid. Det kan derfor

---

¹⁰⁴ Hvor stort et antal der generelt ikke deltager i spørgeskemaundersøgelser, er det svært at sige noget konkret om. Men hvis en besvarelsesprocent på 60 % betragtes som acceptabel, må der regnes med et frafald på 40 %.

formodes, at dem, der ikke har besvaret spørgeskemaerne, i mere udpræget grad end de øvrige føler sig tidsmæssigt pressede. På den anden side har mere end 90 % valgt at afsætte tid til at besvare spørgeskemaerne. At så forholdsvis mange har afset tid til det, kan skyldes flere forhold. En kort introduktion til undersøgelsen, hvor der loves fuld anonymitet, og hvor der er givet mulighed for at stille spørgsmål, kan være med til at vise, at deltagelse er relevant, på samme måde som en henvisning til, at foreningens ledelse har sagt god for projektet, ligeledes er med til at øge legitimiteten.¹⁰⁵ Samtidig kan der også være et vist gruppepres, der betyder, at når hovedparten af de tilstedeværende automatisk udfylder spørgeskemaerne, vil eventuelle tvivlere lettere gøre det samme.

Det partielle bortfald, at enkelte spørgsmål enten ikke er besvaret, eller er besvaret mangelfuldt, er en anden problematik i forbindelse med spørgeskemaundersøgelser. I forbindelse med det partielle bortfald er det valgt at dele det indsamlede materiale op i to kategorier, en med faktisk basale spørgsmål, og en med holdnings- og normprægede spørgsmål. Besvarelserne af spørgsmålene i den første kategori med de faktisk basale spørgsmål må her ses som essentielt for det enkelte spørgeskemas værdi. Er de mest basale spørgsmål, såsom alder, køn, arbejds- og uddannelsesstatus, ikke besvaret, betragtes spørgeskemaet som ikke anvendeligt, hvorfor det udgår af undersøgelsen. Ud fra dette kriterium er 10 spørgeskemaer taget ud af undersøgelsen. Er de holdnings- og normprægede spørgsmål derimod mangelfuldt udfyldt, er det i de fleste tilfælde valgt at lade spørgeskemaet indgå i undersøgelsen. Kun 5 spørgeskemaer har været så mangelfuldt udfyldt, at det ikke har givet nogen mening at have dem med i undersøgelsen. At det kun er sammenlagt 15 af spørgeskemaerne, der er helt frasorteret på grund af forskellige former for partielt bortfald, kan der søges flere forklaringer på. Den valgte dataindsamlingsmetode, hvor jeg er til stede i forbindelse med spørgeskemaernes udfyldelse, har betydet, at eventuelle tvivlsspørgsmål i forbindelse med spørgsmålenes ud-

---

¹⁰⁵ Blunch 1991 side 188.

formning kunne afklares.¹⁰⁶ Det har især været synligt blandt de yngre spillere, hvor der har været mange spørgsmål. Også trænere eller holdledere har ofte hjulpet i forbindelse med spørgsmål fra de aktive. Samtidig har spillerne også haft mulighed for at tale sammen og har derved kunnet hjælpe hinanden. Da det er valgt at arbejde med alle, undtagen 15 spørgeskemaer, er der ikke lavet nogen beregninger over det partielle bortfald.

Samlet kan det om spørgeskemaundersøgelsens validitet konstateres, at undersøgelsen er gældende for aktive fodbold- og håndboldspillere inden for DGI, DBU og DHF. Der er til gengæld ikke søgt efter eller opnået en fuldstændig geografisk og størrelsesmæssig repræsentation i forhold til de klubber, som deltager i undersøgelsen. Omvendt deltog forskellige klubber på forskellige konkurrenceniveauer og af forskellig størrelse, hvorved megen af den diversitet, der er i klubberne er repræsenteret. Den her gennemførte distribution af spørgeskemaerne betyder, at undersøgelsen på dette punkt markant adskiller sig fra tidligere lignende undersøgelser ved at det kun er reelt aktive fodbold- og håndboldspillere, der har besvaret spørgsmålene.

1.3.4. Det statistiske materiale i fodbold og håndbold

Det konstateres, at materialet ikke er ligeligt fordelt, når der ses på fordelingen af det totale antal af svar i henholdsvis fodbold og håndbold, set i forhold til køn. Der er sammenlagt 998 svar, fra henholdsvis 633 mænd og 365 kvinder.

Inden for håndbold er der stort set lige mange respondenter, fra 246 mænd og fra 283 kvinder. En kønsfordeling der ikke er væsentligt forskellig fra den fordeling der i 2007 viste, at der i den samme aldersgruppe i 2007 var 50,4 % mænd og 49,6 % kvinder.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Spørgeskemaerne var indledningsvis blevet afprøvet på to hold fra en lokal forening der efterfølgende ikke har deltaget i undersøgelsen, med henblik på at få rettet eventuelle fejlformuleringer og lignende.

¹⁰⁷ Tal fra www.dgi.dk

Inden for fodbold er der svar fra henholdsvis 387 mænd og 82 kvinder (Bilag 1, tabel 1). Det afspejler den generelle kønsfordeling inden for fodbold, hvor mændene og kvinderne i 2007 udgjorde henholdsvis 85,8 % og 14,2 % af de aktive i den tilsvarende aldersgruppe.¹⁰⁸ I forhold til kønsfordelingen afspejler afhandlingens datamateriale således tilnærmelsesvis den fordeling, der findes i den tilsvarende gruppe på landsplan inden for henholdsvis fodbold og håndbold.

Befolkningens idrætsdeltagelse har, som vist, gennemgået store forandringer igennem det sidste århundrede. Fordelingen af hvem der dyrker hvilke idrætsgrene og i hvilket omfang de gør det har ændret sig markant. Med stadig flere idrætsaktive blandt især de ældre befolkningsgrupper er det derfor interessant at se på, hvordan afhandlingens fodbold- og håndboldspillere fordeler sig på forskellige aldersgrupper.

Generelt set viser tallene, selv om der er forskelle på fodbold og håndbold, at aldersgennemsnittet er forholdsvist lavt, da over en tredjedel af de aktive, henholdsvis 36,7 % i fodbold og 35,3 % i håndbold, er 24 år eller derunder, og kun henholdsvis 1,1 % og 5,1 % er i aldersgruppen på 60 år og derover (Bilag 1, tabel 2). I et forsøg på at gøre oplysningerne mere informative er datamaterialet delt yderligere op (Bilag 1, tabel 3). Tallene viser stadig, at de aktives aldersgennemsnit er forholdsvist lavt, da over halvdelen af de aktive, henholdsvis 55,3 % i fodbold og 51,3 % i håndbold, er 29 år eller derunder, og at henholdsvis 81,1 % i fodbold og 66,8 % i håndbold er 39 år eller derunder. I håndbold er der en tendens til, at der er lidt flere i aldersgrupperne på over 50 år, med 14,9 % i håndbold mod 8,1 % i fodbold.

Analyseres det indsamlede materiale i forhold til hvor mange respondenter, der er i de tre konkurrenceniveauer, henholdsvis Divisionsniveau, Serieniveau og Motionsniveau, er der markante forskelle (Bilag 1, tabel 4). Selvom der ikke

---

¹⁰⁸ Tal fra www.dgi.dk

skal laves sammenligninger mellem fodbold og håndbold, så er der alligevel markant flere i håndbold end i fodbold, henholdsvis 13,0 % og 49,0 % over for 7,9 % og 23,5 %, der betegnes som hørende til de to højeste konkurrenceniveauer. Det er især markant, at hele 13,0 % i håndbold er aktive på Divisionsniveau, men en del af forklaringen kan findes i håndboldsporten har mistet medlemmer i de senere år, hvorved breddens størrelse i forhold til eliten er blevet mindre. Fodbold derimod har ikke på tilsvarende vis mistet medlemmer og er stadig en meget udbredt breddeidræt med mange hold.

Der er en markant forskel på hvilket præstationsniveau man er aktiv på i forhold til køn (Bilag 1, tabel 5). Således er 13,7 % af de kvindelige respondenter aktive på Divisionsniveau, mens det tilsvarende tal for mændene er 8,8 %. En forskel der kan henføres til det forholdsvist store gennemslag en inkludering af ganske få aktive kvindelige fodboldspillere på divisionsniveau, ud af en ikke i forvejen stor gruppe, har på procenttallene. Et gennemslag der ikke regnes for at være problematisk, da kvindefodbolden har markant færre aktive, hvorved den procentdel, der tilhører aktive på Divisionsniveau bliver uforholdsmæssigt større end hos mændene. Samtidig indikerer henholdsvis 24,2 % af mændene og 59,2 % af kvinderne, at de er aktive på Serieniveau, og henholdsvis 67,0 % af mændene og 27,1 % af kvinderne, at de er aktive på Motionsniveau.

1.3.5. Den kvalitative empiri - interviews

Den kvalitative dataindsamling er inspireret af det semi-strukturerede forskningsinterview, der af Kvale defineres som *et interview, der har til formål at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden, med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener*.¹⁰⁹ Ud fra denne beskrivelse forstås det som et åbent interview, hvor det er en fælles rejse for den interviewede og interviewerens ind i den interviewedes livsverden. Derved er inter-

---

¹⁰⁹ Kvale 1997 side 19.

viewet en empirisk metode, hvor interviewer og den interviewede sammen konstruerer viden.

Da afhandlingens formål er at analysere komplekse livssammenhænge ud fra de til hverdagslivet hørende sfærer arbejde, fritid og familie, er det forskerens opgave at sørge for, at interviewet bevæger sig inden for disse emner. Men det er ikke meningen at der skal produceres kvantificerbare meninger. I stedet skal interviewet åbne op for undersøgelsesfeltet i hele dets kompleksitet og beskrive både flertydigheder og modstridende forhold. Flertydighederne og de modstridende forhold kan være med til at sige noget om reelle modsigelser i informantens verden. Det kvalitative interview anses derfor som en metode, hvormed det er muligt at sige noget om de oplevelser, som de interviewede har erfaret i deres hverdagsverden. Oplevelser, der bliver beskrevet med de interviewedes egne ord og begreber, og som ses ud fra deres eget perspektiv.¹¹⁰

Åbenheden i interviewet stiller krav til forskeren. Ved et struktureret interview er der en fare for, at det bliver den historie, som interviewer vil høre, der fortælles.¹¹¹ Ved det semi-strukturerede interview er der derimod en mulighed for, at interviewet styres i den retning, som rammerne for interviewet udstikker. Opgaven for de nærværende interviews er derfor, at de interviewede får mulighed for at fortælle deres historier inden for projektets kontekstuelle rammer, samtidig med at den nye viden, der opnås, til stadighed sættes i relation til tidligere erfaret viden, i en hermeneutisk spiral. For at få informanten til at være åben og komme med sin udlægning af fortællingen, gøres der brug af en fænomenologisk tilgang, da det er fænomenologiens formål at *overskride de umiddelbart oplevede betydninger med henblik på at artikulere det prærefleksive niveau af levede betydninger og gøre det usynlige synligt*.¹¹² Eksem-

---

¹¹⁰ Kvale 1997 side 78.

¹¹¹ Sparkes 2002.

¹¹² Kvale 1997 side 62.

pelvis i samtalen med Cathrine, som i visse situationer handler om hårdheden i håndbold. Under samtalen mener Cathrine ikke, at håndbold er mere hårdt end så mange andre forskellige idrætter, og hun mener ikke, at der er sket nogen udvikling i hårdheden. Nogen gange kan det gå hårdt til, men *jeg synes egentlig, at det er fint nok, det er det hvis der er en grænse, men jeg synes ikke den grænse er nået endnu*, siger hun. Efter lidt refleksion og efter at samtalen har været inde omkring herrehåndbold, vender hun selv tilbage til at tale om hårdheden i kvindehåndbold og siger, at *man kan godt se, at udviklingen er, at det er blevet mere hårdt*. Samtidig kan oplysninger, der i en bestemt kontekst forekommer ubetydelige, vise sig at være til stor nytte, når de ses i en anden kontekst og derved synliggøres. Fænomenologien bruges derfor i den dataindsamlende fase, i interviewene, som et metodisk redskab for at vise åbenhed over for informanterne, mens den senere, i databearbejdningen, kan være med til at indikere materialets brugbarhed.

Samtidig bibeholdes der i interviewsituationerne fokus på det konfliktuelle, i stedet for på det konsensussøgende og harmoniske. Derved bliver det muligt både for interviewer og informant at genfortolke udsagn og informationer. I dialektikken fokuseres der på modsigelser, og den konfliktuelle tilgang kan derved ses som et opgør med den *individualistiske og idealistiske synsvinkel, der i dag er meget udbredt i interviewforskningen*.¹¹³

Men, med både hermeneutikken og dialektikken in mente, rejser der et spørgsmål om, hvilken validitet den kvalitative forskning har. I den kvalitative forskning tales der ikke på samme måde som i den kvantitative forskning om validitet. I stedet kan udsagn vurderes ud fra, om det givne udsagn eller beskrivelse er underbygget af de informationer man har indhentet.¹¹⁴

Forskning i menneskelige relationer, som bygger på en forhandling mellem interviewer og informant, fører hen mod erkendelsesmæssige spørgsmål om,

---

¹¹³ Kvale 1997 side 65.

¹¹⁴ Hammersley & Atkinson 1987.

hvordan erkendelsen objektiveres. For Kvale afgøres det ved, at de implicerede er enige om gyldigheden af kriterierne. Derved stilles der også spørgsmål ved det naturvidenskabelige forskningsparadigme:

Når interviewets genstand forstås som eksisterende i en sprogligt konstrueret og mellemmenneskeligt forhandlet social verden, bliver det kvalitative forskningsinterview som sproglig, mellemmenneskelig og hermeneutisk metode en mere objektiv metode i samfundsvidenskaberne end naturvidenskabernes metoder, der er udviklet med henblik på et ikke-menneskeligt genstandsområde.¹¹⁵

Kvale befinder sig derved i en paradoksal position, hvor han på den ene side søger at løsrive sig fra det naturvidenskabelige forskningsparadigme, mens han på den anden side refererer til det selv samme forskningsparadigme for at legitimere sine resultater. Derved underkender Kvale en af de iboende forskelle på de to forskningsmetoder, at det naturvidenskabelige forskningsparadigme søger efter forklaringer, mens det samfundsvidenskabelige forskningsparadigme søger efter forståelse. Denne forskel ses især i forholdet mellem positivisme og hermeneutik. I positivismen søges der efter en virkelighed, som er konstitueret på baggrund af kausale lovmæssigheder, hvor der etableres sammenhænge mellem afhængige og uafhængige variable, mens man i hermeneutikken søger efter at kortlægge og forstå de handlinger mennesker foretager i bestemte situationer i forhold til den livsverden de er en del af.

Afhandlingens kvalitative datamateriale bygger på interviews med 17 aktive spillere, ledere og idrætspolitisk aktive (Figur 11). I forbindelse med interviewene er der brugt en spørgeguide (Bilag 2). Endvidere er der ved besøg i foreningerne nedskrevet notater og citater fra uformelle samtaler. Disse har ofte

---

¹¹⁵ Kvale 1997 side 74.

vist sig at være mere direkte, måske fordi informanterne her har følt at de kan udtale sig mere frit. Dermed har disse informationer været meget interessante.

Fodbold	Håndbold
Anita	Karin
Lærke	Claus
Mark	Gitte
Mike	Johnny
Rene	Jens
Anni	Sigrid
Peter	Vivi
Jack	Cathrine
	Sabine

Figur 11. Oversigt over de interviews der blev lavet i forbindelse med afhandlingen.

1.3.6. Om konstruktionen af typer

Afhandlingen lægger stemme til forskellige personer fra fodbold- og håndboldverdenen, hvoraf flere er gennemgående i hele afhandlingen. Spørgsmålet om konstruktionen af disse personer, og hvordan de kan beskrives rent teoretisk, er emnet for dette afsnit.

Inden for samfundsvidenskaberne er begrebet idealtype knyttet til den tyske sociolog Max Weber og hans banebrydende værk *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*,¹¹⁶ hvori idealtypen først blev udfoldet.¹¹⁷ Hvad en idealtype er, hvilke karakteristika den har, hvor den bruges, og hvordan den kan bruges

¹¹⁶ Weber 1920 (dansk 1995).

¹¹⁷ Oftest forbindes idealtypebegrebet med dette værk, hvilket også kan siges at have en vis rigtighed, da både den kapitalistiske ånd og den protestantiske etik har idealtypiske karaktertræk. Men det er først i kapitlet om *Samfundsvidenskabernes objektivitet*, og især afsnittet *Om teori og teoretisk begrepsdannelse* at Weber gør rede for sine teoretiske overvejelser (Weber 2008).

i denne sammenhæng skal efterfølgende debatteres. Weber siger om idealtypen og dens konstruktion:

... ved at man ensidig betoner ett eller flere synspunkter, og sammenfatter en mængde enkeltfenomener som forefindes spredt og med uklare grænser her i større, her i mindre grad, og enkelte steder i det hele tatt enkeltfenomener som foyer seg etter de nevnte ensidig fremheverte synspunkter og bliver til et i sig selv enhetlig tankebilde. Ikke noe sted i virkeligheten finnes noe empirisk motstykke til dette tankebilde i dets begrebsmessige renhet. Det er en utopi, og opgaven for den historiske forskning blir å fastslå i hvert enkelt tilfelle hvor nært eller fjernt dette idealbilde står virkeligheten, altså (f.eks. mit indskud es) i hvilken grad de økonomiske forhold i en bestemt by skal betagnes som "byøkonomiske" i idealtypisk forstand. Med henblik på utforskning og anskueliggjørelse har imidlertid dette begreb sine særlige fordeler når det anvendes med forsigtighed.¹¹⁸

Ifølge Weber er en idealtype en konstruktion, som alle samfundsmæssige forhold kan føres tilbage til. Det er med andre ord en abstraktion, en måde hvorpå man forsøger at sammenfatte væsentlige træk fra virkeligheden. At der er tale om en konstruktion betyder, at idealtypen ikke eksakt beskriver virkeligheden. I stedet er den skabt af forskeren på baggrund af en proces hvor denne selektivt prioriterer og kombinerer ud fra forskellige, for forskningsprojektets problemstilling væsentlige, data. Om denne rigiditet, at en idealtype ikke kan indpasses i virkeligheden, siger Weber:

---

¹¹⁸ Weber 2008 side 199-200.

*dens betydning består i å være et rent ideelt grensebegreb, som virkeligheden måles med i den hensikt å tydeliggjøre bestemte betydningsfulle empirisk foreliggende forhold, og som den empiriske virkelighet sammenlignes med*¹¹⁹

Idealtypen skal være med til at synliggøre forskelle såvel som sammenhænge, som det normalt kan være svært at få øje på i en kompleks virkelighed. Virkeligheden er i Webers optik kaotisk og kompliceret og i princippet umulig at beskrive, hvorved et forsøg på en beskrivelse kun vil være relativ. Men hvis nu virkeligheden er så kompliceret, hvordan er det da muligt at beskrive den, og hvilken metode skal man bruge? Løsningen er, at der opstilles et regelsæt for konstruktionen af en idealtipe, baseret på tre regler. For det første skal idealtyperne være indbyrdes udelukkende, samtidig med at de omfatter det for undersøgelsesfeltet relevante materiale. For det andet skal idealtyperne rumme meget forskellige karakteristika. Og for det tredje skal en idealtipe være virkelighedstro. Det vil sige at idealtypen, trods dens konstruktion, skal have realistiske træk, der gengiver væsentlige træk ved det udforskede.¹²⁰ En idealtipe er derfor, ifølge Weber, et kunstgreb, der for forskeren virker som det objektive, hvorigennem virkeligheden iagttages – et objektive, der skal gøre virkelighedens kaos begribeligt. Samtidig skal idealtypen bevirke, at forskeren får og opretholder et værdifrit blik på det iagttagede, hvorved den er med til at hindre, at forskeren forvansker tolkningen af det iagttagede fænomen.

I denne afhandling er idealtyperne i udgangspunktet gensidigt udelukkende, da de har et væsensforskelligt syn på det forhold der er mellem arbejde og fritid, og som er kardinalpunktet i livsformsanalysen. Samtidig er de også kendetegnede ved at besidde forskellige karakteristika, afhængigt af hvilken livsform de har, hvor gamle de er, og hvilke plads de tildeler deres fritidsaktivitet i forhold til deres hverdagsliv. Endelig er idealtyperne virkelighedstro. Det betyder at det, selv om de er konstruktioner, vil være muligt i foreningslivet at finde per-

---

¹¹⁹ Weber 2008 side 202.

¹²⁰ Kristiansen 1999 side 186.

soner, der på afgørende punkter kan identificeres med de her opstillede idealtyper.

Der kan stilles mange spørgsmål ved den måde, Weber konstruerede idealtyper¹²¹ på, og litteraturen derom er omfattende. Et af de tilbagevendende og centrale spørgsmål er, hvor "dybt" ned forskeren skal bevæge sig i forhold til detaljerighed. Eller, med andre ord, hvilke valg og fravalg der må foretages, når der skal konstrueres en idealtipe ud fra et stort empirisk materiale. I den forstand er der inden for forskningen blevet arbejdet ud fra flere forskellige positioner.¹²² Nogle antager, at idealtypen er *dybtgående, nuancerede beskrivelser*,¹²³ mens andre ser på *analyser, der uddrager typiske træk og konstruerer idealtyper*.¹²⁴ På trods af disse uenigheder omkring konstruktionen er idealtyperne meget brugte i flere forskellige sammenhænge.

At Webers idealtyper er konstruktioner betyder, rent sprogligt, at det er vanskeligt at tale om idealtyper i denne afhandling. For idealtyper har ikke et selvstændigt sprog, som afhandlingens typer har. De er en sammenfatning af komplekse og observerede handlinger, og derfor ikke til stede i virkeligheden. Derved adskiller de sig fra denne afhandlings typer. De er til stede i virkeligheden, og de har et sprog, der bliver brugt i afhandlingen.

I mangel af bedre er det derfor valgt at anvende begrebet realtype. Et begreb der ikke må forveksles med Riesmans tilsvarende begreb.¹²⁵ Begrebet er valgt for at indikere, at afhandlingens typer er baseret på studiet af levende mennesker, der i afhandlingen er blevet tildelt en stemme. Typer der har haft forskellige betegnelser i forskningsforløbet, den foreningsbærende, den foreningsdel-

---

¹²¹ En del af kritikken af Weber er gået på, at hans idealtyper var mentale konstruktioner, såsom *den protestantiske etik* og *kapitalismens ånd*, og at den derved ikke var konkret. At idealtipebegrebet har overlevet siden dets fremkomst i 1905 og til i dag skyldes, at det i dag er de færreste, der respekterer begge idealtypers idealiteter og den logik, der følger af dem (Bruun 2003 side 68). Derfor, konkluderes det lidt resignerende, at idealtypen i dag har mistet sin oprindelige betydning og i stedet for er blevet et *metodologisk relik*t (Bruun 2003 side 69).

¹²² Weber selv brugte idealtyperne på et metaplan. En anden måde at gøre brug af idealtypen på er, som Signild Vallagårda gør i artiklen *Fortiden som idealtipe*. Artiklen er et opgør med den tendens, der er blandt visse sociologer til at beskrive fortiden som traditionel, stabil og homogen (Vallagårda 2001 side 85).

¹²³ Buciek 1996 side 11.

¹²⁴ Buciek 1996 side 11.

¹²⁵ Riesman 1969.

tagende og den foreningsforbrugende,¹²⁶ og som har været genstand for diskussion på seminarer og møder.¹²⁷ Typer som på den ene side er delvise konstruktioner, men som det på den anden side er muligt at møde i foreningsverdenen.

1.3.7. Bagvedliggende determinanter for de tre realtypiske livsformer

Konstruktionen realtyperne bygger på en bearbejdning af de sammenhænge analyserne af det kvantitative og det kvalitative materiale har vist. Metoden ligger derved i forlængelse af den metode, som en af Højrup's arvtagere, Rahbek Christensen, har argumenteret for i udviklingen og beskrivelsen af de begreber der hører til livsformerne. En metode, der tager udgangspunkt i en tredelt arbejdsmetode, hvor analytikeren indledningsvist danner sig et overblik over feltet, dernæst lokaliserer det der kaldes de alment kendetegnende træk ved forskellige livsformer, hvorefter det til slut bliver muligt at kontrastere de forskellige livsformer. Livsformer der ikke udgiver sig for at være repræsentative for befolkningen, men som i stedet optræder som principielle typer.¹²⁸

Afhandlingens realtyper er baseret på en analyse af de forskelle der optræder, i forhold til alder, præstationsniveau og typen af arbejds- og familieliv. Den klassiske karrierepyramide forklarer, hvordan man uddannes, gør karriere og derefter siden retirerer.¹²⁹ Men denne er udviklet i forhold til arbejdslivets karriere, der fylder det meste af livet, og den idrætsmæssige karrierestige er tidsmæssigt forskudt og har et andet mål. Idrættens karriere begynder tidligere og kulminerer for dem, der når op på det højeste niveau tidligere, oftest i perioden mellem det 25. og det 35. år, mens idræt for de fleste andre kun er

---

¹²⁶ Mindegaard 2008 side 94-95.

¹²⁷ I den forbindelse er typerne eksempelvis blevet benævnt yderen, nyderen og snyderen.

¹²⁸ Rahbek Christensen 1987 side 160.

¹²⁹ Otto 1998.

en del af hverdagslivet. De efterfølgende analyser fokuserer derfor på, hvordan arbejdsliv og familie spiller ind på aktiviteterne. På den baggrund kan de i afhandlingen konstruerede realtypologier beskrives som:

Konstruktioner, der er skabt ud fra en analyse af forholdet mellem arbejds-, familie- og fritidsliv.

Realtyperne er på den ene side repræsentative, men på den anden side ikke altomfattende. De må ikke ses som repræsentanter for noget, der bevæger sig ud over problemstillingens kerneområde. De beskriver, hvordan forholdet mellem arbejdsliv, familieliv og fritidsliv er, i henhold til deres respektive generationsperspektiv. De er derved på den ene side konstruktioner, der netop ikke findes i virkeligheden, mens de på den anden side er typologier, som er konstrueret ud fra forhold, der findes i den selv samme virkelighed. Cathrines livsverden er eksempelvis en sammenskrivning af forskellige karakteristika tilhørende denne realtypiske konstruktion, taget ud af den virkelige verden. Man kan på samme måde tale om forskellige livsformer og om forskellige kulturer. Dette har analytikeren af livsformer, Rahbek Christensen, argumenteret for ud fra en antagelse om, at kulturen viser sig i praksis.¹³⁰

1.3.8. Det kvantitative datamateriale

Efterfølgende gennemgås det empiriske materiale bag konstruktionen af realtyperne. Disse realtyper er ikke de samme i håndbold, hvor Cathrine, Bent og Gerda har deres karakteristika, som i fodbold, hvor Lars, Bjarne og Jørgen har deres karakteristika. Indledningsvis beskrives det kvantitative materiale, der ligger til grund for konstruktionen.

---

¹³⁰ Rahbek Christensen 1987 side 14.

Den bagvedliggende variabel for konstruktionen af realtyperne er de aktives arbejdsform, hvordan de arbejder, hvor meget de arbejder, og hvilken position arbejdet har i deres liv.

For at sikre, at de statistiske resultater, der fremkommer, ikke kan henføres til tilfældigheder, er der inddraget en test for at bestemme, om der er signifikante sammenhænge i de undersøgte parametre. I den valgte test, Pearson Chi², antages det, at der i analysen er uafhængighed mellem de undersøgte variable, henholdsvis række- eller effektvariablen (Y) og søjle- eller årsagsvariablen (X). Denne antagelse om uafhængighed kendes som 0-hypotesen. De mulige signifikante sammenhænge mellem de to variable konstateres efterfølgende ved hjælp af følgende p-værdier (Figur 12).¹³¹

P < 0,005	P < 0,05	P = 0,025-0,005	P = 0,05-0,025
Stærk signifikant sammenhæng	Signifikant sammenhæng	Moderat signifikans	Svag signifikans

Figur 12. Forskellige signifikansniveauer. I samfundsvidenskaberne bruges ofte P < 0,05 (Hansen & Andersen 2000).

P-værdien viser noget om sandsynligheden for, at de i undersøgelsen frembragte resultater rent faktisk viser det, de viser, forudsat at der er en uafhængighed mellem de anvendte variable. Inden for samfundsvidenskaberne er et meget anvendt tal i forbindelse med statistisk signifikans P < 0,05, hvilket også er det tal, som bruges i denne afhandling.

Umiddelbart konstaterede statistiske sammenhænge, også selv om de er statistisk signifikante, betyder ikke nødvendigvis, at der også er tale om en faktisk sammenhæng. Der kan i stedet være tale om en spuriøs sammenhæng, der må henføres til en tredje og bagvedliggende variabel, der er udløsende for den konstaterede sammenhæng.

¹³¹ Hansen & Andersen 2000.

Den statistiske sammenhæng bygger i sin grundform på en logisk argumentation, at effektvariablen (Y) ændrer sig, når der sker forandringer i årsagsvariablen (X). At årsag kommer før virkning, eksempelvis ved at respondenternes køn eller alder er fastlagt, før der spørges ind til, hvordan de opfatter forskellige forhold omkring deres foreningsdeltagelse. I dette eksempel er årsag og virkning forholdsvist let adskilleligt, da der er en historisk variabel indblandet, men i andre situationer kan den tredje variabel være sværere at identificere, da der eksempelvis er en vis sammenhæng mellem alder og positionen på arbejdsmarkedet eller uddannelse.

At teste for denne tredje variabel er derved ofte et besværligt kriterium at opstille samtidig med, at det er væsentligt, da det sikrer, at man virkelig måler en effekt på baggrund af den udløsende årsagsvariabel. At der i visse analyser testes for den tredje variabel skyldes, at eksempelvis respondenternes køn i visse tilfælde kan indvirke på resultatet.

1.3.9. Forholdet mellem arbejdsstatus og aktivitetsniveau

Analyseres der på, hvilken arbejdsstatus respondenterne har, viser der sig markante forskelle, da der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem konkurrenceniveau og arbejdsstatus ($P < 0,000$). En sammenhæng der viser sig ved, at udøverne på både Divisions- og Serieniveau markant oftere end dem på Motionsniveau er studerende, henholdsvis 27,4 %, 28,3 % og 11,5 %, hvilket delvist kan forklares ved at aldersgennemsnittet er forholdsvis størst i gruppen af motionsaktive (Bilag 1, tabel 6). Samtidig er det de aktive på Divisionsniveau og Motionsniveau der oftest er uden for arbejdsmarkedet, henholdsvis 4,7 % og 6,0 %, mod 0,8 % blandt de aktive på Serieniveau. Det kan forklares ved, at de aktive på Motionsniveau er den markant ældste gruppe, en gruppe hvori nogle er pensionerede, gået på efterløn eller lignende, mens gruppen på Divisionsniveau er kendetegnet ved, at mange står i en omstillingsfase, hvor de eventuelt er på vej til at forlade uddannelsessystemet for at

søge over i arbejdslivet, eller har valgt at prioritere deres respektive aktivitet højt i en periode for at se, om de kan klare springet op i selve eliten. Andelen af aktive der er i arbejde er således henholdsvis 67,9 % på Divisionsniveau, 70,9 % på Serieniveau og 76,7 % på Motionsniveau.

Analyseres materialet i forhold til respondenternes alder og arbejdsstatus ses en statistisk signifikant sammenhæng ($P < 0,000$), der betyder, at de studerende i alt overvejende grad findes i de yngre aldersgrupper, hvor eksempelvis 64,9 % i aldersgruppen på under 20 år er studerende, mens henholdsvis de beskæftigede, og dem der står uden for arbejdsmarkedet, er at finde i de ældre aldersgrupper (Bilag 1, tabel 7). I aldersgrupperne på mellem 30 år og 49 år er der således mindst 95,6 % der er i arbejde, mens der eksempelvis i gruppen af dem over 60 år er 56,3 % der står uden for arbejdsmarkedet. En undtagelse er dog, at der i gruppen af 50-59årige er flere, som oplyser, at de er studerende, 9,4 %, hvilket efter en nærmere læsning af spørgeskemaerne kan henføres til, at de er på forskellige former for omskoling og videreuddannelse.

Respondenternes forskellige arbejdsstatus kan dog eventuelt også henføres til respondenternes køn, den såkaldt tredje variabel. Det viser sig nemlig, at der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem respondenternes køn og deres arbejdsstatus ($P < 0,005$). En sammenhæng der viser sig ved, at kvinderne markant oftere end mændene er studerende, henholdsvis 27,1 % og 14,9 %, mens mændene markant oftere end kvinderne enten er i arbejde, henholdsvis 79,4 % og 72,1 %, eller står uden for arbejdsmarkedet, hvilket mændene gør markant oftere end kvinderne, henholdsvis 5,8 % og 0,8 % (Bilag 1, tabel 8).

Da der således er konstateret en forskel på respondenternes arbejdsstatus i forhold til henholdsvis køn og niveau analyseres der efterfølgende for, om der også er forskelle i relation til arbejdstid og arbejdsform (Bilag 1, tabel 9). I forhold til, hvor stor den ugentlige arbejdstid er for henholdsvis fodbold- og

håndboldspillere, er der en statistisk signifikant forskel ($P < 0,001$). Som udgangspunkt ses det, at tæt på en tredjedel af alle, 34,2 %, arbejder 37 timer om ugen, et tal der med en lille variation gør sig gældende inden for både fodbold og håndbold. Forskellen mellem fodbold- og håndboldspillere viser sig ved, at der i fodbold er en overrepræsentation blandt dem der arbejder mere end 37 timer om ugen, 53,5 % over for 42,4 % blandt håndboldspillerne, mens der blandt dem, der arbejder mindre end 37 timer om ugen, er en overrepræsentation af håndboldspillere, 23,7 % over for 11,9 % blandt fodboldspillerne. Tallene viser således, at der, blandt de aktive i arbejde, er en tydelig tendens til at fodboldspillerne arbejder 37 timer om ugen eller derover, og at håndboldspillerne omvendt arbejder 37 timer om ugen eller derunder.

I forhold til hvornår på døgnet arbejdstiderne ligger, arbejder over to tredjedele af samtlige respondenter, 70,8 %, fast i dagtimerne, mens de resterende 29,2 % har arbejdstider, som i et eller andet omfang adskiller sig derfra (Bilag 1, tabel 10). Det kan enten være i form af at man udelukkende har natarbejde, at man har skiftende arbejdstider, eller at der er tale om arbejdstider, der ikke kan defineres som værende fast arbejde i dagtimerne. Samtidig er der en signifikant forskel på fodboldspillere og håndboldspillere, da sidstnævnte oftere end førstnævnte, henholdsvis 32,7 % og 25,3 %, har andre former for arbejdstider end fast arbejde i dagtimerne. Når der er så forholdsvis mange, der i en eller anden form har arbejdstider, der ikke ligger fast, og hvor det derfor må formodes at det kan være vanskeligt at tilpasse arbejdstiden med deltagelse i en meget skemalagt idræt, skal der ses på, hvordan arbejdstiderne er i forhold til præstationsniveau.

Det kan her formodes, at de aktive på Divisionsniveau, som er dem der træner mest, har et arbejde, der i videst muligt omfang tilgodeser, at de skal kunne indpasse træningen i deres hverdag (Bilag 1, tabel 11). Det viser sig dog, at der ikke nogen statistisk signifikant forskel på arbejdstidens placering på døgnet i forhold til hvilket niveau de aktive spiller på ($P < 0,795$). Der er en meget

lille forskel på, hvor mange der har andre arbejdstider end fast arbejde i dagtimerne.

De ovennævnte analyser er koncentreret omkring arbejdsforholdenes faktiske tid og placering, hvilket kun er den ene side af arbejdslivet. Der er også en anden side, den mentale, i hvilken det viser sig i hvilket omfang man adskiller arbejdsliv og fritidsliv.

De næste analyser viser en forholdsvis ensartet tendens, der tyder på, at lidt mere end en tredjedel af samtlige respondenter, 34,2 %, enten angiver, at de ikke tænker på deres arbejde i fritiden, eller at de af og til tænker på deres arbejde i fritiden, 36,8 % (Bilag 1, tabel 12). Samtidig er der en gruppe på lidt under en tredjedel, 28,9 %, som angiver, at de tænker på arbejdet i deres fritid. At tallene i de næste analyser varierer lidt kan skyldes, at der er mindre variationer i, hvor mange der har besvaret spørgsmålene.

Resultaterne viser først og fremmest, at der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem den faktiske arbejdstids længde og evnen til ikke at tænke på arbejdet i fritiden ($P < 0,000$). Blandt dem med de længste ugentlige arbejdstider, 45 timer eller mere, er det over halvdelen, 54,2 %, som tænker på arbejdet i fritiden, mens dem med en ugentlig arbejdstid på 37 timer eller derunder markant mere sjældent tænker på arbejdet i fritiden. Blandt dem med 29 arbejdstimer om ugen eller mindre og dem med mellem 30 og 36 ugentlige arbejdstimer er der således kun henholdsvis 12,1 % og 13,2 % der tænker på arbejdet i fritiden, samtidig med at der er henholdsvis 50,0 % og 57,9 % i de to samme grupper der af og til tænker på arbejdet i deres fritid.

I forhold til om man har fast arbejde i dagtimerne eller andre former for arbejdstider,¹³² er der ligeledes en statistisk signifikant forskel på, om man tæn-

---

¹³² Den sidste definition dækker over en sammenlægning af forskellige kategorier fra spørgeskemaet. Kategorier, der alle har det til fælles, at arbejdet ikke er fast i dagtimerne. Det indbefatter således både fast aften- og natarbejde, fleksible arbejdstider og en kombination af arbejde i dagtimerne med en anden arbejdsform.

ker på arbejde i fritiden eller ej ($P < 0,000$). Der er en meget klar tendens til, at dem der har fast arbejde i dagtimerne, sjældnere end de andre grupper tænker på deres arbejde i fritiden, da kun 23,7 % gør det, mens der i gruppen af personer med andre former for arbejdstider er en tendens til, at de oftere tænker på arbejde i fritiden, hvilket 42,9 % gør (Bilag 1, tabel 13).

Der er ligeledes en stor forskel på, hvordan henholdsvis mænd og kvinder forholder sig til tanker om arbejdet i fritiden (Bilag 1, tabel 14). Generelt tænker mænd dels lidt oftere end kvinder på arbejdet i fritiden, hvilket henholdsvis 27,9 % mænd og 22,4 % kvinder gør, dels undgår mænd oftere end kvinder at tænke på arbejdet i fritiden, henholdsvis 39,6 % og 32,3 %. Der er en statistisk signifikant forskel på, hvor ofte de to køn tænker på arbejdet i fritiden ($P < 0,001$).

Endelig viser analyserne en statistisk signifikant forskel på ($P < 0,003$), om man tænker på arbejdet i fritiden i forhold til ens ansættelsesform (Bilag 1, tabel 15). Det viser sig, måske lidt overraskende, at privatansatte og selvstændige er dem, som oftest ikke tænker på arbejdet i fritiden, henholdsvis 39,8 % og 43,1 %, mens offentligt ansatte og dem der tilhører gruppen af andre, hvilket dækker over folk, der er ansat i halv-offentlige stillinger eller andre former for kombinationsansættelser, oftest tænker på arbejdet i fritiden, hvilket henholdsvis 34,2 % og 34,1 % gør.

På baggrund af de her foretagne analyser og de oplysninger, som er indhentet i forbindelse med interviews, kan man antage, at der er forskel på, hvordan man er aktiv indenfor henholdsvis fodbold og håndbold. Derfor deles materialet og de efterfølgende analyser op i to dele, et for fodbold og et for håndbold.

1.3.10. Fodbold

I fodbold er der 469 respondenter, med 387 mænd og 82 kvinder. Fordelingen på køn og konkurrenceniveau viser, at procentvist flere kvinder, 15,9 %, end mænd, 6,2 %, i undersøgelsen er aktive på Divisionsniveau. Fordelingen kan henføres til, at fodbold ikke på tilsvarende vis for kvinder som for mænd er en kvantitativt stor aktivitet, hvorved bredden ikke er så stor. Enkelte kvindelige Divisionshold, der deltager i undersøgelsen udgør derved en stor procentandel af denne gruppe (Bilag 1, tabel 16). Fordelingen af aktive på Motionsniveau er henholdsvis 70,3 % for mænd og 61,0 % for kvinder.

Blandt de aktive fodboldspillere er der en klar tendens til, at kvinderne er yngre end mændene. Hele 73,1 % af kvinderne er således 24 år eller derunder, mens der ikke er nogen aktive kvinder i aldersgruppen på 45 år og derover. Mændene har en mere ligelig aldersrepræsentation på de forskellige aldre, med kun 29,0 % under 24 år, samtidig med at over halvdelen af samtlige aktive, 51,4 %, er 30 år og derover, og 9,8 % befinder sig i gruppen på 50 år og derover (Bilag 1, tabel 17).

For kvindernes vedkommende er der en meget skæv fordeling på aldre når sammenholdes med deres niveau. Det er således kun på Motionsniveau, at størsteparten er over 30 år. For mændenes vedkommende er fordelingen forholdsvis jævn, selv om tyngdepunktet for aktive på Divisionsniveau ligger i aldersgruppen 20-24 år, mens tyngdepunktet for Motionistniveau ligger på 25-44 år.

Analyserne inden for fodbold viser, at der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem konkurrenceniveau og arbejdsstatus ($P < 0,000$). En sammenhæng, der viser sig ved, at der især på Serieniveau er mange studerende, 38,7 %, samtidig med at de aktive på henholdsvis Divisionsniveau og Motionsniveau oftest enten er i arbejde, henholdsvis 81,1 % og 84,1 %, eller, hvilket er tilfældet for de aktive på Motionsniveau, står uden for arbejdsmarkedet, som

pensionister, efterlønsmodtagere eller lignende, hvilket 3,1 % gør (Bilag 1, tabel 18).

Det kan formodes at der er andre forhold end konkurrenceniveauet, der har betydning for respondenternes arbejdsstatus; også deres køn formodes at spille ind (Bilag 1, tabel 19). Analysen viser, at der ligeledes er en statistisk signifikant sammenhæng mellem køn og arbejdsstatus ($P < 0,001$). En sammenhæng, der betyder, at kvinderne oftest er studerende, hvilket 32,9 % af kvinderne er, mens mændene oftere er på arbejdsmarkedet, hvilket 81,1 % er. Det kan eventuelt forklares ved, at kvindernes gennemsnitlige aldersprofil er statistisk signifikant ($p < 0,000$) lavere end mændenes, da 73,1 % af kvinderne er i fodbold er i aldersgruppen 24 år og derunder, mod 29,0 % i den tilsvarende aldersgruppe hos herrerne.

Men fodbold dyrkes stadig, på trods af en stor tilgang af piger, primært af mænd. På seniorsiden er forholdet mellem aktive mænd og kvinder i aldersgruppen fra 19 år og opefter således 8:1, mens det tilsvarende tal i aldersgruppen på under 13 år er 4:1.¹³³

Analyseres tallene med henblik på de ugentlige arbejdstider for henholdsvis mænd og kvinder, viser der sig en statistisk signifikant sammenhæng ($P < 0,036$). En sammenhæng der for det første viser, at mændene oftere end kvinderne arbejder mere end 37 timer om ugen, hvilket henholdsvis 56,3 % mænd og 40,0 % kvinder gør, samtidig med at kvinderne for det andet oftere end mændene arbejder under 37 timer om ugen, hvilket henholdsvis 20,0 % kvinder og 10,2 % mænd gør. Denne tendens svarer til en generel tendens i samfundet.¹³⁴ En herunder interessant tendens er, at der blandt både mænd og kvinder er en meget stor andel, henholdsvis 56,3 % og 40,0 %, der tilkendegiver, at de arbejder mere end de overenskomstsmæssige 37 timer om ugen (Bilag 1, tabel 20).

---

¹³³ Tal beregnet på baggrund af medlemstallene hos DBU 2007.

¹³⁴ Bonke 2002.

At der ikke er nogen statistisk signifikant forskel på den ugentlige arbejdstid og respondenternes konkurrenceniveau ($P < 0,06$), kan forekomme overraskende, da man kunne formode, at den ugentlige arbejdstid især var mindre for dem der er aktive på Divisionsniveau (Bilag 1, tabel 21). Den manglende sammenhæng kan eventuelt forklares ved, at der blandt de aktive på Divisionsniveau er en forholdsvis stor gruppe, der ikke er på arbejdsmarkedet, og at de personer, som både er på arbejdsmarkedet, og som samtidig er aktive på Divisionsniveau, tilhører den ældste del af den gruppe. Men selv om tallene ikke er statistisk signifikante, er det værd at bemærke, at der er markant flere på Serieniveau og Motionsniveau end på Divisionsniveau der arbejder 37 timer om ugen eller mere, med henholdsvis 66,2 % og 52,7 %, mens de aktive på Divisionsniveau med 16,7 % hyppigst arbejder mindre end 37 timer om ugen.

Analyseres der på, hvordan arbejdstiderne fordeler sig i forhold til de forskellige konkurrenceniveauer, er der ingen statistisk signifikante sammenhænge ($P < 0,699$). Det tyder på, at flertallet arbejder på samme måde. Der er dog en statistisk signifikant ($P < 0,000$) forskel på, hvordan mændenes og kvindernes arbejdsform er (Bilag 1, tabel 22). Forskellen viser sig ved, at 75,7 % af mændene udelukkende har arbejde i dagtimerne, mens det for kvindernes vedkommende kun er 54,5 %. Det er ikke umiddelbart muligt at give en entydig forklaring på denne forskel, men et bud kunne være, at flere kvinder end mænd er beskæftigede i det offentlige, eksempelvis omsorgssektoren, på sygehuse, plejehjem og lignende, hvilket er forbundet med en del aften- og natarbejde.

1.3.11. Realtyperne i fodbold

På baggrund af analyserne fra ovenstående statistiske materiale, og det materiale, der er indsamlet i forbindelse med interviews, er der konstrueret tre realtyper i fodbold, Lars, Bjarne og Jørgen.

Konstruktionen af realtyperne, deres antal og deres køn, er betinget af flere forskellige forhold. For det første er der søgt efter et antal, der opfanger en så stor del af den diversitet, der er i det undersøgte felt, at der ikke er markante forhold der ikke kommer i betragtning. Det kan derfor siges, at realtyperne i videst muligt omfang har en repræsentativ karakter for feltets aktører. For det andet er det forsøgt at tilpasse antallet af realtyper så det på den ene side er muligt at bruge dem formidlingsmæssigt, samtidig med at diversiteten i typerne bibeholdes. At der i fodbold opereres med tre mænd som realtyper må ikke ses som en tilsidesættelse af de kvinder, der er aktive fodboldspillere. Det betyder heller ikke, at der er tale om, at de to køn er aktive inden for fodbold på samme måde, hvilket ikke er tilfældet. Men der er, især inden for seniorfodbolden, en endog meget stor kvantitativ forskel på antallet af mandlige og kvindelige fodboldspillere. At der opereres med tre mandlige realtyper i fodbold betyder altså ikke at kvinderne er skrevet ud af afhandlingens fodboldanalyser. De er bare ikke repræsenteret som selvstændige realtyper. Men de optræder i forbindelse med de statistiske analyser, samtidig med at der inddrages kommentarer fra de interviews der er gennemført med kvindelige fodboldspillere, især i de tilfælde, hvor deres udsagn og holdninger afviger fra, hvad de mandlige realtyper i tilsvarende situationer siger.

Jørgen, der er repræsentant for de aktive på Motionsniveau, er kendetegnet ved, at sport og især fodbold altid har været en del af hans liv. Han har en lang historie inden for fodbold, samtidig med at han kun har været aktiv i et par forskellige klubber i de mere end 30 år, han har spillet. Jørgen hører således ikke til de yngste, og har da også, som han siger, *fået et femtal foran*. Han er dermed en af de ældre på sit hold, men dog langt fra den ældste.

Privat bor han i en mindre provinsby, sammen med sin kone. Deres to børn er flyttet hjemmefra, henholdsvis for at studere i København og for at tage en faglig uddannelse i en naboby. Han hører til i gruppen af dem, der hver dag kører langt for at kunne passe sit arbejde. Han bruger således dagligt mere end to timer i sin bil frem og tilbage mellem arbejde, men det er man, ifølge ham, nødt til, når man har valgt at *bosætte sig i en lille by langt væk fra alting*. At flytte efter arbejdet har aldrig været noget tema, da det i så fald ville betyde at hans kone, der har fast arbejde som lærer på den lokale skole, så skulle begynde at pendle mellem hjem og arbejde. Men den megen tid, der går til transport, har ikke betydet noget for hans deltagelse i hverken fodbolden eller foreningslivet i øvrigt. Faste arbejdstider og en bolig, der ligger placeret i et nyere villakvarter forholdsvis tæt på den lokale skole og idrætsanlægget, har betydet, at han gennem årene har haft god mulighed for at involvere sig i klubben. Han var eksempelvis træner i den periode, da hans egne børn var små, og hvor de i klubben tit manglede voksne ledere og trænere.

Det er jo ... [et] problem vi ligger og bokser med, det er jo at de trænere og ledere som vi i princippet skal have fat i for at drive en forening af denne størrelse rundt, altså de bliver sværere og sværere at finde, sådan er det, og det har også noget at gøre med, der bliver jo flået i mennesker fra alle mulige retninger.

Også efter at børnene er flyttet hjemmefra, har Jørgen beholdt et stort engagement i klubben, et engagement, der betyder, at han i dag, samtidig med at han selv er aktiv som spiller, også er med i både fodboldklubbens bestyrelse og hovedforeningens bestyrelse. For Jørgen har aldrig blevet stillet spørgsmål ved det at være aktiv, hverken som spiller eller som frivillig leder. Kammeratskabet i klubben, hvor interviewet foregår i cafeteriaet i det nyopførte klubhus, hvor også et andet ældre bestyrelsesmedlem er til stede, giver ifølge Jørgen så meget igen, at det i sig selv er det hele værd.

Bjarne er i starten af tyverne, bosat i en mindre by, hvorfra han dagligt kører frem og tilbage mellem hjemmet og et uddannelsessted, der ligger i en større stationsby, omtrent femten kilometer væk. Han hører med sin alder til blandt dem, der ikke er gået den direkte vej fra skolen over i enten ungdomsuddannelserne eller ind på de længerevarende uddannelser. I stedet har han i en fire-fem år arbejdet som ufaglært i en større produktionsvirksomhed i lokalområdet. Denne virksomhed er han stadig tilknyttet, da han af og til arbejder der om aftenen eller i weekenderne for at tjene lidt ekstra penge, der kan supplere uddannelsesstøtten. En indtægt han er afhængig af, da han sammen med sin kæreste har et mindre hus i byen.

Bjarnes foreningshistorie kan deles op i to perioder, en som ungdomsspiller og en som seniorspiller. Som de fleste andre spillede Bjarne i sine ungdomsår fodbold i den lokale klub. Men trods stor interesse i fodbold og et godt kammeratskab, både i klubben og på holdet, forsvandt gløden langsomt, da han og de andre kom op i teenagealderen, for man skal *også ud at feste i weekenden ... så der skal være plads til det hele*, men altså ikke fodbold. Til trods for at interessen for fodbold hele tiden var til stede, også da han ikke selv var aktiv, forsvandt han således ud af foreningslivet. Men festerne var ikke den eneste årsag. Også økonomien kom i vejen. Ikke direkte, i form af at kontingent med mere var for dyrt. Mere indirekte, for, som han siger, han er sig godt bevidst om, at

unge mennesker de har altså et højere pengeforbrug [end førhen]. Og det gør at mange skal arbejde på [benzin]tanken og det er tit fra 17-21 eller i Brugsen, og de lukker først klokken 19, og der er pengene vigtigere end det at komme og dyrke idræt.

At han alligevel vendte tilbage til fodbolden, og foreningsidrætten, var der ikke meget der tydede på for et par år siden. I den klub, hvor han spiller nu, og hvor han også spillede som barn, havde man kun ét rigtigt seriehold, og de spillede udelukkende med det formål at rykke op i rækkerne. Men for ham var det ikke kun for seriøst; det var også for højt et niveau og for forpligtende, med hensyn til at skulle træne med mere. Men til alt held var de nogle stykker, der talte sammen om igen at få flere seniorhold i klubben. Interessen fra de tidligere aktive, som kendte hinanden fra både foreningslivet og skolen, var der stadig, også selv om de havde været væk fra hinanden nogle år. Nogle havde været væk i forbindelse med uddannelse, andre for at aftjene deres værnepligt, og andre igen for i en kortere eller længere periode at etablere sig andre steder. Men da interessen fra klubben også var til stede, gik der ikke lang tid, før man havde skaffet det kommende hold en træner. Et hold der i mellemtiden har haft så stor medlemstilgang, at det er blevet til to. Det der skulle til, var en blanding af overskud hos initiativtagerne og en klub som så muligheden i at få en stribe nye og gamle medlemmer i gang igen. Samtidig var det vigtigt for Bjarne, og mange af de øvrige på holdet, at deres deltagelse i foreningslivet ikke blev alt for forpligtigende.

For Lars har fodbolden en fremtrædende placering i hverdagen. Han er sidst i tyverne, bor i et parcelhus i en større provinsby, arbejder som faglært hos en lokal håndværksmester, og er aktiv fodboldspiller på Divisionsniveau.

Lars har været aktiv fodboldspiller siden ungdomsårene, først i den lille by hvor han boede med sine forældre, og siden i en stor provinsby, hvor han boede, mens han tog sin erhvervsuddannelse. I den periode fik han mulighed for at afprøve sit talent på højeste niveau, da han en kort overgang trænede sammen med sin daværende klub bedste spillere, som på det tidspunkt spillede i den bedste danske række, Superligaen. Denne periode var på den ene side en oplevelse for ham, men på den anden side viste den ham, at hans talent ikke var stort nok til, at han kunne være med på eliteniveau. De sidste omtrent fem år har han så spillet i sin nuværende klub på et hold, hvor han

både får indfriet sine sportslige ambitioner og kan passe sit arbejde. Et fuldtidsarbejde der på den ene side betyder, at han arbejder 37 timer om ugen, men som på den anden side indebærer en vis fleksibilitet i forbindelse med hans megen træning, da den håndværkermester, han er ansat hos, også er sponsor i klubben. Og som sådan er det i visse tilfælde muligt at tage hensyn til Lars.

At han har mulighed for at træne så meget, som han rent faktisk gør, fire aftener om ugen, kan også tilskrives familiens nuværende situation, hvor hans kone går hjemme på barselsorlov. Det har gjort det lidt lettere for ham at komme af sted til træning, også fordi hans kone ved, at *hun giftede sig med en fodboldspiller*. Ikke sådan at forstå at han ikke er aktiv i forhold til at hjælpe til derhjemme, men fodbolden betyder meget for ham og har altid gjort det, hvilket gør at den prioriteres før mange andre ting. På den anden side har den aldrig betydet så meget, at han har involveret sig i frivilligt foreningsarbejde. Han møder op til de obligatoriske spillermøder, hvor der som regel er en træner og en fra bestyrelsen til stede. De holder oplæg om holdet og klubbens aktuelle situation, det hører han på, og tager eventuelt stilling til, hvis det involverer forandringer for ham selv, og så ikke mere. Dedikationen er på den måde rettet mod selve fodboldspillet og ikke så meget mod klubben.

Et fællestræk for Lars, Bjarne og Jørgen er den måde, hvorpå de adskiller arbejdslivet fra fritidslivet. Alle tre besidder i den forbindelse træk fra lønarbejderlivsformen, da de betragter deres respektive arbejdsliv ses som et middel til den fritid, der er deres mål. De har tilnærmelsesvis alle en arbejdstid der kan henføres til det traditionelle industrisamfunds mønster, og de hører ikke til blandt den gruppe hvor arbejdslivets problematikker tages med over i fritidens sfære. Samtidig er de alle tre i en familiær situation der giver dem god mulighed for at involvere sig aktivt i den fritidsaktivitet de dyrker. Men som det også er fremgået, er de også forskellige i forhold til opfattelsen af meningen med den frie tid. Jørgen er i den forbindelse repræsentant for en type af foreningsaktive og foreningsledere for hvem det uegennyttige arbejde er en uadskillelig del af at være med i en forening. Han stiller ikke spørgsmålstejn ved at skulle

involvere sig, men opsøger selv arbejdet, og dermed også indflydelsen, i klubben. Bjarne og Lars er i den forbindelse i et modsætningsforhold til Jørgen. For dem er selve aktiviteten, fodboldspillet, det centrale, og de involverer sig mindst muligt i foreningens øvrige aktiviteter. Forskellen mellem på den ene side Jørgen og på den anden side Bjarne og Lars kan mest tydeligt siges at være, at Jørgen er præget af en inkluderende tankegang og handlemåde, byggede på en traditionel tankegang om foreningen, og samfundet, som et sted hvor man tager ansvar for hinanden, mens Bjarne og Lars mere er præget af en holdning hvor idrætten er noget man vælger, på baggrund af hvor godt det kan tilgodese ens egne krav.

1.3.12. Håndbold

Materialet inden for håndbold er forholdsvis ligeligt fordelt med henholdsvis 46,5 % mænd og 53,5 % kvinder. Men der viser sig en meget markant forskel mellem kønnene. Mens omtrent lige mange mænd og kvinder blandt respondenterne er aktive på Divisionsniveau, henholdsvis 13,0 % og 13,1 %, er 69,6 % af kvinderne aktive på Serieniveau, og 61,8 % af mændene aktive på Motionsniveau (Bilag 1, tabel 23). Set i relation til, at gruppen af aktive håndboldspillere i aldersgruppen på 18 år og derover er forholdsvis ens for de to køn, med en lille del flere aktive kvinder end mænd, kan dette tyde på, at det indsamlede datamateriale ikke dækker hele det undersøgte felt, en skævhed der tages højde for med anvendelse af de statistiske test.

Den aldersmæssige sammensætning i det indsamlede datamateriale viser, at kvinderne er forholdsvis mere markant repræsenterede i de yngre aldersgrupper end mændene (Bilag 1, tabel 24). Således udgør kvinder under 30 år 59,3 % af samtlige kvinder, mens det tilsvarende tal for mændene kun er 41,9 %. Mændene er på den anden side markant overrepræsenterede i de ældste aldersgrupper, og mænd på 50 år og derover udgør 24,0 % af samtlige mand-

lige respondenter. I de mellemste aldersgrupper, mellem 30 år og 49 år, er repræsentationen forholdsvis ens, henholdsvis 34,2 % mænd og 33,6 % kvinder.

I håndbold er der sig en statistisk signifikant sammenhæng mellem konkurrenceniveau og arbejdsstatus ($P < 0,000$). Jo højere konkurrenceniveau man er aktiv på, des større er sandsynligheden for, at man er studerende (Bilag 1, tabel 25). Af de aktive på Divisionsniveau er det således 42,0 % der er studerende, mens kun 9,5 % på Motionsniveau er studerende. Samtidig er 80,1 % af de aktive på Motionsniveau i arbejde, mens 10,4 % i den samme gruppe står uden for arbejdsmarkedet. En grund hertil kan være, at der også er en sammenhæng mellem aldersgruppe og niveau, der betyder, at de aktive på Divisionsniveau især hører til i gruppen af yngre og dermed potentielt uddannelsessøgende, samtidig med at de aktive på Serie- og Motionsniveau gennemgående er ældre.

Sammenhængen mellem alder og konkurrenceniveau er dog ikke alene en fyldestgørende forklaring, da den må sammenholdes med en analyse af sammenhængen mellem køn og arbejde (Bilag 1, tabel 26). Der viser sig en statistisk signifikant sammenhæng mellem køn og arbejdsstatus ($P < 0,000$). Næsten tre fjerdedele af både mænd og kvinder er i arbejde, henholdsvis 76,7 % og 73,5 %. Forskellene ligger dels i, at kvinderne dobbelt så ofte studerende som mændene, henholdsvis 25,4 % og 12,7 %, tilhører gruppen af studerende, mens mændene markant oftere end kvinderne, henholdsvis 10,6 % og 1,1 %, står uden for arbejdsmarkedet.

Den ugentlige arbejdstid er også forskellig, afhængig af hvilket konkurrenceniveau man er aktiv på (Bilag 1, tabel 27). En statistisk signifikant sammenhæng viser ($P < 0,000$), at aktive på Divisionsniveau oftere arbejder under 37 timer om ugen, hvilket 38,1 % gør, mens aktive på Motionsniveau oftere arbejder

over 37 timer om ugen, hvilket 54,4 % gør. Blandt de aktive på Serieniveau er der en tendens til, at de fordeler sig ligeligt i forhold til arbejdstiderne.

I forhold til sammenhængen mellem køn og arbejdstid ligger der en statistisk signifikant forskel i ($P < 0,000$), at kvindernes arbejdstid er jævnt fordelt i alle tre kategorier, mens mændene typisk arbejder 37 eller flere timer om ugen (Bilag 1, tabel 28). Kun 10,8 % mænd, mod 35,7 % kvinder, arbejder mindre end 37 timer om ugen, mens 49,7 % mænd mod 34,3 % kvinder arbejder mere end 37 timer om ugen.

Både blandt mænd og kvinder arbejder flertallet i dagtimerne, henholdsvis 59,1 % og 64,3 % (Bilag 1, tabel 29). Alligevel er der en statistisk signifikant forskel mellem kønnene i forhold til arbejdstidsform ($P < 0,000$). Den kan dels henføres til, at mændene oftere end kvinder har fleksible arbejdstider i dagtimerne, henholdsvis 9,4 % for mænd og 1,4 % for kvinder, dels at kvinderne oftere end mændene har fast arbejde uden for dagtimerne, med henholdsvis 3,9 % for kvinderne og 0,0 % for mændene.

1.3.13. Realtyperne i håndbold

De statistiske analyser har, sammenholdt med materialet fra interviews, dannet grundlaget for tre realtypiske konstruktioner inden for håndbold. Som det var tilfældet i forbindelse med fodbold, kan der også i forbindelse med håndboldens realtyper stilles spørgsmålstejn ved fordeling på køn. Der er omtrent lige mange mandlige og kvindelige aktive i seniorrækkerne og derover.

Her præsenteres og beskrives realtyperne Cathrine, Bent og Gerda, kort.

Cathrine repræsenterer den yngste gruppe, en aldersgruppe hvor man ofte står over for store beslutninger vedrørende det fremtidige arbejdsliv. Cathrine er en af de spillere, der har taget springet op i ynglingerækkerne, et spring der

dog ikke var helt lige til. *Da jeg lige var rykket op som dame junior, da var jeg ved at være lidt træt af håndbold, så der holdt jeg en pause,* siger hun. Pausen var imidlertid ikke så lang, kun lidt over en måned, og der skulle i sidste ende ikke mere til end et opkald fra træneren for, at hun kom tilbage. Over 12 år inden for håndbolden gjorde, at fascinationen og glæden ved spillet var så stor, at hun vendte tilbage. Men pausen fylder meget for hende, og hun vender mange gange tilbage til den. På spørgsmålet om, hvordan det kunne være, at der kun skulle et telefonopkald til, svarer hun:

Så var jeg klar igen, det var bare lige at få hovedet tømt lidt... det var egentlig ikke en rigtig pause, jeg var lige kommet fra en talentsamling, det var en stor omvæltning da træningen var meget hård, og man var begyndt at løbetræne og træne med nogen, der var meget ældre end en selv. Så de er lidt fysisk stærke, det skulle man lige vende sig til... det var også det, jeg har brug til en pause for.

Pausen blev brugt til at afklare især en ting, der kan have stor betydning for hendes fremtid. *Jeg prioriterer skolen højere end håndbold, ingen tvivl om det,* var det kontante svar på, hvorledes hun prioriterede. Uddannelsen og hendes fremtidige beskæftigelse er meget vigtig for hende, og selv om hun til stadighed taler om at afprøve talentet, eksempelvis ved på et tidspunkt at tage en tid til Spanien, så er uddannelsen hele tiden med i tankerne. Hun siger, *at det var en mulighed at studere dernede og så bare få arbejde i Spanien,* og henviser til andre spillere, der har gjort lignende ting, eksempelvis under Team Danmarks talentordning. For Cathrine har den store involvering i håndbolden betydet, at hun føler sig bedre stillet på flere områder end sine veninder.

Jeg har da en veninde i min klasse, som spiller på et niveau, som ikke er nær så højt som mit, træner to gange om ugen, hvor jeg træner tre og spiller kamp en søndag, og hun spiller ik-

ke kamp hver gang om søndagen. Hun har meget svært ved at strukturere sin tid i forhold til mig, men jeg har også haft det held at være en del af landsholdet, hvor jeg virkelig har lært at planlægge min tid, fordi at du bare har dobbelt så mange ting at tage hensyn til. Så det kan godt være det store problem, hvis du virkelig er dårlig til at strukturere din tid, kan det være svært at spille håndbold og have en uddannelse ved siden af. Det er rigtig svært.

Som en slags konklusion på, hvordan hun prøver på at kombinere et liv, hvor hun både vil uddanne sig og afprøve sit talent for håndbold, siger hun at *det afhænger virkelig af person og selvdisciplin*. Cathrine er i nogle forhold ikke repræsentativ for en spiller i overgangen fra ynglinge- til senioralderen, da hun er meget eliteorienteret. Eliten udgør ikke hovedparten af de aktive. Netop denne overgang kan imidlertid ses som specielt interessant, da teenageårene og årene derover er kendetegnet ved et stort frafald, hvilket betyder forholdsvis få aktive spillere, og derfor også få hold. Derved kommer eliten til at fremstå meget tydeligt i disse årgange.

Selv om Cathrine endnu er ung og først er på vej ud i arbejdslivet, har hun nogle træk, der kan henføres til den karrierebundne livsform. Hun henviser til sit kommende arbejde, ejendomsmægler, hvor hun, ifølge sine egne forventninger, har mulighed for at arbejde ikke kun i hjemlandet, men også i udlandet. Arbejdet giver hende stadig mulighed for at afprøve hendes håndboldmæssige talent. Hun har et fritidsarbejde ved siden af håndbolden, hvor hun gør rent og laver lidt kontorarbejde for en i familien, der har sin egen virksomhed. Hun er således bekendt med, hvad der kræves arbejdsmæssigt af en ikke-lønarbejder livsform. Hun har hun opnået en vis fleksibilitet i forhold til, hvornår arbejdet skal gøres, så det lettere kan indpasses efter skolen og håndboldtræningen, men hun siger samtidig, at hun ikke arbejder så meget, som

hun gerne ville, og heller ikke så meget, som mange på hendes egen alder. Mellem fire og fem timer om ugen bliver det til for hendes vedkommende.¹³⁵

Bent repræsenterer den 30-45-årige Seriespiller, der har interessen for håndboldspillet fra ungdomstiden, hvor han op til junior-unglingealderen var aktiv i den lokale forening. Men der begyndte *at komme andre interesser til, da jeg kom i niende klasse, ikke også? Og på gymnasiet, så ... så gik det den anden vej.* Og da han så måtte flytte i forbindelse med sin uddannelse, stoppede han som aktiv. Lysten var dog ikke helt væk, og efter mere end ti års pause *spillede jeg en sæson.* Men det blev ved den ene sæson, da han lige skulle *have styr på mit liv og være færdig med uddannelse og sådan noget.* Men han er ikke i tvivl om, at han, hvis han ikke efterfølgende var flyttet igen, var fortsat i den nye klub. Men bagefter kom der, som han udtrykker det, *en kone og børn og ... så skulle vi lige finde et ståsted. Vi flyttede så her til byen i januar for to år siden.* En by, der ikke er fremmed for hverken ham eller hans kone, da de begge oprindeligt stammer fra lokalområdet.

Men selv om håndbolden nu aktivt er valgt til, er det ikke lige let at indpasse den i dagligdagen. Der er to små børn at tage hensyn til og en kone, der

er på en døgninstitution for psykisk syge voksne handicappede, hvor hun arbejder hver anden weekend ... og det er jo der, kampene ligger, og det gør det svært lige at afsætte de tre – fire timer, det tager til sådan en kamp ikke også? Men indtil videre så kører det. Dér har vi fået det til at fungere.

At det indtil videre kører, begrundes med, at han indtil videre har deltaget i tre fjerdedele af sæsonens hidtidige kampe. Men det er ofte svært at få tingene til at hænge sammen, og kun hjælp fra familie og nogle venner gør det muligt at

---

¹³⁵ Der er ingen signifikante forskelle på, hvor meget de studerende arbejder i forhold til niveau og køn, selv om der er en tendens til at kvinderne har mindre lønnet arbejde ved siden af studierne end mændene. Halvdelen af mændene og kun 30 % af kvinderne arbejder mere end 10 timer om ugen, mens henholdsvis 40 % af mændene og 22 % af kvinderne arbejder under 6 timer om ugen.

indpasse aktiviteten med familielivet. Selv om Bent har faste arbejdstider hver dag mellem 8 og 16, betyder konens arbejdstider, at han må tage over i forhold til børnepasningen hver anden weekend.

Bents liv har mange fællestræk med den traditionelle lønarbejderlivsform, hvor arbejdet er helt adskilt fra fritiden. Arbejdet og dets tilrettelæggelse fylder ikke meget i samtalen med Bent. I stedet er det hans kones arbejde og arbejdstider der til stadighed vendes tilbage til. Hendes arbejdstider gør det svært for ham at kunne deltage i håndbold lige så ofte, som han ønsker, og de har derfor afgørende indflydelse på hans fritid. Men for ham selv er arbejdet og fritiden helt adskilt, ikke kun rent praktisk, men også på det mentale plan.¹³⁶ Når Bent har fri, tænker han ikke på arbejdet, og fritidsaktiviteterne prioriteres.

Gerda repræsenterer, med sine 58 år, den ældre generation. Hun bor sammen med sin mand, har fire børn der alle for lang tid siden er flyttet hjemmefra, og arbejder på deltid 31 timer om ugen i en daginstitution. Men håndbold er der og har der altid været plads til. For, som hun siger, *det var en prioritering – det var det jeg ville*. Selv om hun nu er kommet lidt op i alderen og er aktiv på Motionsniveau, så tages aktiviteten stadig seriøst. Holdet er Sjællandsmestre, en titel de håber at kunne vinde igen.

Omdrejningspunktet for samtalen med Gerda bliver, uden at det nævnes direkte, tid og selve håndboldens væsen. Allerede som ganske ung startede hun med håndbold. Interessen kom fra forældrene. *Hele min familie spiller håndbold*, forklarer hun, og nævner i den forbindelse, at interessen er givet videre til næste generation. *Mine piger spiller håndbold ... jeg har også spillet med mine piger på Old Girls*. For Gerda er der, som tidligere indikeret, ikke problemer med at passe håndbolden ind i hverdagen.

---

¹³⁶ En analyse af, hvorvidt man tænker på arbejdet i fritiden i forhold til ens niveau, køn og ansættelsesform (Privat, Offentlig, Selvstændig eller Andet), viser ikke nogen signifikante forskelle mellem grupperne i forhold til køn og arbejdsform. Hos både mænd og kvinder er der omtrent 30 % af de privat ansatte der ikke tænker på deres arbejde i fritiden, mens mellem 43,5 % (Andet) og 22,6 % (Offentligt) heller ikke tænker på arbejdet i deres fritid. Undtagelsen er i forhold til niveau, hvor der er en stærk signifikant forskel ($p < 0,000$) der viser, at de aktive på Divisionsniveau ikke så tit som de aktive på Serieniveau og Motionsniveau tænker på arbejdet i fritiden, med andele på henholdsvis 59,5 %, 20,2 % og 29,5 %.

Ja, ja. Altså, vi har åbningstid [i daginstitutionen] fra halv syv til halv seks. Så det er det.

Med de faste arbejdstider og et familieliv, der ligger i faste baner, er der god mulighed for at være en af dem, der gør en ekstra indsats, ikke kun på holdet, men også i foreningen. Sammenholdet er vigtigt, og noget der værnes om. De holder de *sædvanlige fester, og så mødes vi så her før tid og sidder efter tid* siger hun, med henvisning til cafeteriaet. På den måde løber en træningsaften, selvom selve træningen kun tager en time, let op i tre til fire timer.

Gerda's hverdagsliv har ligeledes fælles træk med lønarbejderlivsformen. Hverdagen ligger fast, både praktisk og mentalt. Fritidsaktiviteten, her håndbold, prioriteres meget højt og har stor betydning i forhold til arbejdslivet. Gerda beskriver det sådan, at hun i sin fritid får mulighed for at bruge *aggressioner ... ikke negativt vel, men man bruger ... når man skal gå i en daginstitution, og er pæn hele dagen, ikke? Så er det meget godt at ...* Selvom arbejdet og fritiden er adskilt, så indeholder fritiden således for Gerda et kompensatorisk element. Fritiden er der, hvor man kan komme af med opsparede aggressioner og lade op til det fortsatte arbejdsliv.

På samme måde som inden for fodbold er der altså også inden for håndbold flere måder at kombinere arbejde og fritid på. Men samtidig er det et gennemgående træk, at dem der har træk fra lønarbejderlivsformen har lettest ved at kombinere deres arbejdsliv med et aktivt fritidsliv. En markant undtagelse udgøres af Cathrine der, med et arbejdsliv der endnu ikke ligger i faste rammer har gode muligheder for at dyrke sporten på et sub-elitært niveau.

2. Anden del – De historiske forudsætninger

2.1. Samfundet og idrætten – frem mod midten af tresserne

At livet forstås baglæns, men må leves forlæns, kan forstås som udgangspunkt for dette afsnit. For at forstå de aktuelle fodbold- og håndboldkulturer er det nødvendigt at vide, hvilke samfundskulturelle strømninger de er opstået i.

I de efterfølgende afsnit beskrives den idrætslige og samfundsmæssige udvikling for to perioder, før og efter midten af tresserne. Året 1964 er i den forbindelse et pejlemærke. Det var i det år, den første store undersøgelse af befolkningens idrætsdeltagelse blev gennemført, og det er et punkt, ud fra hvilket forandringer i det danske idrætsmønster er blevet målt og analyseret. Dette argument er rent kvantitativt, da det udelukkende beskæftiger sig med de, i en kulturanalytisk sammenhæng ikke særligt oplysende, parametre *hvor mange* og *hvor*. Disse parametre er nok så vigtige for at forstå, hvor stort et gennemslag en aktivitet har, både i forhold til andre aktiviteter og i forhold til sin egen udviklingshistorie.

De næste argumenter for at valget af denne periodisering refererer til kultur- og historieanalytiske forhold. Tresserne var en periode, hvor Danmark fik dets nuværende karakteristika i forhold til urbanisering, industrialisering og organisering.¹³⁷ Desuden var perioden fra midten af tresserne og fremefter karakteriseret ved, at der skete en stor udvikling i idrætten. Udviklingen udsprang blandt andet af, at de halfaciliteter, som er en forudsætning for, at der kan spilles håndbold indendørs, blev etableret i disse år.¹³⁸ I denne periode opnåede indendørs håndboldspil således de facilitetsmæssige muligheder, som uden-dørs fodbold havde haft i mange år. Perioden kan derfor betegnes som en pe-

---

¹³⁷ Wøllekær 2000.

¹³⁸

riode, hvor både 11-mands udendørs fodbold og 7-mands indendørs håndbold blev til de dominerende former for fodbold og håndbold.

2.1.1. Samfundet før midten af tresserne – land og by

Den måde hvorpå man har oplevet forholdet mellem arbejdsliv, fritidsliv og hvile¹³⁹ undergik allerede i tiden før midten af tresserne markante forandringer, hvilket fik afgørende indflydelse på fritidsaktiviteternes organisering og udøvelse. Levevilkårene opstillede, dengang som nu, en ramme, på baggrund af hvilken man foretog valg og fravalg. Når tiden op til midten af tresserne efterfølgende kort beskrives, er det fordi både det danske samfunds socialstrukturelle indretning, og det danske organisationssystem, og herunder ikke mindst idrætten, har rødder i en kultur der går tilbage til før år 1900. Og en forståelse af nutidens samfund, og nutidens idræt, forstås bedst, på baggrund af en forståelse af deres oprindelse.

Der skete store demografiske forandringer da landsognene i perioden mellem 1860'erne og 1880'erne oplevede en stadigt stigende afvandring til fordel for København, købstæderne og de nye stationsbyer. Det befolkningsmæssige tyngdepunkt blev langsomt forskudt fra land til by, en udvikling der er blevet betegnet som landets første industrialisering.¹⁴⁰ Den store demografiske forandring, der var forbundet med en generel produktionsomlægning, betød først og fremmest, at de til bylivet knyttede erhverv, især handel og håndværk, oplevede en stor tilgang. Men man skulle helt hen til tiden lige før 1. verdenskrig, 1914, før industrien kom til at beskæftige 10 % af arbejdsstyrken.¹⁴¹ Og det var først i perioden op til 1945, at industrien blev det største indenlandske erhverv på bekostning af landbruget.¹⁴²

---

¹³⁹ Hvile skal denne sammenhæng ses som den tid af dagen hvor de primære fysiologiske behov tilfredsstilles.

¹⁴⁰ Jonassen 1990 side 47. Her benævnes perioden 1870 til 1914 "Danmarks industrielle revolution".

¹⁴¹ Jonassen 1990 side 38. Her er industri defineret som værende en industriel arbejdsplads med over 6 ansatte.

¹⁴² Jonassen 1990 side 49.

Urbaniseringsprocessen betød, at der for store dele af befolkningen skete en forandring i forholdet mellem arbejde og fritid. Især mændene mærkede forandringen, da det hovedsageligt var dem, der arbejdede uden for hjemmet, mens kvindernes arbejdsliv i lang tid fortsat var knyttet til hjemmet. Men urbaniseringen betød også, at de fra landet kendte traditionelle familiemønstre med flere generationer, der levede sammen i landbrugets selvproducerende enheder, gradvist forsvandt. De blev langsomt afløst af kernefamilien med dens primære kendetegn: at der kun levede to generationer under samme tag. Dele af arbejderne og funktionærerne i byerne overtog således elementer fra den allerede i byerne etablerede borgerlige familielivsform hvor manden var udearbejdende og kvinden var hjemmegående. Udviklingen foregik over lang tid, og boligen fik en forskellig funktion hos henholdsvis arbejderfamilien og hos borgerskabet. Hos arbejderfamilien blev den til en *operationsbase*. Her kunne familiens medlemmer, der ofte alle arbejdede væk fra boligen, mødes. For borgerskabet blev boligen til *et samlende punkt*, hvor familien mødtes, samtidig med at den hos borgerskabet også dannede rammen som repræsentativt rum for faderens arbejdsaktiviteter.¹⁴³

På det uddannelsesinstitutionelle område var tiden ligeledes præget af store forandringer. For det første blev det med skoleloven af 1814 lovbestemt, at alle børn skulle gå i skole, fra de var 7 år til deres konfirmation. Det var starten på en demokratisk proces, og et forsøg på at udligne skellet mellem børnene fra de privilegerede klasser og børn fra de andre klasser. For det andet var 1800-tallet de "store bevægelser" tid. Med højskolebevægelsens start i Rødding i 1844, og senere i tilknytning til den nationale genrejsning efter nederlaget i krigen i 1864, fik først gårdmændene og siden husmændene i tiden omkring år 1900 bedre muligheder for uddannelse.

I forbindelse med fremkomsten af de store folkelige bevægelser opstod, især i tiden efter 1864, de første skytte- og gymnastikforeninger. Deres opståen og

---

¹⁴³ Jørgensen 1997 side 72.

tidlige formål kan dels henføres til et indenrigspolitisk ønske om at presse landets konservative magthavere, dels til et udenrigspolitisk ønske om at genvinde Sønderjylland, der blev tabt i 1864. På baggrund af 1870'ernes forfatningskamp begyndte bønderne at organisere sig. Deres organisering fik et praktisk udtryk fra 1882¹⁴⁴ og fremefter i andelsbevægelsen. Andelsbevægelsen var mere end kun et praktisk fællesskab. Den var også en slags ideologi der byggede på en tanke om, at man ved hjælp af selvorganisering og selvstyre kunne stå sammen over for statsmagten og kapitalisterne. Ideologien blev manifesteret i familiebruget og det demokratiske princip om en mand en stemme. I kølvandet på urbaniseringen begyndte også byens arbejdere at organisere sig. De sluttede sig i perioden fra 1870'erne og fremefter sammen i det, der senere blev til fagforeninger. Via medlemskab i fagforeningerne skulle arbejderne (især dem i byernes spirende storindustri) stå stærkere over for kapitalisterne ved at være sammen i et tredelt fællesskab, der foruden fagforeningerne også omfattede partiet (Socialdemokratiet) og de kooperative virksomheder, der var arbejdernes modsvar til landbrugernes andelsforeninger.

Den generelle samfundsudvikling fik en stor betydning for idrætten, både hvad angår den måde, den blev udøvet på, og hvem og hvor mange der udøvede den. Samtidig skete der, i forlængelse af den tiltagende industrialisering og urbanisering, og de dermed forbundne forandringer i arbejdsmønstrene og livsformerne, en gradvis udskilning af fritiden som en selvstændig tid.

2.1.2. Om fritidens fremkomst som en selvstændig tid

De nye arbejdsmønstre der opstod på baggrund af den store tilflytning til København i forbindelse med hovedstadens industrialisering fik en gennemgribende indflydelse på forholdet mellem arbejdsliv, fritidsliv og hvile. Den landlige tidsopfattelse, der var forbundet med dagslysets skiftende længde i forhold

---

¹⁴⁴ Scocozza 1999 side 264. Årstallet 1882 er det år, hvor det første andelsmejeri opstod.

til årstiderne, agrar- og husdyrproduktionen og varetagelsen af de familiære behov, blev erstattet med en tidsdisciplinering, hvor det var urets tid, og ikke arbejdet, der var bestemmende for arbejdets varighed. Der skete et skifte fra at samfundet var opgaveorienteret, og hvor de forskellige arbejdsopgaver skulle løses uafhængigt af ur-tidens dimension, til et ur-tidsorienteret samfund, hvor arbejdsopgaverne skulle løses inden for en på forhånd defineret tidsramme.¹⁴⁵

Resultatet af de nye arbejdsformer var at livet blev opsplittet i tidsmæssige sfærer med hver deres karakteristiske kendetegn. Opdelingen blev tydeliggjort, da de større byers gryende arbejderklasse fra 1880'ernes og fremefter fremførte deres parole om *otte timers arbejde, otte timers fritid og otte timers hvile*. Kravet blev først indfriet i 1919, med indførelsen af den otte timers arbejdsdag.

Arbejde og hvile kan defineres som henholdsvis den tid af døgnet, der bruges på lønarbejde og på at tilfredsstille de mest basale menneskelige krav og behov, at spise, at sove og at udfolde sig. Men fritiden er ikke på samme måde en værdifri størrelse. Definitionen af fritiden har flere ideologiske implikationer, hvilket eksempelvis er behandlet af den engelske socialhistoriker E. P. Thompson.¹⁴⁶ Helt overordnet går den ideologiske diskussion på, om fritiden skal defineres i forhold til noget andet, eller som en selvstændig størrelse. I den angelsaksiske verden opereres med en distinktion mellem leisure og sparetime, hvor sparetime er den kvantitative fritid, der ligger ud over arbejdet, mens leisure er en tid for sig selv, der er frigjort af arbejdet, og hvis indhold har en selvstændig betydning. I ordet leisure ligger der en relativ valgfrihed om, at den kvantitative fritid kan udfyldes med noget kvalitativt. Men der er kun tale om en relativ frihed, da den borgerlige fritid er planlagt og arrangeret, hvorved

---

¹⁴⁵ Wählin 1985 side 103-104.

¹⁴⁶ Thompson 1965. I en dansk sammenhæng har Larsen & Thussen (Larsen 1981, side 15) skrevet om industrialiseringens opsplitning af arbejde og fritid i to sfærer. En af deres pointer er, at der med udviklingen af lønarbejde er blevet skubbet flere aktiviteter ind under begrebet arbejde.

normer og værdier fra arbejdssfæren automatisk overføres til fritidssfæren. Man tager sin arbejdsbetingede habitus med sig, når man forlader arbejdets sfære og går over i fritidens sfære.¹⁴⁷ Et eksempel herpå er, hvordan den engelske arbejderklasse havde svært ved at udfylde den nyvundne tid, da den i midten af 1800-tallet fik kortere arbejdstider, hvorved normerne fra arbejdet blev overført til fritidens sfære, så de også passede til den.¹⁴⁸ Ud fra et kulturhistorisk synspunkt har hollænderen Huizinga argumenteret for,¹⁴⁹ at der er sket et skred mellem traditionelle og moderne samfund, da man i de førstnævnte arbejdede for at leve, mens man i de sidstnævnte industrielle samfund lever for at arbejde.

Med udskillelsen af arbejdet fra fritiden blev fritid et selvstændigt begreb, i et univers af tidssektorer. Noget henregnedes til intimsfæren, til det private, noget til den offentlige sfære, noget til arbejdet, og noget til fritiden som en selvstændig sfære. Den sidstnævnte sfære blev der siden ført mange kampe om. Det handler både om en tidslig dimension, som bunder i et konkret spørgsmål om arbejdstidens kvantitet, antallet af årlige, ugentlige og daglige arbejdstimer, og dens indholdsmæssige dimension, hvad man skal beskæftige sig med i fritiden, og hvilke værdier og normer der skal lægges i denne beskæftigelse. Ud af denne kamp er der inden for det akademiske felt opstået den forskningsretning, der betegnes som fritidssociologi.

2.1.3. Fritidens og hverdagslivets sociologi

Da Elias berørte forholdet mellem arbejde og fritid, vendte han sig imod den kritiske fritidssociologi, der udelukkende betragtede fritiden som en *negativ*

---

¹⁴⁷ Bourdieu (1995) har på baggrund af omfattende empiriske undersøgelser påvist, at det han benævner som den menneskelige habitus, er et komplekst sæt af ikke-bevidste handlingsstrategier som både den enkelte og grupper af mennesker i et fællesskab har udviklet. Bourdieu har eksplicit vist, hvordan sammenhængen er mellem livsform og idrætsvalg.

¹⁴⁸ Walvin 1978 side 8.

¹⁴⁹ Huizinga 1963.

*refleks af arbejdslivet*¹⁵⁰ og som et sted, hvor man som lønarbejder kom af med de spændinger, der oparbejdedes i arbejdslivet. Elias argumenterede for, at fritiden var et frirum, som *imødekommer et socialt betinget psykologisk behov for "excitement"*.¹⁵¹ Elias tilsluttede sig med denne formulering dem, der mente, at mennesker skal have plads til at komme af med spændinger og aggressioner i deres fritid, blandt andet i form af deltagelse i sport, og afviste den marxistiske sportskritiks tese om, at idræt og sportsudøvelse udelukkende skal ses som en kompensatorisk mekanisme, der fjerner fokuseringen fra et kedeligt og fremmedgørende liv. Samtidig var det ikke alle mennesker der, ifølge Elias, var disponeret for at komme af med spændinger og aggressioner i forbindelse med deres deltagelse i sport, da de ikke alle havde de arbejdsmæssige forudsætninger. Der var, og er, forskel på, hvor stor magt man har over sin egen tid.

Tanken om, at der er knyttet en eksplicit forestilling om magt til tidsdimensionen og derved også til fritiden, er også udbredt i en dansk kontekst. Her påpeges det, at urets tid er et menneskeskabt fænomen, der gør op med den naturlige tid. Ved at tiden er skabt af mennesker kan den også ejes, og anvendes på forskellig vis. Eksempelvis har det vist sig, at ejerskabet over tiden er afgørende for, hvordan der skabes velstand i forskellige samfundstyper, og det er først når ejerskabet af tiden har skiftet at en ny samfundstype kan konstituere sig.¹⁵²

Der er således en historisk betinget sammenhæng mellem arbejdsliv og fritidsliv, da fritiden i forskellige tidsperioder har haft forskellige udtryksformer, samtidig med at fritiden også er samfundskulturelt betinget, da de samme relationer mellem arbejdsliv og fritidsliv ikke er gældende for alle i et givent samfund. Det er dermed ikke muligt at tale om fritid som en generel størrelse, hvilket er et af livsformsanalysens væsentlige bidrag til forståelsen af, hvorfor

---

¹⁵⁰ Eichberg & Madsen 2002 side 136.

¹⁵¹ Eichberg & Madsen 2002 side 136.

¹⁵² Hoppe 2000.

mennesker lever så forskelligt som de gør, samtidig med at de kan have svært ved at forstå hinandens levevis.

2.1.4. Starten, skytter og gymnaster

Den tidlige danske idrætsbevægelse havde primært to udtryksformer, skytterne og gymnasterne. Den udenlandsk inspirerede skyttebevægelse opstod i 1861 som De Danske Skytteforeninger, DDS, og havde, i god samklang med datidens politiske og ideologiske strømninger, sine rødder i en borgerlig national tankegang om fædrelandets forsvar.¹⁵³ På trods af mange interne magtkampe i skyttebevægelsen havde denne en bred appeal, så bevægelsen var repræsenteret både i land og by.¹⁵⁴ Gymnastikbevægelsen derimod udviklede sit eget kulturelle ståsted, hvor landbobefolkningens kropskultur var inspireret af den kollektivt orienterede andelsbevægelse og den grundtvigiansk inspirerede højskolebevægelse.¹⁵⁵ Især den efter 1884 indførte Lingske gymnastik, med dens kropsligt disciplinerende elementer, kom til at sætte sit præg på den danske forståelse af idræt.

Da boldspillene, i begyndelsen cricket, og senere fodbold, blev introduceret i landet var det noget der måtte tages stilling til i både skyttebevægelsen og gymnastikbevægelsen. Tidsånden var i den sidste del af det nittende århundrede med til at bringe sporten til landet, men for organisationerne var der nogle hindringer. Hvor boldspil ikke var i modstrid med skytternes i forvejen konkurrenceprægede aktivitet, der ofte fandt sit udtryk i store skydestævner, med dens konkurrencer om præmier, var det anderledes med gymnasterne. For dem, og især for de svensk-Lingske gymnaster, blev boldspil, på linje med andre konkurrenceprægede aktiviteter, anset som noget der var i modstrid med

---

¹⁵³ Korsgaard 1982 side 56-58.

¹⁵⁴ Korsgaard 1982.

¹⁵⁵ Korsgaard 1982.

gymnastikkens idealer.¹⁵⁶ Der skulle mange sværdslag til, før det endelig lykkedes håndboldsporten at blive optaget i forløberne for DGI, DDG og DDSG&I. Og da det endelig skete, blev håndbolden ikke anset som et alternativ til gymnastikken, men et supplement, som en *sommeraktivitet*.¹⁵⁷ Optagelsen kan derfor ikke kaldes for helhertet, da den var behæftet med flere forbehold.¹⁵⁸ Når disse historiske rødder fremdrages i en afhandling, der sigter på at analysere den aktuelle fodbold- og håndboldkultur, er det fordi den kulturhistoriske baggrund stadig spiller en rolle. Måske ikke så meget hos de aktive, men mere i organisationernes ideologiske selvforståelse. Selv om meget har ændret sig i samfundet såvel som i idrætten, spiller forholdet mellem gymnastik og boldspil stadig en rolle i DGI, som når de respektive idrætsgrenes placering ved landstævnerne diskuteres.¹⁵⁹ Årsagerne hertil bliver tydeligere, når sportens fremkomst belyses.

2.1.5. Det nye udefra – sportens indtog

I den sidste del af 1800-tallet havde både den danske skyttebevægelse og gymnastikbevægelsen en fremtrædende og nærmest enerådende position på det kropskulturelle område. Ganske vist eksisterede der også en gammel dansk legekultur,¹⁶⁰ men først med skytterne og gymnasterne blev de kropskulturelle bevægelser organiseret. I perioden op mod overgangen til 1900-tallet kom der imidlertid en ny kropskultur til landet, sporten. Selv om den kom til landet i en længerevarende proces er den alligevel på et symbolsk stadium forbundet med dannelsen af Dansk Idræts-Forbund, DIF, i 1896.

Med dannelsen af DIF udbredtes sporten herhjemme *nogenlunde samtidig med, og i forbindelse med, industrialismens indførelse og den stigende urbani-*

---

¹⁵⁶ Der er en stadig debat omkring hvor stor udbredelse den Lingske gymnastik reelt havde, og om forholdet mellem gymnastik og sport i realiteten var så modsætningsfyldt som det ofte er blevet fremstillet til at være.

¹⁵⁷ Bruhn 1997 side 73.

¹⁵⁸ Bruhn 1997.

¹⁵⁹ Eichberg & Vestergaard 2006 side 79-82.

¹⁶⁰ Disse gamle lege er eksempelvis dokumenteret hos Møller 1997.

sering,¹⁶¹ samtidig med at sporten fra starten var i et miljø med tilknytning til borgerskabets kulturelle normer, der *satte orden, regelmæssighed og selvdisciplin højt*.¹⁶² DIF blev hurtigt synonym med organiseringen af sport. Det var DIF, som definerede udførelsen af aktiviteterne ved hjælp af regler, de afgjorde, hvem der måtte deltage i aktiviteterne ved hjælp af amatørreglerne, og de definerede, hvordan aktiviteten skulle udføres ved hjælp af ordensregler. Samtidig var DIF medvirkende til, at de til borgerskabets knyttede normer blev udbredt til foreningernes medlemmer, der i tiden efter år 1900 i stigende omfang bestod af folk fra arbejderklassen. En arbejderklasse der også tog sporten, og dermed også de dertil tilknyttede normer og værdier til sig.¹⁶³ På den måde supplerede sportens fremkomst de kulturelle og politiske kampe, der har været med til at definere perioden som *det moderne gennembrud*.

At vi i Danmark har skytter, gymnastik og sport, gør os ikke specielt anderledes end andre lande.¹⁶⁴ Men at de hver for sig er blevet betegnet som en bevægelse med hver deres særegne karakteristika, har haft en stor betydning for den måde, som idrætten er organiseret på.¹⁶⁵ Fordelingen af, hvem der organiserede sig i henholdsvis de til DIF knyttede specialforbund og i de forskellige forløbere for DGI var i lang tid ideologisk betinget.¹⁶⁶ Skytte- og gymnastikbevægelsen varetog primært den landlige gymnastik, mens DIF varetog byernes sport. Men opdelingen har aldrig været helt så rigid, som det nogle steder er blevet hævdet, og den blev mindre tydelig i tiden efter 2. verdenskrig, hvor sporten for alvor holdt sit indtog i landområderne¹⁶⁷ og dermed blev en konkurrent til især gymnastikken.

I perioden efter 1945 blev tipsloven indført, hvorved organisationerne blev økonomisk sikrede. Kampen mellem organisationerne blev dermed ikke kun en

---

¹⁶¹ Jørgensen 1997 side 285.

¹⁶² Jørgensen 1997 side 285.

¹⁶³ Jørgensen 2008 side 23. I starten af 1920'erne udgjorde arbejderne allerede ¾ af dem der dyrkede organiseret sport.

¹⁶⁴ Ibsen 2002.

¹⁶⁵ Korsgaard 1982.

¹⁶⁶ Jørgensen 1997 side 226. Her beskrives den mest markante forskel på de to organisationer som den historisk betingede, der betyder, at DGI har sine rødder i det nationale og DIF sine rødder i det internationale, qua sporten.

¹⁶⁷ Eksemplificeret hos Ove Korsgaard 1986.

kamp om medlemmer, men også til en kamp om kunder. Kunderne var ofte organiseret i begge organisationer. Derved blev det også til en kamp mellem organisationerne om at legitimere deres respektive eksistensberettigelse, en eksistensberettigelse der legitimeredes ud fra de ideologiske positioneringer, som herefter blev skærpet på det verbale plan.

Udviklingen i den danske idrætskultur siden midten af 1800-tallet og fremefter kan beskrives ud fra fem perioder.¹⁶⁸ I den første periode, der går fra omkring år 1800 og frem til omkring 1860, kan det være svært at tale om, hvorvidt det er muligt at definere aktiviteterne som egentlig idræt, da idræt eller leg, som der primært var tale om, var uformelt, altså ikke organiseret, og ofte foregik i privat regi. I den anden periode, der tog sin begyndelse omkring 1860, skete der et første gennembrud for idrætten. Først skydning, og siden gymnastik, blev organisatorisk forankret i offentlige foreninger. Det egentlige og folkelige gennembrud lod dog vente på sig, og kom først med de mange foreningsdannelser i tiden omkring år 1890 og fremefter. Men allerede fra 1860 og fremefter var der en spirende foreningsdannelse, samtidig med at sporten langsomt blev introduceret i det danske samfund. Samtidig skete der også en første etablering af idrættens rum, med etableringen af arealer til afholdelse af stævner og turneringer. I den tredje periode, fra 1918 og frem til 1940, skete der en udbygning af sporten og idrætten, så den blev landsdækkende, samtidig med at DIF fik en fast struktur. Den fjerde periode, fra 1940 og frem til starten af halvfjerdserne, blev den store vækstperiode, da de store forandringer der skete i befolkningens velstand og fritid gjorde det muligt for idrætten at gå fra at være en folkeforlystelse til at være en *folkebevægelse*.¹⁶⁹ Denne udvikling betød endvidere, at idrættens faciliteter, i takt med den generelle samfundsmæssige velstandsstigning, blev markant udbygget. I forhold til faciliteterne danner denne periode rammen for mange af de faciliteter der stadig benyttes i

---

¹⁶⁸ Den her beskrevne periodisering bygger på en gennemgang af materiale fra Wøllekær 2000, side 76, Trangbæk 1995a og Trangbæk 1995b.

¹⁶⁹ Trangbæk 1995b.

den traditionelle foreningsbaserede idræt. I den femte periode, fra 1970 og fremefter, konsoliderede foreningsidrætten sig, samtidig med at der introduceredes nye idrætter.

Men fra 1990'erne og fremefter bliver det mere og mere tydeligt, at det traditionelle foreningsmønster er i opbrud, og at idrættens felt består af mange facetter. Alligevel eksisterer der stadig to store hovedorganisationer med *ideologiske og kulturelle forskelle*.¹⁷⁰ Udviklingen inden for samfundet og idrætten hænger sammen. Samtidig sker der både brud inden for samfundet og i idrætten. Der kan med andre ord tales om, at de forskellige perioder har karakter af konfigurationer, eller mønstre, hvor idræt og samfund stod i et gensidigt relationsforhold.

2.2. Et samfund konstituerer sig – Danmark og velfærdsstaten

I dette afsnit analyseres de overordnede mønstre der har haft betydning for Danmarks udvikling i tiden fra omtrent 1960 og fremefter. Afsnittet er delt i to overordnede temaer, en analyse af grundlæggende samfundsmæssige forandringer, og en analyse af de mentalitetsmæssige forandringer.

Tidsrummet omkring år 1960 er blevet betegnet *som en af de vigtigste delingslinier i Danmarkshistorien*.¹⁷¹ Tre forhold er specielt vigtige. For det første ophørte Danmark med at være et landbrugsland. Den faktuelle arbejdsstyrke inden for landbruget faldt drastisk, mens den samlede produktion i landbruget på samme tid steg tilsvarende. Antallet af beskæftigede i landbruget blev reduceret til en fjerdedel i perioden fra 1940 til 1990, med en faktisk nedgang fra 562.289 til 132.700,¹⁷² mens produktionen i samme tidsrum steg markant. For det andet skete der, delvist som følge af forandringerne i landbrugsproduk-

---

¹⁷⁰ Trangbæk 1995b side 213.

¹⁷¹ Mørch 1996 side 435.

¹⁷² Mørch 1996 side 259.

tionen, afgørende demografiske forandringer i landet. Danmark opnåede derved i løbet af 1960'erne en tilsvarende urbaniseringsgrad som andre sammenlignelige lande. Nye befolkningsgrupper kom med urbaniseringen ind til byerne, og især kvindernes indtog i produktionssfæren som lønnet arbejdskraft medførte en gennemgribende forandring af ikke kun arbejdsmarkedet, men af samfundet som helhed. I 1960 kunne 25 % af alle kvinder mellem 15 og 66 år i 1960 defineres som værende husmødre, i 1992 var det tal svundet ind til omtrent 3 %.¹⁷³ Arbejdsstyrkens forandring medførte for det tredje, at der blev stillet helt anderledes krav til, hvilken service den offentlige sektor skulle yde.¹⁷⁴ Ansvar for pasningen af den del af befolkningen, der ikke direkte kunne klare sig selv, især børnene og de gamle, blev nu overført fra familien til samfundet. Med overgangen fra landbrugsproduktion til industriproduktion og arbejde i institutionelle og bureaukratiske rammer, tog Danmark det sidste skridt fra en direkte og cyklisk til en indirekte og lineær produktionsform. Spørgsmålet er herefter, hvad denne udvikling har betydet for den måde, mennesker har struktureret deres arbejdsliv, fritidsliv og familieliv på.

2.2.1. Arbejdslivet

Med opdelingen af dagen i tre sfærer og indførelsen af en otte timers arbejdsdag i 1919 begyndte den tendens, at arbejdstiden med jævne mellemrum gradvist er blevet nedsat. Forandringerne skete på flere fronter. For det første gik den faktiske arbejdstid for fuldtidsbeskæftigede i perioden fra 1911 til 2002 fra årligt næsten 2900 timer til nu omtrent 1600 timer pr. år.¹⁷⁵ Den 6 dages arbejdsuge blev reduceret til 5 dage, den ugentlige arbejdstid i timer blev nedsat fra 48 timer i 1920 over 40 timer i 1974 til de nuværende 37 timer i 1990, og det årlige antal ferieuger er blevet hævet fra en uge i 1937 over fem uger i

---

¹⁷³ Smith 2003 side 21.

¹⁷⁴ Mørch 1996 side 435-437.

¹⁷⁵ Smith 2003 side 39.

1981 til nu seks uger, inklusive ferie og fridage.¹⁷⁶ Disse tal dækker dog over store forskelle mellem de enkelte befolkningsgrupper og mellem mænd og kvinder. Kønsforskellene betyder, at mændenes samlede erhvervsfrekvens faldt fra næsten 100 % i 1911 til lidt under 80 % i 2001, og kvindernes erhvervsfrekvens steg fra lidt over 40 % i 1911 til omtrent 70 % i dag.¹⁷⁷

For det andet har den måde, vi arbejder på, forandret sig markant. Den arketypiske ansatte, hvis karriere i 1965 lå i faste baner, med afgrænsede arbejdsopgaver og en stor grad af tryghed i ansættelsen,¹⁷⁸ eksisterer ikke længere som prototypen på den (industri)ansatte. De rationaliseringsprocesser, som Frederick Taylor i 1920'erne satte i system,¹⁷⁹ og hvor uret var arbejdstidens øverste administrator, er for mange medarbejdsgrupper afløst af mere fleksible arbejdsforhold. Ikke nok med, at man oftere skifter arbejde, men man arbejder også på andre tider af døgnet.¹⁸⁰

For det tredje skete der forandringer internt i hjemmene. Af mange, især statistiske grunde, er det svært at sige noget eksakt, da tallene for tiden før 1964 kun kan estimeres.¹⁸¹ Men det kan for mændenes vedkommende se ud til, at kvindernes entré på arbejdsmarkedet i tresserne betød, at mændene begyndte at tage markant mere del i det huslige arbejde i hjemmet, uden at der dog af den grund kan tales om at der opstod ligestilling mellem mænd og kvinder. Mændenes samlede tidsforbrug – den tid der bruges til både udearbejde og husarbejde – er gået ned fra årligt 2500 timer i 1921 til under 2000 timer i 1964, for så igen i 2001 at være over 2500 timer. For kvinderne var det samlede tidsforbrug højest i 1964, med omtrent 2860 timer, for derefter at falde indtil 2001, hvorefter det er steget igen. Både mænd og kvinder har således i

---

¹⁷⁶ Smith 2003 side 39.

¹⁷⁷ Smith 2003 side 40-41. Tallene dækker over store periodevise udsving, eksempelvis en stor arbejdsløshed i forbindelse med depressionen i 1930'erne.

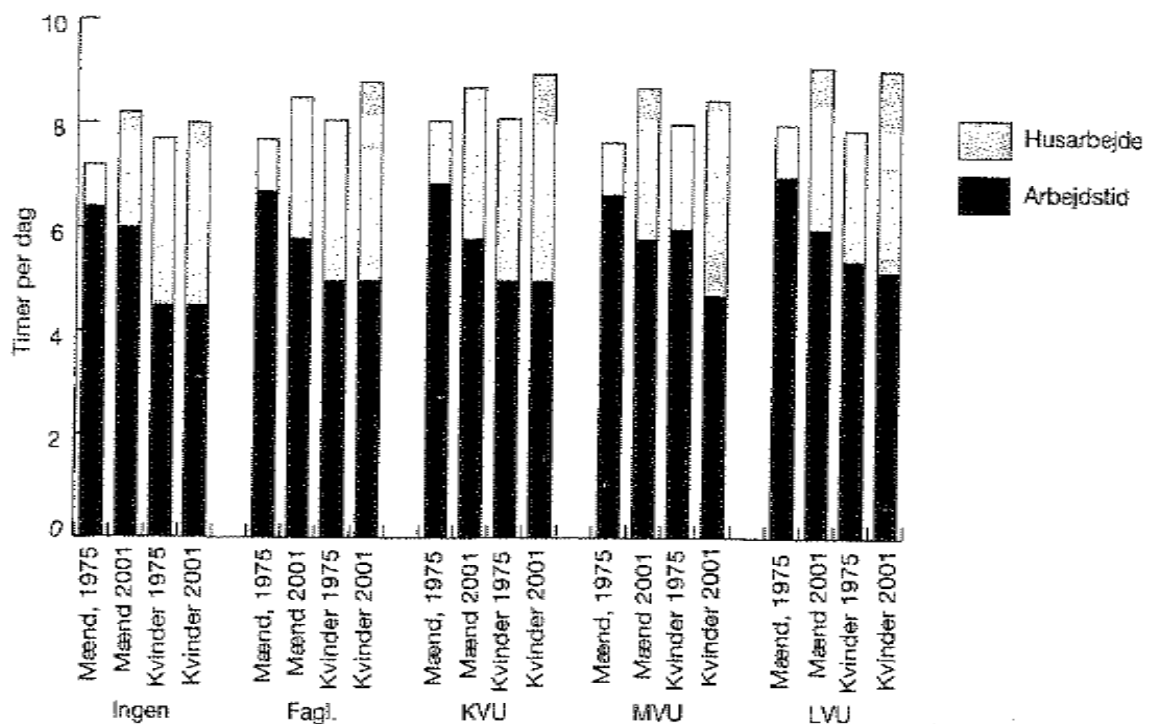
¹⁷⁸ Whyte 1965.

¹⁷⁹ Brandi & Hildebrandt 2000 side 20.

¹⁸⁰ Det er en diskussion der føres på baggrund af formodninger. Der er således endnu ikke nogen større undersøgelser der viser forandringer over tid i forhold til hvornår på døgnet man arbejder. Men forandrede og øgede åbningstider inden for flere erhverv, kombineret med vedvarende krav fra virksomhederne kan være en indikation på, at flere, også blandt den gruppe der ikke omfatter vidensarbejdere, har fleksible arbejdsformer. I en stor fælleseuropæisk undersøgelse af fleksibelt arbejde oplyser 58,2 % af et repræsentativt udsnit af danske virksomheder, at de gør brug af fleksible arbejdstider (Klindt 2007 side 41).

¹⁸¹ Smith 2003 side 46-47.

perioden mellem 1975 og 2001 oplevet en stigning i den tid, der bruges på det samlede erhvervsarbejde og husarbejde, uanset uddannelsesniveau (Figur 13).¹⁸² Det er ikke muligt at give en entydig forklaring på hvorfor, men der er peget på forhold som en generel velstandsstigning, dårligere muligheder for børnepasning og mere omsorg for børn som forklaringer på udviklingen.¹⁸³ Udviklingen kan dermed knyttes sammen med et af de begreber der i de seneste årtier har været talt meget om, nemlig levevilkårene for de *hårdtarbejdende børnefamilier*.¹⁸⁴ På trods af at det er svært at sammenligne de enkelte tal over tid, så konstateres det, at det ikke er en myte, at *småbørnsfamilierne er spændt hårdt for*.¹⁸⁵ De fleste børnefamilier arbejder mere, og har mindre fritid.

Figur 13. Udviklingen i henholdsvis husarbejde og (betalt) arbejde, for fem forskellige samfundsgrupper i tidsperioden 1975 til 2001. Smith 2003 side 56.

¹⁸² Smith 2003 side 56-57.

¹⁸³ Smith 2003 side 50-51.

¹⁸⁴ Smith 2003 side 52.

¹⁸⁵ Smith 2003 side 55.

For det fjerde har den daglige transporttid til og fra arbejdspladsen også ændret sig. Tidsmæssigt, såvel som geografisk, er vi blevet mere mobile.¹⁸⁶ Vores samlede fysiske mobilitet har således ændret sig. På samme måde som arbejdstiden er steget, er også transportomfanget steget i perioden fra 1987 til 2001,¹⁸⁷ og derved er de menneskelige relationer blevet anderledes. Hvor de fleste førhen hovedsageligt var lokalt orienterede, er der i dag en større fokus mod det regionale, nationale og globale. Og relationerne er i stigende omfang baseret på en indirekte kontakt mellem mennesker, der opretholdes via telefon, e-mail og lignende. Paradoksalt nok taler man fra politisk hold kun om at den øgede transporttid koster samfundet penge, ikke at den gør indhug i fritiden.

På baggrund af de seneste årtiers udvikling er det derfor ikke overraskende, at den tale der var om fritidssamfundet gradvist er forsvundet til fordel for en tale om arbejdssamfundet.¹⁸⁸ Vi arbejder stadig mere, og vi arbejder mere på alle tider af døgnet. Løsningen på problemerne i forhold til at arbejde så meget, har, ifølge såvel virksomheder som fremtidsforskere, været krav om en større omstillingsparathed og fleksibilitet. Arbejdet skal ikke længere være ensformigt, men udviklende, hvilket bør medføre, at vi *holder op med at tælle til 37 timer*.¹⁸⁹ Spørgsmålet der står tilbage er, hvad det fleksible arbejde egentligt er.

Fleksibilitet er oftest blevet set på som en, i udgangspunktet, mental konstruktion i forbindelse med det såkaldte vidensarbejde, hvor arbejdsgiveren ikke kun køber *et par hænder*,¹⁹⁰ og hvor grænserne mellem arbejdsliv og fritidsliv langsomt er blevet udvisket. En arbejdsform, hvor afregningen ikke længere

---

¹⁸⁶ I Sverige er det vist, at man for 50 år siden typisk arbejde et par kilometer væk fra ens bopæl. Et forhold der har ændret sig markant siden da. Selv om tallene stammer fra en svensk undersøgelse, og at der er væsentlige forskelle mellem de to landes infrastruktur, er der en formodning om at mobiliteten også har ændret sig i Danmark. Jönsson 2003 side 9.

¹⁸⁷ Smith 2003 side 58-59 og Bonke 2002.

¹⁸⁸ Tonboe 2004.

¹⁸⁹ Dahl 2002.

¹⁹⁰ Bonke 2002.

sker på baggrund af den forbrugte tid, men på baggrund af den interesse den enkelte (med)arbejder har i at færdiggøre arbejdet. Samtidig argumenteres der fra en anden side for, at der er en mental selvtilfredsstillelse i det fleksible arbejde, da det ikke er rutinearbejde, men *hard fun*.¹⁹¹ Man er på den måde fritaget for at tænke på tidsregistrering, samtidig med at man tager arbejde med hjem, hvorved den industrikulturelle dimension om en sammenhæng mellem tid og rum, som den er formuleret i livsformsanalysen, opløses. På denne måde kommer de fleksibelt ansatte til at besidde træk der kommer fra en blanding af den selvstændige livsform, hvor der ikke er forskel på arbejde og fritid, og på karrierelivsformen, hvor fritiden er et supplement til arbejdet.

Men det fleksible arbejde har andre perspektiver end dem, der primært gælder for de højtuddannede vidensarbejdere.¹⁹² Et fleksibelt arbejde kan også være karakteriseret ved, at man enten har skiftende arbejdstider, i sit daglige virke skifter mellem flere arbejdspladser, eller hyppigt skifter arbejde, hvorved det private og det professionelle liv mere eller mindre smelter sammen.¹⁹³ Måske det er en forklaring på, hvorfor mange private og familiemæssige netværk er blevet erstattet med kollegiale netværk.¹⁹⁴ Det fleksible arbejde er på den måde ikke kun en mental konstruktion, men også en praktisk omstændighed. Samtidig er det fleksible arbejde ikke kun, selv om det ofte omtales sådan,¹⁹⁵ en frisættelse for tidstyranniet.

Der tales i dag mere og mere om, at vi som mennesker har alle muligheder for at handle og vælge frit. Det står i modsætning til, at flere end nogensinde før er bundet sammen med andre i relationer, der kommer af netværksdannelse. Kalenderen og uret er således stadig med til at begrænse vores fleksibilitet,

---

¹⁹¹ Dahl 2002.

¹⁹² Csonka 2000, Florida 2005.

¹⁹³ Bason 2003 side 50.

¹⁹⁴ Tonboe & Jacobsen 2004 side 37.

¹⁹⁵ Florida 2005.

bare på en anden måde.¹⁹⁶ Dertil kan føjes en etisk dimension. Der sættes ikke spørgsmålstegn ved det personlige rum, som respekteres, men den personlige tid er der ikke samme respekt omkring. Mentalt har vi som mennesker aldrig rigtigt fri, uanset om vi er fysisk til stede på arbejdspladsen eller ej. Man kan derfor spørge, om vi er på vej mod et samfundsmæssigt brud, da der allerede er sket et (delvist) skifte i arbejdets tid.¹⁹⁷ Og hvilke implikationer det vil have? For tiden er også determinerende for den måde, man socialt set organiserer sig på, da tiden *angiver rytmen og faserne i den enkeltes og i samfundets liv*.¹⁹⁸ De forskellige livsformer er således drevet af organiserede vaner, der, som livsformsanalysen påviser, er forbundet med den måde, hvorpå man forvalter forholdet mellem arbejde og fritid. Det er karakteristisk for denne opdeling, at der i de tidsbundne liv der er karakteristiske for lønarbejderlivsformen er flere vaner end i de ikke-tidsbundne livsformer,¹⁹⁹ såsom den karrierebårne livsform og den selvstændige livsform.²⁰⁰

En indvending mod at det fleksible arbejde udelukkende er et gode er, at det, når det ses i relation til deltagelse i (forenings)organiseret idræt, indebærer nogle begrænsende elementer. Hvor arbejdstiderne i det traditionelle industri-samfund, med faste og oftest ufleksible mødetider, samtidig betød, at fritiden var sat i faste rammer, da betyder det moderne fleksible arbejde, at fritiden er forandret. Et eksempel herpå er de store forandringer, der er sket med butikernes åbningstider de senere årtier. De betyder, at den tidsperiode, hvor medarbejderne må påregne at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, er markant forandret, da den både omfatter en større del af dagen og flere dage om ugen, da weekenderne og helligdagene ikke i samme omfang som tidligere er at betragte som arbejdsfrie perioder.²⁰¹ Denne udvikling kan historisk set føres tilbage til den begyndende liberalisering af lukkeloven i 1976, hvor de *klassiske*

---

¹⁹⁶ Eriksen 1999 side 264.

¹⁹⁷ Kring 2005 side 132.

¹⁹⁸ Kring 2005 side 132 og Dessau 1992 side 28.

¹⁹⁹ Eriksen 1999 side 237.

²⁰⁰ Eriksen 1999.

²⁰¹ Der findes ikke nogen statistiske undersøgelser af, hvor på døgnet de arbejdsfrie perioder ligger. Men med en generel ændring af arbejdstiderne, eksempelvis på baggrund af forandringer i lukkeloven, formodes det at der, ikke kun for dem der tilhører det der er benævnt enten *den økonomiske elite* (Sennett 1999) eller *den kreative klasse* (Florida 2005).

åbningstider, som havde været gældende siden 1946, ændredes.²⁰² Ikke kun inden for detailhandelen, men også inden for eksempelvis de offentlige institutioner og i industrien er der sket arbejdstidsforandringer i retning af større fleksibilitet i de sidste årtier. Disse forandringer kan være et medvirkende element til de forandringer, der i den samme periode er sket inden for idrætsdeltagelsen.

2.2.2. Familie- og fritidslivet

Men der er samtidig sket forandringer i familielivet, hvilket også har indflydelse på valget af fritidsaktivitet. Familiestrukturerne har forandret sig, men samtidig er der også, specielt i tiden efter 2. verdenskrig sket markante forandringer i den måde, de forskellige generationer lever på, både i og udenfor familien. Især ungdomsbegrebet, der i 1950'erne udledes af det engelske ord teenager,²⁰³ får her en helt central position. Konfirmationen, der hidtil som et overgangsritual havde adskilt barne- og voksenalderen, er gradvist blevet omformet, og er i dag kun led i en udvidet livsstil eller livsform. Den franske antropolog og sociolog Pierre Bourdieu konstaterede, at ungdom er et socialt konstrueret begreb, kun et ord. Med en konstatering af, at *Faktisk er grænsen mellem ungdom og alderdom i alle samfund noget, der står på spil som en indsats i en kamp*,²⁰⁴ manøvrerer han uden om en ungdomsdefinition, der bunder i enten en biologisk-fysiologisk betydning, en socioøkonomiske eller en kulturel betydning.

At det således er svært helt præcist at definere hvornår man tilhører ungdommen kan ses ved, at eksempelvis Socialforskningsinstituttet opererer med to grupperinger, henholdsvis de 16-19-årige og de 16-25-årige, mens eksempelvis Simonsen opererer med tre grupper, 15-19-årige, 20-24-årige og 25-29-

---

²⁰² <http://www.hkkartellet.dk/Default.aspx?ID073>

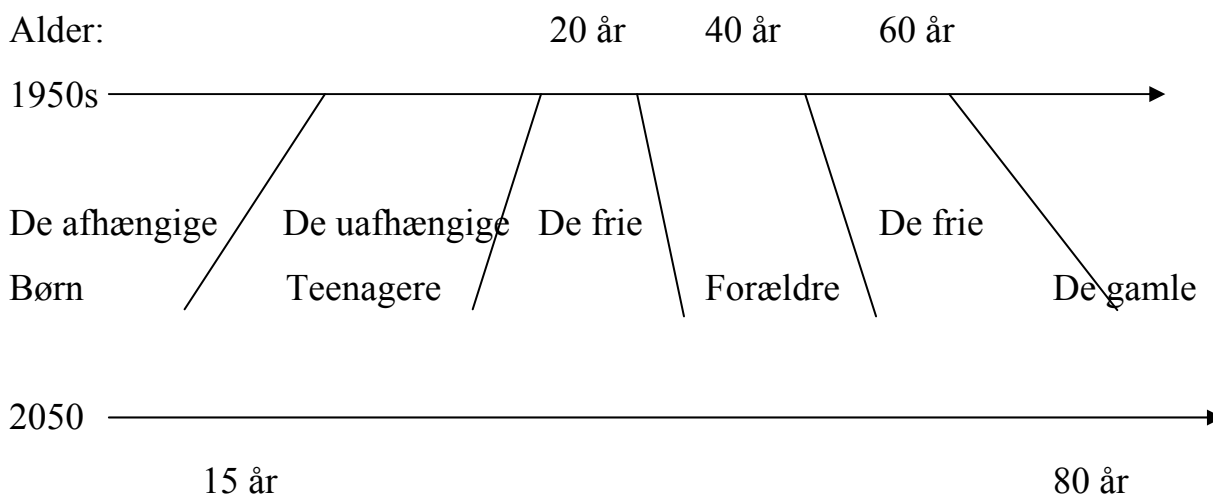
²⁰³ Østergaard & Skårhøj 2005.

²⁰⁴ Bourdieu 1997.

årige.²⁰⁵ Men ungdomsdefinitionen er ikke den eneste, der har undergået markante forandringer i de senere år. De perioder der traditionelt har været betegnet som voksenalderen og alderdommen har ligeledes gennemgået markante forandringer. Den klassiske generations- og karrierestige, med en opadstigende periode, en kulminerende periode, og en retirerende periode, eksisterer ikke mere i den samme form, hvilket den måske aldrig har gjort for mere end et fåtal.²⁰⁶

Når definitionen af de forskellige aldre er vigtig, hænger det sammen med, at for en stor del af befolkningen hænger forandringerne i idrætsdeltagelsen sammen med forandrede livsbetingelser, og dermed en forskellig forskydning imellem arbejdslivet og fritiden inden for de forskellige generationer. De afhængige børns gennemsnitsalder bliver gradvist lavere, lige som de uafhængige teenagers (Figur 14).

Figur 14. Figuren viser den udvikling der er sket for forskellige aldersgrupper i løbet af de sidste omtrent 60 år.²⁰⁷ En udvikling der viser, at de afhængige teenagers gennemsnitlige alder er blevet mindre. Man bliver hurtigere teenagere, og hurtigere voksen, samtidig med at gruppen af de frie er blevet større i forhold til gruppen af forældre.

²⁰⁵ Andkjær 2008 side 17.

²⁰⁶ Denne opdeling tager udgangspunkt i det attende og nittende århundredes overklasse og borgerskabs dannelsesidealer.

²⁰⁷ Den her viste figur kan genfindes i flere publikationer og konferenceoplæg fra Institutet for Fremtidsforskning, og tilskrives Carsten Beck. <http://www.bergen-chamber.no/uploads/Carsten%20Beck.pdf>

Samtidig er der i voksenalderen kommet en ny gruppe, De frie. Denne gruppe er svær at definere, men kan måske mest dækkende defineres ud fra hvem den ikke består af. Det kendetegnende ved *De frie* er således, at de endnu ikke er familiært bundne, især som forældre. Det er således en gruppe med stor frihed i modsætning til den efterfølgende gruppe, Forældrene. Men gruppen af frie er ligeledes opstået som en selvstændig kategori i tiden efter det primære forældreskab. Denne gruppe består af den stadigt voksende gruppe af ressourcestærke personer der har mulighed for at realisere sig selv.

Det er beskrevet,²⁰⁸ hvordan tiden påvirker både den store og den lille cyklus i menneskets liv. Både den store tid, eksempelvis livsforløbet, og den lille tid, eksempelvis organiseringen af en enkelt dag, står i et indbyrdes afhængighedsforhold, da de gensidigt påvirker hinanden. Men der er ikke tale om, at afhængighedsforholdet er ligeværdigt. I stedet er det ikke muligt for mennesker på afgørende vis at påvirke, eller ændre, de overordnede tidsmæssige rammer som vores liv er lagt ind i.²⁰⁹ Arbejdslivet, familielivet og fritidslivet påvirker gensidigt hinanden, og påvirkes samtidig af udefra kommende elementer, såsom teknologiske forandringer og de ressourcer der er til rådighed i samfundet på et givent tidspunkt.²¹⁰ Og i modsætning til den argumentation, der er ført i forbindelse med den tidligere viste model med *De frie*, og som leder tankerne hen mod en gradvis frisættelse, hvor mennesket tager ansvar for sig selv, så er denne tankegang mere nuanceret, da det mere klart fremgår, at valg træffes på baggrund af ganske komplekse sammenhænge. *To determine new patterns of activity*²¹¹ er således ikke, som det hævdes af fortalernes for individualitetstesens, et frit valg, men et valg, der træffes på baggrund af de strukturelle omgivelser man befinder sig i.

Når forandringerne i kropskulturen efter 1964 herefter beskrives, kan det være relevant at tænke ovennævnte ind. Overført til en idrætsmæssig kontekst vil

---

²⁰⁸ Gershuny 2000.

²⁰⁹ Gershuny 2000 side 101.

²¹⁰ Gershuny 2000 side 101.

²¹¹ Gershuny 2000 side 101.

det for argumentationen betyde, at udviklingen i idrætsdeltagelsen er sket på baggrund af komplekse sammenhænge, og at mennesket, selv om det måtte ønske forandringer, herunder i forhold til sin egen idrætsdeltagelse, kun vil kunne opnå det, hvis den enkeltes tidsmæssige dimension er kompatibel med de overordnede tidsmønstre. Set i relation til de tidligere omtalte forandringer i arbejdstiderne vil de kunne forklares ved, at det er forandringer, der kommer udefra som en social struktur. Disse forandringer får så efterfølgende indvirkning på hvordan man praktisk tilrettelægger hverdagslivet, hvorved de forandrede arbejdsmønstre også udtrykker sig i hverdagen. Et arbejde, hvor man en eller to gange om ugen skal arbejde i kortere eller længere tid ud på aftenen, passer ikke godt overens med deltagelse i idrætsaktiviteter, der er baseret på, at man møder op til træning en, to eller tre gange hver uge, på faste tidspunkter.

2.2.3. Idrætten, sporten og kropskulturen, fra 1964 og fremefter

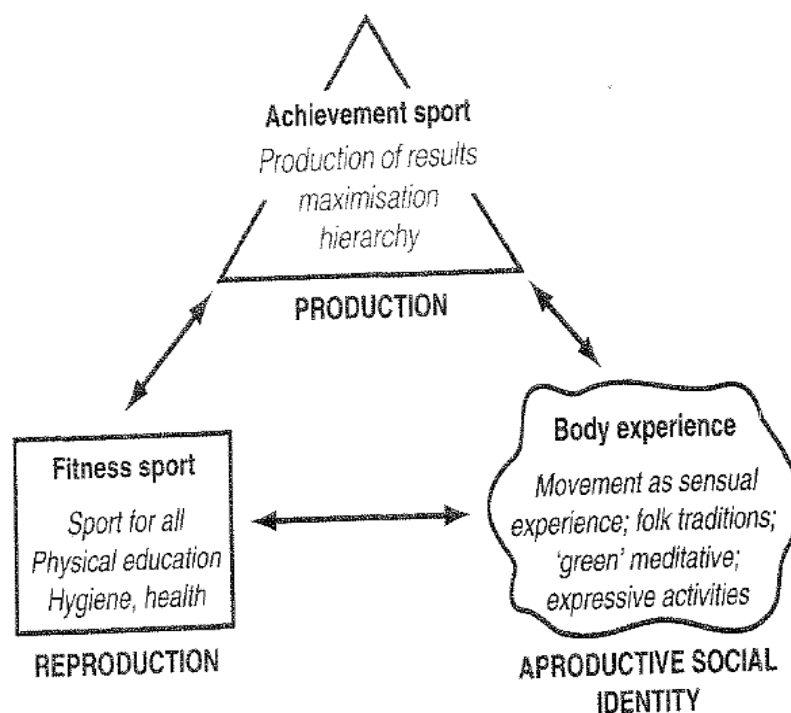
Det er vist, hvordan gymnastikken gradvist mistede betydning, samtidig med at sporten fra slutningen af 1870'erne og fremefter blev taget op af borgerskabet, hvorfra den bredte sig videre til arbejderklassen og ud i resten af samfundet. Gymnastikkens århundrede blev afløst af sportens århundrede. Efterfølgende føres udviklingen videre, og det vises, hvordan idrætten og sporten har udviklet sig i perioden fra 1964 og frem til i dag og hvilke karakteristika der nu kendetegner kropskulturen.²¹²

Bøje & Eichberg beskriver, med teoretisk inspiration i Eichbergs begreb om idrættens trialektik, kropskulturens udviklingshistorie (Figur 15). De tager udgangspunkt i, at idrættens enhedsbillede, sammenhængskraften inden for idrætten med præstationsprincippet som det bærende element, i 1960'erne blev udfordret og forandret af velfærdssamfundets. Det betød, at nye rationa-

---

²¹² Analyserne bygger primært på henholdsvis Bøje & Eichberg 1994 og Larsen 2003.

ler for at deltage i idræt og sport, såsom sundhed, rekreation og idræt for alle, supplerede præstationsprincippet. Ud fra denne tankegang fuldførtes opdelingen mellem bredde og elite. Men for Bøje & Eichberg var denne dualistiske opløsning ikke tilstrækkelig til at omfatte idrættens mangfoldighed. Der manglede noget, som kunne belyse det der ikke var omfattet af enten bredde- eller eliteidrætten, noget tredje. Idrættens trialektik, med et præstationsorienteret rum, et sundhedspædagogisk rum og et rum for kropserfaring, blev derved ifølge forfatterne en nødvendighed for at kunne beskrive idrættens mangfoldighed. En mangfoldighed, der viser sig ved, at der er et samspil mellem de tre rum eller modeller, samtidig med at de tre modeller på den anden side også står i et gensidigt modsætningsforhold.²¹³

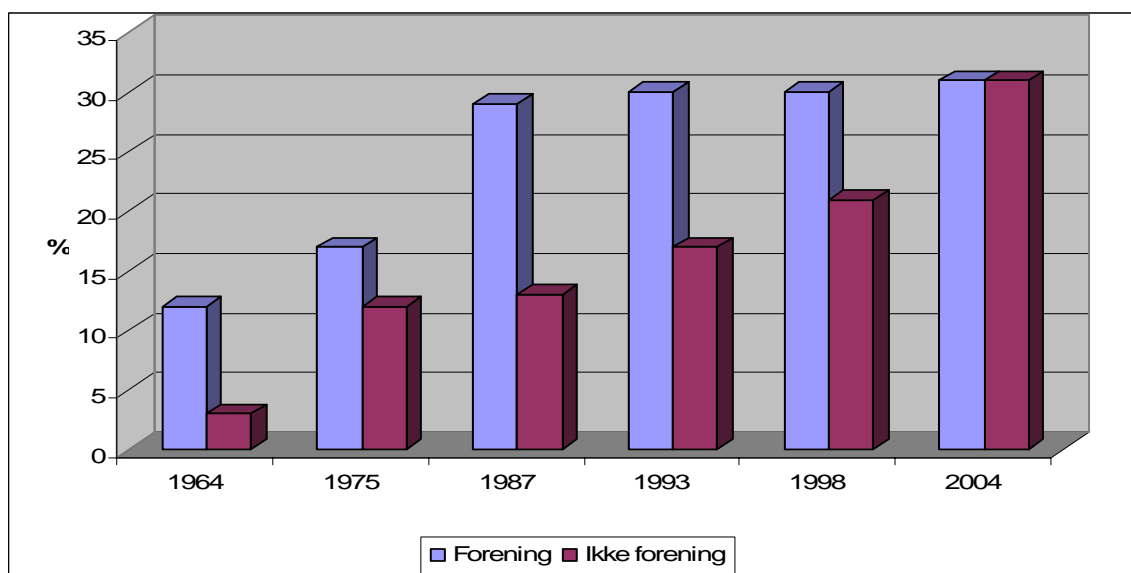
Figur 15. Eichbergs model til idrættens trialektik. Bale 1994, side 81.

Larsen analyserer, med inspiration fra Alvin Tofflers bølgebegreb, de forandringer der er sket i idrætsdeltagelsen i perioden fra 1964 til 2002, med særlig fokus på foreningsidræt, uorganiseret idræt og hverdagsmotion. Foreningsidræt-

²¹³ Bøje & Eichberg 1994 side 148-149.

ten fremstilles som den, der med historiske rødder i skytte-, gymnastik- og sportsbevægelsen har formået at bibeholde frivillighedsprincippet inden for foreningerne som dens væsentligste kendetegn, samtidig med at det også til en vis grad har vist sig, at den kan tilpasse sig et omskifteligt samfund. For Larsen er den uorganiserede idræt sværere at definere, men han kommer frem til, at den dels består af selvorganiserede idrætter, dels af idrætter, der i en vis forstand er organiserede, men ikke inden for de traditionelle foreninger.²¹⁴ Det tredje begreb, hverdagsmotion, er igen lidt sværere at definere, og derfor beror dets endelige definition mere på, hvad det er, end hvad det ikke er. Det defineres herefter som *fysisk aktivitet, man kan indpasse i hverdagen uden at skulle dyrke decideret motion, sport eller idræt.*²¹⁵

Fælles for både Bøje & Eichberg og Larsen er, at de i forbindelse med deres analyser tager empirisk afsæt i de forskellige fritids- og kulturvaneundersøgelser, der foreligger omkring idrætsdeltagelsen (Figur 16).²¹⁶

Figur 16. Fordelingen siden 1964 af foreningsaktive og ikke-forenings aktive. Larsen 2000b, Larsen 2003, Socialforskningsinstituttet og Pilgaard 2008.

²¹⁴ Larsen 2003 side 21.

²¹⁵ Larsen 2003 side 23. Med reference til Mikkelsen 2003.

²¹⁶ Bøje & Eichberg 1994 side 91-120 og Larsen 2003 side 27-44.

Disse undersøgelser viser tydeligt store forandringer både i idrætsdeltagelsen og i forhold til hvilken måde, man deltager i idræt på. Men der er en forskel. Hvor Bøje & Eichberg trækker (kultur)historiske tråde tilbage i tiden som en del af argumentationen for at forstå den nutidige idrætskulturelle diversitet, er Larsen mere nutids- og fremtidsorienteret.

Udviklingen forklares hos begge med en udvidelse af idrætsbegrebet. Hos Bøje & Eichberg gøres det ved, at de til den borgerlige sportsopfattelse hørende begreber, præstation, konkurrence og specialisering, indledningsvist suppleres af de til sundhedspædagogikken hørende fitness- og sundhedsbegreber. For at fuldbyrde udvidelsen af idræt som begreb, så det afslutningsvis er placeret som en *krops- og erfaringspraksis*,²¹⁷ tilføjes begreberne kropserfaring, kropslig dialog og festlighed.²¹⁸ Begreber der, ifølge forfatterne, er knyttet til den folkelige idræt.²¹⁹ Hos Larsen gøres der ligeledes op med både det traditionelle til sporten knyttede idrætsbegreb, samtidig med at det til 1960'erne og 1970'erne hørende *udvidede idrætsbegreb* forkastes.²²⁰ I stedet introduceres hverdagsmotion som et idrætsbegreb, der udvider idrætten til også at omfatte transportrelateret bevægelse og mere oplevelses- og livsstilsorienterede bevægelsesmønstre. Denne udvidelse af idrætsbegrebet betyder, at de ikke-foreningsorganiserede og kropskulturelle bevægelsespraktikker, der ikke hidtil havde optrådt som selvstændige bevægelsesformer, for flere blandt de to store organisationer kom til at fremstå som en reel trussel mod den traditionelle foreningsidræt.

---

²¹⁷ Bøje & Eichberg 1994 side 30.

²¹⁸ Bøje & Eichberg 1994 side 29-30.

²¹⁹ Forskellen mellem den folkelige idræt og breddeidrætten er diskuteret i en note tidligere i afhandlingen.

²²⁰ Larsen 2003 side 12.

2.3. Boldspillenes historiske baggrund

2.3.1. Fodbold – fra angelsaksisk spil til global sport

Det er, i modsætning til i de fleste andre idrætsgrene, muligt at datere fodboldspillets overgang fra at være en af flere folkelige aktiviteter til at være en sport ganske præcist. Datoen 26. oktober 1863 markerer således den dag, hvor en gruppe unge mænd fra den engelske middelklasse mødtes og stiftede den engelske fodboldorganisation, Football Association, FA, i London.²²¹ Derved fuldførtes opsplitningen mellem rugby og fodbold, England var fodboldspillets vugge, og grundlaget for fodboldsportens snarlige verdensudbredelse var lagt.

Da sporten kom til Danmark i de sidste årtier af 1800tallet,²²² var fodboldspillet også med. Et fodboldspil der allerede adskilte sig markant fra de fodboldlignende boldspil, der havde været tradition for i landet. Hvor de tidlige danske udgaver af fodboldspillet hovedsagelig var knyttet til landsbyfællesskaberne²²³ og ofte foregik i tilknytning til forskellige højtider på samme måde, som det også var tilfældet med den angelsaksiske folkefodbold, skete der væsentlige forandringer i perioden op mod år 1900. Det mest skelsættende var, da Københavns Boldklub, KB, der var stiftet i 1876 som en langboldklub, i 1879 som den første klub uden for England optog både cricket og fodbold som aktiviteter. At fodbold kom på programmet i KB, gjorde dog ikke, at aktiviteten automatisk fik en stor medlemstilgang, hverken i KB eller i landet som sådan. I KB stod fodbold i skyggen af det mere respektable cricketspil – medlemmerne af KB tilhørte det bedre borgerskab, hvoraf mange anså fodbold for at være en rå aktivitet, som dog kunne bruges til at holde cricketspillerne i form i vintermånederne. I de følgende årtier blev der dannet flere klubber på den københavnske fælled, og fodboldspillet forblev i forholdsvis lang tid begrænset til at være en aktivitet, der havde en geografisk forankring omkring en gruppe af klubber i

---

²²¹ Hansen 2006 side 13.

²²² Jørgensen 1997.

²²³ Korsgaard 1986 side 213.

København, de store provinsbyer og købstæderne, samtidig med at den var socialt forankret omkring borgerskabet. Et kendetegn for klubberne var, at dets medlemmer næsten udelukkende tilhørte de yngre dele af det, der kan benævnes som det bedre borgerskab. Det er således på overbevisende måde vist, at den klub, som mange har anset for at være landets første arbejderklub, Boldklubben FREM fra Valby, oprindeligt blev stiftet af personer med tilknytning til partiet Venstre, og at det først var ved udflytningen til Vesterbro i 1905, at arbejderklassen begyndte at komme ind i klubben.²²⁴ Den i visse kredse sejlivede myte om fodboldspillet som en ægte oprindelig arbejdersport blev derved aflivet.

Men det betød ikke, at arbejderne og mellemklassen ikke kom ind i fodboldklubberne. Det skete bare ikke så tidligt som postuleret. Fodboldklubberne åbnede sig gradvist, også for arbejderne, på baggrund af den opblødning i de sociale skel, der var på vej ved overgangen fra 1800-tallet til 1900-tallet. At fodboldspillet herefter i løbet af forholdsvis kort tid blev til en massebevægelse, kan der ikke gives nogen enkel forklaring på. Der kan i stedet peges på flere forhold, der kan have spillet ind. For det første blev fodbold allerede i 1897 en del af folkeskolernes idrætsundervisning, hvorved spillet blev introduceret til en meget stor gruppe af potentielt interesserede fra alle samfundets sociale lag. Det må ses i tilknytning til tanker, der var fremherskende i samfundet på denne tid, at sporten havde et disciplinerende og karakteropbyggende potentiale, hvorved især den ungdom som stod over for at skulle overtage samfundet, kunne have gavn af sportens påvirkning. For det andet må det også have haft betydning at DBU blev stiftet i 1889. Derved blev sporten harmoniseret, og klubbernes indbyrdes kampe blev struktureret i forbindelse med etableringen af egentlige turneringer. Fodboldspillet var dermed, også når det i modsætning til i skolerne blev udøvet i fritiden, institutionaliseret. Og for det tredje kan der peges på, at fodboldspillet qua sine enkle regler og fleksible krav til spillepladsens indretning besad et stort udviklingspotentiale.

---

²²⁴ Tøft 1993.

På baggrund af den ovenstående korte gennemgang af nogle af den tidlige danske fodboldhistories hovedtræk giver det således god mening, når dansk fodbold beskrives ved hjælp af begreberne fodbold, fair play og forretning.²²⁵ Begrebet fodbold dækker i den optik over den udvikling, hvor spillet dels blev regelsat, dels blev til en landsdækkende massebevægelse, mens begrebet fair play, viser hen til de idealer, og her især det amatørideal, der i lang tid var gældende inden for fodboldsporten. Deres oprindelse kan føres tilbage til fodboldens moderland, England, og den engelske overklasses livssyn. Et livssyn, som den danske borgerstand, på linje med borgerstanden i mange andre lande, tog til sig.²²⁶ Begrebet om fair play havde på flere planer stor betydning for, hvordan sporten generelt, herunder også fodboldspillet specifikt, udviklede sig i Danmark. Ganske overordnet set betød begrebet, at fodbold blev betragtet i et idealistisk skær ud fra en tankegang om, at penge og sport ikke måtte forbindes med hinanden. Altså en videreførelse af borgerskabets idealer over i sportens felt. Denne rigide tankegang gav problemer på i hvert fald to felter. For det første kunne idealet omkring fair play i en periode være med til at holde folk fra arbejderklassen ude fra fodboldklubberne, samtidig med at de idealistisk indstillede fodboldklubber ikke (i hvert fald i begyndelsen) ville spille mod hold med spillere, der i deres arbejdsliv blev betalt for at bruge deres krop fysisk. Det kunne jo, i en meget rigid tolkning af amatørreglerne, betragtes som træning, og dermed var de ikke rigtige amatører. For det andet havde amatøridealernes ideologi vundet så stort indpas i Danmark, at de var med til at hindre indførelsen af professionel fodbold helt frem til 1978, da betalt fodbold officielt blev indført. Derved kommer forfatterne over til det tredje begreb, forretning. Selv om fodboldspillet for den altovervejende del af alle aktive ikke har noget med forretning at gøre, er det den professionelle og kommercialiserede del af fodbolden, der præger medierne. Ifølge forfatterne er den professionelle del af fodboldsporten kendetegnet ved, at mange af de oprindelige idea-

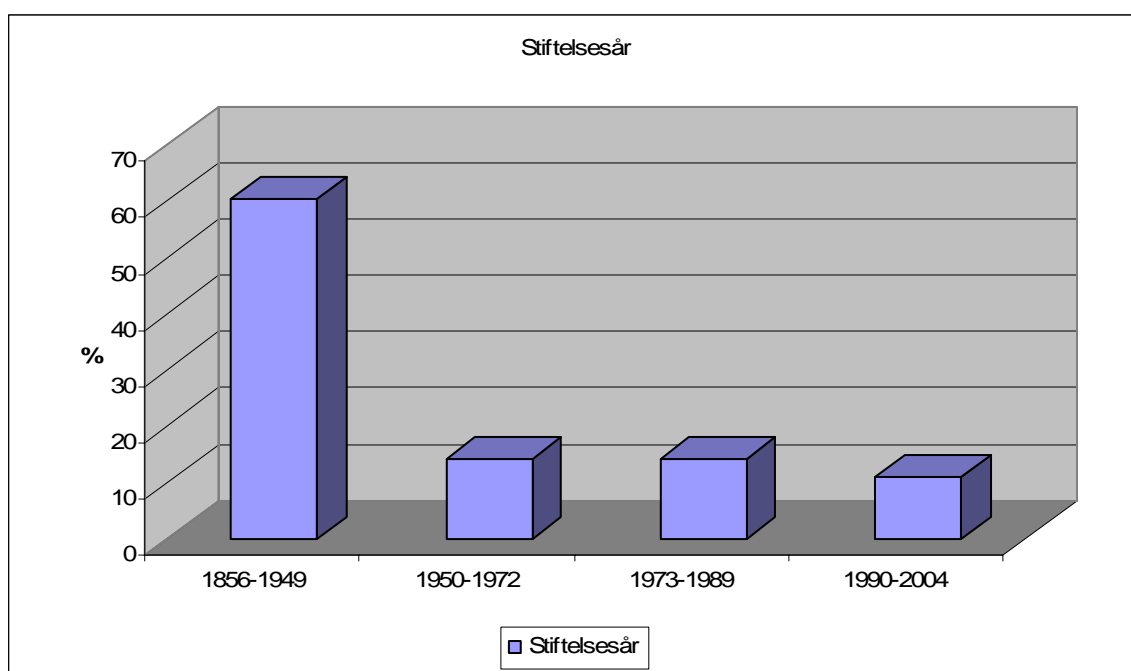
---

²²⁵ Grønkjær & Olsen 2007.

²²⁶ Der er dog forskelle på, hvordan amatøridealet, og amatørreglerne, har virket i henholdsvis Danmark og England. I England blev reglerne brugt i forbindelse med en social udskillelse af samfundsklasserne, hvorimod reglerne i Danmark mere blev brugt som en distinktion mellem professionelle og amatører (Kofod Nielsen 2001).

ler er væk. Kernen i bogen er derved, som i denne afhandling, at der er en sammenhæng mellem udviklingen i samfundet og den samtidige udvikling i sporten.

At den danske fodboldkulturs rødder går langt tilbage i tiden ses tydeligt ved, at mere end halvdelen af de nuværende fodboldklubber er stiftet før 1949, samtidig med at under 10 % er stiftet efter 1990 (Figur 17). Det kan tolkes på to måder. Enten har det foreningsgrundlag dansk fodbold hviler på stort set vist sig i stand til at dække de forandrede krav, der er fremkommet i tilknytning til landets demografiske og kulturelle forandring, eller har det eksisterende institutionaliserede foreningssystem virket som en stopklods for nytænkning og omorganisering.²²⁷

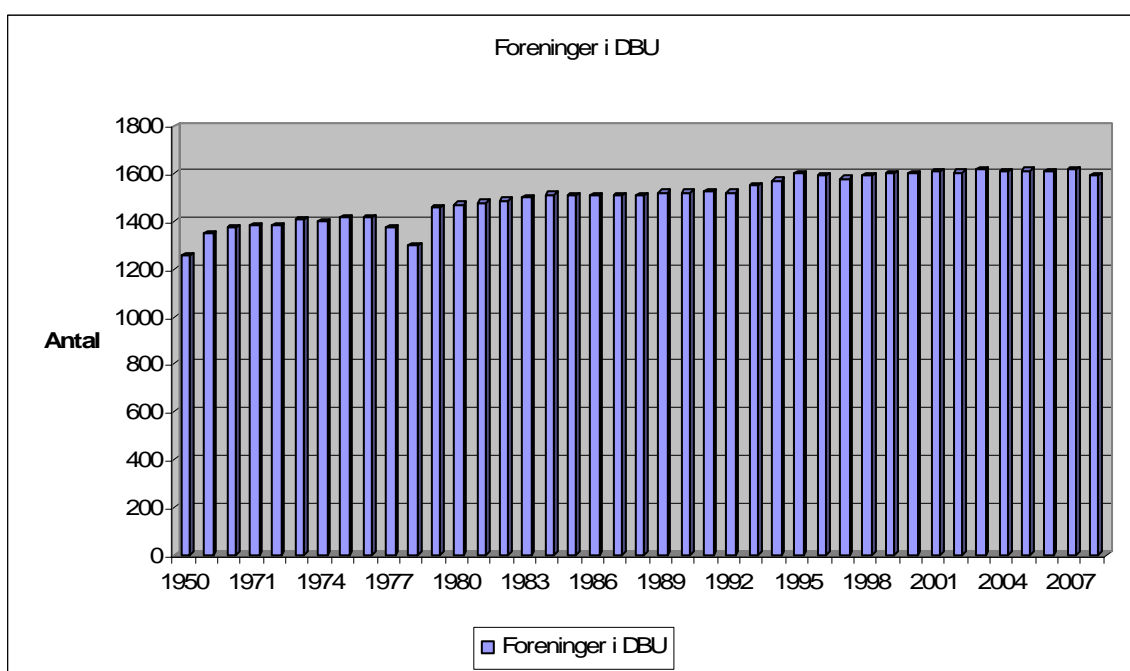

Figur 17. Stiftelsesåret for et repræsentativt udvalg af de danske fodboldklubber. DGI & DIF 2004a.

Udviklingen i antallet af foreninger, der er medlemmer af DBU, viste efter nogle lidt træge år lige efter DBUs stiftelse i år 1889 en eksplosiv vækst i antallet af klubber fra år 1910 og fremefter (Figur 18). En vækst, der betød at 92 klub-

²²⁷ Der er mange eksempler på, at der nytænkes og afprøves nye ideer inden for fodbold. Det er dog et fællestræk for næsten alle de projekter der iværksættes at de tager udgangspunkt i den eksisterende foreningskultur, lige som et formål med projekterne er på sigt at rekruttere nye medlemmer til de eksisterende foreninger.

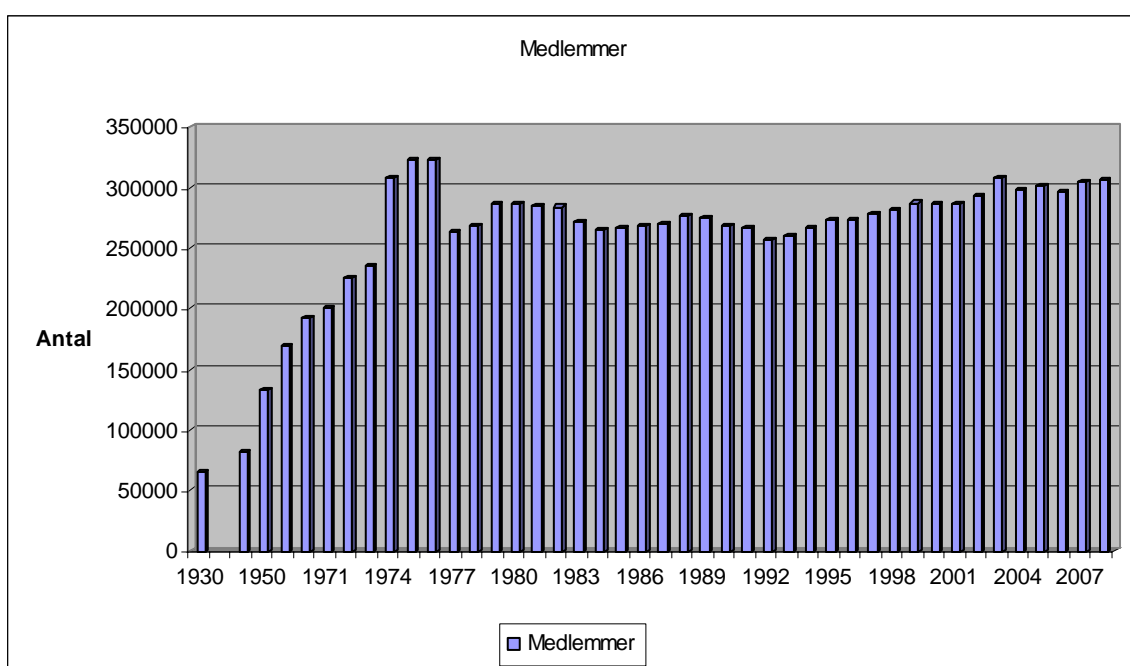
ber i 1910 var blevet firedoblet til 376 i 1930 og igen blev mere end fordoblet til 941 i 1941. Fra starten af halvtresserne og frem til slutningen af 1970´erne lå antallet af klubber nærmest konstant omkring 1200, hvorefter der igennem 1980´erne og 1990´erne kom en stigning i antallet af klubber. Det betyder at antallet af klubber nu ligger forholdsvis stabilt omkring 1600. Den stigning i antallet af klubber på 25 %, der var været i perioden fra 1950 til 2008, var medvirkende til, at også de mange nye boligområder der kom til i forbindelse med den generelle samfundsudvikling også i dag er godt serviceret med hensyn til at have lokale idrætsklubber. Det kan derfor med en vis ret hævdes, at fodboldsporten har gode betingelser for også i de kommende årtier at være det største organiserede boldspil og en af de største idrætter rent medlemsmæssigt.

Figur 18. Antallet af foreninger i perioden fra 1950 til 2008. Tal fra www.dbu.dk

Medlemsindberetningerne i fodbold er sket med en vis uregelmæssighed, hvorfor en figur af udviklingen over de sidste 50 år indeholder visse ujævnheder

(Figur 19).²²⁸ Alligevel kan et par historiske tal fortælle noget om udviklingen. I perioden fra 1930 til 1950 fordobledes antallet af aktive fra 65.000 til 133.630, og i 1971 var yderligere 50 % flere aktive kommet til, da man nåede op på 200.929 aktive. Derefter lå medlemstallet konstant i en periode på over en kvart million, inden der fra starten af 1990'erne igen kom en stigning i antallet af medlemmer. Der har vist sig at være en nærmest kontinuerlig stigning i det faktiske antal medlemmer, så medlemsantallet efter år 2000 ret konstant har ligget lige omkring de 300.000 aktive.

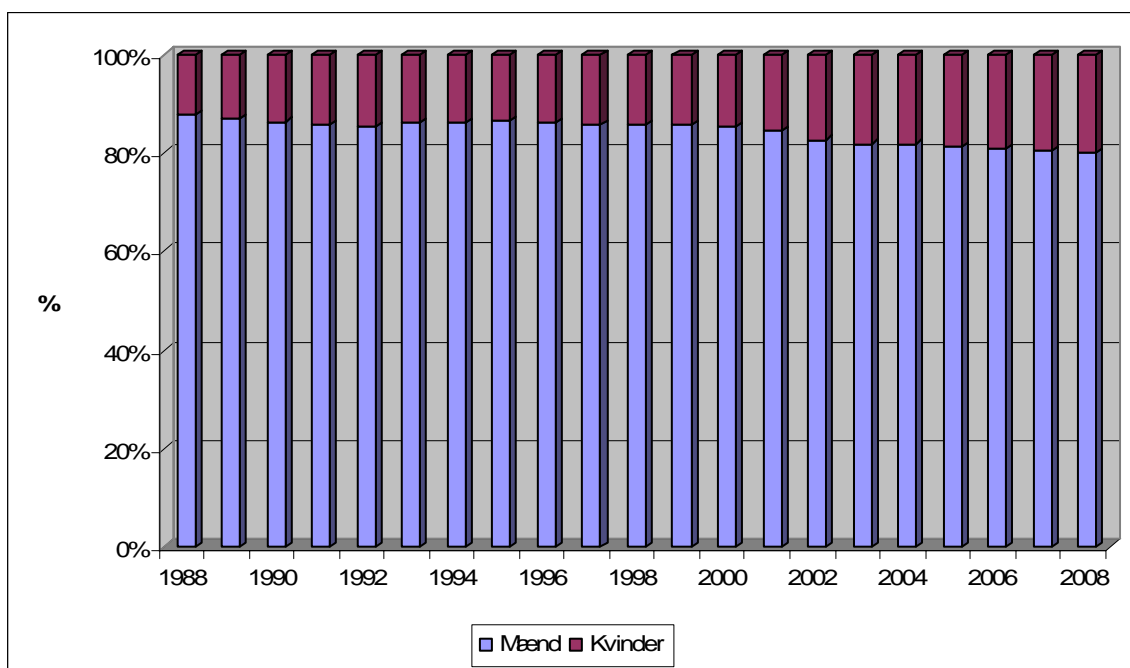
Figur 19. Det samlede antal medlemmer hos DBU i perioden fra 1930 til 2008.

Men opgørelsen over det samlede medlemsantal dækker over mange interne forskydninger blandt medlemmerne. I det efterfølgende skal der ganske kort først ses på den relative fordeling i forhold til køn og derefter i forhold til alder. Kønsfordelingen blandt de aktive må ses i relation til kvindefodboldens organisering. Selvom der sandsynligvis er blevet spillet kvindefodbold lige så længe

²²⁸ Datamaterialet indeholder flere huller, og det er først fra 1970, at der er årlige indberetninger. Der er dog to undtagelser, da man eksempelvis i årene fra 1974 til 1976 benyttede en anden måde at rapportere medlemsantallet på, hvorved der er opstået meget markante forandringer i forhold til de foregående og efterfølgende år, samtidig med at der ikke er tal for perioden 1985 til 1987. (www.dbu.dk).

som (herre) fodbold, blev den først meget sent organiseret. I løbet af 1960'erne kom der, med baggrund i dannelsen af BK Femina, en anerkendelse af kvindefodbold. Kvindefodbolden blev dog først officielt anerkendt og manifesteret da Dansk Kvinde Fodbold Union, DKFU, blev opløst og deres medlemmer overflyttet til DBU i 1972.

Siden overflytningen til DBU viser udviklingen inden for kvindefodbold, at der for det første har været tale om en kraftig vækst i det faktiske antal spillere fra 16.165 i 1972 over 40.030 i 1998 til 61.160 i 2008; og for det andet at de kvindelige fodboldspillere qua den store øgning i antallet af spillere i dag udgør en forholdsvis større andel af det samlede antal spillere. I flere år var forholdet mellem mandlige og kvindelige spillere omkring 6:1, men siden 2002 har tallene ændret sig markant, så de efterfølgende har ligget på omkring 4:1 (Figur 20).

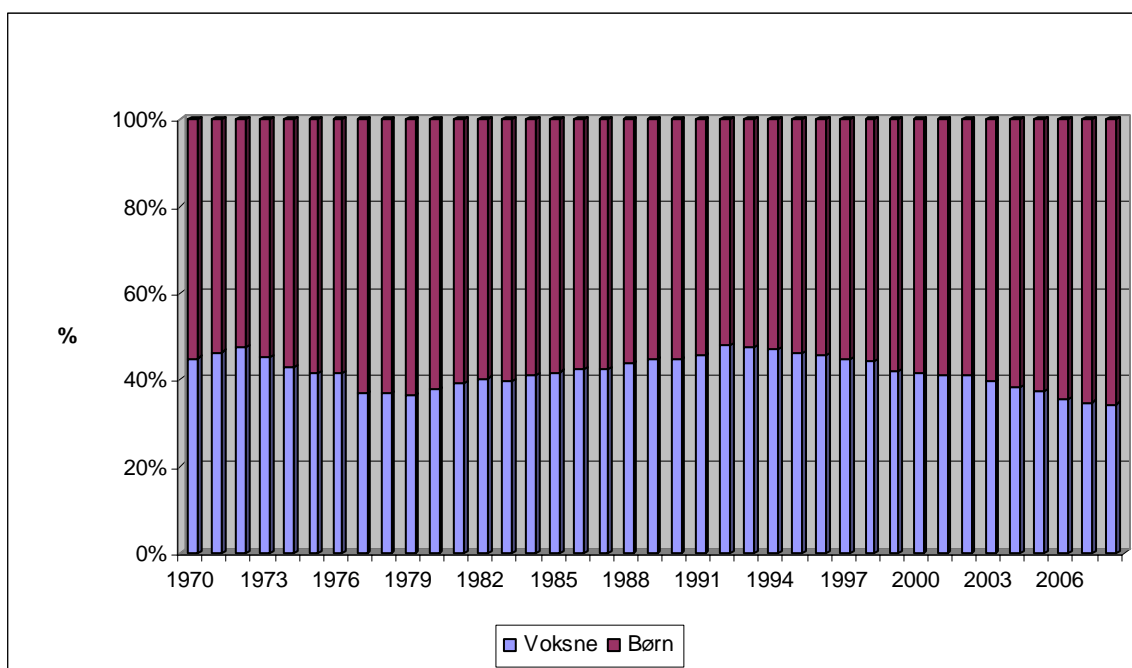

Figur 20. Forholdet mellem kvinder og mænd hos DBU i perioden fra 1988 til 2008.

De aktives relative aldersmæssige fordeling har gradvist forandret sig siden 1950, hvor børnene kun udgjorde få procent af samtlige aktive, over 1960,

hvor børnene første gang udgjorde over halvdelen af de aktive til i dag (2008) hvor de udgør næsten to tredjedele (Figur 21).

En mere detaljeret analyse af udviklingen siden 1970 viser, at indtil midten af 1980´erne udgjorde de voksne med en vis kontinuitet lige over og lige under 40 % af samtlige aktive, men siden da er deres andel faldet kontinuerligt, så de i dag kun udgør lidt over en tredjedel af samtlige aktive.

Figur 21. Den relative fordeling mellem voksne og børn (< 18 år, i 2007 og 2008 < 19 år) i perioden fra 1972 til 2008 hos DBU.

Medlemsnedgangen af aktive fodboldspillere på seniorniveau og derover er især særligt markant i aldersgruppen mellem 19 og 24 år. I perioden fra 1982 til 2008 faldt antallet af foreningsmedlemmer i denne gruppe fra 56.681 til 32.638 – på trods af en generel medlemsstigning både blandt voksne over 24 år og blandt børn.

2.3.2. Håndbold – fra dansk spil til (næsten) global sport

Håndboldspillets kronologiske udvikling i Danmark er i en afhandling blevet opdelt i tre faser.²²⁹ Den første fase beskriver spillets oprindelse i grundskolerne, den anden fase omhandler udbredelsen af spillet, fra primært at dække det københavnske område til at være udbredt i hele landet, samtidig med at spillet gik fra udelukkende at være et udendørs 11-mands spil til også at være et indendørs spil, og den tredje fase omhandler de forandringer der skete i forhold til spillets organisatoriske udbredelse. Forandringer der betød at spillet blev forankret inden for forskellige organisationer.

Spillets danske oprindelse kan henføres til henholdsvis Ordrup Latinskole, Borgereskolen i Nyborg og Latinskolen i Helsingør. I perioden fra 1890 og fremefter blev der de tre steder spillet en form for håndbold, men kun som et udendørs spil og kun som et spil for drenge. Man skal hen til 1903, før den første kendte håndboldkamp blev spillet i Ordrup.²³⁰ Håndboldspillets danske oprindelse er således fra starten tæt forbundet med skoleverdenen og de derved tilknyttede praktisk-pædagogiske tanker, som også lå bag den omtrentligt samtidige udvikling af henholdsvis basketball og volleyball af amerikanske idrætslærere og faustball i Tyskland. Tre spil der alle havde til formål at opfylde bestemte pædagogiske målsætninger, for derigennem at tiltale udvalgte målgrupper.²³¹ Håndboldspillets oprindelse passer således godt ind i den tankegang, der herskede omkring overgangen fra 1800-tallet til 1900-tallet; en tid hvor der var et ønske om, at *orden og harmoni skulle etableres med vitalismen og gå-på-modets djærvhed i behold*.²³² Håndbolden blev dermed en del af det socialhygiejniske projekt, som skulle være med til at hindre ungdommens degenerati- on. Håndboldspillets oprindelse kunne derfor, med A. C. Meyers ord, ses som et *udslag af det sociale klima i en bestemt periode som nu her Danmark omkring 1900*.²³³ Et socialt klima der udgjorde det mentale grundlag for frem-

---

²²⁹ Skjerk 2001.

²³⁰ DHF's hjemmeside.

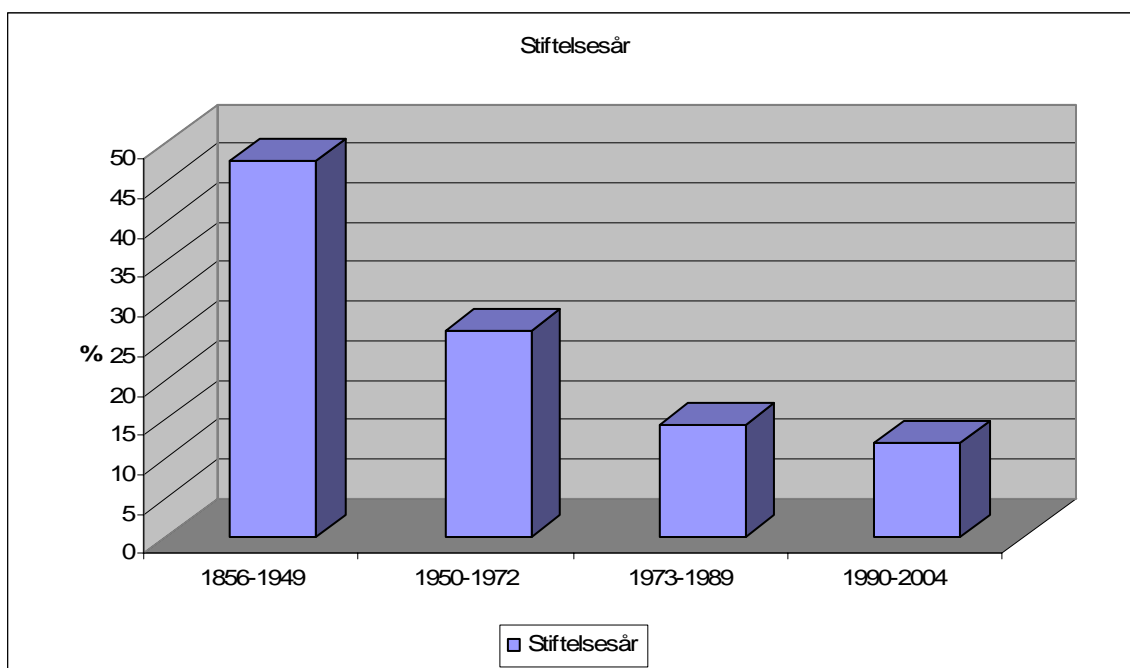
²³¹ Skjerk 2001 side 87.

²³² Nielsen, Andersen, Larsen & Worm 1997 side 19.

²³³ Nielsen, Andersen, Larsen & Worm 1997 side 21.

komsten af både industrikulturen og sportskulturen. Men håndboldspillet var samtidig hovedsageligt et københavnsk fænomen, som kun langsomt spredtes til provinsen. En spredning der oftest skete ved, at militærpersoner og andre med tilknytning til borgerskabet flyttede til provinsen og tog deres fritidsaktiviteter, eksempelvis håndbold, med.

Det var først i tiden omkring 1920, at håndbolden gik fra ikke kun at være et skolespil, men til også at slå rod i foreningerne.²³⁴ Det afspejler sig i, at omtrent halvdelen af de danske håndboldforeninger, 47,6 %, er blevet dannet før 1950 (Figur 22). Men på trods af at foreningerne også begyndte at have håndbold på deres program, var spillet stadig kun ment som et supplement til især den udendørs atletik om sommeren og den indendørs gymnastik om vinteren.²³⁵ Spillet kunne således både praktiseres i en udendørs udgave, der skulle spilles af både drenge og piger som et 11-mands spil, og i en indendørs udgave.

Figur 22. Stiftelsesåret for et repræsentativt udvalg af de danske håndboldklubber. DGI & DIF 2004b.

²³⁴ Nielsen, Andersen, Larsen & Worm 1997 side 51-52.

²³⁵ Nielsen, Andersen, Larsen & Worm 1997 side 53-54.

Tidens stadig rådende sundhedsdiskurs afspejledes tydeligt i reglerne, der omtalte spillet som et, der skulle optræne den enkelte borger til at være *nyttigt, sundt og stærkt ... til gavn for samfundet*.²³⁶ Men de pædagogiske principper gled efterfølgende til side, især da spillet fra omkring 1910 og fremefter langsomt blev til et indendørs spil, *Haandbold i Sal*,²³⁷ hvortil der i 1918 blev lavet regler for 7-mands håndbold.

I løbet af trediverne fik håndboldspillet endelig et egentligt folkeligt gennembrud, da det også blev udbredt uden for den pædagogiske skoleverden. Spillet blev her trods en vis skepsis optaget af henholdsvis DDG og DDSG&I som et element i deres bestræbelser på at styrke det frivillige foreningsliv og vandt som ungdomsspil stærkt frem på landet.²³⁸ Spillet blev derved på forholdsvis kort tid landsdækkende.

I håndboldens store ekspansionsperiode i midten af trediverne stiftes Dansk Håndbold Forbund, DHF, den 2. juni 1935, efter at fire distriktsforbund under Dansk Atletik Forbund i årene 1931-1933 havde haft deres egne håndboldudvalg. Spillet fik derved en egen og første organisation, der tog vare på spillets videre udvikling. Med DHF's fremkomst banedes også vejen for en ensartning af reglerne. I løbet af trediverne havde der således været en stadig kamp om, hvorvidt man skulle spille efter de danske regler eller de internationale regler. Sidstnævnte regler vandt i 1941 indpas i DHF, og i 1943 tilsluttede også DGI (DDG eller DDSG&I) sig de internationale regler. Derved havde de til sporten hørende principper om konkurrence sat sig igennem i håndboldsporten.

Selvom den første indendørs håndboldkamp for seniorer var blevet spillet allerede i 1920 i Idrætshuset i København, gik der lang tid, før spillet blev etableret som et indendørs spil. Den udendørs håndbold, markhåndbolden, havde i lang tid forrang. En af grundene var, at man ikke havde faciliteterne til at spille indendørs håndbold. I København, og andre steder, var man således i lang tid

---

²³⁶ Andersen 2008 side 52-53.

²³⁷ Andersen 2008 side 57.

²³⁸ Korsgaard 1997 side 273.

henvist til at spille i forskellige offentlige og private haller og i militærets sale.²³⁹ Det var først i forbindelse med tressernes store stigning i byggeriet af idrætshaller, at der blev etableret optimale faciliteter for, at håndbolden kunne opnå en stor geografisk udbredelse som indendørs spil. Det kan så diskuteres, om den egentlige ekspansionsperiode i byggeriet af idrætshaller var i 1960'erne. Men i 1971 var der 365 haller, et tal der var tredoblet til 1107 idrætshaller i 1983, og hvis udbygning fortsatte, dog i lidt mindre omfang, så der i 2005 var 1495 idrætshaller, geografisk spredt over det meste af landet.²⁴⁰

Da håndboldsportens organisering varetages af flere forskellige organisationer (DHF, DGI, DFIF og DAI), kan et overblik over både medlemsudviklingen og den tilknyttede udvikling i foreningerne risikere at blive kaotisk. Der tages derfor i det følgende udgangspunkt i medlemstallene for DHF, da de for det første er de volumenmæssigt største, jævnfør det at flest foreninger, selvom de er organiseret flere steder, samtidig er medlem af DHF, hvorfor de statistisk set er mest repræsentative; og for det andet viser analyser af tallene fra henholdsvis DHF og DGI, at der ikke er signifikante forskelle på, hvordan medlemmerne fordeler sig i forhold til køn og alder.²⁴¹

Udviklingen i antallet af foreninger foregik i tre faser (Figur 23). En første fase, der varede indtil omkring 1960, og hvor antallet af foreninger lå forholdsvis konstant på omkring 500. I den anden fase, fra starten af 1960'erne og frem til midten af 1980'erne, var der en kontinuerlig fremgang. I løbet af denne omkring 20 år lange periode skete der en fordobling i antallet af foreninger fra cirka 600 til lidt over 1200. I den tredje fase, efter at antallet af foreninger i 1984 toppede med 1272, har der været tale om en kontinuerlig tilbagegang. Antallet af foreninger er i dag således cirka det samme som i slutningen af 1960'erne. Udviklingen kan have flere forklaringer; den afmatning der er sket i forenings-

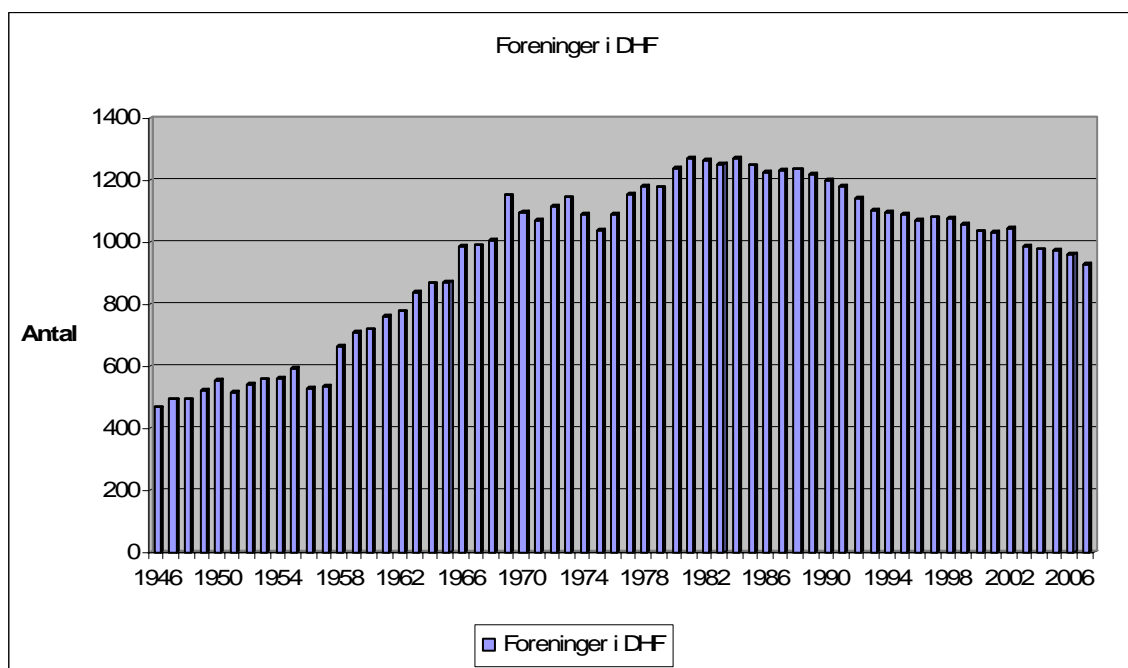
---

²³⁹ Skjerk 2001 side 191.

²⁴⁰ Mogensen 2005 side 7.

²⁴¹ Møller 2006.

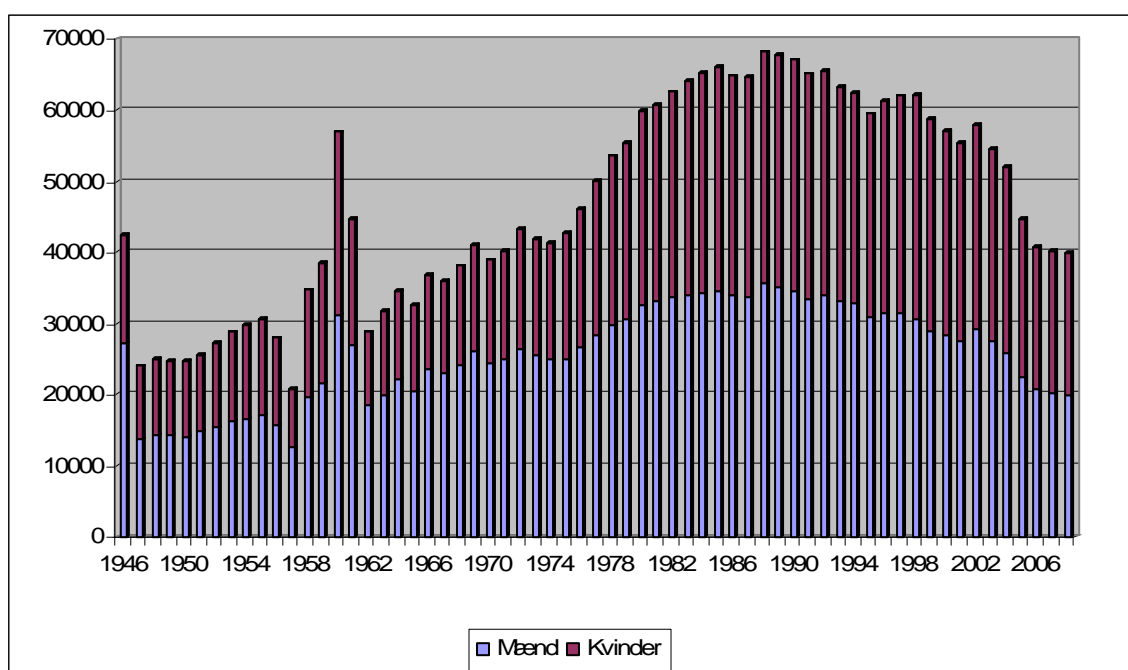
idrætten til fordel for den ikke-organiserede idræt og den kommercielle (fitness-sektor); den stadige fraflytning fra udkantsområderne, hvorved grundlaget for at opretholde foreninger mindskes, en anden aldersmæssig sammensætning af befolkningsgrupperne, og en udvikling hen imod at flere foreninger lægges sammen, enten i de tilfælde hvor man forsøger at redde den lokale foreningsidræt, eller hvor man laver et fælles elitehold. Endelig kunne der peges på, at ideen om at der til stadighed sker en øgning i antallet af foreninger, bygger på en industrikulturel logik, hvor man forventer konstant fremgang. I stedet for kan det være, at det nuværende antal foreninger viser den tilpasning, der automatisk sker i forbindelse med den måde, hvorpå samfundet og idrætslivet påvirker hinanden. Hvordan udviklingen i antallet af foreninger afspejler sig i den faktuelle medlemsudvikling fremgår af de efterfølgende figurer.

Figur 23. Antallet af foreninger i perioden fra 1946 til 2007. Tal fra www.dhf.dk

Den lange udvikling i medlemsantallet i håndbold for henholdsvis mænd og kvinder viser, at der for begge køns vedkommende har været to faser (Figur 24). For mændene har der været en forholdsvis konstant stigning i antallet af

aktive til det toppede i 1985, mens der for kvindernes vedkommende har været tale om en ligeledes konstant stigning i antallet af aktive, der toppede i 1989. Derefter har der, hos både mænd og kvinder, været tale om en medlemsmæssig tilbagegang, som består i, at antallet af mænd siden 1985 er gået omtrent 42 % tilbage, mens kvinderne siden 1989 har mistet omtrent 41 % af deres aktive voksne medlemmer.

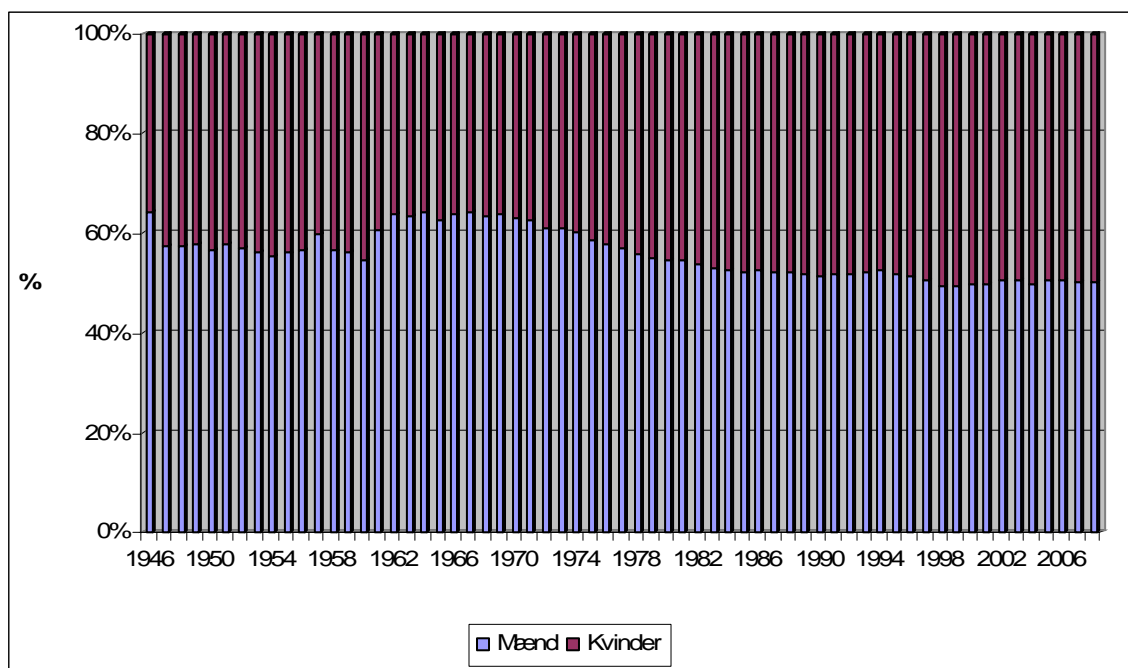

Figur 24. Antallet af henholdsvis voksne (18 år og derover) mandlige og kvindelige håndboldspillere i perioden fra 1946 til 2008. Tal fra www.dhf.dk

Det er ikke muligt at sige noget entydigt om grundene til denne udvikling, men hvis tallene for den periode, hvor medlemstallene steg, ses i relation til den samtidige samfundskulturelle udvikling, så viser der sig to sammenfald. For det første er de fysiske muligheder for at spille håndbold blevet forbedret ved, at der blev bygget haller i mange dele af landet. For det andet opstår velfærdssamfundet, og senere fritidssamfundet, i denne periode. Det er en periode, hvor mange går fra at have livsformer, der er afpasset efter den agrare produktionsform, til at blive lønarbejdere. Dermed sker der for en stor del af befolkningen forandringer i det forhold, de har til, hvad fritid er, og hvordan den

skal bruges. Den foreningsorganiserede håndbolds ekspansionsperiode er således begunstiget af at både de fysiske rammer, hallerne, og de for menneskerne tidsmæssige livsformer, arbejdstiderne, stemmer overens med sportens organisering.

Der er, siden midten af firserne, sket forandringer inden for den måde, mange arbejder på. Den traditionelle lønarbejderkultur er blevet presset, og karrierelivsformen har mere eller mindre været den ekspanderende arbejdsform. Ikke således forstået, at den har trængt lønarbejderlivsformen væk som den dominerende arbejdsform.²⁴² Men en del af de fleksible elementer, der er kendetegnende for den karrierebundne livsform, er optaget af lønarbejderlivsformen. Forandringerne i de faktiske medlemstal for mænd og kvinder afspejles også i deres indbyrdes fordeling (Figur 25).

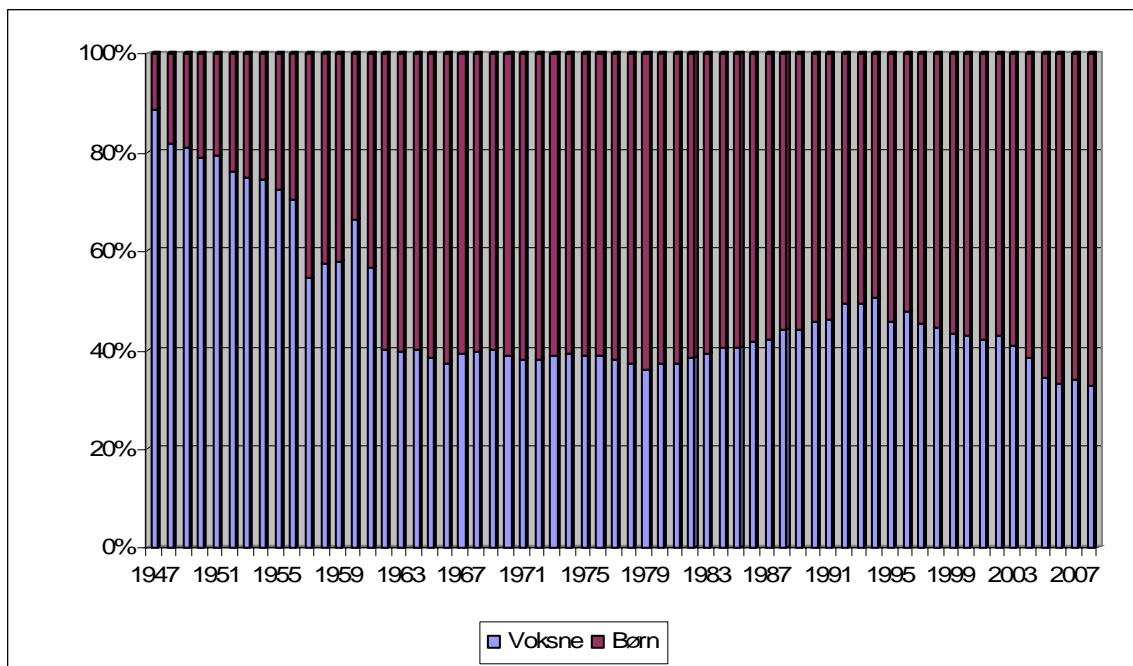

Figur 25. Den relative kønsfordeling i håndbold for voksne (18 år og derover) i perioden 1946 til 2008. Tal fra www.dhf.dk

²⁴² Højrup stiller afslutningsvis i *Det glemte folk* et meget relevant spørgsmålstegn ved, om lønarbejderlivsformen i det hele taget er den dominerende arbejdsform. Det gør han med henvisning til, at på trods af at man som person kan skelne mellem arbejdstid og anden tid, betyder det ikke nødvendigvis, at man er lønarbejder (Højrup 1983 side 188). Et problem, der vendes tilbage til.

Mændene udgjorde således i perioden indtil 1997 majoriteten af de voksne håndboldspillere, men i 1998 var der for første gang flest aktive kvindelige håndboldspillere. Der er dog ikke en stor forskel på, hvor mange aktive voksne mænd og kvinder, der spiller håndbold, da fordelingen siden midten af 1980'erne har været forholdsvis ens. En grund dertil kunne være, at kvinderne, på baggrund af samfundsudviklingen siden tresserne, gradvist for en stor dels vedkommende har fået en livsform, der minder om mændenes, altså med flere karakteristika fra lønarbejderlivsformen.

I perioden fra 1947 til 2008 skete der en markant forandring i den forholdsvis fordeling mellem aktive voksne, 18-årige og derover, og børn, her defineret som personer under 18 år (Figur 26). Især i starten af tresserne var der et meget markant brud. Hvor de voksne indtil dette tidspunkt havde udgjort mellem 60 % og 80 % af de aktive, kom der i perioden mellem 1960 og 1966 så mange børn ind i foreningerne, at det betød en stigning i antallet af aktive børn på 212 % i perioden.

Figur 26. Den forholdsvis fordeling af voksne (18 år og derover) og børn (under 18 år) i perioden 1947 til 2008. Tal fra www.dhf.dk

I den efterfølgende periode har der ikke været tilsvarende store udsving i den forholdsvise fordeling mellem voksne og børn, men perioden fra midten af 1960'erne og fremefter kan alligevel beskrives i tre dele. En, fra 1962 til midten af 1980'erne, hvor tallene med omtrent 60 % børn og 40 % voksne var nærmest konstante. Derefter kom der en periode fra midten af 1980'erne og frem til 1994, hvor de voksnes andel steg, indtil de voksne i 1994 udgjorde flertallet af de aktive. Endelig har der, siden 1995, været en tredje periode, der er kendetegnet ved, at der har været et kontinuerligt fald i andelen af voksne i forhold til børn, en udvikling, der er særlig markant fra 2005 og fremover.

2.3.3. Boldspil og livsformer

På trods af de to boldspils forskellige oprindelse, med fodbold som en aktivitet der har sit udgangspunkt i den traditionelle folkefodbold, og håndbold som et pædagogisk udviklet spil, er udviklingen på flere punkter forholdsvis ens. Begge boldspil har således gennemgået en udvikling, hvor henholdsvis de legende og de pædagogiske elementer gradvist enten er forsvundet eller trængt i baggrunden, mens de sportslige elementer har vundet indpas. Der er derved over en tidsperiode på omtrent 100 år sket en gradvis standardisering af spillene, så de har fået de karakteristika, der er kendetegnende for dem i dag. En udvikling i boldspillene, der på et overordnet niveau er blevet beskrevet som en overgang fra leg til sport,²⁴³ og hvor spillenes udvikling er gået fra sociale samarbejdsspil til spil mellem modstandere, hvor der er sket en standardisering af det rum, de respektive spil foregår i, samtidig med at der er markante forandringer i spillenes tempo og rytme, forbundet med en tiltagende regelsætning af spillene. Som et resultat af denne udvikling er spillene blevet til de spil vi i dag kender. Spil med stor popularitet hos spillere, tilskuere og medi-

---

²⁴³ Andersen 2008 side 9-12.

er.²⁴⁴ Når de har opnået så stor udbredelse, kan det være relevant at se på, hvem de aktive er og har været.

At se på de aktive inden for henholdsvis fodbold og håndbold i forhold til et livsformsanalysens perspektiv indebærer nogle problemer. For det første er begrebet livsform ikke er historisk uforanderligt, og for det andet fordi gruppen af aktive ofte kommer fra forskellige samfundslag på samme tid, og dermed har forskellige forudsætninger og motiver for deres deltagelse. I den følgende analyse af, hvem de aktive har været, og hvilket økonomisk og kulturelt samfundslag de kommer fra, fremdrages udelukkende de store linjer, i forhold til at karakterisere hvem deltagerne inden for fodbold og håndbold er. Både fodbold og håndbold må ses i relation til det moderne gennembrud, der skete ved overgangen fra 1900-tallet til det 20. århundrede. For begge boldspils vedkommende betød det, at det overordnet set var personkredse fra borgerskabet der stod bag aktiviteterne. Det borgerskab, der i det hele taget havde en ganske central position i forbindelse med sportens gennembrud i Danmark.²⁴⁵

Men der var også mindst én meget vigtig forskel mellem fodbold og håndbold. Fodboldspillet var i sin danske oprindelse et klubspil, der især i årtierne før og efter år 1900 blev spillet i de københavnske klubber, og som først senere blev etableret i skoleverdenen. Og håndboldspillet havde sin danske oprindelse i skoleverdenen, og som derfra bredte sig ud i landet, hvor det især i løbet af 1930'erne blev optaget af foreningerne.²⁴⁶ Denne forskel på spillenes forskellige ophav kan måske forekomme ubetydelig, men ophavet kan ses i den praktiske udførelse, som spillene har den dag i dag. Fodbold er et spil, der – i hvert fald i visse situationer – spilles uden regler, og som har mange variationsmuligheder, mens håndbold er styret af en meget stram regelsætning med hen-

---

²⁴⁴ Andersen 2008 side 11.

²⁴⁵ Jørgensen 1997.

²⁴⁶ At det var håndbold og ikke fodbold mange af den især folkelige idræts foreninger (DDG og DDSG&I) tog til sig skyldtes, at håndbold ikke i tilsvarende grad som fodbold blev anset for at være et spil, der virkede fordærvende på ungdommen (Kayser Nielsen 2008 side 57).

syn til spilletid og spillerum, som ikke på tilsvarende måde forekommer i flere variationer.

Da håndboldspillet startede som et skolespil og først siden hen blev et foreningsspil, er det først i den sidstnævnte periode relevant at tale om en egentlig livsform for deltagerne. I den forbindelse må det formodes, at de aktive, når spillet foregik på landet, især har været at finde blandt de karle og piger, der var mange af på landet i 1930'erne inden landbrugets industrialisering. Det har primært været yngre mennesker med træk fra både lønarbejderlivsformen og den selvstændige livsform. Trækkene af lønarbejderlivsformen kom fra den position de havde i forhold til ejerskabet af produktionen, og trækkene fra den selvstændige livsform hang sammen med den årtidsbestemte produktionsform, der bestemte over deres fritid. Sammenlagt betød arbejdet på landet at de, på samme måde som senere tiders industriarbejdere, var underlagt andres krav.

Med håndboldens udvikling i løbet af 1960'erne fik den konkurrenceorienterede del af håndbolden sit tyngdepunkt i og omkring de store byer, København, Århus og Odense. Dermed blev nye samfundsklasser et mål for håndboldsporten, som eksempelvis i København, hvor der både var studenterklubber og arbejderklubber.²⁴⁷

Forholdet mellem fodbold og samfundsklasse er både et vidt beskrevet og omdiskuteret emne.²⁴⁸ Selvom der har været forholdsvis enighed om borgerskabets fremtrædende position i forbindelse med den organiserede fodboldsports etablering i Danmark, har der været en vis uenighed om, hvornår fodboldsporten gik fra at være en aktivitet, der primært blev dyrket af borgerskabet, til at være den folkelige aktivitet, den betragtes som i dag. Det er i den forbindelse

---

²⁴⁷ Kayser Nielsen 2008 side 62.

²⁴⁸ Der findes flere forskningsoversigter, eksempelvis hos Kayser Nielsen (1992), Toft (1993) og Grønkjær & Olsen (2007).

vist, at der i fodboldens tidlige fase ikke kunne skelnes skarpt mellem borgerskabets og arbejderklassens klubber.²⁴⁹

Et eksempel på, hvordan forholdet mellem forskellige sociale klasser har afspejlet sig i fodbolden, er fra Odense, hvor den traditionelt dualistiske opdeling mellem en arbejderklub og en klub for borgerskabet, har fået en tredje dimension.²⁵⁰ I Odense var der også en tredje klub for de mindre erhvervsdrivende og håndværkerne. Foreningsdannelsen skete i en periode på mindre end 20 år, hvor først borgerskabets klub, OB, i 1887 blev dannet som en cricketklub, der senere tog fodbold på programmet, efterfulgt af arbejderklubben B 1909, og endelig B 1913, for håndværkerne og de mindre selvstændige.²⁵¹ Udviklingen i Odense er et godt eksempel på hvordan fodbold gik fra at være borgerskabets fritidsaktivitet til at blive en sport for alle.

I tiden efter år 1900 formodes det, at de aktive inden for fodboldsporten har haft livsformer, der dels har været knyttet til borgerskabet, dels til arbejderklassen. Det var i den periode karakteristisk for borgerskabets livsstil, at de havde en stor grad af frihed og suverænitet, hvorfor de selv kunne tilrettelægge deres hverdag. Karakteristika der leder tankerne hen på den karrierebundne livsform. Det var anderledes for arbejderklassen, der i de første årtier efter år 1900 havde lange arbejdstider og enten minimal eller ingen indflydelse på arbejdstidens tilrettelæggelse, og en forholdsvis stringent, men ikke af dem selv bestemt, opdeling mellem arbejdstid og fritid. Fritiden er blevet brugt som en kontrast til arbejdslivet og har kunnet bruges til rekreative formål i det omfang, tiden og den økonomiske situation tillod det. Imellem borgerskabet og arbejderklassen var håndværkerne og de mindre selvstændige. Med ringere økonomiske midler end borgerskabet, men bedre muligheder for selv at tilret-

---

²⁴⁹ Toft 1993.

²⁵⁰ Eksempelvis Wøllekær 2000 og Berthelsen 1983.

²⁵¹ Wøllekær 2000.

telægge arbejdsdagen end arbejderne, kan deres forhold på flere punkter henføres til den selvstændige livsform.

I perioden fra 1960'erne og fremefter er det om muligt endnu sværere at give et entydigt billede af hvilken livsform deltagerne i henholdsvis fodbold og håndbold besidder. Der er flere livsformer, men nogle træk er mere fremtrædende end de øvrige. Boldspillenes felt inden for idrætten er derfor mangfoldigt, på samme måde som idrættens felt er det.

Der skal refereres to undersøgelser, hvori aktive idrætsudøvere er blevet portrætteret. I den ene, *Idrætten mod år 2000*, beskrives blandt andet håndbold- og fodboldspillere ud fra analysemetoder, der er inspireret af Bourdieus korrespondanceanalyse. Af den fremgår det, at fodbold- og håndboldspillere i alt overvejende grad har et positivt syn på materialistiske holdninger, normer og værdier. Et godt hjem, materielle goder og materielt overskud, og ikke mindst drømmen om til stadighed at opnå en bedre levestandard spiller en stor rolle for dem. Men samtidig spiller den fritid hvor en stor del af identitetsdannelsen foregår også en stor rolle for dem.²⁵² Når der refereres til denne undersøgelse, er det fordi den set i et perspektiv fra livsformsanalysen viser hen mod, at de aktive generelt tilhører lønarbejderlivsformen. Men beskrivelsen af fodbold- og håndboldspillerne er samtidig meget generel, hvilket betyder at der er en stor mangel på nuancer. Og som det vises i denne afhandling, så eksisterer der inden for både fodbold og håndbold flere måder hvorpå man kan kombinere sit arbejdsliv, fritidsliv og familieliv.

I den anden undersøgelse, *Den danske subelites vilkår år 2000*,²⁵³ beskrives den del af det danske idrætsfelt, der henregnes til subeliten. Det interessante i relation til nærværende afhandlings optik er, at undersøgelsen viser, at samtidig med, at en meget stor del af de aktive er i gang med at tage en uddannelse, så er der også et stort mindretal, der kan betragtes som værende traditio-

---

²⁵² DIF 1990d.

²⁵³ Nielsen, Nielsen & Storm 2000.

nelle lønarbejdere. Og det viser sig, at fleksibilitet i form af deltidsansættelse, ikke er let at kombinere med en idrætsmæssig karriere.

3. Tredje del – Konfigurationsanalyse

Da de begreber, der gøres brug af i konfigurationsanalysen, er meget bredt dækkende, er de efterfølgende operationaliseret. Det er sket med henblik på at afgrænse begreberne, så de kan belyse livsformsanalysens problematikker i konfigurationsanalysens optik.

Det første af konfigurationsanalysens fire kategorier på det kropskulturelle niveau, tid, anvendes til at analysere forholdet mellem det tidsforbrug, der anvendes til fritidsaktiviteterne, og den måde dagligdagen, især i relation til arbejdet, er tilrettelagt. Begrebet rum bruges i forbindelse med at analysere afstande mellem bopæl og træningsaktiviteter. Begrebet energi bruges til at analysere, hvilke oplevelser de aktive får ud af deltagelsen i fodbold og håndbold, mens begrebet relationer bruges til at analysere hvordan de aktive indgår i fællesskaber med andre i forbindelse med deres aktivitet, og hvordan deres deltagelse i foreningslivet i øvrigt er.

3.1. Tid

Tidsbegrebet er blevet anvendt både lineært og cyklisk. Tidsopfattelser, der begge på den ene side er forklarende, men som på den anden side også kan være mangelfulde. Den lineære tid er blevet brugt i situationer, hvor der fokuseres på udvikling, som i udviklingstankens logik, hvordan man kommer hurtigst muligt fra A til B, mens den cykliske tidsopfattelse har haft fokus på gentagelse, som i den traditionelle (agrare) produktionskultur. En forskel der kan bunde i forskellige ideologiske samfundsopfattelser. Men problematikken mellem den lineære og den cykliske tidsopfattelse er ikke kun ideologisk, den er lige så meget metodologisk.²⁵⁴ Tiden kan ikke standses, endsige stilles tilbage. I stedet kan tiden føles lang, og den kan føles kort. Tiden er således ikke noget

---

²⁵⁴ Der kan argumenteres for at tid, jævnfør en eksistensfænomenologisk opfattelse, kan opdeles i en fysisk kvantitativ tid, som den der forekommer på uret, og en oplevet, altså subjektiv, og kvalitativ tid (Bloch 2001).

objektivt og udefra kommende, der eksisterer uafhængigt af individerne. Den moderne omgang med tid skal i stedet både henføres til en individuel erfaring såvel som til en social proces.²⁵⁵ Tidsopfattelsen kan derfor beskrives som *future which lapses into the past by coming into the present*.²⁵⁶

Der kan endvidere tales om, at tiden er et kontinuerligt skifte af lange og korte episoder. Der er de lange sekvenser og de store begivenheder, benævnt *Consequential events*,²⁵⁷ hvori de overordnede strukturer for arbejds- og familielivet er indlejret, og så er der den korte tid, bestående af korte aktivitetscykluser, relateret til ugen, dagen, timen. Der er så et indbyrdes relationsforhold mellem den store tid og den lille tid, hvor den førstnævnte opfattes som en uafhængig variabel og den sidstnævnte som en afhængig variabel.²⁵⁸ Forandringer i den store tid medfører forandringer i den korte tid, men den korte tid medfører ikke forandringer i den store tid.

Måden hvorpå de forskellige tidsopfattelser har indflydelse på afhandlingens realtypers tilgang til deres aktivitet analyseres ud fra både den store og den lille tids dimension. Samtidig tages der højde for, at tidsopfattelsen, og omgangen med tid, er præget af mellemmenneskelige relationer. Tid er således et symbolsk produkt, der er præget af de mønstre som mennesker indgår i. Og tiden knytter mennesker sammen, også i de tilfælde hvor man mener at handle mest individuelt, og dermed løsrevet fra andre.²⁵⁹

Det betyder, at selv om mennesket tiltænker sig en nok så individuel rolle, så er det underlagt de samme tidsstrukturelle forhold som alle andre i det pågældende samfund. Men hvor den store tid kan præsenteres ud fra et menneskes specifikke livsforløb med fødsel, uddannelse, familiestiftelse og karriereforløb

---

²⁵⁵ Treibel 2006 side 211. Med tydelig reference til Elias.

²⁵⁶ Bloch 2001 side 45.

²⁵⁷ Gershuny 2000 side 101.

²⁵⁸ Gershuny 2000 side 101.

²⁵⁹ Treibel 2006 side 212.

som de største begivenheder,²⁶⁰ er den efterfølgende repræsenteret ved tre forskellige personer, der er forskellige steder i deres respektive livsforløb.

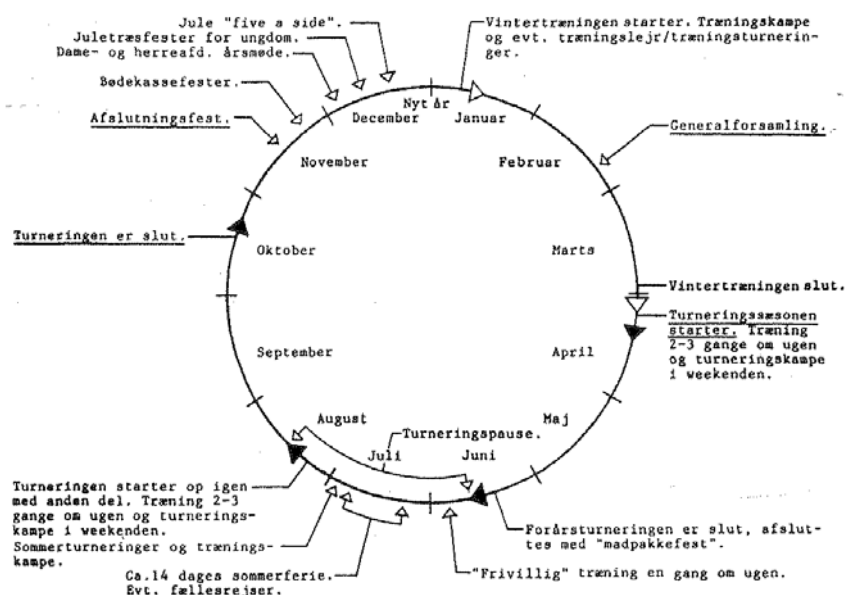
I et forsøg på at operationalisere og afgrænse tidsbegrebet er det valgt at anse tiden som en figurativ spiral, hvorved de fremadskridende og tidsmæssigt lineære elementer kombineres med den cykliske tids repetition. En metodisk brugbar kombination, da hverdagslivet og sporten indeholder begge dele, det fremadskridende og gentagelsesmomentet. Hverdagslivet med den stadige udvikling inden for arbejde, fritid og familie, og de dertil knyttede repeterede mønstre, og sporten med dens udvikling fra sæson til sæson, og deri også gentagelseselementet, hvor hver sæson, kamp eller træning kan ses som en selvstændig enhed.

I modellen »Årets gang« gives der i oversigtsform en beskrivelse af hvordan et år foregår i en fodboldklub (Figur 27).²⁶¹ Modellen viser den traditionelle opfattelse der eksisterer inden for foreningsverdenen, hvor der er en fast forventning om, hvordan et år eller en sæson skal struktureres. En opfattelse der ikke grundlæggende har ændret sig i de sidste mange år, da de forskellige aktiviteter i foreningen, tilrettelæggelsen af turneringsdeltagelsen, generalforsamlingen og andre formelle og administrative pligter såvel som de sociale sammenkomster, hver især har deres faste plads. Årets gang i foreningen har derved en næsten rituel karakter, hvor de faste arrangementer gentages i tilsyneladende uendelighed.

---

²⁶⁰ Gershuny 2000.

²⁶¹ Ottesen 1990 side 40.

Figur 27. Årets gang i foreningen. Ottesen 1990 side 40.

I forhold til modellen er der således inden for de seneste år kun sket nogle mindre forandringer, der berører nogle af delementerne. Turneringen er nogle steder "vendt om", således at den ikke længere følger kalenderåret, men i stedet følger den internationale "efterår – forår" model. I nogle tilfælde er turneringen også blevet forlænget, samtidig med at den for nogle holds vedkommende suppleres med deltagelse i andre turneringer.²⁶² Men de fleste af de forandringer der er sket med hensyn til organiseringen forekommer i forhold til den lille tid. Men mange mennesker føler, at der er sket forandringer i forhold til hvordan eksempelvis deres hverdag kan tilrettelægges, da samfundet har ændret sig markant. De efterfølgende analyser fokuserer primært på dette forhold, mellem samfundets og den enkeltes tid.

²⁶² Traditionelt har der været to turneringsformer, den gennemgående turnering og pokalturneringen. Men flere hold, især i håndbold, er i dag tilmeldt yderligere turneringer, med henblik på at give kamptræning til marginalspillere.

3.1.1. Fodbold – tid

Der er ikke den store forskel på turneringsmønstret for Lars, Bjarne og Jørgens hold. Deres hold spiller alle med i *den store turnering*,²⁶³ samtidig med at de også i varierende omfang deltager i pokalturneringen. For alle er der således tale om, at de er med i en turnering der løber over hele året, hele sæsonen, som lægger beslag på et vist antal træningssessioner i løbet af ugen, og oftest medfører en ugentlig kamp enten i weekenden eller på en hverdagsaften. Spørgsmålet er herefter, hvordan de indpasser fodboldaktiviteterne med deres øvrige hverdagsliv.

I forhold til hvor ofte de aktive træner, er der en statistisk signifikant forskel på de to køn ($P < 0,000$). Blandt kvinderne er der en meget stor gruppe der aldrig træner (23,2 %), mens de fleste kvinder, 53,7 %, normalt træner to gange om ugen. Hos mændene træner en stor majoritet på 78,0 % to gange om ugen, samtidig med at omtrent lige mange træner enten mere, 9,1 %, eller mindre, 12,9 % (Bilag 1, tabel 30). Forklaringen på, at der er så forholdsvis mange kvinder, som ikke træner, skal findes i at spillerne på nogle hold udelukkende mødes for at spille kamp, som det damehold på Motionsniveau der mødes hver anden uge for at spille kamp i en DGI turnering. En turnering hvor kampprogrammet, ifølge flere af de aktive, ikke er så presset, og derfor er lettere at indpasse i deres hverdag. Med et mere presset program, sådan lyder det nærmest enstemmigt fra kvinderne, ville det ikke have været muligt at stille hold så tit, hvorved holdets deltagelse i turneringen ville have været i fare. En omstændighed der kan henføres til, at flere af kvinderne på holdet havde et arbejde, der enten omfattede aftenarbejde en eller flere aftener om ugen, eller skiftende arbejdstider.

---

²⁶³ Med begreber som enten *den store turnering* eller det mere bestemte *turneringen* henvises der fra de aktive til de turneringer der organiseres af DBUs lokalunioner.

Forskellen mellem mænd og kvinder går igen, når der ses på, hvor stort et tidsforbrug der er i forbindelse med træning. Umiddelbart kan det i den forbindelse forekomme overraskende, at kvinderne statistisk signifikant bruger mere tid på træning end mændene ($P < 0,000$). Et forhold der kan henføres til, at spillerne på Divisionsniveau hos kvinderne udgør en forholdsvis større andel af samtlige respondenter, da bredden ikke er så stor hos kvinderne som hos mændene. Det er således hele 30,5 % af kvinderne der bruger seks timer eller mere om ugen på træning, et tal der for mændenes vedkommende kun er 15,0 %. Til sammenligning bruger 54,5 % af mændene og 63,4 % af kvinderne mellem to og fire timer om ugen på træning (Bilag 1, tabel 31).

Der kan umiddelbart forekomme et misforhold i forhold til de tidligere oplysninger, hvoraf det fremgik at en stor del af kvinderne, 23,2 %, ikke havde nogen ugentlige træningspas. Forklaringen på, at alle kvinderne, også dem der ikke har nogle træningspas oplyser, at de bruger tid på træning, skyldes, at flere af kvinderne mødes en gang om ugen på et fast tidspunkt, til en omgang *frivillig træning*.

Ses der på antallet af ugentlige træningspas i forhold til konkurrenceniveau viser der sig ikke overraskende en signifikant sammenhæng ($P < 0,000$). En sammenhæng, der betyder, at de aktive på Divisionsniveau, som Lars, i gennemsnit træner tre eller flere gange om ugen, hvilket 97,3 % gør. Blandt de aktive på henholdsvis Serieniveau og Motionsniveau, hvor Bjarne og Jørgen er aktive, træner man oftest to gange om ugen, hvilket henholdsvis 82,7 % og 78,9 % gør (Bilag 1, tabel 32).

På samme måde viser tidsforbruget i forhold til konkurrenceniveau også en statistisk signifikant sammenhæng ($P < 0,000$). Ikke overraskende bruger de aktive på Divisionsniveau mest tid på deres aktivitet. Hele 67,6 % bruger således seks timer eller mere om ugen på træning. Men på Serieniveau og Motionsniveau er der også en del der bruger mange timer om ugen, da henholdsvis 35,5 % og 16,8 % bruger fem timer eller mere om ugen. Samtidig er der også

henholdsvis 17,2 % og 45,9 % der bruger to timer, eller mindre (Bilag 1, tabel 33).

Hvis de aktive bliver bedt om at tage stilling til, hvad det ville betyde at skulle arbejde i længere tid, svarer 4,5 % at mere arbejde ville få dem til at stoppe, samtidig med at hele 35,9 % af alle, forholdsvis ensartet fordelt med omtrent en fjerdedel af alle på Divisionsniveau og lidt under en tredjedel på Serieniveau og lidt over en tredjedel på Motionsniveau, angiver, at de ville overveje at stoppe, hvis de skulle arbejde mere. I forhold til kønnene viser en statistisk signifikant forskel ($P < 0,001$), at mænd oftere end kvinder ville overveje at stoppe, hvis de skulle arbejde mere. En sammenhæng, der ikke forekommer mellem kønnene, når der udelukkende analyseres på dem der er aktive på Divisionsniveau. I stedet ses en statistisk signifikant sammenhæng ($P < 0,001$) der betyder, at fire gange så mange på Serieniveau som på både Divisionsniveau og Motionsniveau ville stoppe, hvis de skulle arbejde mere.

Jørgen er ikke i gruppen af dem, der ville overveje at stoppe. Dertil er hans dedikation til fodboldsporten alt for stor, samtidig med at hans hverdagsliv stemmer godt overens med et organiseret foreningsliv. Bjarne kunne derimod godt tilhøre gruppen af dem, der potentielt ville stoppe, hvis en eventuel arbejdsbelastning blev for stor. Selvom holdet har to ugentlige træningstider, tirsdag og torsdag, er det nemlig langt fra alle, der kommer til træning hver gang. De to gange ugentlig træning må i den forbindelse mere ses som et tilbud til spillerne, end noget man fra klubbens side forventer, at de deltager i.

Både Lars og Jørgens arbejdsform har flere træk til fælles med lønmodtagerlivsformen, herunder en for begge meget stringent og fast opdeling mellem på den ene side arbejdslivet og på den anden side fritidslivet. De har et arbejdsliv der er perfekt afstemt efter deltagelse i en foreningsidræt der opererer med faste træningstidspunkter. Det er under samtalerne med Lars og Jørgen meget interessant og også sigende, at de kun kommer ind på deres arbejdsliv, når der specifikt spørges ind til det. Derved stemmer deres distinktion mellem arbejdsliv og fritidsliv, også på det mentale plan, godt overens med den, der er

beskrevet i den traditionelle lønarbejderlivsform. Man kan sige, at det på den ene side er muligheden for at afprøve færdigheder ved at medvirke i fodboldkampe på et forholdsvis højt niveau som Lars gør, og på den anden side deltagelse i det frivillige arbejde, og den glæde der er ved at få tingene til at fungere i den lokale klub som Jørgen gør, der viser hen mod at fritiden for dem kan betragtes som et meningsfuldt rum. Et rum, hvor nogle af de drømme og ideer, som ikke bliver udlevet i arbejdslivet, kan komme til udtryk og blive afprøvet. Desuden lever både Lars og Jørgen i familier, hvor deres respektive koner i overvejende grad har træk, der kan henføres til lønarbejderlivsformen. Det er således ikke kun de aktive selv, Lars og Jørgen, der har næsten optimale vilkår for deltagelse i fodbold.²⁶⁴ Alle aspekter af den tidsmæssige organisering af deres tilværelse giver dem gode muligheder for at deltage aktivt i foreningslivet.

Det er ikke helt så let at placere Bjarne i forhold til en specifik livsform. Han er stadig i gang med en uddannelse, hvorved han ikke på samme måde som Lars og Jørgen er arbejdsmæssigt etableret. På den anden side har han allerede været nogle år på arbejdsmarkedet, som han lige nu kun tager en midlertidig pause fra, for at tage en uddannelse. Der er intet der tyder på at han, når han har gjort sin uddannelse færdig, skifter til et andet erhverv. Uddannelsen skal på denne måde ses som en opkvalificering fra ufaglært til faglært inden for et fag, hvor han allerede har en vis erfaring. Familiært er han i en etableringsfase. Selvom familien ikke endnu er fast etableret, bærer de træk af lønarbejderlivsformen. Arbejdet er midlet til at sikre familien det hus, de bor i,²⁶⁵ i det lokalsamfund de begge to er rundet af, og samtidig giver det ham mulighed for at dyrke den fritidsinteresse, han ønsker, med dem han vælger.

---

²⁶⁴ At aktiv deltagelse i sport ikke kun er betinget af den aktives livsform, men må ses i relation til hele den komplekse livssituation vedkommende er en del af er vist af Ottesen 1989. Ottesen viser ud fra en kønsspecifik livsformsanalyse, hvorledes forholdet imellem to personer, der begge er aktive, ikke er statisk, men forskyder sig over tid. I den forbindelse bruger hun en elastik som indikator på, hvilke forskelle der er på mandens og kvindens forhold til prioriteringen mellem familie og fritid.

²⁶⁵ Der er en tendens til, at mange af de aktive i denne afhandling har træk der peger hen mod den variant af lønarbejderlivsformen, der beskrives som den ekspansive lønarbejderlivsform, og det kan formodes, at denne livsform på nogle punkter er ekspanderende i forhold til den traditionelle lønarbejderlivsform.

3.1.2. Håndbold – tid

Der er stor forskel på hvordan Cathrine, Bent og Gerdas hold deltager i turneringsaktiviteter, og hvordan disse er placeret hen over året. Bents hold er det absolut mindst aktive, da deres deltagelse er begrænset til efterår-forårsturneringen og pokalturneringen. Gerdas hold har en mere varieret turneringsdeltagelse, da de både deltager i efterår-forårsturneringen og pokalturneringen, samtidig med at de deltager i nogle sommerturneringer. Derudover har de igennem flere år været faste deltagere ved DGIs landsstævner, hvor de har stillet med et hold af ældre spillere. Cathrines hold er ikke kun det, der deltager i flest turneringer, de deltager også gerne i flere turneringer på samme tid. Efterårsturneringen og pokalturneringen i SBU regi suppleres således med deltagelse i yderligere en turnering, i DGI regi, hvor reglerne for deltagelse er mindre stramme, og det derfor er muligt at anvende nogle af de spillere, der har en mere marginal position på holdet. Om sommeren er der traditionelt pause fra håndbolden, men spillerne forventes alligevel at holde formen ved lige med løbetræning, og der er et tilbud fra klubben om, at holdet kan deltage i forskellige kortere turneringer. De store forskelle i turneringsdeltagelsen, hvor nogle er meget aktive og andre er meget lidt aktive, går igen, når der ses på hvor megen tid, de enkelte bruger på træning.

Det fremgår, at der er en statistisk signifikant forskel på ($P < 0,000$), hvor meget man træner på de forskellige niveauer. Det interessante er, at selvom en majoritet på 39,7 % har to ugentlige træningspas, så er der en forholdsvis stor andel af de aktive, 20,0 %, der aldrig træner, samtidig med at mere end en fjerdedel, 26,7 %, kun træner en gang om ugen. Tallene viser således, at næsten halvdelen, 46,7 %, enten ikke træner eller kun træner en gang om ugen (Bilag 1, tabel 34).

Men de generelle tal dækker over store forskelle mellem de forskellige niveauer. Således træner 69,5 % på Divisionsniveau tre gange eller mere om ugen,

på Serieniveau træner 69,9 % to gange om ugen, og på Motionsniveau træner 78,5 % en gang, eller mindre, om ugen.

Der er ligeledes en statistisk signifikant forskel på, hvor meget man træner, afhængigt af ens køn ($P < 0,000$). Kvinderne har flere ugentlige træningspas end mændene, da 64,0 % træner to eller flere gange om ugen, mens det kun er 41,0 % af mændene der træner to gange eller mere om ugen. Mest interessant er det måske, at hele 42,3 % af mændene er aktive på hold, der aldrig træner (Bilag 1, tabel 35). En forklaring herpå kan være en forskel der er på mænds og kvinders holdning til deres aktivitet. Hos mændene er der en tendens til at etablere "lukkede hold", hold der virker som en selvstændig og autonom samling inden for klubben, og hvortil kun en fast gruppe har adgang. Flere af de aktive mænd tilkendegiver således med en tydelig stolthed at det betyder meget for dem at være med på et lukket hold, og at de ikke ville være aktive hvis dette hold ikke fandtes. De lukkede hold dannes ud fra to forskellige mønstre. For det første kan der være tale om at der er en kreds af spillere, der har været i en klub i en længere årrække, og på den baggrund langsomt har etableret det, der efterfølgende er blevet til deres eget hold, og for det andet kan der være tale om at der er en kreds af spillere, der sammen har skiftet fra en klub til en anden, med henblik på at bibeholde deres eget hold. På trods af, at lukkede hold kan etableres på flere måder, har de det til fælles, at de aktive på holdene oftest har nået en vis alder. Det kan eksempelvis ses ved, at i aldersgruppen på 60 år og derover er der 44,4 %, der aldrig træner, og 51,9 % der kun træner en gang om ugen. Til sammenligning spillede alle kvinder, inklusive Gerda, på hold der trænede mindst en gang om ugen. Et forhold der kan henføres til, at mændene markant oftere end kvinderne er aktive på lukkede hold.

Der er da også en statistisk signifikant forskel på, hvor mange timer om ugen henholdsvis mænd og kvinder træner ($P < 0,000$), med kvinderne som dem der generelt set bruger mest tid på træning. Henholdsvis 24,4 % af kvinderne og 26,4 % af mændene træner således i fem timer eller mere om ugen, men

den store forskel er på, hvor mange der træner i to, tre eller fire timer om ugen, hvilket hele 70,3 % af kvinderne gør, og kun 24,0 % af mændene (Bilag 1, tabel 36).

Det er ikke muligt at komme med en entydig forklaring på træningsforskellene, men noget kan måske findes i det forhold, at mænd generelt har mere egentligt lønarbejde end kvinder, hvorved de har mindre fritid, samtidig med at mænd oftere end kvinder har fleksible arbejdstider, hvorved deltagelse i en aktivitet, der kræver træning flere gange om ugen, er svær at indpasse i hverdagen. Endelig kan der også være en social forklaring, der dels betyder, at mænd mere end kvinder har behov for at afprøve deres præstationsevne i forhold til kamp, hvorved de vælger kun at spille kampe, dels at kvinderne generelt set har større behov for og glæde ved det fællesskab, der er i og omkring træningens ugentlige ritual. Gerda, som ganske vist ikke spiller på et lukket hold, men er aktiv på et hold, der kun træner en gang om ugen, henviser til sidstnævnte forklaring. Selvom der i en periode kun har været så få spillere på holdet, at det mange gange ikke har været muligt at gennemføre en *rigtig træning*, møder en fast kerne af spillere alligevel op hver gang på det tidspunkt, hvor træningen skal foregå. Viser det sig så, at det ikke er muligt at gennemføre en *rigtig træning*, arrangeres der i stedet noget socialt i hallens cafeteria.

I forhold til at skulle arbejde mere, viser det sig at dem der i forvejen er mindst aktive også oftest er dem der tilkendegiver at ville stoppe. Hele 8,5 % af dem der kun træner en gang om ugen ville således stoppe, mens 29,8 % af den samme gruppe angiver at ville overveje at stoppe. Alt i alt svarer sammenlagt 27,0 % af alle adspurgte, på det hypotetiske spørgsmål om, hvad mere arbejde ville betyde, at de ville overveje at stoppe med at spille håndbold. Det betyder ikke, at de også ville gøre det, hvis det blev aktuelt. Men på den anden side viser det dog, at en forøget arbejdstid ville sætte gang i nogle tanker hos dem.

Cathrine, Bent og Gerda har hver især forskellig træningsmængde, og den betyder noget forskelligt for dem. For Bent og Gerda, der begge har karakteristika i retning af lønarbejderlivsformen, skal det afgørende element i forbindelse med deres deltagelse i håndbold findes i familielivet. Gerdas situation, med børn der for længst er flyttet hjemmefra, er helt anderledes end Bents situation, da han står midt i en familiemæssig etableringsfase. Et plausibelt argument for at Bent ikke behøver at føle sig mere presset end Gerda gjorde, da hun for omtrent 30 år siden var i samme situation kan være, at de ydre påvirkninger i dag er anderledes end dengang. Arbejdsmarkedet, og de krav det fordrer om at nogle, i dette tilfælde Bents kone, har meget skiftende arbejdstider, og anderledes familiære relationer, hvor man ofte bor, og arbejder, længere væk fra hinanden, hvilket nedsætter muligheden for at få passet børn, er forandringer der kan have betydning for idrætsdeltagelsen. Der er nemlig ikke i den tilsvarende periode sket nogen idrætsorganisatoriske forandringer, træningsmønsteret er stort set det samme i dag som førhen. Derved er mulighederne for at deltage i denne type foreningsidræt blevet mere besværlige.

3.1.3. Tid – afslutning

Er tiden en ressource, der er ved at slippe op, således forstået at man ikke har nok af den, eller er det, der føles som mangel på tid, i stedet et tegn på, at vi som mennesker ikke evner at prioritere i mellem hverdagens gøremål? To modsatrettede positioner er på spil, med forskellige opfattelser af hvordan livet skal leves. Den første position repræsenteres i den offentlige debat af dem der anser den påståede mangel på tid som et problem, i forhold til at leve et godt liv.²⁶⁶ Den anden position indtages derimod af personer, der anser tiden som mulighedsskabende, bare der foretages de rette prioriteringer.

---

²⁶⁶ Fagbevægelsen kunne være et eksempel på en organisation, der er sat i verden for at varetage medlemmernes vilkår ved at sikre dem forhold, hvorved der er en bedst mulig sammenhæng mellem fritid og arbejdstid.

Vi tager fejl, når vi tror, at tidens store mangelvare er tid. Når vi tror, at balancen mellem arbejdsliv og familieliv tipper, fordi vi ikke har timer nok. Det har vi. Til gengæld mangler vi i høj grad at prioritere vores tid.²⁶⁷

Ovennævnte citat giver et indblik i, hvordan forståelsen er hos dem, der anser tiden for at være mulighedsskabende. En forståelse, der desuden har en tendens til at gøre alle lige i forhold til fleksibilitet. Men ikke alle er lige i forhold til fleksibilitet. Der er forskel på om man har mulighed for at arbejde hjemme eller på kontoret, om dagen eller om aftenen, og om man er nødt til at møde et bestemt sted på bestemte (fleksible) tider i løbet af arbejdsugen. Den ovennævnte tidsopfattelse negligerer derved at mennesker har forskellige livsformer. Diskussionen omkring tiden bliver derfor frugtesløs, hvis formålet er at påpege at tiden enten er begrænsende eller mulighedsskabende. Det kan ikke afklares, da tiden, og brugen af den, ikke er ens fordelt mellem de forskellige livsformer. Tiden er lige så (u)konkret som den altid har været. Og for dem der ikke har mulighed for selv at bestemme over tiden, eksempelvis i forbindelse med hvor og hvornår de skal møde på arbejde, kan det føles som om, de har mindre tid til rådighed. En problematik der ikke kan afhjælpes udelukkende ved, at man bliver bedre til at prioritere tiden. Tiden har derved både en individuel og en social dimension. Som menneske kan man opleve tiden forskelligt, og som socialt væsen er man nødt til at indpasse sin egen tid efter en social tid, i samspil med andre. Tidsopfattelsen er kendetegnet ved at have forskellige karakteristika inden for de forskellige livsformer, da mennesker i forskellige livsformer har forskellige forudsætninger for og forventninger til, hvordan deres tid skal og kan tilrettelægges.

Som vist findes der også blandt håndbold- og fodboldspillere vidt forskellige måder at tilrettelægge ikke kun dagen, men også livet på. De fleste aktive tenderer i den forbindelse hen mod en lønarbejderlivsform, når man ser på

---

²⁶⁷ <http://ing.dk/artikel/50202-tid-er-en-ressource>

hvordan de agerer, mens andre igen har træk til fælles med den karrierebundne livsform. Men der skal hele tiden prioriteres, og prioriteres forskelligt, afhængig af hvordan deres respektive liv er tilrettelagt. Forskellene må endvidere ses i et generationsperspektiv. Som ung og uforpligtet forekommer mulighederne for at tilrettelægge livet lettere, end når arbejds- eller uddannelses liv og fritidsliv også skal afpasses med et aktivt familieliv.

Der er sket en forandring i den måde, hvorpå vores hverdag er struktureret, og mange af hverdagslivets rutiner er forandrede.²⁶⁸ Måltidet som det tidspunkt på dagen, hvor familien traditionelt samles, har gradvist mistet sin betydning på linje med andre rutineprægede gøremål, såsom forandringerne i arbejdstiderne. Inden for fodbold og håndboldspillet er der ikke sket tilsvarende store forandringer i forhold til aktiviteternes tidsmæssige organisering. Turneringsformen er således i bund og grund den samme, uanset om der spilles efter kalenderårsmodellen eller efter en efterår-forårsmodel. Heller ikke træningsrytmen i klubberne er der ændret på. Der er således ikke sket markante forandringer i det man kan kalde den store og lille tid inden for foreningsverdenen. De forventninger klubben har til dens medlemmer er i dag som udgangspunkt de samme som for en generation siden. Nemlig at træningen og kampene foregår på det tidspunkt af dagen, der i forhold til lønarbejderlivsformens optik traditionelt set betegnes som fritid, altså i mere eller mindre direkte forlængelse af den traditionelle arbejdsdags ophør.

Der synes således ikke i forhold til den store tid, fodboldspillets overordnede organisation, problemer med at få en aktiv deltagelse i dem til at stemme overens med hvordan et moderne hverdagsliv er struktureret. Problemerne findes i stedet primært i den lille tid, i den måde hvorpå den enkeltes hverdag tilrettelægges. En stigende tendens til, at det for kontinuerligt flere grupper i befolkningen ikke som tidligere er muligt at skelne mellem arbejde og fritid,

---

²⁶⁸ Ziehe anvender begrebet aftraditionalisering om to faser, overgangen fra landbrugs- til industrisamfund, og bortgangen af de traditionelle industrisamfunds livsformer, traditioner og holdningsmønstre. Giddens har også arbejdet med aftraditionalisering som begreb, og for ham indebærer det et skift fra en kultur, med en intim forbindelse mellem tid og rum, de var *embedded*, til en kultur, hvor tid og rum er adskilt, *re-embedded*. For tilhængerne af tesen om aftraditionalisering er menneskets handlingsmuligheder og muligheden for selvscenesættelse øget (Nielsen 2004 og Giddens 1994, side 26).

kan således være en del af forklaringen på, hvorfor der er en nedgang i antallet af aktive voksne. I den forbindelse kan det give mening at inddrage Elias begreb om de ikke-intentionelle resultater af handlinger. Flexibilitet anses således som et positivt ladet ord, der er grundlaget for, at mennesket får flere muligheder og bliver i stand til selv at vælge. Men det overses i den forbindelse, at fleksibiliteten er betinget af, at det totale tidsrum af dagen, hvor man potentielt skal være til rådighed for arbejdet, er blevet markant udvidet. Der er sket et generelt mønsterbrud fra en tid, hvor henholdsvis industriarbejdet og kontorarbejdet i det traditionelle industrisamfund lå i tidsrummet mellem 9 og 17, og hvor servicesektorens arbejdstider i lang tid ikke var længere end til klokken 18, til en situation, hvor en stadig større del af arbejdspladserne kræver at have rådighed over de ansattes tid i større perioder ad gangen.

Ifølge denne forklaring på de seneste års forandringer i idrætsbilledet, med færre aktive i de traditionelle foreninger og flere som aktive i henholdsvis den ikke-organiserede idræt og i den kommercielle sektor, findes en del af problematikken i udviklingen på det danske arbejdsmarked. Udviklingen har betydet, at valget om, hvordan man vil dyrke sin idræt, i praksis tages for en, på baggrund af den livsform, man tilhører, og de udviklingstendenser, der for tiden er i samfundet.

Men hvilke tanker gør lederne inden for idrættens organisatorer sig om udviklingen? To eksempler kan hjælpe med til at belyse dette spørgsmål, henholdsvis den ældre og idrætspolitisk erfarne Richard, og den yngre foreningskonsulent Judith. Richard har i hele sin fortolkning af og tilgang til idrætten en meget traditionel tankegang. På spørgsmålet om, hvorvidt det kan tænkes, at idrættens organisering kan have indflydelse på, hvor mange der deltager, svarer han:

Nej, det tror jeg ærlig talt ikke. Jeg tror mere, det er det, at der er mange ting derude i dag. Vi hører jo også, at holdidræt det er ikke så moderne, som det har været.

Richard søger at forklare udviklingen ved at henvise til den store diversitet af udbud, det moderne samfund byder på. Et forhold han på den ene side har ret i, da udbuddet inden for det kropskulturelle område er meget stort. Richards forklaring ligger derved i forlængelse af individualiseringstesen, da han implicit tilkender mennesket et frit valg, ud fra hvilken livsstil de har. Men på den anden side overses der i denne optik nogle af de bagvedliggende forklaringsmønstre. For eksempel, at livsformen er determinerende for, hvilke valg man kan tage. I forhold til Richard er Judith mere konkret, når hun giver sit bud på nogle af de problematikker, der er på spil i forholdet mellem vores deltagelse i idræt og samfundets indretning.

I forhold til alle de her teorier og statistikker, vi har lige for tiden ... så tror jeg nemlig ikke, jeg tænker helt på samme måde, fordi jeg tænker lidt den der med, hvorfor skal vi være så fleksible, det er da rart, når man ved, hvad man skal til torsdag aften.

Det arbejde jeg har, nu arbejder jeg her i dag, og jeg sad her sent i går, og onsdag aften havde vi planlægningsmøde her ... det kunne være rart nok, hvis man vidste, at tirsdag og torsdag da gør man alt, hvad man kunne, for at komme til træning.

Judith refererer dermed på den ene side til den fleksibilitet, der bliver afkrævet flere og flere i samfundslivet. En fleksibilitet hun personligt kender til, da hun har den i sit eget arbejde. På den anden side indikerer hun, at der er mange, der, måske netop på grund af en stor fleksibilitet og *flydende arbejdstider*, efterspørger faste holdepunkter, eksempelvis i forhold til hvornår man har træning. Her mener hun ikke, at håndbolden i sin organisering skal forandre sig og blive mere fleksibel, altså følge med udviklingen i samfundet. Kernen i problematikken er således, at den generelle samfundsudvikling går imod den måde,

de traditionelle boldspil organiseres på, samtidig med at mange af de aktive inden for boldspil, som Judith, har det godt med faste tidspunkter for træning og kamp.

De samfundsmæssige forandringer er sket i relation til, at sammensætningen af befolkningen er forandret. Det er således ikke, på samme måde som tidligere muligt, at knytte forskellige aldersgrupper til en specifik livssituation. Eksempelvis tager flere en anden, eller ny, uddannelse senere i livet, og der er opstået en ny gruppe af ressourcestærke ældre borgere. Samtidig er der blevet færre der kan knyttes til traditionelle lønarbejderlivsform, der foretager en skarp skelnen mellem arbejdstid og fritid. På den måde står fodbold, håndbold og andre traditionelle foreningsidrætter, forudsat at udviklingen fortsætter, i fremtiden med et rekrutteringsproblem, da der bliver færre der tilhører den livsform, som deres aktiviteter primært henvender sig til.

Den erfarne idrætspolitiker og idrætskonsulent Preben beskriver den foranderlige situation i forhold til samfundets og familiens udvikling kontra idrættens (manglende?) udvikling med en fortælling om, hvordan det gik da hans datter og svigersøn flyttede tilbage fra København til det mindre lokalsamfund, som de begge er opvokset i. En flytning, der også indebar, at svigersønnen forhørte sig om mulighederne for igen at blive aktiv i den lokale fodboldklub, hvor han tidligere havde spillet.

Men da jeg sagde til ham, at det var tirsdag og torsdag [at de trænede], fra syv til halv ni, så siger han, at så går der sgu længe, inden jeg kan komme til at spille fodbold, for det er lige når børnene skal puttes. Og da jeg spillede, da havde man ligesom folk til den opgave – moderen, men i dag er det så noget man deles om. Så derfor kan man ikke bare sige at det her er noget, der fortsætter, for det har man gjort i halvandet hundred år. Det er ubegribeligt.

3.2. Rum

I de fleste tilfælde, hvor der inden for idrætsforskningen henvises til betegnelsen idrættens rum, skal rum forstås som det konkrete fysiske rum, idrætsudøvelsen foregår i.²⁶⁹ En sådan definition af rum lægger på den ene side op til en diskussion om, hvilke bevægelsesformer og bevægelseskulturer, der fremmes af sportens standardiserede rammer, en diskussion der, på trods af at den er taget flere steder,²⁷⁰ stadig har gyldighed. På den anden side betyder en sådan definition, at meget af det, der hører med til kombinationen af hverdagsliv og idrætsdeltagelse, risikerer at blive overset. Idrætsdeltagelsen begynder ikke først ved indgangen til idrætshallen eller omklædningsrummet, hverken i det virkelige liv eller når den beskrives i livsformsanalysens hverdagsagtige perspektiv. I stedet begynder den aktive idrætsdeltagelse i det større rum, som udgøres af samfundet. I de efterfølgende analyser søges der derfor efter en i udgangspunktet bredere definitionsramme for rum. Mødet med aktørerne sker i *samfundets rum*, hvor de lever deres hverdagsliv, og hvor de tager deres afsæt i at deltage i idræt. Fordelen ved at operere med en bredere definition af idrættens rum er, at selvom fodbold- og håndboldkulturen praktiseres og konkretiseres i forbindelse med de fysiske aktiviteter, så er det der omgiver aktiviteterne en integreret del af livsformerne. Eichberg & Madsen refererer således, i deres analyse af DGIs landsstævne på Bornholm til, at

festens rum består af mere end aktiviteternes formelle geografiske placering. Rummet består af levende steder

---

²⁶⁹ Der er lavet talrige undersøgelser af sammenhængen mellem på den ene side idrættens arkitektur, og på den anden side den idræt, der udøves i rummet. Eksempelvis med udgangspunkt i teorien om idrættens trialektik (Lyngsgård 1990 og Lyngsgård 1998), med fokusering på forholdet mellem sted og rum (Bale 1994), med fokus på idrætsarkitekturens psykologiske aspekter (Roessler 2003), eller med et kønsmæssigt perspektiv på rummets betydning for henholdsvis mænd og kvinder (Roessler & Overbye 2006 og Munch & Mogensen & Roessler 2007).

²⁷⁰ Lokale- og anlægsskiftet har i flere bøger og rapporter både beskrevet den danske idræts- og sportsarkitektur og samtidig forholdt sig kritisk til den, samtidig med at eksempelvis konkrete bygningers brug er gjort til et selvstændigt emne for debat (Riiskjær 1989 og Vogensen 1982). Denne kritiske tilgang, er blevet gjort til genstand for kritik (Møller 1997 side 125-147).

*med hver deres egne bevægelsesmønstre og stemninger.*²⁷¹

Inden for den angelsaksiske litteratur opereres der med to varianter af rum, som også kan genkendes i en dansk kontekst. Der er det abstrakte rum, *space*, og det unikke sted, *place*.²⁷² I analysen af landsstævnet forekommer brugen af henholdsvis sted og rum logisk: stedet som den unikke event, Landsstævnet 2002 på Bornholm, og rummet som det geografisk konkrete, Bornholm som værtsområde, landsstævnets stadion som opvisningsområde og forskellige haller og baner som rum for aktiviteterne.²⁷³ Men, som det blandt andet er vist i forbindelse med beskrivelsen af den gamle KIF-hal, så kan det være svært helt at adskille sted og rum. Stedet har, som det vises, en *genius loci*, en særlig betydning for de aktive, uanset hvad andre end måtte mene om den fysiske indretning.²⁷⁴

Den førnævnte opdeling imellem rum og sted er, i den udformning der gøres brug af den, ikke fuldt ud egnet til at analysere det her forhåndenværende materiale. Der kan derfor ses på, hvordan den franske sociolog og antropolog Pierre Bourdieu har beskrevet udviklingen af identitet og livsform med udgangspunkt i arbejdsliv, familieliv og fritidsliv.²⁷⁵ Han udvidede derved begrebet for sted og rum, så det forekommer som et samlet begreb, der kan benævnes et hverdagslivets rum. Begrebet indebærer en forståelse af, at der er et geografisk rum med konkrete afstande.²⁷⁶ En sådan definition ligger i forlængelse af livsformsanalysens fokusering på samspillet mellem de forskellige

---

²⁷¹ Eichberg & Madsen 2006 side 73. I forbindelse med analyserne kommer Eichberg & Madsen ind på det, i relation til det bornholmske landsstævnes meget vigtige forhold, mellem centrum og periferi. En problematik der for nogle har ført til, at der opstod en marginaliseringsfølelse mellem på den ene side boldspillene, især fodbold og håndbold, og på den anden side gymnastikken, som af andre anses for at være DGIs kerneaktivitet. På Bornholm var det centrale i problematikken, hvor fodbold og håndbold var placeret rent geografisk i forhold til gymnastik (Eichberg & Madsen 2006 side 81).

²⁷² Bale 1994 og Tuan 1977.

²⁷³ Eichberg & Madsen 2006 side 91-92.

²⁷⁴ Møller 1997.

²⁷⁵ Bourdieu 1997.

²⁷⁶ Munk & Lind 2004 side 21.

af livsformsanalysens sfærer, samtidig med at det bliver muligt at inddrage et afstandsbegreb. Det kan relateres til forholdet mellem periferi og centrum, og belyses efterfølgende ud fra to parametre, afstanden fra bopælen til henholdsvis arbejdsstedet og afstanden til idrætsfaciliteter.

Der viser sig en stadigt voksende mobilitet i samfundet ved at stadigt flere pendler mellem hjemmet og arbejdsstedet, samtidig med at afstanden bliver stadigt større. Ifølge henholdsvis strukturkommissionens betænkning²⁷⁷ og Arbejderbevægelsens Erhvervsråd²⁷⁸ skete der fra 1980 til 2000 en markant stigning i det samlede antal af pendlere fra under 30 % af alle beskæftigede til over 40 % af alle beskæftigede.²⁷⁹ Desuden var der fra 1980 til 2007 en stigning i den gennemsnitlige kilometerafstand mellem hjem og arbejdsplads på ca. 45 %. Disse forandringer betyder, at den gennemsnitlige afstand mellem hjem og arbejdsplads i perioden fra 1980 til 2000 er steget fra 8,6 kilometer til 12,5 kilometer.²⁸⁰ Hvis denne udvikling fortsætter vil den gennemsnitlige pendlingsafstand i 2020 komme op på 20 kilometer.²⁸¹ Disse forandringer i transportafstanden mellem hjem og arbejde har stor betydning for, hvordan forskellige familiers tidsregnskab ser ud. Forholdet hænger sammen med, at den erhvervsbetingede pendling ikke er ligeligt fordelt på befolkningen i forhold til geografi, erhverv, uddannelse, position i familien, alder og køn. Forholdsvis få i de store byer pendler, og i så fald over kortere afstande, mens der er forholdsvis mange i udkantsområderne som pendler, og ofte over lange afstande. Især personer beskæftiget i bygge- og anlægsbranchen og transportsektoren pendler langt, mens personer med tilknytning til primærproduktionen, landbrug og fiskeri, typisk enten ikke pendler eller kun pendler meget lidt. Uddannelse har ligeledes en stor betydning for pendling, da personer med en lang videregående uddannelse både pendler dobbelt så ofte som de ikke faglærte,

---

²⁷⁷ Strukturkommissionen 2004 side 113-136.

²⁷⁸ [www.aeraadet.dk/media/filebank/org/\(1\)pendlingsvakst-mw-ny-.pdf](http://www.aeraadet.dk/media/filebank/org/(1)pendlingsvakst-mw-ny-.pdf)

²⁷⁹ Alene i perioden fra 1994 til 2000 steg antallet af pendlere med 16,5 %, jævnfør Miljø- og Energiministeriets seneste undersøgelse om pendlingen i Danmark.

www.byerhvervudvalg.dk/Rapporter%20og%20notater/arbminnotat_distiller.pdf

²⁸⁰ Strukturkommissionen 2004.

²⁸¹ Strukturkommissionen 2004.

og pendler længere. I forhold til civilstand er der kun en marginal tendens til at de ugifte pendler mest, ligesom pendlingsmønsteret er nærmest ens i forhold til om familien har børn eller ikke. Til gengæld er der et kontinuerligt fald i antallet af pendlere inden for hver aldersgruppe, og personer i aldersgruppen 20-29 år pendler omtrent dobbelt så ofte som dem i aldersgruppen 60-66 år, og den yngste aldersgruppe pendler over længere afstande end de ældre aldersgrupper. I den yngste aldersgruppe har omtrent 7 % mere end 50 kilometer mellem hjem og arbejde, hvilket kun 2,7 % i den ældste aldersgruppe har. Endelig pendler mænd oftere end kvinder, henholdsvis 15 % og 8 %, og endnu oftere pendler mere end 50 kilometer hver vej, henholdsvis 5,5 % og 2,0 %. I forhold til køn, alder, børn i husstanden, uddannelse og geografisk bopæl er der signifikante forskelle på pendlermønsteret.²⁸²

På baggrund af transportundersøgelserne er der opstillet karakteristika for (mindst) to idealtyper, hvor udgangspunktet er lagt på forholdet mellem livsform og transportvaner. Den første type, der har mindre tilbøjelighed til at pendle, er ofte en midaldrende kvinde bosat i et større byområde, med en kortere uddannelse. Hun arbejder med enten offentlige eller private tjenesteydelser, og bor i en husstand med børn. Den anden type, med større tilbøjelighed til at pendle, er ofte en (yngre) mand bosat uden for de store byer, med en videregående uddannelse. Han arbejder inden for det der kan knyttes til forskellige sider af det private erhvervsliv, og bor i en husstand uden børn, ofte alene.²⁸³ Den førstnævnte type har træk af lønarbejderlivsformen, med en stabilitet omkring et arbejds- og familieliv der synes lagt i faste rammer, og hvor der ikke gøres unødigt brug af fritiden i forbindelse med transport til og fra arbejde. Den anden type har træk af den karrierebundne livsform. Det er et menneske der vægter selv at tilrettelægge sin hverdag, og en del af fritiden benyttes til at transportere sig til og fra arbejde. Arbejdet ses som så vigtigt i en karrieremæssig sammenhæng, at man inden for denne livsform gerne investerer noget af sin fritid i transport, for at optimere arbejdssituationen.

---

²⁸² www.byerhvervudvalg.dk/Rapporter%20og%20notater/arbminnotat_distiller.pdf

²⁸³ www.byerhvervudvalg.dk/Rapporter%20og%20notater/arbminnotat_distiller.pdf

Hverken i Højrup eller andre²⁸⁴ livsformsanalyser er der beskrevet noget, der direkte kan defineres som et afstandsbegreb. Afstandsbegrebet er imidlertid implicit til stede som en logisk, og i de forskellige livsformer iboende, forudsætning. For mennesker i den selverhvervende livsform vil det således kun svært give mening, hvis de ikke også er bosat enten ved, eller i umiddelbar tilknytning til det sted, hvor de udfører deres dagsværk. Landmanden bor (oftest) på bedriften, mens fiskeren, i livsformsanalysens traditionelle optik,²⁸⁵ har sin bopæl i umiddelbar tilknytning til havnen. Og på samme måde har afstanden mellem hjem og arbejde også betydning for både lønmodtagerlivsformen og den karrierebundne livsform. I lønarbejderlivsformen tages tiden til transport af den fritid, der ellers søges adskilt fra arbejdet. Transporten søges i den forbindelse i den idealtypiske lønarbejderlivsform minimeret mest muligt. På den anden side anses transporten og det dermed forbundne tidsforbrug for at være en integreret del af arbejdet i den karrierebundne livsform, og da tiden til transport skal tages fra den fritid, der alligevel ses som et middel til at opnå bedre resultater på arbejdet, har afstanden og det dermed forbundne tidsforbrug ikke den store betydning.

Derudover er der afstanden til idrætsfaciliteterne. Denne må dels ses i relation til de forandringer, der er sket i forhold til hvor man bor, dels i relation til de forandringer, der er sket i udbredelsen af idrætsanlæg. Som tidligere vist skete der fra 1960'erne og fremefter en gradvis vækst i antallet af idrætsforeninger. For håndboldsportens vedkommende skete der en stor stigning i antallet af idrætshaller, mens faciliteterne for fodboldsportens vedkommende i vidt omfang var til rådighed allerede før midten af 1960'erne. Det antal af haller og boldbaner der er til rådighed er dels beregnet på det idrætsmønster, der var ved deres opførelse fra 1960'erne og fremefter, dels etableret efter den måde, man boede på i den periode. Men danskernes boform og bomønster har, alene

---

²⁸⁴ Rahbek Christensen, Ottesen, Rasmussen m.fl.

²⁸⁵ Med denne formulering søges der at råde bod på, at livsformsanalysen er betinget af historiske billeder, der kan ændre sig over tid. Det er derfor ikke muligt direkte at overføre de af Højrup beskrevne livsformer til en anden periode, hvor mange ting i samfundet har forandret sig (Højrup 1983 side 495).

i de sidste fem årtier, gennemgået markante forandringer. Perioden er kendetegnet ved, at der er sket en stadig flytning fra land til by. Flytningen betyder, at 86 % af alle danskere i 2008 boede i byområder, og at 31 % boede i byer med mere end 100.000 indbyggere.²⁸⁶ Samtidig er der også sket markante forandringer i byernes beboelses og bebyggelsesmønster. Den tætte bebyggelse, der prægede byerne i perioden fra år 1900 og fremefter, er langsomt blevet opløst, og med 1960'ernes byggeboom af store boligkarreer til almennyttigt byggeri og store parcelhuskvarterer, til blandt andet den del af arbejderbefolkningen, som oplevede en generel velstandsstigning, blev nye kvarterer i byerne skabt.

Idrætsbyggeriet har ikke på tilsvarende vis kunnet følge med danskernes forandringer i bomønsteret. Grundet den stadige fraflytning fra landet fremstår landdistrikterne i dag blandt de områder, der er bedst serviceret med idrætsfaciliteter i forhold til antallet af idrætsudøvere. Det er vist gennem flere lokale projekter, der beskriver idrætsfaciliteternes placering i lokalsamfundet. Undersøgelserne må ses i relation til, at idrætsfaciliteterne har stor betydning for, hvor mange der dyrker forskellige former for idræt og motion, og for kvaliteten af den idræt, der dyrkes.²⁸⁷ Da de nævnte undersøgelser er detailstudier, oftest af kommuner, er det svært at komme med en enslydende karakteristik af resultaterne.

Der er dermed modstridende tendenser. I løbet af det sidste halve århundrede er der sket en stadig udbredelse i de traditionelle idrætsanlæg, hvilket burde betyde, at flere har kortere afstand til anlæggene. Men der er også sket en stadig fraflytning fra landområderne hen mod byområderne i den samme tidsperiode. Det betyder, at der er et stadigt større antal potentielt aktive, der kæmper om de samme hal- og banetider, og at de traditionelle foreningsidrætter er udsat for en forøget konkurrence fra henholdsvis den ikke-organiserede og den kommercielle idrætssektor. I de efterfølgende analyser fokuseres der

---

²⁸⁶ Plovsing & Østergaard 2008.

²⁸⁷ Eksempelvis Jespersen & Riiskjær 1980.

på, hvad afstanden og det dermed forbundne tidsforbrug betyder for idrætsdeltagelsen inden for de forskellige livsformer.

3.2.1. Fodbold – rum

Aktive fodboldspillere bor generelt meget tæt ved det sted, hvor klubben, og dermed også træningsfaciliteterne er (Bilag 1, tabel 37). Mere end en tredjedel af alle aktive, 36,2 %, har højst en kilometer til træningsfaciliteterne, næsten to ud af tre, 65,5 %, har maksimalt 5 kilometer, og mere end tre ud af fire, 77,2 %, har under ti kilometer. Lars, Bjarne og Jørgen passer godt over ens med fodboldspillere generelt, da de alle tre har bopæl forholdsvis tæt på det sted, hvor deres respektive træningsfaciliteter er hjemmehørende.

Lars bor så tæt på, at han ofte går den korte tur til træningsanlægget, mens Jørgen oftest kommer på cykel. Af og til kommer han dog i bil lige som Bjarne. De dage, han ankommer i bil, er typisk kendetegnet ved, at han endnu ikke har været hjemme på sin private bopæl, inden han kommer *over i klubben*. Derved svarer de tre aktives transportform godt over ens med den måde, hvorpå mænd generelt transporterer sig. De går eller cykler, hvis de bor tæt på, eller kører i bil, hvis de bor længere væk. Især i forhold til hvor mange, der kører i bil, er der en statistisk signifikant forskel på mænd og kvinders transportform ($P < 0,001$). Mænd kører oftere i bil end kvinder, henholdsvis 51,9 % og 40,2 %, samtidig med at kvinder med en længere transportvej oftere end mænd benytter sig af andre transportformer, såsom offentlig transport, bus eller tog (Bilag 1, tabel 38).

Der er ikke kun forskel på, hvordan mænd og kvinder transporterer sig til træning, der er også en statistisk signifikant forskel på ($P < 0,000$), hvor stor afstand henholdsvis mænd og kvinder har til træningsfaciliteterne. Forskellen fremkommer især ved, kvinderne generelt set har længere til træningsfacilite-

terne end mændene. Således har hele 37,8 % af kvinderne 11 kilometer eller længere til træningsfaciliteterne mod kun tilsvarende 19,6 % af mændene. Og 50,6 % af mændene har en kilometer eller mindre til træningsfaciliteterne, et tal der for kvinderne er 31,7 % (Bilag 1, tabel 39).

Det er svært at give en forklaring på denne store forskel. Men noget kan eventuelt forklares ved, at de aktive på Divisionsniveau udgør en forholdsvis stor gruppe i forhold til den totale gruppe af kvinder. En anden forklaring kan være, at der kun er forholdsvis få klubber, hvor det er muligt at spille seniorfodbold for kvinder, især hvis de ønsker at spille det på et forholdsvis højt niveau. Derved er kvinderne generelt set nødt til at køre længere end mændene, hvis de vil være aktive på et højt niveau. Under alle omstændigheder har afstanden mellem hjem og træningsfaciliteter en vis betydning for kvindernes aktivitet.

Samtidig ses det, at afstanden til træningsfaciliteterne uanset køn er statistisk signifikant forskellig ($P < 0,000$) i forhold til de aktives niveau. Dem på Divisionsniveau har generelt længst vej, 43,2 % har mere end 11 kilometer, mens dem på Motionsniveau har kortest afstand, da 51,8 % har to kilometer, eller mindre, til træningsfaciliteterne (Bilag 1, tabel 40).

At afstanden mellem hjemmet og træningsfaciliteterne har en betydning for de aktive, ses af, at en potentielt set længere afstand er noget de aktive indikerer at ville forholde sig forskelligt til, da der både i forhold til hvilket niveau de er aktive på ($P < 0,001$), og hvilket køn de har ($P < 0,002$), er statistisk signifikante forskelle på hvordan de vil reagere.²⁸⁸ 11,1 % af alle angiver, at de vil stoppe, hvis afstanden mellem hjemmet og træningsfaciliteterne øges. Kvinderne angiver oftere end mændene at ville stoppe, en tendens, der især gør sig gældende på Divisionsniveau og Motionsniveau, hvor henholdsvis 15,4 %

---

²⁸⁸ Svarene bygger på et hypotetisk spørgsmål fra spørgeskemaerne vedrørende holdningen til at få længere afstand til træningsfaciliteterne.

og 24,0 % af kvinderne angiver, at de ville stoppe. Men måske endnu mere drastisk er det tal på 48,5 % af samtlige aktive, der ville overveje at stoppe som aktive. Et tal der er forholdsvis stort for aktive på alle tre konkurrenceniveauer, men størst på Motionsniveau med 52,6 % og mindst på Serieniveau med 37,3 % (Bilag 1, tabel 41).

I relation til Lars, Bjarne og Jørgen, så bor de alle i forholdsvis nær afstand til træningsfaciliteterne, samtidig med at Lars arbejder lokalt, og Bjarne ser frem til igen at arbejde lokalt. Jørgen arbejder langt væk fra sin bopæl, men det skal ses i relation til, at han dermed sikrer, at hans kone er tæt på sin arbejdsplads. Alle tre forsøger at minimere deres familiers arbejdsrelaterede transport og dermed også den tid, der bruges på det. Tiden kan for dem investeres bedre i deres fritid. Som en kontrast til Lars, Bjarne og Jørgen har de kvindelige aktive et andet transportmønster, og de har en større tendens til at ville stoppe, hvis de skal bruge mere tid på transport.

De kvindelige aktive kan deles i to grupper, en gruppe bestående af dem der er aktive på enten Divisionsniveau eller Serieniveau, og som primært udgøres af unge, der enten er studerende, eller forholdsvis nye på arbejdsmarkedet, og en gruppe bestående af de aktive på især Motionsniveau, som er i alderen fra 25 år og opefter, og som oftere end den første gruppe har familiemæssige forpligtigelser. Især den førstnævnte gruppe, ikke mindst de aktive på Divisionsniveau, adskiller sig markant fra mændene, da de har et transportmønster, hvor de oftere end andre kører langt for at komme fra hjemmet til træningsfaciliteterne, og samtidig benytter de sig oftere end andre af offentlige transportmidler. Mænd i en tilsvarende alder og på et tilsvarende niveau har ikke en tilsvarende lang transportafstand. Kvinderne der er aktive på Motionsniveau er, på samme måde som mændene på det tilsvarende niveau, kendetegnet ved at bo forholdsvis tæt ved det sted hvor træningsfaciliteterne er placeret, samtidig med at de ikke har langt til deres arbejde.

3.2.2. Håndbold – rum

Tænkes der tilbage på indledningen, kan der spørges om, hvorfor Cathrine kommer cyklende, Bent kommer i bil og Gerda ligeledes ankommer på cykel til træning. Det kunne forekomme tilfældigt, men er det ingenlunde. For det viser sig at de to kvindelige aktive er bosat i umiddelbar nærhed af deres (primære) træningssted, mens Bent bor længere væk.²⁸⁹

Hele 77,5 % af alle aktive er bosat mindre end 5 kilometer fra træningsfaciliteterne, 92,1 % højst ti kilometer væk, og kun 3,8 % bor mere end 20 kilometer væk fra træningsfaciliteterne (Bilag 1, tabel 42). At Bent som mand ankommer i bil til træningen passer godt overens med den forskel, der er på kønnene i forhold til hvor langt væk fra træningsfaciliteterne de bor. Der er således en statistisk signifikant sammenhæng ($P < 0,000$) mellem kønnene i forhold til afstanden mellem træningssted og hjem. Den viser, at mændene generelt bor længere væk end kvinderne. Det er kun 2,1 % af kvinderne, der bor mere end 10 kilometer væk, et tal, der for mændenes vedkommende er markant større, 14,6 %. Samtidig er der forskel på transportformen, da mændene er dem, der oftest kører til og fra træning i bil, 64,6 % i modsætning til 40,6 % af kvinderne. Samtidig er der en tendens til, at de kvinder, der bor længere væk, oftere end mænd benytter sig af offentlige transportmidler. I forhold til niveauet er der ligeledes store forskelle på transportformen, da der blandt de aktive på Divisionsniveau er signifikant flere, 23,2 %, end blandt Serieniveau og Motionsniveau, med henholdsvis 5,4 % og 6,0 %, der benytter andre transportmidler end at cykle, gå eller køre (i bil), altså eksempelvis offentlig transport. At Cathrine og de øvrige på Divisionsniveau oftere benytter offentlige befordringsmidler kan henføres til deres livssituation, hvor de ofte er unge, og ikke er erhvervsmæssigt etablerede, og derved heller ikke kan formodes at have de økonomiske midler til at anskaffe sig bil eller lignende. Det må ses i relation til,

---

²⁸⁹ Når der her henvises til det primære træningssted skal det ses ud fra, at især de aktive på Divisionsniveau ofte skifter mellem at træne forskellige steder, hvorved de også har forskellige afstande mellem hjem og træningsfaciliteterne.

at der er en signifikant sammenhæng mellem konkurrenceniveau og afstanden til træningsfaciliteterne ($P < 0,000$).

De aktive på Divisionsniveau skiller sig her ud ved gennemgående at have længere til træningsfaciliteterne end de to andre grupper (Bilag 1, tabel 43). På Divisionsniveau har 21,6 % mere end 10 kilometers afstand til træningsfaciliteterne, tal der på Serieniveau og Motionsniveau er henholdsvis 4,6 % og 7,5 %. Samtidig har hele 34,3 % på Motionsniveau under en kilometer til træningsfaciliteterne, hvor de tilsvarende tal for Serieniveau og Divisionsniveau er henholdsvis 16,6 % og 18,8 %.

Cathrines foreningshistorie inden for håndbold kan forklare noget om hendes afstand til træningsfaciliteterne. Hun er startet med at spille i en lille lokal klub, kun et par kilometer væk fra sin bopæl. Der spillede hun i flere år sammen med en veninde, men i takt med at Cathrine blev bedre flyttede hun til en anden klub, der indgår i et samarbejde med hendes barndoms klub. Der er ikke langt til den nye og større klub, men dog længere end hun hidtil har været vant til. Men afstanden betyder ikke så meget for Cathrine som for Bent og Gerda. Cathrine hører således til i en gruppe (de aktive på Divisionsniveau) der føler sig overbeviste om, at de vil fortsætte med at spille håndbold, også hvis de skulle få længere afstand til træningsfaciliteterne, enten i forbindelse med at de selv skulle flytte, eller i forbindelse med et eventuelt klubsifte. Dette må ses i sammenhæng med det tidsmæssige element, da de aktive på Divisionsniveau ofte har bedre mulighed end de øvrige for at tilrettelægge deres hverdag, fordi de lever enten et liv som studerende eller et arbejdsliv, der omfatter muligheden for en del tidsmæssig fleksibilitet.

Bent og Gerda har det ikke på helt samme måde som Cathrine. Bent hører til blandt dem, der må køre forholdsvis langt, mens Gerda bor tæt ved træningsfaciliteterne. For Bent betyder køreturen, sammen med et i øvrigt presset hverdagsliv, at afstanden og transporttiden, har en stor betydning i familiens samlede tidsregnskab. Inden familien fik børn betød det mindre at skulle afsætte tid til transport fra og til fritidsaktiviteter, men nu, hvor både hans, ko-

nens og børnenes fritidsaktiviteter skal koordineres, så de passer over ens med hans kones skiftende arbejdstider, er tidsplanen mere kaotisk.

Bent kunne i den forbindelse godt være en af de 7,0 % inden for de motionsaktive, der angiver at ville stoppe med håndbold, hvis de skulle bruge endnu mere tid på transport. Tal der endvidere viser, at 35,0 % af samtlige aktive, flest på Serieniveau, 44,4 %, og færrest på Divisionsniveau, 18,8 %, ville overveje at stoppe, hvis der blev længere afstand til træningsfaciliteterne (Bilag 1, tabel 44). Et tal der er en statistisk signifikant forskel på niveauerne ($P < 0,000$). Gerdas livssituation er markant anderledes end Bents, men hun gør sig alligevel også nogle overvejelser omkring sin fremtid inden for håndbolden. Hun bor ganske vist tæt på den hal, hvor de træner, hvorfor hun også kører på cykel, når hun skal ned til hallen, men igennem alle hendes aktive år har det været et kendetegn, at hun har boet tæt ved idrætshallen og på den måde ikke har skullet ofre megen tid på transport. Noget hun heller ikke nu, hvor hun er blevet ældre, ønsker at skulle til at lave om på. Engagementet og dedikationen over for håndboldsporten er stadig stor, men også for hende er der en del prioriteringer, der løbende foretages. Og hvor Bents overvejelser går i retning af at skulle bruge mere tid på fritidsaktiviteterne, så går Gerdas overvejelser på, hvorvidt det kan betale sig at skulle bruge af den tid, som hun ellers har til sine børn, børnebørn og mand.

3.2.3. Rum – afslutning

Afstanden mellem hjemmet og idrætsfaciliteterne har en betydning for, hvordan aktive på forskellige niveauer, og henholdsvis mænd og kvinder, deltager i håndbold. Forholdet mellem deltagelse og afstand er også påvirket af de aktives livsform. De aktive med livsformer fra den traditionelle lønarbejderlivsform er de mindst rumligt mobile, og mindst interesserede i at skulle bruge tid på at transportere sig langt, både i forhold til arbejdslivet og i forhold til deltagelse i fritidsaktiviteter. De søger, hvor det er muligt, at arbejde lokalt, og ved at væ-

re medlem af den lokale idrætsforening at minimere den samlede transporttid i løbet af dagen, med henblik på at gøre så lille et indhug i deres fritid som muligt. For gruppen af aktive med elementer af karrierelivsformen er det omvendt. For dem betyder transporten og de dermed forbundne omkostninger, økonomiske såvel som tidsmæssige, en investering i den fremtidige erhvervsmæssige karriere. Cathrine er den af de her opstillede realtyper, der kommer nærmest en karrierelivsform. En livsform, som det dog ikke med sikkerhed kan siges, at hun vil komme til at tilhøre. Men hendes livsindstilling peger hen mod den karrierebundne livsform, samtidig med at hun på det mentale plan har mange af de tanker og overvejelser, der karakteriserer denne livsform. Hun orienterer sig bredt i forhold til sin sportslige karriere såvel som sin senere erhvervsmæssige karriere, og for hende betyder det mindre om det kommer til at foregå i Danmark eller i udlandet, hvilket i hendes tilfælde formodes at blive Spanien. Samtidig er det tydeligt, at uddannelsen og den senere erhvervs-karriere har en større betydning for hende på lang sigt end håndboldsporten, selvom hun har et stort talent i håndbold, som hun da også vil afprøve. Lars er, med sin status som divisionsspiller, den eneste der på det konkurrence-mæssige felt er sammenlignelig med Cathrine. Men alligevel er der stor forskel på deres livsformer. Lars er således meget lokalt orienteret og har kun afprøvet sit talent på et højere niveau i forbindelse med, at han samtidig boede nogle år i en større by, da han tog sin faglige uddannelse. Samtidig arbejder han lokalt, noget han ikke har planer om at der skal laves om på. Samtidig er han, i forhold til Cathrine, både ældre og etableret, familiemæssigt såvel som arbejdsmæssigt. Han er dermed, på samme måde som både Bjarne, Jørgen, Bent og Gerda, forankret i et (lokalt) miljø, som han ikke har nogen intentioner om at ville bryde op fra.

I forbindelse med de aktives livsform kan det være relevant igen at vende tilbage til begreberne sted og rum, og se på tre forskellige opfattelser af stedet.

Mennesker som bor på samme sted antas å utvikle tilnærmet like måter å oppleve stedet på. Et sted får betydning gjennom de mennesker som lever der, deres aktiviteter, institusjoner og ideer. Stedstilknytning bliver dermed ett kolektivt fenomen. Forståelsen av stedet som "locale" bygger på forståelsen av rom som "sosial romlighet".²⁹⁰

Denne beskrivelse kan ses i en modernitetsoptik, hvor mange mennesker bryder op, og flytter mere rundt end tidligere. Det at bo et særligt sted handler om mere end bare at bo et sted, det handler om, at man føler sig hjemme der, hvor man bor. For lønarbejderlivsformen har det at bo lokalt, og at føle sig hjemme, en meget stor betydning. Man er, i modsætning til den nationalt og globalt orienterede karrierebundne livsform, meget orienteret mod det nære, og lokale. For lønarbejderne betyder boligen, det vil ofte sige det enfamilieshus, der især er typisk for den ekspansive lønarbejderlivsform, at manden får opfyldt ønsket om selv at have mulighed for at ombygge boligen, mens huset for kvinder giver mulighed for at samle familien.²⁹¹ Derved adskiller lønarbejderlivsformen sig markant fra den traditionelle karrierebundne livsform, hvor boligen kan spille en rolle som repræsentativt område. I karrierelivsformen søger man udfordringerne i det fjerne, mens de aktive i lønarbejderlivsformen søger trygheden i det nære og lokale. Et kendetegn som den nye karrierelivsform har til fælles med det klassiske borgerskab.²⁹²

---

²⁹⁰ Berg, Dale, Lysgård & Løfgren 2004 side 44.

²⁹¹ Almqvist 1992.

²⁹² Jørgensen 1997 side 69-72.

3.3. Energi

Det er svært at måle og beskrive energi.²⁹³ Det siges således, at mennesket starter frisk og energifyldt om morgenen og derefter bruger af energien i løbet af dagen, at der er en periode for optankning, og en periode for forbrug. Men man kan også tale om, at man, ved at deltage i forskellige aktiviteter, tanker energi. Aktiviteter kan således både bruge og give energi. Begge disse forhold, at der enten bruges eller tankes energi, er i deres udgangspunkt forankret i en kvantitativ naturvidenskabelig tankegang. Men energien må også ses i relation til rytmer og bølger. Energien arbejder i små cirkler, i små bølger, hvor der sker en gradvis opbygning og nedbrydning. Energien arbejder således polært, afhængigt af tid og sted, benævnt ud fra komplementære modsætninger, eksempelvis lys og mørke, yin og yang, eller Apollon og Dionysos. Polariteter der befinder sig i en organisk, forbindelse,²⁹⁴ hvorved de ikke kun udgør hinandens modsætninger, men også er hinandens forudsætninger.

Energien er forbundet med sanser, der er afgørende for, hvordan vi som mennesker opfatter os selv, og hvilket forhold vi har til andre. Det kropslige rum er opdelt i forskellige sfærer,²⁹⁵ det intime, det personlige, det sociale og det offentlige, hvor man går fra primært at bruge nærsanserne til primært at bruge fjernsanserne.²⁹⁶ Men der er sket et skred i, hvordan vi bruger sanserne. Historisk set har kropslige aktiviteter, såsom dans, kamp og leg, eksisteret i alle kulturer, hvorfor det er en del af det kulturelle felt.²⁹⁷ Men i forbindelse med *materialismen, individualiseringen og civilisationsprocessen*,²⁹⁸ er der i den vestlige verden opstået en tendens til, at vi lige fra barnets fødsel stimulerer fjernsanserne på bekostning af nærsanserne. En udvikling der af Elias benæv-

---

²⁹³ Eichberg & Vestergaard har beskrevet problemerne med at definere energi og den uhåndgribelighed der er forbundet med begrebet i forhold til tid og rum (Eichberg & Madsen 2006 side 97-99). Også Thing beskriver de problemer der fra videnskabeligt hold har været med at definere emotionsbegrebet (Thing 2000 side 24). Begrebet har på visse områder ligheder med energibegrebet. Når begrebet energi anvendes i denne afhandling er det således i forbindelse med at vise, hvordan de ikke-relationelle følelser påvirker aktiviteten og dens udøvere.

²⁹⁴ Winther 2004 side 7.

²⁹⁵ Winther 2004.

²⁹⁶ Hall 1966.

²⁹⁷ Winther 2004 side 6.

²⁹⁸ I Winther 2004 side 5, med reference til Elias.

nes som en *formalisering af følelser*.²⁹⁹ Formaliseringen betyder, at det at udtrykke spontane og stærke følelser er blevet forsøgt minimeret. Disse forandringer kan henføres til den store socialpolitiske sikkerhed, der er i vore vestlige lande, i modsætning til middelalderens feudalsamfund. Sikkerheden betyder, at vi som mennesker kropsmæssigt er basalt sikrede, og at kroppen således ikke kun, som i tidligere tiders samfund, er et nødvendigt arbejdsredskab. Da kroppen, for de flestes vedkommende, ikke slides ned på arbejdet, er det også muligt, og i nogle tilfælde nødvendigt, at bruge den lystbetonet, og herunder at bruge af den kropsmæssige energi til at iscenesætte kroppen. I et sikkert samfund kommer et forøget behov for at komme af med energien i form af ekstraordinær spænding og eksalteret ophidselse. Men det må ikke ske, uden at man overholder de rammer og normer der er opstillet i samfundet. Følelsesudbrud og brug af fysisk styrke er med andre ord tilladt, bare det forekommer på en kontrolleret måde.

Det er af Eichberg & Madsen vist hvordan energibegrebet har været brugt i forskellige ekspressive kropskulturelle praktikker.³⁰⁰ Det kan være i forbindelse med ekspressionistisk dans eller østasiatiske bevægelsessystemer, hvor der opereres med en dualisme i forhold til energien. Samtidig er menneskers ageren i arbejdsliv, fritidsliv og familieliv dels blevet beskrevet ud fra en positiv ladet dimension, hvor menneskets mulighed for at komme i en tilstand af flow er central, dels ud fra en negativ ladet dimension, hvor menneskets risiko for at udvikle stress er beskrevet.³⁰¹

Da det ikke er muligt at måle den psykiske energi i forbindelse med idrætsudøvelse, tages der i de efterfølgende analyser udgangspunkt i en begrebsdefinition på energi, hvor den betegnes som et *kulturelt begreb, der betegner en personel og mellemmenneskelig intensitet, hvor det fysiske, det psykiske og*

---

²⁹⁹ Eichberg & Madsen 2002 side 135.

³⁰⁰ Eichberg & Madsen 2006 side 99.

³⁰¹ Bloch 2001.

*det sociale spiller sammen.*³⁰² Ved at anvende denne definition placeres energibegrebet som et værktøj, der kan være med til at forstå, hvordan mennesker, der agerer sammen, har det psykisk. Der er ikke kun tale om en relationel energi, selvom omgivelserne har stor indflydelse på opfattelsen af energi, men om en energi, der også er særegen for det enkelte menneske, da *Energi er noget kropsligt hinsides den enkelte persons hud.*³⁰³ Energi er på denne måde til stede i forhold til tid og rum, samtidig med at den ikke er målbar. I et forsøg på at konkretisere energien i forhold til fodbold og håndbold er der i de følgende analyser gjort brug af en metodologi, hvor forholdet mellem de to græske guder Apollon og Dionysos er inddraget som repræsenterende forskellige livsholdninger.

Apollon og Dionysos er af Nietzsche blevet brugt til at betegne forskellige typer af livs- og kulturopfattelser. Den apollinske repræsenterer en afklaret, ordnet og afgrænset livsstil, og den dionysiske repræsenterer den berusende, kaotiske og grænsesprængende livsstil. Selv om de primært er blevet brugt inden for det kulturelle og dannelsesmæssige område, er de også blevet anvendt i en idrætsmæssig sammenhæng.³⁰⁴ De er i den sammenhæng blevet brugt i forbindelse med en analyse af de kulturelle forskelle på fodbold hvordan fodbold praktiseres i henholdsvis Danmark og på Trinidad & Tobago. I analysen er der søgt efter et begrebsapparat, der på den ene side kunne symbolisere den vilde, ekspressive (ur)kraft og på den anden side det rationelle og ordensskabende element i fodboldspillet.³⁰⁵ I spændingsfeltet mellem Apollon og Dionysos placeres det sofrosyne,³⁰⁶ som den selvdisciplinering der både giver udfol-

---

³⁰² Eichberg & Madsen 2006 side 97.

³⁰³ Eichberg & Madsen 2006 side 102.

³⁰⁴ Almind & Madsen 2003.

³⁰⁵ Man bør forholde sig skeptisk over for at benytte et begrebsapparat, der indebærer at en kultur opdeles i henholdsvis kaos eller orden (Almind & Madsen 2003 side 127-134), som værende apollinsk eller dionysisk. En sådan opdeling kan ses som værende etnocentrisk, bundet af ens eget kultursyn (Rahbek Christensen 1987 side 13). Det er den samme problematik Højrup argumenterer for at der gør sig gældende i forbindelse med livsformsanalysen, hvor de forskellige livsformer ikke kan *se og forstå hinandens problematik og begrebsstruktur. Kulturel kontrast og etnocentrisk blindhed forudsætter gensidigt hinanden* (Højrup 1995 side 92).

³⁰⁶ Begrebet er hentet hos Platon.

delsesmuligheder samtidig med at den begrænser begæret, i et forsøg på at undgå *ensidigheden*.³⁰⁷

Dualismen viser sig som en stadig kamp mellem to poler, den dionysiske, hvor man søger efter at udvide territoriet og bryde grænserne, og den apollinske fastholdelsesmekanisme, hvor man søger efter at begrænse og kontrollere emotionerne. Den hollandske sociolog Wouters har i en videreudvikling af Elias' civilisationsteori arbejdet med en dualisme i forhold til følelser med udgangspunkt i empirisk materiale fra det 20. århundredes seksualliv. Han opstiller en dualisme mellem formalisering og informalisering af følelser. Selvom han især har fokus rettet mod de seksuelle hemmeligheder, er det alligevel interessant også i en idrætsmæssig emotionel kontekst at se på dualismen mellem underlegenhed og overlegenhed.³⁰⁸ De to begreber henviser til noget meget centralt inden for sporten, nemlig at den ikke giver mening, hvis præstationsforholdet mellem de involverede er for stort. I de efterfølgende analyser søges derfor også et svar på, om emotioner er forskellige for idrætsudøvere på forskellige niveauer, og hvad emotionerne betyder i forbindelse med aktiv udøvelse af fodbold og håndbold.

3.3.1. Fodbold – energi

Træningen er det punkt, hvor de praktiske fodboldaktiviteter starter. Det er spillet og samværet med de andre på holdet, der giver et afbræk i hverdagen. For fodboldspillere er der ingen statistisk signifikant forskel mellem konkurrenceniveau og ønsket om en sjov og afvekslende træning ($P < 0,214$). Samlet set indikerer 53,1 % af alle, at de anser en sjov og afvekslende træning for at være meget vigtig, et tal der på alle tre niveauer er på over 50,0 %. Samtidig

---

³⁰⁷ Almind & Madsen 2003 side 130.

³⁰⁸ Bloch 2002 side 137-138.

er der kun 3,0 % der oplyser, at en sjov og afvekslende træning for dem er mindre vigtig (Bilag 1, tabel 45).

Der er heller ingen statistisk signifikant forskel på, hvilke ønsker vedrørende en sjov og afvekslende træning fodboldspillere i forskellige aldre har ($P < 0,492$). Der er dog en lille tendens til, at spillere der er kommet over seniorniveau hyppigere efterspørger en sjov og afvekslende træning (Bilag 1, tabel 46). Et forhold der kunne indikere, at den noget ældre og på Old Boys holdet aktive Jørgen umiddelbart har de samme forventninger til træningen som de noget yngre aktive Lars og Bjarne.

I forhold til de aktives køn er der en statistisk signifikant forskel på ønskerne til træningen ($P < 0,000$). Flere kvinder, 82,9 %, end mænd, 46,8 %, anser en sjov og afvekslende træning som meget vigtig, og ingen kvinder mener det er mindre vigtigt, i modsætning til 3,6 % af mændene (Bilag 1, tabel 47).

Et lidt anderledes billede af mænds og kvinders forhold til en sjov og afvekslende træning fås ved at analysere tallene i forhold til det niveau, de involverede spillere er aktive på. På Divisionsniveau er der ikke nogen statistisk signifikant forskel på, hvad mænd og kvinder ønsker ($P < 0,793$), og en sjov og afvekslende træning anses da også som værende meget vigtig for 56,8 % af alle. Der er derimod en statistisk signifikant forskel på mænd og kvinders holdning både i gruppen af aktive på Serieniveau ($P < 0,001$) og på Motionsniveau ($P < 0,000$). Begge steder anser en klar majoritet af kvinder, henholdsvis 94,7 % og 86,0 %, en sjov og afvekslende træning for at være meget vigtig. Det er endvidere markant, at ingen kvinder anser det for at være mindre vigtigt eller ikke vigtigt.

Et spørgsmål er, om der er nogen forskel på, hvordan de aktive positionerer sig i relation til en sjov og afvekslende træning i forhold til deres arbejdssituation. Folk med en lønarbejderlivsform kunne formodes på en anden måde end

personer med en karrierelivsform at bruge fritidens aktiviteter til at komme af med hverdagslivets frustrationer. Generelt ses der ingen forskel på, hvad man ønsker sig af træningen, i forhold til hvornår på døgnet ens arbejde ligger. Eneste undtagelse er, at kvinder, der ikke har fast arbejde i dagtimerne, markant oftere ($P < 0,024$) end kvinder med fast arbejde i dagtimerne anser afveksling og sjov for at være meget vigtigt. Det kan eventuelt henføres til, at for denne gruppe, der oftest er aktive på Motionsniveau, er træningen virkelig noget de brænder for, da den fast organiserede træning er svær at passe ind i en hverdag med forskellige former for varierende arbejdstider. Dernæst kan det være, at forskellen kommer til udtryk på grund af, at de fleste af de kvinder, der deltager på Divisionsniveau, har arbejdstider, der primært ligger i hverdagstimerne.

I træningen er det som regel træneren der er i centrum, når der skal skabes en god stemning på holdet. Lars er den, der taler mindst om træneren, og trænerens dispositioner i forhold til holdet. Træneren er for ham til stede, på linje med de andre spillere, og så ikke mere. Jævnfør det ovennævnte statistiske materiale kunne det se ud, som om de aktive på Divisionsniveau ikke har nogen specielle ønsker til deres træning, men sådan er det ikke helt. For Lars er træneren den, der skal dygtiggøre spillerne, og derfor er det også nødvendigt af og til, ifølge Lars, at skifte træner, da *trænere er gode til at udvikle folk på forskellige punkter*, men altså ikke i forhold til alle de elementer, der kræves for at være en god fodboldspiller. Vil man være komplet som fodboldspiller, må man således have haft træner, der ser forskellige sider af spillerne og vægter dem forskelligt. For Lars er det altafgørende hos træneren, at han har en faglig dygtighed, først derefter kommer det sociale. Lars er den eneste af de aktive fodboldspillere, der ikke selv berører de fysiske aspekter af at spille fodbold. Det eneste, han henviser til, er, at han har en forventning om, at det, de laver, er *seriøst*. Om det så er hårdt eller ej, spiller ikke nogen rolle for ham.

For Bjarne er diskussionen om træneren og dennes virke knyttet an til, hvad man som aktiv forventer af sin sport. Han fortæller, at

vi er ... røget ind i nogle trænerproblemer, ... hvor vi måtte afskedige træneren øh ... midt i sæsonen. Og der var sådan lidt bøvl med ham ... det gjorde, at folk ikke havde lyst til at komme.

Hos dem var der to hold der trænede sammen, hvoraf det ene spillede på et lidt højere niveau end det andet. Og i den forbindelse ansås træneren for at være for egenrådig, han så ikke serie 6 spillerne, som var det lavest rangerende af holdene og det hold, Bjarne spillede på. Og på samme tid, fortsætter Bjarne, var der ikke nogen variation i hans træning, det var simpelt hen det samme og det samme, han kørte igennem hver gang. Ifølge Bjarne hang de to ting sammen med, at træneren var for resultatorienteret. Noget, der kom til udtryk ved, at de bedste spillere fra serie 6 automatisk skulle supplere det bedste hold, der på det tidspunkt lå i serie 4, når de manglede spillere. Ideen var, ifølge hovedparten af de involverede spillere god nok, men det gik bare ud over serie 6 holdet. Tit manglede de så efterfølgende spillere til deres kampe, da de udlånte spillere derefter ikke havde spilletilladelse til deres eget hold. Enten fordi de på grund af de administrative regler ikke var berettigede til at spille kamp igen, eller fordi de ikke havde det tidsmæssige overskud til det. Samtidig var det ikke udelukkende på grund af resultater og præstation, at Bjarne og hans holdkammerater spillede fodbold, selv om resultaterne også havde en betydning. Men for Bjarne var det helt generelle problem, at han følte sig overset som spiller på serie 6 holdet, samtidig med at han følte sig nedvurderet, i forhold til de andre. Og det er sgu ikke så rart som en voksen mand. Bjarne kom dermed ind på noget meget centralt. Han havde med vilje valgt at spille på netop det hold, det er det mit niveau er på, ikke også, et valg han gerne ville respekteres for.

At Bjarne var stolt af at spille på det konkurrenceniveau der passede til ham, afspejler sig også i den måde han bruger sin fysik på. For ham var det at have fysisk kontakt med modstanderen næsten *det sjoveste af det*. Kernen i at gå til fodbold.

Altså, nu er jeg forsvarsspiller, ikke også. Jeg spiller back. Jamen så er det klart at jeg skal, jo helst ... kunne ... kunne stoppe en mand, ikke også? Øh ... næsten med alle de midler man kan, ikke også ... øh. Så det er vigtigt, at man går på manden, ikke også?

Bjarne var meget bevidst om, at fodbold er et fysisk spil, og for ham betød det noget at få brugt kroppen. Men han var også bevidst om, at det ikke måtte blive for fysisk hårdt, da han tænkte på, *at der er, jo også en mand bagved, ikke også, som ikke skal ... skal skades, han skal på arbejde i morgen.*

Selv om fodbold for Bjarne var et spil, hvor man kunne og måtte bruge kroppen, så var der også grænser. Det er i den forbindelse interessant at han, selvom han som oven for nævnt ikke ville risikere at skade nogen, samtidig henviser til den straf, holdet kunne komme til at få, hvis han lavede noget, der bevirker en udvisning.

Ja, men man ved jo også at hvis man ... laver en rigtig sviner, ikke også. Jamen så ved man også, at det går ud over holdet, hvis man øh ... får et gult kort, og kommer ud i ti minutter, ikke også? Og holdet skal spille med ti mand i ti minutter, ikke også?

For Jørgen derimod var træningen noget helt andet end for Lars og Bjarne. Om der overhovedet kan tales om træning, som oplæring til noget, kan der stilles spørgsmålstegn ved. Træningen består mere af seancer, hvor der bliver *spillet*

på to mål, mellem to hold som spillerne selv udpeger. Træneren udfylder på denne måde ikke den plads, en træner normalt ville udfylde. Han er lidt yngre end de fleste af spillerne, deltager selv aktivt i meget af spillet, og lader for det meste spillerne føre ordet i forbindelse med træningen. Men det er ham der har ansvaret for alt det administrative, at informere spillerne om kommende kampe og turneringer og få det puslespil til at gå op, som det er at stille hold. Derved ligner hans funktion mere det, der andre steder udføres af en holdleder end af en træner.

I forhold til spillets energi har Jørgen flere lighedstræk med Lars. Han omtaler ikke de fysiske aspekter af spillet, og han har et ønske om, at der til træningen skal være mere boldspil end løbetræning. Han henviser til undersøgelser, der er lavet om, hvor mange boldberøringer enkelte spillere har i løbet af en kamp, og konstaterer, med henvisning til dem, der ifølge undersøgelserne har under ti boldberøringer i en kamp, at

man går jo til fodbold for at røre bolden, så hvor skægt er det? Når man kommer for at spille fodbold, det er måske ikke lige det man gik og drømte om.

3.3.2. Håndbold – energi

Da træningssituationerne for de fleste aktive er en meget basal aktivitet, der knytter an til den efterfølgende kampsituation, kan det være meget relevant at se på, hvad de aktive på forskellige niveauer forventer af træningen. Hvis træning er et skridt på vejen mod noget større, er kravene til træningen ikke så store igen. Men på den anden side stiller man som aktiv også krav til en aktivitet, der bruges forholdsvis megen tid på.

I forhold til forventningerne om at have en sjov og afvekslende træning er der en statistisk signifikant forskel på, hvad det betyder, i forhold til, hvilket niveau man er aktiv på ($P < 0,000$). Et stort flertal blandt alle aktive på 93,0 % anser en sjov og afvekslende træning for at være enten meget vigtig eller vigtig, og kun 2,8 % mener, at det ikke er vigtigt (Bilag 1, tabel 48). Men i forhold til de forskellige niveauer er der stor forskel, som på Serieniveau hvor hele 71,0 % mener, at en sjov og afvekslende træning er meget vigtig, mens det kun er 42,0 % og 37,8 % på henholdsvis Divisionsniveau og Motionsniveau der mener det samme.

At en sjov og afvekslende træning har en mindre betydning for Cathrine og de andre på Divisionsniveau kan forekomme logisk. For denne gruppe er det især præstation og resultater, der er fokus på. Imidlertid kan det umiddelbart undre, at der er så stor forskel på svarene fra henholdsvis Serieniveau og Motionsniveau. En forklaring på denne forskel kunne være, at de aktive på Serieniveau træner oftere end dem på Motionsniveau, og at de derfor stiller større krav til træningen. For de aktive på Motionsniveau kan det endvidere gøre sig gældende, at de generelt set er de ældste, samtidig med at det er dem der træner mindst. Det kan måske henføres til, at de har været igennem mange forskellige træningsformer, samtidig med at den forholdsvis korte træningstid ikke giver plads til mange eksperimenterende tiltag. Men det betyder ikke automatisk, at træningen og de variationer, der måtte være i den, ikke betyder noget. Men det betyder, at kravene til træningen er anderledes. For det første er det ikke altid, at der kan gennemføres træning for de ældste spillere. Det skyldes dels, at der ikke er altid er en træner til rådighed for den ældste gruppe. Som Gerda påpeger, så er det *jo lavstatus, Old Girls holdet*, hvorfor man ikke altid føler, at klubben prioriterer holdets ønsker særlig højt. For det andet er der ikke altid spillere nok til at kunne gennemføre en *rigtig* træning, hvorved det, igen ifølge Gerda, er *for nemt at tage en kop kaffe og ikke gå ned og træne*. At træningen på denne måde for hende og ligesindede kan springes over, betragter hun dog ikke udelukkende som noget negativt, selv om hun gerne ville træne hver gang. Men det at mødes før og efter træning, og af og til også

i det tidsrum hvor træningen skulle være afviklet, ser hun som en positiv social ting. Man kan således mene, at energien for hende også er en del af det, der foregår ikke kun i træningen eller kampen, men også i tilknytning til aktiviteten.

Den aldersmæssige forskel i fokuseringen på at have en sjov og anderledes træning vises statistisk signifikant mellem dem der er aktive på seniorniveau og dem der er aktive på ældre niveauer ($P < 0,000$). Blandt de aktive på seniorniveau anser 60,1 % en sjov og afvekslende træning som meget vigtig, mod kun 34,5 % i aldersgrupperne derover (Bilag 1, tabel 49).

Samtidig kan det være relevant at se på ordene en *rigtig* træning. I disse ord ligger der en helt klar opfattelse af, hvad der er rigtigt og forkert, når en træning skal gennemføres. For Gerda og de andre på hendes hold omfatter en rigtig træning at der bliver lavet en kort opvarmning, med bold, hvorefter der spilles en kamp mellem to hold.

Men kravene til træningen er ikke kun betinget af niveau og alder, også de aktives køn spiller en rolle. Igen ses der en statistisk signifikant forskel ($P < 0,000$). Blandt kvinderne er der således 67,1 % der anser en sjov og afvekslende træning som værende meget vigtig, mens kun 40,2 % af mændene mener det samme. Og en forholdsvis stor del af mændene, 12,6 %, anser en sjov og afvekslende træning for at være enten mindre vigtig eller ikke vigtig (Bilag 1, tabel 50).

For både Gerda, Bent og Cathrine er den energi og de emotioner de involverer i deres aktivitet forbundet med den måde som træneren agerer på. Det kan skyldes, at træneren på et overordnet plan lægger de rammer aktiviteterne foregår under.

Gerda beskriver den energimæssige side af håndbolden meget levende og direkte. For hende udgør håndbolden således en mulighed eller et frirum, hvor hun for en tid kan slippe ud af den normalt pæne facade, som hun især oprettholder i forbindelse med sit arbejde. I håndbolden er det muligt at vise *nogle*

*aggressive sider af sig selv, som man egentlig ikke tror, at man har, og man får derved også mulighed for at koble fra. Men aggressiviteten er ikke kun rettet mod modstanderen, men kan også, i hvert fald i kampsituationer, være rettet mod medspillerne. Man skal være i stand til at balancere i forhold til følelserne, og hvis der i løbet af kampen er blevet sagt nogle negative ting mellem spillerne, *Hvad fanden ... hvorfor løber du derind?*, så er det vigtigt, at man mødes og er sammen bagefter, og får sagt, *Ved du hvad, det må du sgu undskylde, jeg sagde sådan til dig, men jeg mente det ikke.**

Om trænerens rolle siger Gerda:

Det er én, der roser én, men også samtidig retter én på en positiv måde. Med [træneren] er man aldrig i tvivl, om man har gjort det rigtigt eller forkert.

Jeg synes det kommer helt naturligt. Jeg synes det er naturligt, fordi Lene har... også ambitioner, der er der ingen tvivl om at det har hun. Og når vi er i kampen, så skal vi altså også kæmpe og sådan nogle ting.

Gerda viser med disse udsagn, at selvom hun nu spiller Old Girls, er sporten (stadig) et rum for hende, hvor følelser luftes. Derved adskiller hun sig lidt fra Bent, for hvem det er den gensidige anerkendelse på holdet der er vigtigst. Anerkendelse er for ham vigtig, især *når vi spiller kampe, ikke også*. Men manglen på spillere gør, at niveauforskellen internt på holdet er meget stor, da man til tider har *været ude at ... simpelthen, samle støvet op, ikke også*, hvorved man har fået *nogle folk ind ikke også, øh, som måske ... egentlig ikke burde være på en håndboldbane, ikke også*. Men, fortsætter Bent

der er da ikke nogen grund til at svine dem til. Altså, de tropper op, fordi de gerne vil hjælpe os, og det tager vi jo imod, fordi vi er i knibe, så selvfølgelig skal der være plads til dem.

Der er således ikke på Bents hold en stor kontinuitet i forhold til, hvem der er med, og hvem der ikke er med. Man må klare sig, som det er bedst muligt, hvilket indebærer, at man af og til må medtage spillere, der ikke er kvalificeret til det. Derved står Bents hold i modsætning til en del af de øvrige hold på Motionsniveau, der ofte fremtræder som "lukkede hold", der er bygget op omkring en kerne af spillere, der har været aktive sammen i mange år, og som måske er skiftet fra en klub til den nuværende for at kunne bibeholde deres eget hold.

For Bent opfattes den energiudladning, der sker i forbindelse med træning og kamp, ikke på samme måde som for Gerda. Træneren har stor betydning for aktiviteten, *Specielt hvis folk skal komme til træning, så skal der være noget at komme efter. Så skal det være sjovt også*, siger Bent, og påpeger at *man skal have lidt ros ind imellem*. Med disse udtalelser viser Bent hen mod en anden måde at bruge håndbolden på. Hvor Gerda bruger den som en måde at afreagere på i forhold til arbejdssituationen, da søger Bent i håndbolden efter et sted, hvor det skal være sjovt, og hvor man kan få ros. Og så betyder det noget for hans vilje til at dukke op, at aktiviteten er sjov.

Cathrine er repræsentativ for gruppen af Divisionsspillere, og den sjove og afvekslende træning ser ikke ud til at betyde det store for hende. Når hun taler om træningen, fokuserer hun i stedet på dygtiggørelsen. Det vil sige, at hun ønsker at få en bedre fysik og få forbedret sin teknik, så man er i stand til bedre at konkurrere med de andre hold.

Jeg har også fået mere lyst til at spille, fordi holdet her er bedre end der, [hvor] jeg spillede sidste år. Og hvis folk er bedre end en selv, så løfter man sig selv, så løfter alle niveauet op.

Ovenstående siger hun, med henvisning til at hun året før er skiftet fra barn-
domsklubben til det større holdfællesskab. Træneren har en central position i
forhold til dygtiggørelsen. Men trods denne centrale plads er det *også vigtigt at
man skifter træner i løbet af et par år*, da det er godt med jævne mellemrum
at få ny inspiration, så man til stadighed kan udvikle sig selv og holdet. Det er
således vigtigt, at det håndboldmæssige er i orden, men det sociale må man
heller ikke glemme. For Cathrine, hvor mange af spillerne kender hinanden fra
skolerne, hvor flere af dem går på henholdsvis HTX og HHX sammen, var det
*da fedt nok at spille i barndomsklubben, og man glædede sig til at møde op ...
vi hang godt sammen, men man blev ikke udviklet rent socialt for man kendte
[de andre] i forvejen*. Men på trods af det gode sammenhold så vægtede de
sportslige ambitioner højest. Det gjorde også noget ved det sociale. Nu skulle
hun *jo åbne sig og udvikle sig rent socialt for at møde nye mennesker ... så det
har jeg også lært nu, altså virkelig åbne op*. For Cathrine er det en dobbelt læ-
reproces, hvor både det håndboldfaglige og det menneskelige udvikles.
Da samtalen kommer ind på de fysiske aspekter ved håndbold, er Cathrine
meget afklaret. I håndbold bruger man sin fysik for at vinde kampe. Men der
er forskel på, hvordan og hvor meget fysikken bruges.

*Altså, det er forskelligt fra hold til hold, hvem der er stærk
i forsvaret. For eksempel er [...] ³⁰⁹ rimelig brutale, eller
kan være det, og det kan vi da også selv være, altså hvis
man spiller en kamp, hvor man ved, at man bare skal slå
dem, så giver man det ekstra, så er det ærgerligt at de får
en bold i hovedet, eller hvad de gør ... altså man giver sig
bare 100 %.*

Som det fremgår af ovenstående citat, så er det at vinde for Cathrine formålet
med at spille. Det kan næsten påstås, at spillerne i deres iver efter at opnå

---

³⁰⁹ Navnet på klubben er mig bekendt.

sejren er villige i at tilsidesætte nogle af de regler, der normalt er gældende, eksempelvis omkring fair play. At bryde normer er et middel til at opnå målet, at vinde.

Sidste gang da vi spillede, det var så på hjemmebane, der startede vi da med at skyde to [bolde] i hovedet på en, altså bare det at man gør det, giver jo ikke rødt kort. Og så fik vi da også tacklet en, så hun landede nede på lænden, så hun fik ondt, så kvindehåndbold er brutalt ... men herrehåndbold er tyve gange værre. Det synes jeg.

To ting er specielt interessante ved det, Cathrine siger. For det første er der den afslappethed, hun udtaler sig om tingene med. Så længe det ikke kan blive straffet efter nogle regler, og heller ikke bliver det, er det i orden at skyde bolden i hovedet på en modstander, hvis det kan hjælpe holdet frem til en sejr. Og samtidig er der den erkendelse hun når frem til om, at kvindehåndbold kan være en brutal sport. Samtidig er der den relativering af brutaliteten hun fremkommer med, hvor hun automatisk sammenligner hårdheden i kvindehåndbold med hårdheden i herrehåndbold. En relativering der måske skal ses som en form for undskyldning over hendes udtalelser om at skyde bolden i hovedet på andre, for at optimere ens mulighed for at vinde.

For at vende tilbage til et af spørgsmålene fra indledningen, så kunne det være interessant at se på, hvad forskellen på træningsmængde betyder for de aktives krav til træningen.

Analyseres de aktives krav til en sjov og afvekslende træning i forhold til, hvor mange ugentlige træningspas de har, viser der sig ingen statistisk signifikante forskelle ($P < 0,15$). Men 83,3 % af dem, der træner mest, fire gange eller mere om ugen, anser en sjov og afvekslende træning for at være meget vigtig, mens det blandt dem der træner mindst, en gang om ugen, kun er 52,0 % der

har det samme ønske. Disse tal må samtidig ses på baggrund af, at 61,6 % af alle anser en sjov og afvekslende træning som meget vigtig (Bilag 1, tabel 51). Disse forskelle i ønskerne til en sjov og afvekslende træning kan der søges og gives mange forklaringer på. Et blik på livsformsanalysen i et generationsperspektiv kan måske bidrage til forklaringen. Gerda, Bent og Cathrine tilhører forskellige generationer og er opvokset med forskellige pædagogiske traditioner, også i forhold til de forventninger man har til praksis inden for idrætsverdenen. At både Cathrine og de andre på Divisionsniveau og Bent og de andre på Serieniveau oftere end Gerda på Motionsniveau har ønsker om en sjov og afvekslende træning, kan ses i relation til, at de begge to, trods deres aldersforskel, tilhører en generation, der er opdraget til aktiv deltagelse og til at stille krav. Gerda derimod tilhører en generation, hvor man mere har været vænnet til at stille sig tilfreds med lidt mindre, hvilket går igen i hendes måske lidt resignerende udtalelser om, at holdet til tider mangler en træner. Kravene er mindre fra hende og flere andre på hendes niveau og alder. Spørgsmålet er, om Bent og især Cathrine, når de bliver lidt ældre, vil stille sig tilfreds på samme måde, som Gerda gør nu.

3.3.3. Energi – afslutning

For Elias er følelser og kontrollen af dem en af grundpillerne i den menneskelige udviklingshistorie, og han har sammen med Dunning set på kontrollen af emotioner, som de foregår i sportens verden.³¹⁰ Hvor det industrielt udviklede samfund med dets socialt komplekse strukturer fordrer en udpræget grad af social og personlig beherskelse,³¹¹ da er dette i sporten tilladt at komme med spontane emotionelle udbrud. Hos Elias & Dunning er sporten, i et samfund der er præget af stor social sikkerhed, en kompensatorisk aktivitet, hvor det er muligt og legitimt at løse op for social og personlig beherskelse. På den måde

---

³¹⁰ Elias & Dunning 1986.

³¹¹ Elias & Dunning 1986 side 65.

har sporten nogle fælles karaktertræk med den religiøse udfrielse i forbindelse med katarsis.³¹²

Der er visse forskelle på, hvordan de aktive viser deres følelser i forbindelse med sport. På et ganske overordnet plan er deres forventninger til aktiviteterne ikke væsentligt forskellige. Langt hovedparten af de aktive har et mere eller mindre stærkt ønske om, at den træning, de deltager i, på en eller anden måde er både sjov og afvekslende. Om de derved er så forskellige fra tidligere tiders aktive, kan det være svært at sige noget om, men sikkert er det, at der i dag stilles anderledes krav fra de aktive til foreningens virke. Den traditionelle foreningsidræt er blevet en vare, som borgerne, eller for at bruge et merkantilt udtryk, forbrugerne, enten kan vælge til eller fra.

Fodbold og håndbold udgør et frirum i forhold til den øvrige hverdag, hvor det er muligt at afreagere og komme af med de i hverdagen opsparede aggressioner, og være sammen med andre under andre forhold og med andre normer. Gerda udtaler sig direkte om, hvordan hun via sin aktive deltagelse i håndboldsport får mulighed for at afreagere, og at hun derigennem får bearbejdet nogle af de spændinger, hun har opbygget i løbet af hverdagen. For Gerda er håndbolden et *frirum*, hvor hun kan træde ud af den rolle, hun normalt indtager i forbindelse med sit arbejde, hvor det forventes, at hun er i stand til at kontrollere sine følelser. Også fodboldspilleren Bjarne taler om den måde, han bruger kroppen på, når han er aktiv. Brugen af kroppen forbinder han ikke direkte selv med det at bearbejde opsparede aggressioner, men han er alligevel er meget bevidst om den.

I forhold til det apollinske og det dionysiske forsøger de aktive, på hver deres måde, at udfordre de rammer som sporten opstiller. Blandt de aktive er der bred konsensus om, at verbale udgydelser med mere er acceptabelt. Men for de aktive på Serieniveau og Motionsniveau er der også en klar formodning om, at man bagefter taler ud om tingene, så ingen efterfølgende føler sig sårede. I

---

³¹² Elias & Dunning side 65 og 78.

forhold til brugen af fysik er der også konsensus omkring, at det er i orden at bruge den. Men der spores her en større forskel mellem dem der er aktive på Divisionsniveau og de andre. På Divisionsniveau er det således til en vis grad acceptabelt at bruge fysikken til at afskrække sin modstander, eventuelt ved at ramme dem med en bold. På de to andre niveauer er en mere markant fysisk indsats også acceptabel. Men der opstilles også nogle regler for, hvornår det er for meget. Som det nævnes, så skal man tænke på, at alle skal kunne komme på arbejde efterfølgende.

Gerda og Bjarne, men også Bent og Jørgen, og til dels Lars, viser med deres attituder hen mod lønmodtagerlivsformen. De refererer til fritidsaktiviteterne som nogle, der er distanceret fra arbejdslivet, og hvor de får mulighed for at udleve og afprøve andre færdigheder end dem, der er forbundet med lønarbejdet. Lønarbejderlivsformen er ofte karakteriseret ved en forholdsvis stærk strukturering af dagliglivet, hvorved der er orden og sikkerhed i tilværelsen. Intense og emotionelle oplevelser undgås, og emotionerne gøres upersonlige. Sporten får derved en kompenserende funktion.³¹³ I de komplekst udviklede industrikulturer er naturens ubestemmelighed afløst af økonomien, der med sin rationelle planlægning søger at begrænse de emotionelle udbrud.³¹⁴ Personerne er underlagt ét sæt regler i arbejdslivet og et andet sæt regler i fritidslivet. Fritidslivets regler giver dem mulighed for at afprøve og til tider overskride nogle af de grænser, dagliglivet normalt ville forhindre dem i at afprøve. For Cathrine betyder den fysiske og emotionelle brug af kroppen noget andet. For hende står den i forlængelse af en præstationsmæssig sammenhæng. Hun siger det ikke direkte, men det at skræmme en modstander kan være en måde at komme tættere på sejren. Hun adskiller sig fra de øvrige ved, at hendes fokusering på emotioner og kropslig brug ikke er forbeholdt et i forhold til arbejdslivet kompensatorisk virke. I stedet må brugen af kroppen og de dertil hørende emotioner ses i en anden mål-middel optik. For hende er målet ikke

---

³¹³ Elias & Dunning 1986 side 73.

³¹⁴ Elias & Dunning 1986 side 64.

det indre, men det ydre; at vinde håndboldkampe. Ganske vidst taler Bjarne også om at stoppe modstandere med hårde midler, men han relaterer det ikke til et forsøg på at vinde kampe. For ham er det en del af sporten. Men for Cathrine er den måde, kroppen bruges på, et afgørende element i at præstationsoptimere hele holdet.

3.4. Relationer

Begrebet relation(er) dækker over meget komplicerede sammenhænge, og havde en central position i Elias figurationssociologi. Relationer findes både mellem mennesker og mellem grupper af mennesker, og de er, (med)betingende for udviklingen. Derved kan det være vanskeligt at begrænse et afsnit om relationer. Hvordan kan emnet begrænses, således at det både er operationelt, samtidig med at de til emnet hørende centrale emner stadig indfanges? I et forsøg på at operationalisere relationsbegrebet er det valgt at se på nogle af de *konkrete møder, henvendelsesformer og bevægelsesmønstre*,³¹⁵ der opstår når personer fra forskellige livsformer deltager i fodbold og håndbold. Der er en sammenhæng mellem de forskellige sfærer, mennesker bevæger sig i, hvilket Elias pointerede: mennesket er sociologisk set et produkt af sin egen ageren i relation til andre såvel som i relation til samfundet. Via de enkelte møder og en lang række af sociale træf, også benævnt relationsbilleder, kommer man nærmere de store figurationer, som brikker i kulturanalysens konstruerede helhed.³¹⁶

Da relationer grundlæggende er elementer for mellemmenneskeligt samkvem, tages der i de efterfølgende analyser udgangspunkt i et relationsbegreb, der er nært knyttet til det direkte og personlige møde mellem mennesker, som det er gjort i *Idræt som fest*,³¹⁷ hvor relationsbegrebet er knyttet direkte til stævnets

---

³¹⁵ Eichberg & Vestergaard 2006 side 122.

³¹⁶ Eichberg & Vestergaard 2006 side 122.

³¹⁷ Eichberg & Vestergaard 2006 side 121-145.

sociale liv. Men på to punkter afviger de to analyser fra hinanden. I modsætning til landsstævnet, hvor omdrejningspunktet for analysen er et meget monumentalt og tidsmæssigt afgrænset brud på hverdagslivet, er fokus for denne afhandlings analyse den vekselvirkning der er mellem henholdsvis de små og aktivitetsbetingede brud, der med en kontinuerlig rytme forekommer i hverdagslivet i forbindelse med idrætsdeltagelse og de store forandringer der sker på samfundsniveau.³¹⁸ Og hvor der i *Idræt som fest* er tale om en event, præget af et fravær af konkurrence, benævnt et *medstands-forhold*,³¹⁹ indgår denne afhandlings aktive i et stadigt konkurrenceforhold. Relationerne betyder både, at de er med hinanden, i samme klub, på samme hold, og at de er modstandere, enten på modsatte hold eller i en indbyrdes kamp om de samme pladser på det samme hold. Der er forskel på de relationer, man indgår i, når man træner med egne holdkammerater i modsætning til i kampsituationer, hvor der spilles mod en defineret modstander. Det er det første af de forhold, der bliver fokuseret på i de efterfølgende analyser.

Det andet forhold, der fokuseres på, er, hvordan de aktive forholder sig til det frivillige arbejde, der udføres i foreningerne; hvem af de aktive er med til at udføre arbejdet, og hvilket arbejde udfører de. En problematik der må ses i tilknytning til, at det arbejde, der skal udføres for, at foreningerne fungerer optimalt, i altovervejende grad udføres vederlagsfrit af foreningens egne medlemmer. Endvidere skal det relateres til, at deltagelsen i frivilligt arbejde, og involveringen i frivillige aktiviteter i det hele taget, ikke er ensartet fordelt i befolkningen. Et forhold der er belyst i et stort forskningsarbejde omkring frivilligt arbejde, *Frivillighedsundersøgelsen – en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark*.³²⁰

Der fokuseres på to punkter, relateret til de aktives respektive livsform. For det første hvad det betyder at være aktiv i en aktivitet, hvor man føler sig som en del af fællesskabet, og for det andet hvilken betydning det har for den en-

---

³¹⁸ Om der er tale om, at det er brud, der sker, eller om idrætsaktiviteten er en sammenhængende del af hverdagslivet, kan diskuteres, da det netop opfattes forskelligt, også i forhold til respondenternes livsform.

³¹⁹ Eichberg & Madsen 2006 side 124. Her er ordet medstand kursiveret.

³²⁰ Koch-Nielsen, Skov Henriksen, Fridberg & Rosdal 2005.

kelte aktive at engagere sig i frivilligt arbejde. Der arbejdes i den forbindelse ud fra en antagelse om, at der er stor forskel på, hvordan man i de forskellige livsformer forholder sig til at deltage i fællesskabsorienterede aktiviteter, bygget op omkring et nært lokalt sammenhold.

Denne antagelse bygger på, at der er en distinktion mellem livsformerne, hvor lønarbejderlivsformen overvejende er lokalt forankret, ikke kun geografisk, men også mentalt, mens den karrierebundne livsform oftere har et ikke kun nationalt, men også internationalt perspektiv. Rent praktisk betyder det, at man i lønarbejderlivsformen fokuserer på, at ikke kun arbejdet, men også fritidsaktiviteterne foregår inden for fællesskaber. Der er i den forbindelse ikke den store forskel på at være til møde i den lokale fagforening eller den lokale sportsklub. Begge steder føler de aktive, at de, på trods af arbejdets lokalt orienterede struktur, arbejder for en større sag, der har med opretholdelsen af en traditionel omverdensopfattelse at gøre. I den karrierebundne livsform er fokus mere på et ikke-fællesskabsorienteret plan. Dermed ikke være sagt, at man i den karrierebundne livsform ikke gør noget for andre, men hvor målet i lønarbejderlivsformen er det direkte udbytte for alle, er det i den karrierebundne livsform først og fremmest det udbytte, som den aktive selv får ud af det. Man kan tale om, at når man i den karrierebundne livsform arbejder frivilligt er det ud fra en formodning om på sigt at styrke ens karrieremæssige position. Den selvstændige livsform falder i den forbindelse lidt uden for i relation til at deltage i frivilligt (forenings)arbejde. Det meget stedbundne og ofte årstids- og vejrafhængige arbejde er kun meget svært foreneligt med at deltage i frivilligt arbejde, der foregår efter et kontinuerligt mønster. Ikke at man i den selvstændige livsform ikke ønsker at deltage i frivilligt arbejde, men mulighederne derfor er ofte begrænsede, og opfattelsen af, hvad der er frivilligt arbejde er ikke den samme. Når landmanden deltager i et møde i den lokale landboforening, opfatter han det måske som noget, der har med fritiden at gøre, mens udefrakommende vil betragte det som en del af hans arbejde.

3.4.1. Fodbold – relationer

Da fodbold er en holdsport, kan det forventes, at det forhold, man har til de andre aktive, venner og kammerater, har stor betydning for deltagelsen. Næsten to ud af tre, 62,4 %, siger da også, at det at venner og kammerater er aktive er enten vigtigt eller meget vigtigt for dem. Men for næsten en fjerdedel, 23,1 %, er det mindre vigtigt, og for 14,5 % er det ikke vigtigt (Bilag 1, tabel 52).

Analyseres de aktives alder i forhold til betydningen af at venner og kammerater også deltager i fodbold, viser en statistisk signifikant sammenhæng ($P < 0,000$), at venner og kammeraters aktive deltagelse betyder mest for de lidt ældre. I aldersgruppen på over 60 år mener 100,0 % at det er meget vigtigt, men også i aldersgruppen på 19-24 år er der 40,3 % der anser det for at være meget vigtigt. I aldersgruppen på 25-59 år er der på den anden side hele 42,3 % der mener at det enten er mindre vigtigt eller ikke vigtigt. Der er således en interessant tendens til, at de yngste og de ældste tilskriver venner og kammerater en meget stor og vigtig position for, at de selv er aktive, mens aldersgruppen 30 til 44 år er dem, der statistisk signifikant set oftest ($P < 0,000$) mener, at det er mindre vigtigt eller ikke vigtigt, hvilket henholdsvis 54,2 % og 9,6 % af de 30-34-årige og henholdsvis 44,4 % og 8,9 % af de 40-44-årige mener.

Der er ingen statistisk signifikant forskel på mænd og kvinder i holdningen til, om venner og kammerater er aktive ($P < 0,535$). Den eneste større forskel viser sig ved, at der blandt mændene er 15,5 % der svarer, at det ikke er vigtigt, mens der blandt kvinderne kun er 9,8 % der svarer, at venner og kammerater i forbindelse med fodbold ikke er vigtigt (Bilag 1, tabel 53).

Der er til gengæld en statistisk signifikant forskel ($P < 0,01$), når der ses holdningen til venner og kammeraters aktive deltagelse i forhold til niveau. Det viser sig på Divisionsniveau, at samværet med venner og kammerater er vigtigt,

32,4 %, og meget vigtigt, 43,2 %. Lidt overraskende, da de aktive på Divisionsniveau kunne formodes oftere end de andre at være aktive ud fra mere konkurrenceorienterede parametre end ud fra sociale parametre. Dette resultat kan endvidere ses ud fra, at det næsten udelukkende er i gruppen af spillere på Serieniveau og Motionsniveau, at venner og kammerater betegnes som ikke vigtigt, henholdsvis 15,5 % og 15,6 % (Bilag 1, tabel 54). Det sidste kan eventuelt henføres til, at der på disse to niveauer er flere aktive, som kun deltager lejlighedsvist i fodbold, det er nogle der bliver ringet til, hvis holdet mangler spillere. Når eksempelvis det hold, Bjarne spiller på i serie 6, mangler en eller flere spillere, har de en telefonliste med navne på dem, de kan ringe til. Det er ofte spillere, der tidligere har været aktive, men som af forskellige årsager ikke er det mere, og som derfor ikke længere har en direkte social tilknytning til klubben. Men ved at være med på en telefonliste har de stadig muligheden for at komme ud at spille kamp med mellemrum.

Lidt over halvdelen, 50,3 %, oplyser, at de i et eller andet omfang deltager i klubbens frivillige foreningsaktiviteter (Bilag 1, tabel 55). Det er dog ikke alle, der deltager i lige stort omfang, da der blandt de aktive på Motionsniveau er 55,6 % der deltager, mens der på Serieniveau og Divisionsniveau kun er henholdsvis 39,1 % og 37,8 % der deltager. Denne forskel på, hvem der deltager i forhold til niveau, er statistisk signifikant ($P < 0,003$).

I forhold til respondenternes køn er der ingen statistisk signifikant forskel på hvor meget de deltager i foreningsaktiviteter ($P < 0,101$). 58,5 % af kvinderne og 48,6 % af mændene deltager således i de frivillige foreningsaktiviteter (Bilag 1, tabel 56).

I forhold til de aktives alder er der en statistisk signifikant sammenhæng med deltagelsen i foreningsaktiviteter ($P < 0,000$). En sammenhæng der viser sig ved, at der er stigende deltagelse med stigende alder. Blandt de aktive i aldersgruppen på under 20 år deltager kun 36,8 % i foreningsaktiviteter, mens

der i aldersgrupperne på 20 år og til op 34 år er omtrent 40 % der deltager i foreningsaktiviteter. I aldersgrupperne derover er der flere der deltager i foreningsaktiviteter, mellem 54,5 % og 100,0 % (Bilag 1, tabel 57).

Men hvilke aktiviteter deltager de så i? I forhold til deres niveau er der en klar forskel i deltagelsesmønstret. De aktive på Divisionsniveau deltager således primært i medlemsmøder, mens de aktive på de to andre konkurrenceniveauer deltager i flere dele af foreningens frivillige arbejde. Henholdsvis 20,9 % og 33,0 % på Serieniveau og Motionsniveau er aktive som trænere, 16,3 % og 5,7 % er aktive som ledere, og 23,3 % og 19,9 % deltager i flere ting, ved at de eksempelvis både er aktive som leder og træner (Bilag 1, tabel 58).

Der kan søges flere forklaringer på, hvorfor deltagelsesmønstret er så forskelligt på de tre niveauer. Ud over de parametre, der er behandlet i forbindelse med livsformernes placering i forhold til tid og rum kan man formode, at de aktive på Divisionsniveau ikke er præget af helt den samme følelsesmæssige tilknytning til klubben som de aktive på de andre niveauer. Således med Lars der, selvom han ikke på nogen måde kan forbindes med den professionelle fodboldverden, ikke har den samme tilknytningsgrad til foreningen som mange andre aktive i klubben. At han spiller fodbold i den klub han gør, skyldes først og fremmest, at klubben ligger i den by, hvor han bor og arbejder, og at han i den klub kan få indfriet sine sportslige ambitioner. Det at engagere sig i andre ting i klubben er ikke med i hans overvejelser.

Bjarne deltager på samme måde som Lars heller ikke i mange foreningsaktiviteter. Men han er på dette punkt heller ikke på samme måde repræsentativ for de aktive på Serieniveau. Netop de aktive på det niveau er kendetegnet ved et stort frivilligt engagement i deres respektive klubber. Et engagement der ikke er der lige nu for Bjarne, men som kunne komme den dag, han selv måtte få børn. Mange på Serieniveau og især på Motionsniveau er således trænere, og ganske ofte for nogle af de børne- og ungdomshold hvor de selv har børn der er aktive. Hold det ikke altid er helt let at finde en træner til, hvorfor man tit

gør brug af aktive forældre. En løsning, der dog ikke altid er den optimale, hvis man skal tro Jørgen. For ikke kun forældre men også børn stiller i dag krav, der er anderledes og mere omfattende end dem, tidligere tiders børn stillede, og som det ikke er alle trænere, der kan leve op til. *I tidernes morgen der havde man ... der var en træner for et ungdomshold mange gange en tilfældig forælder, det holder bare ikke mere.* Der kræves i dag mere for at børnene har det sjovt, og det mere må man så gå på jagt efter, ved at søge efter en træner, der kan tilbyde det. Hvilket kan betyde, at man må søge uden for klubbens faste stab. I den forbindelse påpeger Jørgen, at han nærmest er en del af den klub, han både spiller for og er frivillig leder i. Han lægger selv ud med at sige, at han jo

er født ind i ... foreningen ... nej, det sagde jeg ikke, men det er tæt på. Jeg har været med i foreningen, ja, det er nok tredive år siden, hvor jeg var hjælpetræner på et junior hold som 15-årig ... så jeg har været med i nogle år.

Siden hen er engagementet bare fortsat, udvalgsmedlem, medlem af bestyrelsen i fodbold, og bestyrelsesmedlem i hovedbestyrelsen.³²¹ For Jørgen lyder det, som om det er det naturligste i verden at indpasse alle disse aktiviteter, der er udført sideløbende med hans trænervirksomhed, i en ellers travl hverdag. Men han er med årene nærmest blevet et med klubben. Familien ved, at er han ikke på arbejde eller derhjemme, så kan de altid finde ham der. Men han er også helt bevidst om, at det ikke er let at erstatte ham, eller de andre, der gør en indsats i foreningen.

---

³²¹ Jørgen er tilknyttet en tostrengt forening hvor gymnastik er den ene aktivitet og fodbold den anden aktivitet.

3.4.2. Håndbold – relationer

Også i håndbold kan det forventes, at venner og kammerater har en betydning for den måde, man er aktiv på. Næsten tre ud af fire, 74,2 %, mener da også, at det at have venner og kammerater, der er aktive, er enten vigtigt eller meget vigtigt. Lidt over en femtedel, 21,9 %, mener, at det er mindre vigtigt, og kun en marginal gruppe på 3,8 % siger, at det ikke er vigtigt (Bilag 1, tabel 59). Ud fra de aktives alder er der en sammenhæng der viser, at venner og kammeraters aktive deltagelse har en statistisk signifikant større betydning for de ældre, på over 60 år, end for de yngre, mellem 19 og 24 år ($P < 0,019$). Samtidig ses det for de helt unge, gruppen af aktive på 20 år og derunder, at for hele 24,3 % er det ikke vigtigt, mens det for 16,2 % er mindre vigtigt. Ellers er det i aldersgruppen mellem 30 og 39 år, at venner og kammerater har mindst betydning for ens egen aktivitet.

Hvorfor det især er i gruppen af aktive på over 60 år man vægter det som meget vigtigt at have venner og kammerater blandt de aktive, kan der ikke gives en entydig forklaring på. Men mange af de aktive i disse aldersgrupper har spillet sammen i mange år, hvorved de har opbygget et stærkt fællesskab, hvor de føler en gensidig forpligtigelse. Et eksempel herpå er den meget lidt aktive Christian, der for et par år siden fyldte 60 år. Han møder stadig op, hver gang der er træning, selv om han har svært ved at træne, efter at han for to år siden gennemgik en bypassoperation. På trods af at han ikke mere kan deltage aktivt i kampene, og kun meget lidt i træningen, søger han alligevel det fællesskab, der er opbygget på det hold, han mere eller mindre har været en fast del af i over 30 år. Et fællesskab han markerer sin deltagelse i, ved at sidde på bænken, omklædt i træningstøj, både når der trænes og når der spilles kamp.

Der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem konkurrenceniveau og betydningen af aktive venner og kammerater ($P < 0,05$). Venskab og kammerater betyder mest på Serieniveau og Motionsniveau, hvor henholdsvis 36,7 %

og 42,3 % mener at det er meget vigtigt, mens det har en mindre betydning på Divisionsniveau, hvor kun 27,5 % mener at det er meget vigtigt (Bilag 1, tabel 60). Denne sammenhæng er ikke tilfældig, da en del af de aktive på Divisionsniveau er sammenbragt fra flere klubber med ét formål: at præstere resultater. For næsten en tredjedel af dem, 30,4 %, er aktive kammerater eller venner mindre vigtigt. Cathrine er en af dem, og hun lægger da heller ikke skjul på, at selvom det er godt at have venskaber på holdet, er det ikke det, der betyder mest. Det var ikke de andre spillere, der fik hende tilbage til håndbolden, efter at hun på et tidspunkt var kørt sur i det, men træneren. Den veninde, hun startede med at gå til håndbold sammen med, tabte hun hurtigt kontakten til, da Cathrine fandt ud af hvor stort hendes eget talent var. Ikke at venskaber ikke betyder noget, men det er på et andet plan. Således pointerer hun, at venskab med andre spillere i en tilsvarende situation hjalp hende med at tage skiftet fra den mindre forstadsklub til den nuværende klub. *Vi kendte hinanden lidt, og så går vi i skole sammen, nogle af os, så vi kender hinanden, nogle af os.*

Det betyder til gengæld meget for især Gerda, at der er nogle aktive, som hun de har det godt sammen med. Det afspejler sig i, at de også kan lave noget socialt sammen, hvis der ikke er nok aktive til at gennemføre træningen, som det af og til sker om sommeren, hvor man så tager en cykeltur i stedet. I det hele taget er man på Gerdas hold meget inkluderende, hvilket også ses ved den store aldersspredning. Gerda har *spillet med sine piger på Old Girls holdet*, et spring i alderen mellem de yngste og de ældste på op mod 30 år, en alder som anses for at være *helt uden betydning*. At de yngre spiller sammen med de ældre på Old Girls holdet, ses som et socialt tilvalg fra deres side.

Det er nogle dygtige spillere, rigtig dygtige, unge spillere, vi har fået på holdet ... det er simpelt hen et valg fra deres side ... også fordi vi har det så godt socialt, ikke. Vi har et rigtig godt sammenhold.

Omkring dette hold er der opbygget et stort socialt netværk, der er med til at holde på de aktive. Netværket indebærer også, at mange mødes før og efter træningen for at være sammen. Det er frivilligt, og der er da også nogle, der ikke har tid, *de yngste har selvfølgelig små børn, så de kører jo hjem*, men mange af de andre bliver siddende til klokken tolv om aftenen når hallen lukker og hygger sig.

For Bent er situationen lidt anderledes. Hans engagement som håndboldspiller kan først og fremmest føres tilbage til en længsel efter at komme til at være aktiv igen:

så kom lysten tilbage igen, så lad mig da prøve at komme i gang igen og se, om man stadigvæk kan lidt, ikke også.

Men samtidig ser han håndbolden som en hjælp til at komme ind i det lokalsamfund, som han, konen og deres to små børn lige var flyttet til. På den måde vil han bruge håndbolden til at etablere relationer i lokalsamfundet, hvilket da også går nogenlunde.

Som sagt, jeg er rimelig ny i byen, ikke også, og kender ikke, øh ... jeg kender dem ikke rigtigt, vel? Men vi øh ... vi er altid nogle stykker, som sidder og ... efter kampen, ikke også. En til to timer muligvis, og ... får en øl eller to ... bare sidder og hygger os. Og det synes jeg er vigtigt for mig.

Håndbolden er en måde at lære nye mennesker at kende på. Bjarne møder dem eksempelvis dagen efter en kamp nede i Brugsen, og på baggrund af de fælles oplevelser i forbindelse med håndboldkampen har de noget at tale om. Det er derved lettere at blive accepteret i det lille samfund, som ellers kan virke lidt lukket på nogen, der kommer udefra.

Det kunne formodes, at der ville være en forskel mellem kønnene i forhold til vigtigheden af, at venner eller kammerater er aktive. Der viser sig dog ingen statistisk signifikant forskel ($P < 0,379$). Henholdsvis 37,4 % mænd og 37,8 % kvinder anser deltagelsen af aktive venner og kammerater som værende meget vigtig (Bilag 1, tabel 61).

Hvordan står det så til med deltagelse i frivilligt foreningsarbejde? Næsten hver anden, 46,7 %, oplyser, at vedkommende i et eller andet omfang deltager i det frivillige foreningsarbejde. Der er ingen statistisk signifikant forskel på ($P < 0,11$), hvor mange fra de tre konkurrenceniveauer, der deltager i frivilligt foreningsarbejde. Måske overraskende er der flest blandt de aktive på Divisionsniveau, 62,3 %, der er aktive i forhold til at deltage i frivillige foreningsaktiviteter, mens der er færrest, 42,1 %, blandt de aktive på Serieniveau (Bilag 1, tabel 62). Der er heller ikke i forhold til de aktives køn nogen statistisk signifikant forskel på ($P < 0,745$), i hvor stort omfang man som mand eller kvinde deltager i frivilligt arbejde i foreningen (Bilag 1, tabel 63).

Derimod er der en statistisk signifikant forskel ($P < 0,000$) efter alder og deltagelse i foreningsaktiviteter, da ikke alle aldersgrupper deltager lige meget (Bilag 1, tabel 64). Deltagelsesfrekvensen er på 46,7 %, med flest der deltager i frivillige foreningsaktiviteter i gruppen på under 20 år, hvor 62,2 % deltager, og i aldersgrupperne fra 30 år og opefter, hvor mellem 48,1 % og 65,6 % deltager. Kun i aldersgrupperne på 20-29 år er der forholdsvis få der deltager, mindst i gruppen på 25-29 år, med 25,9 %.

Da der ikke er nogen statistisk signifikant forskel på deltagelsesgraden i forhold til køn og niveau, men kun alder, kan det være interessant at se på hvilken slags arbejde, de forskellige er engageret i (Bilag 1, tabel 65). Der kan skelnes mellem de passive deltagere, som deltager i møder, og de aktive deltagere, som er engageret som frivillig leder, træner eller lignende. Samtidig kan der også skelnes mellem dem, der deltager i en enkelt ting, og dem, der

er aktive på flere områder. Der er næsten en tredjedel, 32,9 %, som kun er aktive på den mindst involverende måde, som mødedeltager, mens lidt over en fjerdedel, 26,1 %, er aktive som træner. Kun 3,6 % af de aktive er frivillige ledere. Resten, 37,3 %, er aktive i en kombination af mødedeltager, leder og træner. Der kan udledes to ting. Der er en klar tendens til, at det er de aktive på Divisionsniveau, der oftest deltager i møder, og der er en klar tendens til, at det oftest er de aktive på Serieniveau og især på Motionsniveau, der er aktive som ledere og trænere. De aktive på Divisionsniveau deltager oftere end de andre i mindre tidskrævende aktiviteter, mens det er de aktive på Serieniveau og især dem på Motionsniveau, der deltager i foreningernes ofte tids- og resourcekrævende frivillige arbejde.

I forhold til køn og hvor man lægger sit frivillige arbejde, er der en statistisk signifikant forskel ($P < 0,02$). Mænd deltager oftere end kvinder i møder, hvilket henholdsvis 40,7 % og 26,5 % gør, mens kvinder oftere end mænd er aktive som frivillig leder, hvilket henholdsvis 4,4 % og 2,7 % er (Bilag 1, tabel 66).

Cathrine er et eksempel på en yngre spiller, fra Divisionsniveau, der ikke deltager i andre frivillige foreningsaktiviteter end de obligatoriske møder, der bliver indkaldt til for holdet. Hendes foreningsmæssige engagement er ikke ret stort, når der ses bort fra den tid, hun bruger på træning og kamp. Hun kommer heller ikke under samtalen ind på det frivillige arbejde. Hun er aktiv på et hold, hvor alt er tilrettelagt, og hvor spillerne ikke selv behøver at bruge tid og energi på at få tingene til at fungere.

Selv om Bjarne heller ikke er ret meget involveret i foreningens frivillige arbejde, er der en forskel på ham og Cathrine. Bjarne kommer selv ind på det, da han påpeger at han har

været til et par møder, ikke også, hvor formanden [for klubben] han har styret det, ikke også. Altså, det allerførste møde, der kommer inden sæsonstart, ikke også, det

bliver sådan et opstartsmøde, ikke også, med hvornår der er træningstider og ... hvor man kommer med adresser og telefonnumre og alt det der for at lave holdlister og sådan noget. Hvis man deltager aktivt i dem, så lærer man jo også folk at kende.

På trods af at Bjarnes involvering ikke er større end Cathrines, de deltager begge to kun i spillermøder, så vender Bjarne flere gange tilbage til møderne. De giver mulighed for, at man kan være med til at bestemme, hvordan der skal prioriteres i klubben, og er dermed en mulighed for Bjarne til at fremme nogle af holdets interesser. Blandt andet derfor tager han sig tid til også at møde op til generalforsamlingen – for at give sin mening til kende og gøre vilkårene for sit hold bedre.

Gerdas involvering i det frivillige foreningsarbejde er på et andet niveau. Som en af de ældste har hun for år tilbage været aktiv som bestyrelsesmedlem i en anden klub, men de sidste par år har hun ikke deltaget aktivt i foreningsarbejde på ledelsesniveau. I stedet bruger hende og flere af de andre noget tid på forskellige andre gøremål:

Vi bliver jo brugt til alt, til at pudse pokaler, til at hjælpe til med loppemarked, og nu er der julebanko. Jeg har også været træner for et blehold, kalder vi det, nogle helt små. Indtil nu så har jeg været træner i seks år, og så deltaget i de der trænerkurser.

Med tankerne ledt hen mod den frivillige indsats hun selv har gjort og stadig gør, kommer Gerda ind på, hvordan det er i dag. Uden at lyde overdrevent nostalgisk konstaterer hun, at tingene i dag ikke er, som de har været, og i forhold til dem, der skal føre klub- og foreningslivet videre, ungdommen, har hun en helt klar holdning.

Og der synes jeg godt, at børn fra starten må få en opdragelse i en klub. Det synes jeg godt, de må. Ikke så vi skal opdrage dem – altså forstået i den gammeldags forstand, vel, men give dem noget holdopdragelse. Og det synes jeg også, vi gør meget [her], at de lærer, altså de unge mennesker.

Gerda repræsenterer dermed den holdning, at foreningslivet har en vis opdragende funktion. Ikke ud fra en gammeldags disciplinerende tankegang, men ud fra en tilgang til livet om, at man skal lære at gøre en indsats. *De unge mennesker her skal også arbejde for det, sælge lidt julelotteri og sådan noget ... [det kan] give dem den der holdånd og forståelse for tingene.*

3.4.3. Relationer – afslutning

Både for de aktive i fodbold og håndbold har det betydning, at venner og kammerater er aktive. Men der er stor forskel på betydningen, afhængigt af alder, konkurrenceniveau og køn. Det er derfor heller ikke muligt i forhold til relationer at omtale fodbold- og håndboldspillere i ental. Der er ikke tale om en ensartet kultur, men om flere fodbold- og håndboldkulturer.

Samtidig er der stor forskel på hvordan, og i hvilket omfang, de forskellige aktive involverer sig i den del af foreningslivet, der ikke udelukkende er koncentreret omkring deres egen (fysiske) idrætsudøvelse, det frivillige foreningsarbejde. De aktive med karakteristika fra lønarbejderlivsformen er oftest medvirkende til det frivillige foreningsarbejde. Lønarbejderlivsformen der med dens skarpe skelnen mellem arbejde og fritid lægger op til, at det er i fællesskabet dyrkes og plejes i fritiden, og at det også er i fritiden, at selvrealiseringen og identitetsdannelsen, for så vidt der er tale om en sådan, sker. Samtidig har det også betydning, at de mentale træk i lønarbejderlivsformen orienteret mod

fællesskabet. Et fællesskab man søger at værne om ud fra en uegennyttig holdning.

Jørgen er en typisk repræsentant for lønarbejderlivsformen, da fritiden for ham er den tid, hvor han henter en vigtig del af sit livsindhold. Samtidig fokuserer han mere på sit frivillige arbejde i foreningen end på sin aktivitet som fodboldspiller. Det er ikke sjældent, at han tager direkte fra arbejdspladsen over i klubhuset, hvis der er nogle presserende gøremål, der skal klares. Uden den mindste resignation, konstaterer Jørgen, at mange ikke har tid lyst eller energi til at deltage i det frivillige foreningsarbejde. Selv påtager han sig gerne det frivillige arbejde med en automatik, der måske er det mest sigende i forhold til hans livsform. Også Gerda fokuserer meget på det frivillige arbejde, som hun periodevis har været involveret i, men som hun nu er ophørt med, bortset fra mindre opgaver i forbindelse med klubfester og indsamlinger. På samme måde som Jørgen har hun en fast tro på, at det frivillige foreningsarbejde er en af de nødvendige pligter, som man må deltage i, hvis man vil have en levedygtig forening. Begge er vokset op med ideer og normer, fra den periode, der er blevet kaldt for det store folkefællesskab, og hvori velfærdsstaten tog sin begyndelse.³²² Ved at Jørgen og Gerda involverer sig i længerevarende frivilligt arbejde som medlemmer af bestyrelse og lignende, adskiller de sig fra de andre her portrætterede aktive. Ikke således, at de lidt yngre Bent, Bjarne og Lars ikke er aktive i det frivillige foreningsarbejde, men bare på en anden måde. De deltager på den ene side ikke nær så ofte i længerevarende bestyrelsesarbejde, men er i enkelte tilfælde aktive som træner og hjælpetræner, samtidig med at de i et vist omfang deltager i de forskellige møder i klubben. Cathrine adskiller sig fra de andre, da hun ikke deltager i frivillige foreningsaktiviteter. Forskellen kan relateres til hendes livsform. Uddannelsesmæssigt, arbejdsmæssigt og familiemæssigt, såvel som i forhold til en eventuel professionel karriere i håndbold kan der ske store forandringer i løbet af ganske kort tid. Samtidig er hun repræsentant for en generation af unge, der mere end no-

---

³²² Nielsen 2005 side 184-185.

gen anden generation før dem, har mulighed for at tilrettelægge deres eget liv. Der ligger ikke nogen præfabrikeret plan for hendes fremtid.

3.5. Objektivering

Det siges, at industrialiserede lande, uanset bagvedliggende ideologi,³²³ er kendetegnede ved, at de bygger på visse fælles tendenser vedrørende *standardisering, specialisering, urbanisering, mekanisering og maksimering*. Men samtidig påpeges det, at ingen af delene alene kan være årsag til sportens fremkomst, og sporten må derfor betragtes som værende *et integreret led i hele strukturen*.³²⁴ Det kan derfor pointeres, at den *Moderne sport er en måde at producere resultater på gennem kropslig bevægelse*,³²⁵ en tese der henviser til tankegangen om en sammenhæng mellem samfundsform og kropskultur.

Den moderne sport er en resultatproducerende aktivitet. Men hvad betyder konkurrencen, og resultaterne, både internt på holdet og med de andre hold, for de aktive? Drejer den aktive involvering i henholdsvis fodbold og håndbold sig om at have det sjovt, eller drejer det sig primært om at konkurrere, med andre og med en selv, og om at vinde? Eller er det slet ikke muligt at skelne så rigtigt mellem de to begreber, og handler det i stedet om at have det sjovt, samtidig med at man vinder?

3.5.1. Fodbold – objektivering

For fodboldspillere er konkurrencen med andre hold et af de vigtigste aspekter ved aktiviteten. For næsten 88,3 % er det således enten vigtigt eller meget

---

³²³ Ved denne formulering pointerer Korsgaard, at der ikke er væsentlig forskel på den måde, sporten producerer resultater på i kapitalistiske lande og socialistiske lande.

³²⁴ Korsgaard 2005 side 35.

³²⁵ Eichberg & Madsen 2006 side 148.

vigtigt at konkurrere med andre hold, mens det for kun 10,7 % er mindre vigtigt, og for 1,1 % ikke er vigtigt (Bilag 1, tabel 67).

Flere af de aktive kommenterer i forskellige sammenhænge, hvilken betydning konkurrenceelementet har for dem. Den måske mest sigende kommentar vedrørende konkurrencens betydning i fodbold bliver fremsat af Bent, som konstaterer, at

Det er da altid sjovere at få en sejr, som det er at få en taberøl, ikke også? Øh, men man må også være realistisk, som jeg sagde lige før, ikke også, at efterårssæsonen har sgu ikke været sjov. Altså, det var nederlag på 8-0, 9-0, og sådan noget ikke også. Altså ... så til sidst var det ikke så sjovt mere.

Med denne bemærkning fanger Bent det, der for mange af de aktive står som selve essensen af sporten: at der skal være et konkurrenceelement, samtidig med at der er en vis jævnbyrdighed blandt holdene. Det er hverken sjovt at vinde eller tabe med for stor difference for tit. For selv om Bent taler om, at det ikke er sjovt flere gange i træk at opleve store nederlag, så går det også igen hos de aktive, at det heller ikke er sjovt flere gange i træk at vinde meget store sejre. Det at blive matchet med ligeværdige modstandere har stor betydning.

Også den interne konkurrence på holdet betragtes som vigtig, om end ikke helt på samme måde som konkurrencen med andre hold. For 65,9 % er den interne konkurrence enten vigtig eller meget vigtig, mens den for 27,9 % er mindre vigtig, og for 6,2 % ikke vigtig (Bilag 1, tabel 68).

Det kunne formodes, at konkurrence med andre hold har forskellig betydning, afhængigt af hvilket niveau man er aktiv på, men på trods af små forskelle i

svarene fra de forskellige grupper, viser der sig ingen statistisk signifikante forskelle ($P < 0,124$). For alle aktive, uanset niveau, har konkurrencen med andre hold en tilnærmelsesvis ens betydning. På Divisionsniveau og Serieniveau mener henholdsvis 40,5 % og 40,9 % at det er meget vigtigt, mens kun henholdsvis 10,0 % på Serieniveau og 13,6 % på Motionsniveau mener at konkurrencen med andre hold er enten mindre vigtig eller ikke vigtig (Bilag 1, tabel 69).

Den største forskel kan måske findes i, at konkurrencen med andre hold for Bent har betydning for, om det er taberøl eller vinderøl, der skal indtages i den efterfølgende *tredje halvleg*. Den tid efter kampen, hvor man sidder i omklædningsrummet eller cafeteriaet og gennemgår kampen, samtidig med at også dagligdags emner bringes op. En tid der for mange af de aktive på Motionsniveau er vigtig rent socialt, og som de afsætter lang tid til. Det kan kontrasteres med, at konkurrencen for de aktive på Serieniveau og især på Divisionsniveau, også indeholder det element, at det er via konkurrencen, kampen mod andre hold, at de mange timers træning bedømmes, og i visse tilfælde belønnes, med en sejr.

Til gengæld er der forskel på, hvad den interne konkurrence på holdet betyder, set i relation til de aktives konkurrenceniveau. Den interne konkurrence på holdet betyder statistisk signifikant mere ($P < 0,011$) for de aktive på Divisionsniveau end for de aktive på henholdsvis Serieniveau og Motionsniveau. På Divisionsniveau er det sammenlagt kun 27,0 %, der mener at den interne konkurrence på holdet er mindre vigtig eller ikke er vigtig, et tal der på henholdsvis Serieniveau og Motionsniveau er 33,6 % og 35,1 % (Bilag 1, tabel 70). Samtidig er der omtrent dobbelt så mange på Divisionsniveau, 35,1 %, end på henholdsvis Serieniveau og Motionsniveau, 19,1 % og 18,9 %, som mener, at konkurrencen internt på holdet er meget vigtig. Det kan der søges to forklaringer på. De aktive på Divisionsniveau er inde i en kamp om pladserne på deres hold, som er medafgørende for, i hvilket omfang de tilhører den gruppe der eventuelt kan få tilbudt en eller anden form for kontrakt. Der er altså for denne

gruppe også et økonomisk incitament til at kæmpe sig til en plads på holdet, side om side med det rent sportslige incitament, hvor man søger at optimere sin egen præstation, med henblik på *at blive en bedre spiller*. På den anden side er de aktive på Motionsniveau i mange tilfælde ikke udsat for intern konkurrence på holdet. I stedet er de ofte nødt til at rekruttere meget bredt blandt aktive og tidligere aktive for at have et tilstrækkeligt antal spillere til kampene. Jørgen siger om den situation, at

Vi skulle simpelthen ud og støve op rundt omkring for overhovedet at stille hold. Der er altid en eller to, der ikke kan. Sådan en weekend. Fordi folk har ... ikke været så gode til at melde tilbage, om man kan spille eller man ikke kan spille.

Det er nogenlunde samme situation, som Bjarne og hans hold, befinder sig i, selv om de har fået flere faste spillere ind omkring holdet efter en rekrutteringsrunde i lokalsamfundet. Lars derimod er i en anden situation med et hold, hvor der er stærk konkurrence mellem spillerne for at blive udtaget til weekendens kamp. Samtidig føler han sig til en vis grad forpligtiget til at levere en god indsats, da hans arbejdsplads har et væsentligt sponsorat i klubben. Ikke at han kun er på den pågældende arbejdsplads, fordi de sponsorerer klubben. Men arbejdspladsens involvering i klubben er med til at give den en stor forståelse for, at Lars i perioder må gå tidligere på grund af at træningstiderne er ændret, eller at han kan være fraværende i en uge op til sæsonstart på grund af deltagelse i en træningslejr.

Ovenstående må dog relativiseres lidt, da der optræder et paradoks. For på den anden side er der også mange aktive på Serieniveau og Motionsniveau der betragter den interne konkurrence på holdet som vigtig eller meget vigtig, hvilket henholdsvis 66,4 % og 64,9 % gør.

På flere af holdene er der ikke den store konkurrence om at være med på holdet, og i mange tilfælde er det nærmere et spørgsmål om, hvorvidt det er mu-

ligt at skaffe aktive nok. Hvorfor der så hos et flertal af de aktive er så stor fokusering på den interne konkurrence på holdet, må kunne henføres til, at *sportens princip* – at konkurrere for at vinde – har sat sig igennem på alle niveauer inden for fodbold. Man konkurrerer både med modstanderne om at vinde, og internt på holdet, hvis der er nok aktive, om at være med.

I relation til de aktives køn er der en statistisk signifikant forskel på ($P < 0,020$), hvordan de aktive opfatter konkurrencen med andre hold. Flere kvinder end mænd, henholdsvis 97,6 % og 86,3 %, mener, at det er enten meget vigtigt eller vigtigt (Bilag 1, tabel 71). Og mere end hver tiende mand, 13,7 %, mener, at konkurrence med andre hold er mindre vigtig eller ikke vigtig. Det kan måske relateres til, at flere mænd end kvinder er aktive på hold, der kun træner, og altså ikke spiller kampe, samtidig med at flere kvinder end mænd er aktive på hold, der udelukkende deltager i turneringer, og som ikke, eller kun yderst sjældent, træner. Desuden er en større procentvis andel af kvinder end mænd aktive på Divisionsniveau, og de sætter konkurrencen meget højt.

I forhold til den interne konkurrence på holdet er der ligeledes en statistisk signifikant forskel ($P < 0,007$) på mænd og kvinder. Flere mænd end kvinder, henholdsvis 22,5 % og 9,8 %, anser den interne konkurrence på holdet for meget vigtigt, samtidig med at flere mænd end kvinder, henholdsvis 7,0 % og 2,4 %, anser det for ikke at være vigtigt (Bilag 1, tabel 72). Den sidste gruppe er dog forholdsvis lille. At markant flere mænd end kvinder mener, at den interne konkurrence på holdet ikke er vigtig, kan igen henføres til, at en større gruppe af mænd end kvinder ikke deltager i andet end ugentlig træning, hvorved det at konkurrere internt på holdet ikke umiddelbart giver nogen mening.

Resultatet har en væsentlig betydning for de aktive. Og resultatet har forskellig betydning, afhængigt af den måde, de aktive er fodboldspillere på. Der er en sammenhæng mellem aktivitetsniveau og betydningen af den interne kon-

kurrence, hvor et højt aktivitetsniveau betyder, at den interne konkurrence har stor betydning.

3.5.2. Håndbold – objektivering

Konkurrence er et vigtigt element i sport, og også i håndbold. Det understreges af, at konkurrence med andre hold af 92,1 % enten betragtes som meget vigtigt eller vigtigt (Bilag 1, tabel 73).

Men den interne konkurrence på holdet betyder også meget. For næsten halvdelen, 49,0 %, er den enten vigtig eller meget vigtig, men for hele 42,2 % er den interne konkurrence på holdet mindre vigtig, og 8,9 % betegner den som værende ikke vigtig (Bilag 1, tabel 74).

Analyseres konkurrencen med andre hold i forhold til de aktives niveau, ses det, at den for de aktive i varierende omfang betragtes som vigtig, men at den ikke er lige vigtig for alle. Der er således en statistisk signifikant forskel på betydningen af konkurrence med andre i forhold til, hvilket niveau man er aktiv på ($P < 0,05$). Forskellen viser sig ved, at det især er de aktive på Motionsniveau, som anser konkurrencen med andre hold som mindre vigtig eller ikke vigtig, 12,7 %, mens det især er de aktive på Divisionsniveau og Serieniveau, der anser konkurrencen med andre hold for meget vigtig, hvilket henholdsvis 49,4 % og 51,0 % gør (Bilag 1, tabel 75). At konkurrencen med andre hold er vigtig for mange aktive kan eksempelvis ses af de tidligere udtalelser fra henholdsvis Cathrine og Gerda. Begge involverede megen fysik i forhold til at spille kampene, og de betragtede konkurrencen med andre hold som en chance for at komme ud med aggressioner. Cathrine pointerer også, at hendes fravalg af at spille på landsholdet skal ses i lyset af, at hun *ikke havde lyst til at træne så meget*, mens hun godt kan længes efter den atmosfære, der omgav kampene. Og Gerda vender flere gange tilbage til, at det hold hun er aktiv på

vi er lige blevet Sjællandsmestre. Det var jo godt. Og de var meget unge, dem vi spillede imod ... det må man sige at de var.

Når Gerda med jævne mellemrum i interviewet vender tilbage til denne turneringssejr, kan det ikke udelukkende henføres til, at hun gerne vil minde andre om den. Det skyldes i lige så stor grad, at hun bruger den til at eksemplificere, at det hold, hun er aktiv på, stadig er med på konkurrenceniveau og ikke bare spiller for sjov. Det virker på den måde, som om hendes udsagn skal ses som et budskab til klubben og dens ledelse om, at spillerne på Old Girls-holdet, vil tages alvorligt, når hele klubbens virke ses under et, hvilket de også efterlyser i andre situationer. De føler, at de har en lige så stor berettigelse, også i relation til konkurrence, som de andre hold.

I forhold til betydningen af den interne konkurrence på holdet er der en statistisk signifikant forskel på de aktive ($P < 0,05$). Forskellen viser sig ved, at den interne konkurrence på holdet især anses som meget vigtig af de aktive på Divisionsniveau, 29,2 %, mens den tilsvarende især blandt de aktive på Motionsniveau anses for at være ikke vigtig, 15,4 %, eller mindre vigtig, 44,3 % (Bilag 1, tabel 76). Dette kan perspektiveres ved at se på hvilken konkurrence henholdsvis Cathrine og Gerda er oppe imod når de træner. På Cathrines hold, hvor der er mange spillere, og to der kæmper om den samme plads, er der en naturlig kamp om at være med i truppen til den næste kamp. Spillerne er ligeledes meget specialiserede, som Cathrine der

spiller venstre fløj, sidste år var jeg lidt all round spiller ... men nu er jeg kun venstre fløj. Det er helt klart, at det er favoritpladsen. Godt nok kan man løbe frem og tilbage uden at få bolden, men det er dét jeg synes er det fedeste,

helt klart. Det er også det jeg er bedst til, ingen tvivl om det.

For Gerda og hendes hold er situationen en helt anden, lige som den er det for Bent og hans hold. For dem drejer det sig først og fremmest om, at der er nok aktive til, at man kan stille et hold til kampene, og at der er nok spillere til at man kan gennemføre det, der defineres som værende en *rigtig træning*. Det giver derfor ikke megen mening på samme måde for dem at tale om en intern konkurrence på holdet, og at tale om specialisering giver heller ikke nogen mening. Hvis man eksempelvis mangler en målmand eller en spilfordeler, så spørger man hvem af de tilstedeværende som mener, at de kan påtage sig den pågældende opgave, hvorefter problemet gerne skulle være løst.

Men der er en statistisk signifikant forskel mellem kønnene ($P < 0,002$) der betyder, at kvinder oftere end mænd tillægger konkurrencen med andre hold stor betydning. Forskellen kan især henføres til, at 12,7 % af mændene betragter konkurrencen med andre hold som enten mindre vigtig eller ikke vigtig, mens kun 3,9 % af kvinderne svarer det samme (Bilag 1, tabel 77). Men rent overordnet set kan det påpeges, at begge køn tillægger konkurrencen med andre hold stor betydning.

Når der ses på, hvad den interne konkurrence på holdene betyder, er der til gengæld ingen statistisk signifikant forskel på de to køn ($P 0,180$). Lige mange, 16,3 %, anser den interne konkurrence på holdet som vigtig, og den eneste nævneværdige forskel ses på, at flere mænd, 11,8 %, end kvinder, 6,4 %, siger, at den interne konkurrence på holdet ikke er vigtig for dem (Bilag 1, tabel 78). Det kan især føres tilbage til svarene fra nogle mandlige hold, hvor der er så få spillere, at det er lige i underkanten af, hvad der er behov for, hvorved konkurrencemomentet for dem til en vis grad forsvinder. Men at der kun er få spillere til rådighed betyder ikke, at der er mindre konkurrence, og derved mindre emotioner mellem spillerne. Det er Gerda og hendes hold et

godt eksempel på. Man skal kunne klare at få nogle kommentarer, der ikke altid er lige diplomatiske.

Det er ikke overraskende, at konkurrencen med andre hold af langt de fleste aktive anses for at have stor betydning. Sporten og håndboldspillet er bygget op omkring at afprøve egne færdigheder i konkurrence med andre. Samtidig viser det sig, at der er forskelle på, hvor stor betydning konkurrencen henholdsvis med andre hold og internt på ens eget hold har i relation til hvilket niveau man er aktiv på og hvilket køn man har.

3.5.3. Objektivisering – afslutning

For de aktive inden for fodbold og håndbold har konkurrencen både med andre hold og med spillerne på deres eget hold, en stor betydning. De to boldspil og de aktive er knyttet til sporten, og dermed også til resultatproduktionen, hvor udbyttet af de investerede anstrengelser måles i forhold til en selv og i forhold til andre.

Formålet med sporten er blevet beskrevet som forholdet mellem proces og resultat: *Hvis processen er vigtigere end resultatet, leger man. Hvis resultatet er vigtigere end processen, arbejder man.*³²⁶ Tesen kan imidlertid ikke opstilles som et enten-eller. Der er måske snarere tale om et både-og. I fodbold og håndbold kan de aktive godt fokusere på at skabe resultater, samtidig med at det også i varierende omfang for dem er en leg. Der er på den måde noget rigtigt i formuleringen, samtidig med at den også er problematisk. Det rigtige ligger i, at deltagelsen i sport er båret af et lystprincip: man møder op til træning og kamp, fordi man har valgt det, og man er sig bevidst om, at det indebærer konkurrence. Samtidig deltager aktive på Motionsniveau og Serieniveau såvel som på Divisionsniveau i aktiviteten for at dygtiggøre sig. Det processuelle element bag deltagelsen er en del af drivkraften bag den enkeltes deltagelse.

---

³²⁶ Eichberg & Madsen 2002 side 148.

Men majoriteten af de adspurgte aktive har først og fremmest fokus på resultatet og først derefter på processen. Derved indikeres det i ovenstående optik, at de er på arbejde. Dette hænger ikke sammen med det, at de aktive inden for fodbold og håndbold især findes i lønarbejderlivsformen,³²⁷ hvor man anser fritiden som en kontrast til arbejdstiden. Sporten er i den forbindelse ikke et spørgsmål om, hvorvidt de aktive betragter deres aktivitet som arbejde eller ikke arbejde. Det er i stedet et spørgsmål om, hvor central en position de aktive tilkender det konkurrencemæssige element. De forskellige prioriteringer afhænger af, hvilket niveau de er aktive på. Og de aktive på Divisionsniveau kan få mulighed for at gøre deres aktivitet til et arbejde, når de får tilbudt en professionel kontrakt.

Et andet væsentligt element i forhold til konkurrencen er den forståelse, som såvel de aktive som de arrangerende organisationer lægger i turneringer og stævner. Spørgsmålet er her, hvad det enkelte resultat skal og kan bruges til? Resultatet af en kamp kan enten betragtes som noget enkeltstående, der ikke efterfølgende har nogen større betydning, eller som grundlag for en efterfølgende niveauinddeling af hold, som det sker med turneringstabellerne. Det førstnævnte forekommer oftest i stævner, hvor der spilles flere kampe, hvorefter der kåres et vinderhold. Herefter gøres der ikke yderligere brug af resultatet, ud over at man kan referere til et specifikt stævne som det, hvori holdet opnåede en given placering. Det sidstnævnte, i form af pyramidemodellen, anvendes oftest, i form af den store helårsturnering, hvor alle hold traditionelt mødes to gange, eller pokalturneringen, hvor det deltagende antal hold kontinuerligt halveres, indtil der er to tilbage, som derefter spiller en finale.

For den majoritet af denne afhandlings aktive, der deltager i de forskellige former for turneringer, er det vigtigste ved konkurrencen det enkeltstående resultat. Om (fodbold)holdet spiller i serie 5 eller serie 6, eller (håndbold)holdet spiller i den ene eller den anden kreds, tillægges ikke nogen videre betydning. De fleste tilkendegiver i stedet et ønske om kontinuitet i turnerings-

---

³²⁷ DIF 1990d.

systemet med hensyn til, hvilke hold de spiller imod, og hvor ofte det sker. Opgørene med de naboklubber, som man har konkurreret med igennem mange år, har i den forbindelse stor betydning. Sportslig succes, eventuelt i form af oprykning, kan derimod betyde, at de aktive fremover skal afsætte mere tid til både træning og transport til og fra kampe, hvilket en del af de aktive ikke er interesserede i. Det kan relateres til lønarbejderlivsformen, hvor fritiden anvendes til at engagere sig i noget, der ikke har med arbejdslivet at gøre, og hvor det er vigtigt, at den tid, der anvendes i forbindelse med fritidslivet, giver mening. For mange giver det ikke mening at bruge unødvendig megen tid på transport, heller ikke i forbindelse med fodbold- eller håndboldkampe. Det er derfor ikke tilfældigt, at henholdsvis fodboldspillerne Bjarne, og Jørgen og håndboldspillerne Gerda og Bent er aktive i klubber, der hører til i deres respektive lokalområde. Det giver mening for dem at arbejde lokalt og at engagere sig i det lokale fritidsliv. Lars udgør her en lille undtagelse, da han træner lokalt, men er aktiv på et hold der spiller nationalt. Han er således, nødtvunget, nødt til at afsætte ekstra tid i forbindelse med deltagelsen i kampe. Cathrine er også, på grund af hendes holds placering i en landsdækkende turnering, nødt til at bruge megen tid på transport for at deltage i kampe. Men for hende er denne transport ikke udelukkende at betragte som spildt tid, da hun bruger den til at lave de lektier, der ellers skulle laves på andre tidspunkter af hendes stramt tilrettelagte hverdag. Selv om hun ikke har en specifik livsform, har hun træk, som peger hen imod en mindre skarp adskillelse af arbejde og fritid end den, fra lønarbejderlivsformen. Lars derimod har et ambivalent forhold til tidsforbruget til transport, da det på den ene side føles, som om noget bliver taget fra hans egen fritid, samtidig med at han i et vist omfang kompenseres for den tid, der går med transport og kamp ved at være ansat i et firma, som giver ham visse goder, og ved at han får en mindre bonus som kontraktspiller.

For resultaternes betydning kan det være relevant, hvilken holdning de frivilligt idrætsorganisatorisk aktive giver udtryk for. Den generelle holdning kommer til udtryk i den sætning en klubformand kom med, da han blev bedt om at kom-

me med en karakteristik af den klub, han er formand for: *Vores førstehold ligger til oprykning*. For ham som for en del andre af de frivillige ledere, der er med i ledelsen af klubberne, synes klubbens sportslige resultater, og dermed dens præstationsniveau, at være omdrejningspunktet i karakteristikken af klubben. Det er ikke klubbens størrelse, det samlede antal aktive, udviklingen i de forskellige afdelinger, ungdom, juniorer, damer og herrer, eller antallet af frivillige, der fremhæves; heller ikke i de klubber, hvor det kunne være relevant at fremhæve positive forhold, eksempelvis medlemsfremgang i en udvalgt gruppe. Spørgsmålet kunne herefter være, hvorfor det er de sportslige resultater der fremhæves?

Sportens logik – det at der udpeges vindere – har en så fasttømret position inden for de to boldspil, at den er det nærmeste referencepunkt, når der skal gives en karakteristik af klubben. Samtidig udgør de konkurrencemæssige parametre og det forhold, at de enkelte hold dermed er lette at bedømme i forhold til hinanden, et meget simpelt parameter, når der skal gives en hurtig status over klubben.

Men der er en indre diskrepans inden for fodbold og håndbold, hvor de frivillige ledere prioriterer at optimere klubbens resultater, hvorved de automatisk fokuserer på en lille del af klubbens samlede virke, mens de aktive (især dem på de lavere niveauer) efterspørger aktiviteter, hvor de både har praktisk mulighed for at deltage og får mulighed for at konkurrere med andre. På trods af, at der blandt både aktive og ledere er en vis enighed omkring resultaternes betydning i forhold til aktiviteterne, viser diskrepansen sig i resultaternes betydning i en tidsmæssig kontekst. De frivillige ledere ser resultaterne i en længe-revarende optik, hvor sæsonmålet primært er, at klubbens førstehold klarer sig bedst muligt. For de aktive derimod betyder sæsonen som helhed mindre, da de er mere fokuserede på den enkelte kamp og dens potentielle resultat.

3.6. Organisering

Den danske idræts organisering er tæt forbundet med landets historiske udvikling, og er især præget af forholdet mellem den landlige gymnastik og byernes sport omkring overgangen til det tyvende århundrede, og efterfølgende, siden slutningen af tresserne, konkurrencen traditionel sport og nye kropskulturelle bevægelsesformer.³²⁸ Idrættens organisering er stadig i overvejende grad præget af det forhold der er mellem DGI og DIF, samt de til DIF hørende specialidrætsforbund, herunder DBU og DHF.

De overordnede forskelle på de to organisationsformer ses ved, at DGI i et internationalt perspektiv, via ISCA, International Sport and Culture Association, vil fremme samarbejdet mellem idrætskulturelle og breddeidrætslige foreninger, mens DBU og DHF via deres tilknytning til internationale organisationer, herunder UEFA, FIFA, EHF, IHF og den internationale olympiske bevægelse, IOC, deltager i international konkurrence. Der er også en national organisatorisk forskel, da DGI har fokus på at arrangere lokale og regionale turneringer og stævner, der, hvis overhovedet, kun delvist virker som udtagelse og kvalifikation til de årlige landsstævneturneringer, mens specialidrætsforbundene DBU og DHF repræsenterer et turneringssystem der går fra det lokale over det regionale til det (inter)nationale. Denne forskel på organisationsformerne kan figurativt symboliseres ved en flad og decentral organisationsmodel i DGI, med 16 landsdele som er ansvarlige for den lokale tilrettelæggelse af aktiviteterne, over for en pyramidebaseret organisation i specialforbundene under DIF, hvor eksempelvis specialforbundene DBU er funderet i seks lokalunioner og DHF i seks distriktsforbund og otte kredse, der turneringsmæssigt refererer til et landsdækkende niveau.

På trods af at de organisatoriske forskelle er det kun et fåtal af de aktive i foreninger, der bemærker nogen praktisk forskel på dem. Om brugen af henholdsvis DGI og DBU konstaterer Jørgen, der med sit svar repræsenterer man-

---

³²⁸ Eichberg 2001 side 11.

ge aktive og foreningsledere, at man i den forening, han er aktiv i, i de sidste mange år har

haft halvt DGI og halvt SBU, som supplement. Jeg er jo selv med i DGI her, men jeg vil sige det sådan, at der er gode ting begge steder. Vi har nogle gange gjort sådan, at hvis man har tyve spillere så har du et ellevemandshold i SBU og så har du måske et syvmandshold i DGI ... senior spiller kun SBU, der har vi så kun to hold i år ... vores ældste junior spiller DGI syvmands fordi de kun er ti til tolv stykker, der tør vi ikke tilmelde ellevemandshold.

I den forening, hvor han er med til at træffe valg vedrørende indplaceringen af hold i turneringssystemet, vælger de det tilbud, der i den konkrete situation fremtræder som det bedste. Det organisationsmæssige tilhørsforhold og dermed også den bagvedliggende ideologi spiller kun en mindre rolle.³²⁹ De to organisationer står ikke kun i et indbyrdes konkurrenceforhold, hvor det gælder om at få flest mulige aktive til at deltage i aktiviteterne. De har også en gensidigt supplerende funktion, der giver foreningerne mulighed for at tilmelde deres hold begge steder, alt efter hvilken af organisationerne der i den konkrete situation bedst muligt er i stand til at servicere dem.³³⁰ I seniorrækkerne betyder det i flere tilfælde, at DGIs turneringsaktiviteter inden for håndbold opfattes som et supplement til DHF, mens DGIs turneringsaktiviteter inden for fodbold ofte opfattes som et alternativ til DBU. Forskellen er især tydelig når der ses på de hold på Divisionsniveau inden for håndbold der gør brug af DGI. De bruger DGIs turnering som *en ekstra turnering*, hvor det er muligt at afprøve

---

³²⁹ Der er dog i perioden fra 1985 til 2004 sket en markant forandring i foreningernes organisatoriske tilhørsforhold, da 55 % i 1985 var medlem af begge organisationer, et tal der i 2004 var faldet til 39 %. I den samme periode steg antallet af foreninger der kun er medlem af DIF fra 27 % til 38 % mens andelen af foreninger der kun er medlem af DGI tilsvarende er steget noget mindre, fra 18 % til 20 %. Hvorvidt faldet i foreninger der er medlemmer af begge organisationer kan henføres til enten fravalg af økonomiske årsager, fravalg af politisk-organisatoriske årsager, eller noget tredje, der det ikke til at sige noget om (DGI & DIF 2004c).

³³⁰ Det skal i den forbindelse påpeges, at selv om der (stadig) er mange der er organiseret i begge organisationer, så afvikles der markant flere kampe i DIF-regi end i DGI-regi.

nogle andre spilsystemer, eller til at give noget kamptræning til nogle af de spillere der ikke spiller fast på deres respektive hold. På de to øvrige niveauer er der ikke på lignende måde mange der gør brug af DGIs turneringstilbud. De fleste håndboldhold på Serieniveau og Motionsniveau vælger DGI i forhold til DHF som et alternativ. Inden for fodbold er der meget få hold fra sub-eliten der benytter sig af DGIs turneringstilbud, men mange fra Serieniveau og Motionsniveau. For holdene fra de to sidstnævnte kategorier kan deltagelsen i DGIs turneringer og stævner ofte henføres til, at man har en tradition med at deltage i udvalgte turneringer. En aktiv siger, at

Vi har altid spillet med i turneringen, da den jo gælder som kvalifikation til Landsmesterskaberne.

Turneringsdeltagelsen og den måde foreningerne er organiseret på, er tæt forbundet med deres respektive historie. Der eksisterer *DBU-foreninger* og *DGI-foreninger*, altså foreninger, der helt klart har en ide, om hvorfor de er organiseret der hvor de er. Endelig er der en stor gruppe af foreninger, som har et mere indifferent forhold til, hvor de er organiseret. Det er især foreningslederne, der lægger vægt på, hvilken kategori deres forening kan henføres til, og i den forbindelse argumenteres der ofte for den organisatoriske tilknytning ud fra begreber, som er hentet i organisationernes oprindelige værdigrundlag. Man kan træffe foreningsledere der betegner deres forening som *en klub, der forbinder sig med sportens principper, vi har altid været i DBU*, mens andre foreningsledere taler om, at deres forening tager udgangspunkt i, at

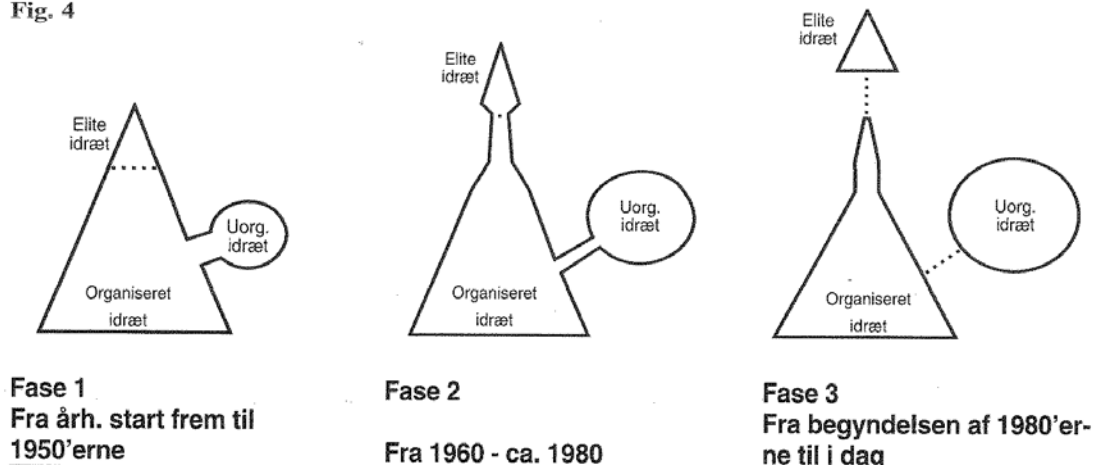
foreninger forener. Og så er det jo, at vi har det her, det grundlæggende element i det vi har ... nemlig det humanistiske menneskesyn og demokratisk medleven. Og det kan jo så udspille sig på forskelligt plan, i det man nu laver, afhængigt af om man nu er sådan ren idrætsudøver i gåse-

øjne, eller om man også deltager i beslutningsprocesser i den klub eller forening, man nu er en del af.

Men på trods af at de to hovedorganisationer søger at fremtræde forskelligt, og også på flere felter er forskellige, relaterer de to organisationers aktiviteter sig begge i et vist omfang til *sportens præstationsprincip*. Både inden for specialidrætsforbundene og inden for DGI er det henholdsvis det, i princippet landsdækkende, turneringssystem, og landsmesterskaberne, der er målestokken for præstationsniveauet. I den forbindelse er der ikke nogen forskel på de to organisationer, og det gælder, i et vist omfang, for de aktive om hele tiden at kvalificere sig til at spille på et højere præstationsniveau.

I rapporten *Idrætten mod år 2000* blev den organisatoriske udvikling inden for den danske idræt vist som en figur, der tog udgangspunkt i en pyramide. En pyramide der skulle vise, at der fra sportens fremkomst og indtil 1950'erne var en sammenhæng mellem eliten og bredden (Figur 28).

Fig. 4

Figur 28. Grafisk model af idrættens organisering. DGI & DIF 2004c side 18.

Men fra tressernes begyndelse skete der en udvikling der betød, at den såkaldt uorganiserede idræt både voksede sig gradvist større og senere løsrev sig fra idrætspyramiden, mens eliteidrætten fra begyndelsen af 1980'erne også løsrev sig fra idrætspyramiden. Efterfølgende har den uorganiserede idræt, og herun-

der den kommercielle sektor, volumenmæssigt overhalet den traditionelle foreningsidræt.³³¹

Figuren viser også hen mod at der er sket en kommercialisering inden for idrættens felt. Et forhold der også kan iagttages inden for håndboldsporten, hvor man er på vej til at den traditionelle opdeling mellem elite og bredde i klubberne opløses, så håndbolden bliver opdelt i en breddehåndbold og en elitehåndbold, der henholdsvis er en del af idrættens traditionelle felt og en del af den nye *oplevelsesøkonomi*.³³² Inden for fodbolden er der også en udvikling i gang, hvor eliteklubberne, som inden for håndboldsporten, på den ene side er ved at skille sig ud fra den traditionelle idrætspyramide. Eliteklubberne består i stigende omfang af sammenlægninger, holdfællesskaber og regionale overbygninger, med udgangspunkt i en enkelt forenings (turnerings)licens. På den anden side eksperimenteres der inden for fodbold med forskellige nye varianter af spillet. Igangsætterne af disse eksperimentelle former for fodbold er både de traditionelle idrætsorganisationer, herunder ikke mindst de internationale institutioner, og kommercielle aktører, der på den måde søger at komme ind på et formodentligt stort marked.

I livsformsanalysens perspektiv kan modellen bruges til at forklare det flow der er gået fra foreningsidrætten over mod aktiviteter, som i mindre grad kræver faste tidspunkter for træning og kamp over en, eller flere, sæsoner. Da der bliver færre med en traditionel lønarbejderlivsform må det også betyde, at den traditionelle foreningsidræt mister medlemmer. Samtidig må det der sker ikke betragtes som et ideologisk betinget fravalg af de fællesskaber der er i foreningslivet. Godt nok vælger flere at deltage i idrætter der er præget af midlertidige, ad hoc, fællesskaber, men det sker mest af praktiske grunde.³³³ Midlertidige fællesskaber det kan være lettere, og mindre forpligtigende, at tilslutte sig.

---

³³¹ DGI & DIF 2004c side 18.

³³² Storm 2008.

³³³ Ibsen & Møller 2007.

Problematikken omkring involveringen i fællesskaber er taget op af Sennett, der har beskrevet, hvordan de store arbejdsrelaterede fællesskaber gradvist forsvinder for flertallet af lønmodtagerne, for i stedet at blive erstattet af en form for midlertidige, og ikke på samme måde gensidigt forpligtigende, fællesskaber.³³⁴ Et skred der ifølge Sennett ikke sker på baggrund af et frivilligt tilvalg af nogle fællesskaber i stedet for andre, men ved et fravalg af fællesskaber, der må henføres til den måde, de moderne samfund generelt set har forandret sig på. Man er således nødt til at agere i overensstemmelse med de gældende markedsstrukturer, hvis man vil opretholde sin position i samfundet. På den måde spejler arbejdskulturen og fritidskulturen sig gensidigt i hinanden. Hyppige jobskift, ikke kun et, men eventuelt flere forskellige geografisk adskilte arbejdssteder, fleksible arbejdstider og et familieliv, hvor begge partnere er berørt af de nye arbejdsformer, stiller nye krav til alle, mennesker såvel som organisationer. Og de forandringer der er sket mellem arbejdslivet og fritidslivet, har den traditionelle foreningsidræt endnu ikke formået at tilpasse sig. Den organiseres stadig i altovervejende grad på baggrund af de strukturelle forhold, som siden tresserne har forandret sig og nu ser ud til at være ved at forsvinde.

3.7. Værdier

I dette konfigurationsanalysens sidste afsnit inddrages forskellige teorier med henblik på at forstå kultur(ene) inden for den ikke-elitære del af fodbold og håndbold. Flere, da kultur ikke er entydigt defineret, men et mangesidet begreb, som det er svært at sætte i bås. Der kan tales om forskellige kulturforståelser,³³⁵ der tager udgangspunkt i forskellige filosofiske tilgange.

Den *universalistiske* kulturforståelse opstiller en ramme for forskellige (universelle) moral- eller idealforestillinger. Kulturforståelsen bliver normativ, og no-

---

³³⁴ Sennett 1999.

³³⁵ Jantzen 1997.

get karakteriseres som værende bedre end andet. Samtidig indeholder den en processuel og hierarkisk opbygning. Den kan derfor, i et andet perspektiv, karakteriseres som værende lineær i sin udviklingsforståelse. Det betyder at man på individniveau taler om, at man kan opnå en vis form for kultur – i modsætning til dem der ikke har kultur. Og på samfundsniveau karakteriseres nogle samfund værende som på et højere kulturelt udviklingsstadium end andre. Denne kulturforståelse adskiller sig fra de næste, da de i udgangspunktet har immanente determinerende karakteristika, henholdsvis som noget ovenfra og noget nedefra kommende.

I den *idealistiske* kulturforståelse, med rødder tilbage til Hegels historiefilosofi, er det en specifik historie og geografi, som er baggrunden for den måde vi indretter os på. Tankegangen er genkendelig i den form for nationalisme Grundtvig repræsenterede. Men den idealistiske og i visse sammenhænge idylliserede kulturforståelse har en analytisk begrænsning, da denne kulturforståelse har et iboende mantra om prædestination. Derved risikerer man at overse de udviklinger, som forekommer i kølvandet på kulturelle forandringer.

En tredje kulturforståelse er den *materialistiske*, hvor forskellige samfundsgrupper tillægges specifikke kulturelle træk. Man taler også inden for historieskrivningen om bindestregskulturer, såsom arbejderkultur og virksomhedskultur. Hvor den idealistiske kulturforståelse kan betragtes som en ovenfra og ned forståelse, må den materialistiske kulturopfattelse forstås modsat, da kulturen (med)determineres af materielle og sociale vilkår. Denne tankegang ligger til grund for Pierre Bourdieus analyser af sammenhængen mellem økonomiske muligheder og kulturelle præferencer. Forholdene afspejler sig i en persons habitus, og disse sammenhænge kan også iagttages i forbindelse med sportsvalg.³³⁶

I kropskulturens verden beskrives sporten ofte som det endegyldige mål for menneskets kropskulturelle udvikling. Den olympiske bevægelse trækker på en borgerlig ideologi udviklet af baron Pierre de Coubertin, og har det som sit mål

---

³³⁶ Bourdieu 1995.

at udbrede deres kropskultur universelt. En argumentation der trækker på den universalistiske kulturforståelse.

Samtidig siger man ofte at den danske sports- og idrætskultur er gennemsyret af specielle træk, normer og værdier, hvormed den betragtes som ganske unik. Det danske foreningsliv omtales som noget *typisk dansk*, udsprunget af den danske folkeoplysningskultur. En kultur, som man især inden for DGI, gerne vil udbrede til andre kulturer.³³⁷ En tolkning der har sin rod i den idealistiske tankegang.

Fra en tredje position argumenteres der for, at mange af de valg, som man foretager, er determinerede af strukturer, man ikke selv er herre over, en argumentation med udgangspunkt i den materialistiske kulturopfattelse. Denne opfattelse danner den filosofiske baggrund for denne afhandling. De tre kulturforståelser er ikke gensidigt udelukkende, men i stedet supplerer de analysen med et nuanceret begrebsapparat.

Indtil nu er det i afhandlingen beskrevet, hvordan aktive fodbold- og håndboldspillere forholder sig til forskellige parametre, som især har med deres konkrete fysiske bevægelse at gøre (de fire første afsnit af konfigurationsanalysen), og hvordan resultatproduktion og organiseringen påvirker dem (det femte og sjette afsnit af konfigurationsanalysen). I dette afsnit beskrives, hvordan aktive og ledere omtaler aktiviteterne, ud fra de tre nævnte kulturopfattelser. Der er et komplekst forhold mellem det intenderede og det faktisk udførte, og forholdet er *komplekst og nogle gange modsætningsfuldt*.³³⁸ Der er ikke en entydig sammenhæng mellem det, vi som mennesker siger, at vi gør; det vi egentlig mener; og det som vi i sidste ende rent faktisk gør.³³⁹

Det er på konfigurationsanalysens kropskulturelle niveau vist, at de aktive i vid udstrækning er underlagt de overordnede strukturelle forandringer, som samfundets rammer opstiller for dem. Arbejdstider og afstande mellem hjem, ar-

---

³³⁷ Verdensholdet i gymnastik er en sådan ambassadør for den danske gymnastiktradition.

³³⁸ Eichberg & Madsen 2006 side 189.

³³⁹ Eichberg 2001 side 113. Dette forhold kan ydermere siges at være et argument for at analysere en kulturel begivenhed på flere niveauer, som det sker ved hjælp af konfigurationsanalysen, da der derved inddrages forskellige analytiske niveauer der gerne skal være indbyrdes sammenhængende.

bejde og det sted, hvor fritidsaktiviteterne udføres, har stor betydning for hvor og hvordan man kan være aktiv. Og lønmodtagerlivsformen i sin traditionelle form passer bedst overens med deltagelse i foreningsorganiseret idræt. Når de aktive beskriver deres livssituation og kommer ind på, hvordan de tilrettelægger deltagelsen i foreningsaktiviteter, bruger de ofte argumenterer med ophav i den materialistiske kulturopfattelse. En håndboldspiller siger på spørgsmålet om, hvordan deltagelse i håndbold passer over ens med det øvrige liv, og herunder familieliv, siger, at

de her træninger om aftenen passer ganske fortrinligt, torsdag aften klokken halv ni ... og søndag, det planlægger jeg lang tid i forvejen, så sådan er det.

Der tænkes praktisk, ud fra et nøgternt ræsonnement om, hvordan hverdagen skal planlægges i forhold til de øvrige gøremål, der skal gennemføres. Der refereres ikke til overordnede ideologiske tankesæt. Denne type argumentation er typisk for de aktive, stort set uafhængigt af hvilket niveau de er aktive på. Også Cathrine argumenterer, at det *faktisk er sjældent jeg går glip af familiearrangementer og arrangementer med venner og sådan*. Der er dog også i gruppen af de aktive nogle personer der argumenterer for, at aktiviteterne må ses i forhold til noget andet end en materialistisk kulturopfattelse. Håndboldspilleren Bent, der om nogen blandt de aktive taler om hvor svært det er at få arbejde og fritidsliv til at passe sammen med familielivet, har også her er holdning. Kritikken af den træner, som ifølge Bent fokuserede for meget på resultaterne, viser hen mod en idealistisk kulturopfattelse af håndboldsporten. Når man har med voksne mennesker at gøre, må man også behandle dem med respekt, hvilket han ikke føler, altid har været tilfældet. De mest tydelige repræsentanter for den idealistiske og universelle kulturopfattelse finder man især blandt den gruppe, der også udfører frivilligt foreningsarbejde. Fodboldspilleren og klubformanden Jørgen, der også er aktiv inden for det overordnede organisatoriske arbejde, argumenterer i udgangspunktet ikke væ-

sentligt forskelligt fra mange andre. Om aktiviteternes tilrettelæggelse siger han, at

At hvor man i gamle dage gerne tog ud og spillede lørdag og søndag, sådan er virkeligheden bare ikke længere. Nu har man et langt, langt stærkere forhold til det, at nu vil man holde fri ... så der skal vi [organisationerne] være stærkere til fleksibilitet ... der er jo ikke et familiemønster, der kan holde til det mere.

Holdningen peger på, at han ser de bagvedliggende materialistiske strukturer som determinerende for folks muligheder for at vælge aktiviteter. Samtidig viser han en indsigt i, at man fra organisatorisk hold kan blive nødt til at ændre noget med henblik på at bibeholde et stærkt tilbud til de potentielle medlemmer. Jørgen tager også den af Bent omtalte respekt op, men respekten skal gå begge veje for, at det frivillige foreningsliv kan fungere. Ved at så mange som muligt af de aktiviteter, der er forbundet med at få et hold til at fungere, lægges over til de aktive selv, mener han, at man

rekrutterer flere frivillige, fordi de lærer, at de ikke bare er kontingentbetalere, de er faktisk også bidragsydere, og så står der ikke en anden voksen, som skal knokle rundt med det der.

Jørgen ser ud over de rent praktiske forhold. Han ser aktiviteterne som en del af noget større, der skal være med til at (ud)danne spillerne. Han viser derved tegn på en idealistisk kulturopfattelse, hvor idealet er, at aktiviteterne er en del af noget større. I sin refleksion over boldspillets position i forhold til samfundet kommer han ind på, at idrætten opstiller

nogle rammer, på hvilke jeg altid kan blive klogere på mig selv og mine omgivelser og måske også det liv jeg lever ... men det der er det vigtige for os, er jo at være sammen, og få den her ... men det er lige så meget det, vi har bag efter. Hvor vi sidder og taler lidt om vores lokalsamfund, eller hvad ved jeg. Der kan man godt sige, at der bliver jeg så det klogere.

Forskellene på, hvordan der argumenteres, viser hen mod forskellige kulturopfattelser. Den materialistiske og den idealistiske kulturopfattelse understøtter hver især de aktive som en (ubevidst) bagvedliggende ramme for deres argumentation. Der er ikke er nogen af de to argumentationsformer, som er mere rigtig end den anden. Med forskellige roller inden for aktiviteterne, henholdsvis som aktiv spiller og som frivillig leder, har man forskellige fokuspunkter. Når man er aktiv, er de praktisk logistiske forhold vigtige – tilrettelæggelsen af aktiviteterne i forhold til arbejds- og familielivet – mens det for lederen er idrættens overordnede rolle der er fokus på.

3.8. Perspektivering

I afhandlingens perspektivering er der taget fat i et enkelt ord, som har været gennemgående i det meste af afhandlingen, nemlig fleksibilitet. Dette begreb bliver oftest beskrevet meget positivt, men det har mindst to sider. Der kan derfor tales om et fleksibilitetens Janushoved. Mennesker i dagens samfund har fået større muligheder for at tilrettelægge deres liv end i industrisamfundet, blandt andet som følge af de såkaldte flydende arbejdstider. Det er ikke kun den karrierefokuserede direktør, den innovative vidensarbejder eller den flamboyante kunstner, men også den faglærte maskinarbejder, den butiksansatte ekspedient og funktionæren, der i stigende grad oplever en øget ar-

bejdsmæssig fleksibilitet.³⁴⁰ På den anden side opleves fleksibiliteten ikke udelukkende som et selvvalgt gode, men kan også føles som et påtvunget ideal. Flexibiliteten har også her to sider. En praktisk, der eksempelvis henviser til på hvilke tidspunkter af dagen, ugen og året man skal være til stede på arbejdspladsen, og en mental, der henviser til den mentale holdning man har til arbejde og fritid. I teorien om livsformerne er lønarbejderlivsformen og den karrierebundne livsform ikke udelukkende adskilt af praktiske forhold, men i nok så høj grad også af mentale omstændigheder. Den karrierebundne videnarbejder forstår på sin side ikke, hvorfor andre ikke, lige som ham, vælger at bruge weekenden til at få lavet noget arbejde færdigt. Og på den anden side forstår den traditionelle lønarbejder ikke hvorfor der ikke er flere der, som han, bruger fritiden til at dyrke de sider af livet som man ikke har mulighed for i forbindelse med arbejdet. Men trods de forskellige holdninger til fleksibiliteten, så rammer den påtvungne fleksibilitet flere og flere mennesker i de moderne samfund.³⁴¹ Og fleksibilitet bidrager til en langsom opløsning af gennemprøvede fællesskaber til fordel for mindre forpligtende, korterevarende, og opgaveorienterede fællesskaber.³⁴² Mange mennesker er på vej over mod at leve i et projektsamfund.

Inden for sporten er det ikke kun et spørgsmål om, hvorvidt man ønsker at engagere og binde sig til en bestemt aktivitet over en vis tidsperiode, en hel fodbold- eller håndboldsæson. Det er lige så meget et spørgsmål om, hvorvidt man har de praktiske muligheder for det. Et fravalg af en fritidsaktivitet som fodbold eller håndbold må ikke udelukkende opfattes som en mangel på interesse i aktiviteten, en kritisk stillingtagen til (konkurrence)sporten eller et fravalg af en hierarkisk opbygget idrætsdisciplin, selv om disse forhold også kan

---

³⁴⁰ Florida har i bogen *Den kreative klasse* (Florida 2005) beskæftiget sig med denne udvikling.

³⁴¹ Florida 2005.

³⁴² Sennett 1999 side 17-18.

spille ind.³⁴³ Det kan også betragtes som et påtvunget valg, hvor livsformen, og de forandringer der er sket i samfundet, foretager valget for en.

Den foreningsorganiserede sport, med organisatoriske rammer der er hentet i den tidlige industrikultur, henvender sig primært til en bestemt livsform. Men da der er sket store samfundsmæssige forandringer siden midten af 1960erne, hvilket også afspejler sig i folks livsform, kan den foreningsbaserede idræt, hvis den ønsker at beholde sin nuværende position i det danske idrætsbillede, være nødt til at foretage forandringer. Som det blev vist i afhandlingens første del, så har der, især inden for håndbold, været kraftigt faldende medlemstal inden for de sidste årtier. Selv om medlemstallene ikke siger alt om interessen for en aktivitet, eller dens potentiale, så viser medlemstallene det faktiske antal mennesker som vælger at engagere sig i den nævnte aktivitet.

Fremtidens opgave for fodbold- og håndboldledere bliver at udvikle nogle praktisk-pædagogiske rammer for deres respektive idrætsgrene, som er forenelige med livet i et videnssamfund. Den store opgave bliver at balancere mellem det faktum, at mange af dem, der ønsker at være aktive inden for fodbold og håndbold, foretrækker den traditionelle måde, eksempelvis ved at træne og spille kamp efter en fast plan, mens samfundet fokuserer på fleksibilitet og den enkeltes tilrettelægge af sit liv, og dermed også sin egen (fri)tid.

Epilog

På en af de første forårsdage, hvor solen stadig kæmper med at få overtaget efter den mørke vinter, bevæger spillerne fra de lavere rangerende fodboldhold sig i små grupper fra klubhuset og i retning mod træningsbanerne. På vejen derover passerer de nogle baner, hvor ungdomsholdene er ved at afslutte træ-

---

³⁴³ I en forundersøgelse til denne afhandling (Møller 2006) diskuteres forskellige undersøgelser der belyser hvorfor børn/unge/voksne stopper med at være idrætsaktive i boldspillene. Resultatet af de undersøgelser er, at man ikke kan henføre de faldende medlemstal til en årsag, eksempelvis for stor fokusering på resultater.

ningen. Det er nu det tidspunkt på dagen, hvor gadebelysningen langsomt tændes, og hvor familier rundt om i landet er ved at forberede sig til det fælles aftensmåltid. For nogle af de spillere der nu er på vej over mod den bane hvor de skal træne er det dagens andet besøg på træningsanlægget, da de tidligere enten har skullet aflevere, eller hente, deres børn i forbindelse med børnenes træning.

Lars, Bjarne og Jørgen er alle blandt dem der er på vej til træningsanlægget denne dag. Lars og Bjarne for at træne, og Jørgen for at forberede nogle ting til et møde i klubben. De tre fodboldspillere er dermed alle stadig aktive. Lars stadig på Divisionsniveau, om end han presses mere og mere af klubbens yngre spillere, og derved ikke mere hører til dem der er oplagte i holdets startopstilling. Hvordan den kommende tid for ham vil forme sig er det ikke til med sikkerhed at sige noget om, men det er sandsynligt at han vil bevare en eller anden tilknytning til klubben, som aktiv på et sekundehold eller måske som (hjælpe)træner på et hold hvor hans børn måtte spille. Også Bjarne og Lars er stadig aktive. Lars er, på grund af det meget begrænsede omfang hans hold træner, stadig i stand til at kombinere sin fritidsaktivitet med sit arbejds- og familieliv. Samtidig har han, lige som de to andre her beskrevne fodboldspillere, en bopæl der ligger tæt ved træningsfaciliteterne, hvorved der ikke skal bruges megen tid på transport.

At fodboldsæsonen for nogle nu er ved at starte betyder samtidig, at håndboldsæsonen for de fleste aktive er ved at slutte. Men overgangen mellem fodbold- og håndboldsæsonen er ikke så brat som den har været tidligere. Det betyder, at flere aktive er gået fra både-og, håndbold i vinterhalvåret og fodbold i sommerhalvåret, til et enten-eller, enten håndbold eller fodbold. Der er ikke plads til begge dele, heller ikke for dem der måtte ønske det.

Af de aktive vi har lært at kende i denne afhandling har Bent, noget modstræbende, måttet tage konsekvensen af den måde familiens arbejde er sammensat på, og er stoppet som aktiv håndboldspiller. Det var ikke nogen nem proces, og den blev da også først truffet efter at han i en kortere periode havde været fraværende til træning og kamp i forbindelse med en banal skade. Men

han kom aldrig rigtigt i gang igen, og valgte derfor at stoppe med at være aktiv. Nu håber han på at kunne komme i gang igen engang, når hans børn kræver mindre tilstedeværelse, og hans og konens respektive arbejde giver mulighed for det.

Gerda møder stadig op til træning en gang om ugen, sammen med de fleste andre. Der er ikke sket de store forandringer, bortset fra at det synes stadigt sværere at tiltrække nye, og yngre spillere, til holdet. Man er meget afhængig af den kerne af ældre, og stabile aktive, der har været med til at holde Old Girls holdet sammen de sidste mange år. I den forbindelse er det Gerdas frygt, at holdet ikke vil kunne bære at miste flere af de nuværende aktive, hvis det også skal eksistere om fem år.

Cathrine er også stadig aktiv. Hun har valgt fortsat at spille i den samme klub, og på et samme hold, som da vi første gang mødte hende. At sige at hun har valgt det er måske så meget sagt, da der ikke har været bud fra udlandet. Og hun vil ikke skifte til en anden klub i Danmark, med de ambitioner hendes nuværende klub har. Så kan hun lige så godt få afprøvet ambitionerne i et miljø hun kender, og hvor hun efterhånden er blevet til en af holdets bærende kræfter. Samtidig har hun skrevet sig op til at starte på en videregående uddannelse i byen, en uddannelse hun starter op på efter sommerferien, når hun har gjort sin gymnasiale uddannelse færdig.

Dansk resume

Afhandlingen analyserer den ikke elitære fodbold og håndbold ud fra en sammenhæng mellem idrættens felt og samfundets felt. De forskellige samfundsformer påvirker idrætskulturerne, der får forskellige udtryksformer alt afhængigt af samfundsformen.

Teoretisk er afhandlingen inspireret af Norbert Elias` figurationssociologi, mens den metodiske ramme er bygget op omkring Henning Eichbergs konfigurationsanalyse. Udøverne af de to sportsgrene beskrives ud fra Højrupps livsformer.

Dermed indskrives analysen sig i en kulturanalytisk tradition hvor de interpersonelle relationer mellem mennesker, grupper af mennesker og systemer, er i fokus.

I afhandlingens analyser vises tre måder hvorpå arbejdsliv, familieliv og fritidsliv kan kombineres med aktiv deltagelse i henholdsvis håndbold og fodbold. De tre realtyper besidder forskellige karakteristika, da de har forskellig alder, uddannelse, arbejde, familiær status og er aktive på forskellige niveauer. Men de har også flere sammenfaldende karakteristika, med hensyn til holdningen til konkurrence, synet på fællesskabet og forventningerne til at være med i en forening.

Samtidig viser analyserne, at sportens organisering især er kompatibel med lønarbejderlivsformen, qua dens klare opdeling mellem arbejdsliv og fritidsliv. Men samfundets organisering, især den måde hvorpå man kombinerer arbejdsliv og fritidsliv, har gennemgået markante forandringer, ikke mindst i de sidste årtier. Den traditionelle lønarbejderlivsform indtager i dag en mindre fremtrædende position end tidligere, og flere mennesker besidder i dag elementer af den karrierebundne livsform. Der stilles i dag større krav til fleksibilitet på arbejdsmarkedet, hvorved opdelingen mellem arbejdsliv og fritidsliv til stadighed forandres. Det har ikke mindst betydning for dem der er aktive inden for foreningsidrætten, da den er kendetegnet ved en meget fast skemalægning af aktiviteterne.

De enkelte analyser viser, at realtyperne i alt overvejende grad er bosat tæt ved idrætsfaciliteterne, og at de opfatter det som en barriere for deres deltagelse, hvis de skal bruge yderligere tid på transport, eller træne mere. De er aktive inden for en sport hvor der konkurreres, og der kåres vindere og udpeges tabere. Samtidig forholder de sig forskelligt til brugen af fysisk styrke, og deres emotionelle forhold til aktiviteterne er også forskelligt.

Med inspiration fra Elias` vises det, hvordan de tre realtyper agerer i en kompleks verden, og det fremgår hvilke prioriteringer de foretager, når arbejdsliv, fritidsliv og familieliv skal passe sammen. Prioriteringer der tages på baggrund

af de relationer realtyperne har til andre, grupper af andre, og til det komplekse net samfundet udgøres af.

Konfigurationsanalysen er afhandlingens metodologiske udgangspunkt. Med udgangspunkt i en eklektisk inspireret analysemetode har den dannet rammen for analyserne. De syv kategorier har i den forbindelse haft en dialektisk funktion. De har virket som rammen for selvstændigt udførte analyser, samtidig med at de enkelte kategoriers analyser ikke kan tænkes adskilt fra hverandre. Konfigurationsanalysen, og de dertil hørende kategorier, virker derfor både som et værktøj, igennem hvilket der kan fokuseres på en enkelt udvalgte detalje, og som en stor og samlende ramme, hvori detaljerne fra de enkelte kategorier kan samles til en helhed, med henblik på at vise fænomenets kompleksitet.

English abstract

The focus of this thesis is to analyse the connection between recent developments in society concerning changes in the way people live and its impact on non-elite football and handball in Denmark. The thesis is based upon a suggestion saying that the recent Danish society is characterized by in-depth changes, and that the division, budgeting and use of time have become extremely significant. Since the 1990s there has been a change in society, and industrial production patterns are rapidly disappearing, so that the recent society is characterized by a demand for flexibility and service. In this perspective a widely documented statistic is interesting, informing us that the percentage of the population attending some form of physical activity has risen from a mere 15 % in 1964 to 62 % in 2004. But, looking at this statistic with the currently more flexible labour market in mind, it is surely not just coincidental that the ration between people attending organised sports on the one hand, and, on the other hand, people who attend neither organised sports or commercial sports centres, nor engage in any other form of physical activity, has

declined over the same period from 4:1 to 1:1. And in the same time the number of active football players, and especially the number of active handball players, has been steadily decreasing in the last decade.

In an attempt to analyse these changes, theories and methods from cultural sociology and anthropology has been used. Henning Eichbergs configurational analysis, especially the elements relating back to Norbert Elias, offers a methodology for sketching the interdependent connections by which movement on the one hand, and society on the other hand create and influence each other. By analysing configurations it is possible to investigate any event as part of a specific pattern, avoiding the dangers of over-generalization inherent in any all-embracing paradigm of civilization and modernity. Furthermore elements from Højrup's analyses of different ways of living and Webers ideal types are used as analytical tools.

The empirical material consists of both quantitative and qualitative data. The quantitative data is from a survey made among non-elite football- and handball players from different clubs. The main topic of the questionnaire was to analyse the connection between different ways of living, ways of working and active participation in sport. The qualitative data is from semi-structured interviews with different active players as well as people doing voluntarily work in the clubs.

The result of the thesis is, that there have been identified six ideal types, three in football and three in handball, respectively. These ideal types show that, firstly, there are very different ways in which working life and leisure life is organised and, secondly, that in the latter years more people have become working conditions which do not match with the engagement in organised leisure activities. Especially the demands towards having flexible working hours is a huge barrier for many people, and a barrier that constantly more and more people face, as society is constantly changing. And therefore, as the numbers of people living lives which can be characterized as traditional wage earners is steadily decreasing, the associations organising the traditional organised sports

have to rethink the ways in which they organise football and handball. Otherwise there is a risk that football and handball as it is known today will slowly fade away.

Litteratur

- Agergaard, Sine (Agergaard 2005): Idrættens rum. I Jensen, Jens-Ole & Sørensen, Jan Kahr (red.): *Idræt i perspektiv. Tekster om idrættens kultur*. Systime. Viborg 2005. Side 154-170.
- Almind, Klaus & Madsen, Kasper Lastheim (Almind & Lastheim 2003): Boldspil – i clinch med kroppen og kulturen. I Lüders, Kurt & Vogensen, Niels (red.): *Idrætspædagogisk Årbog 2003*. Klim. Århus 2003.
- Almqvist, Annika (Almqvist 1991): Bostadens betydelse i olika livsprojekt och livsformer. I *Nordisk Arkitekturforskning*. Trondheim 1992. Side 79-89.
- Andersen, Bjarne (Andersen 2008): *Fra leg til sport. Boldspil i undervisningen*. Syddansk Universitetsforlag. Odense 2008.
- Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) (Andersen & Kaspersen 1996): *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag. København 1996.
- Andersen, Heine (red.) (Andersen 1998): *Sociologi – en grundbog til et fag*. Hans Reitzels Forlag. København 1998.
- Andersson, Torbjörn (Andersson 2002): *Kung Fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria från 1000-tallets slut till 1950*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Stockholm 2002.
- Andkjær, Søren (Andkjær 2008): *Friluftsliv i Danmark. Unges deltagelse i organiseret friluftsliv set i kulturelt perspektiv*. Institut for Idræt & Biomekanik. Syddansk Universitet 2008.
- Bale, John (Bale 1994): *Landscapes of Modern Sport*. Leicester University Press. Leicester 1994.

- Bason C. et al. (Bason 2003): *Arbejdets nye ansigter. Ledelse af fremtidens medarbejder*. Børsens Forlag. København 2003.
- Bech-Jørgensen, Birte (Bech-Jørgensen 2000): *Når hver dag bliver hverdag*. Akademisk Forlag. København 2000.
- Berg, Nina Gunnerud & Dale, Britt & Lysgård, Hans K. & Løfgren, Anders (Berg, Dale, Lysgård & Løfgren 2004): *Mennesker, steder og regionale erindringer*. Tapir akademisk forlag. Trondheim 2004.
- *Betænkning om breddeidrætten i Danmark. Bind I* (Betænkning 1987). Betænkning fra Kulturministeriets Breddeidrætsudvalg. Det administrative bibliotek. København 1987.
- Bille, Trine & Fridberg, Torben & Storgaard, Svend & Wulff, Erik (Bille 2005): *Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinjer tilbage til 1964*. akf forlaget. København 2005.
- Bloch, Charlotte (Bloch 2001): *Flow og stress. Stemninger og følelseskultur i hverdagslivet*. Samfundslitteratur. Frederiksberg 2001.
- Bloch, Charlotte (Bloch 2002): Enhed og mangfoldighed ud fra følelsernes sociologi? I Eichberg, Henning & Madsen, Bo Vestergaard (red.): *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Forlaget KLIM. Århus 2002. Side 135-144.
- Blunch, Niels (Blunch 1994): *Indsamling af markedsdata*. Systime. Herning 1994.
- Bonke, Jens (Bonke 2002): *Tid og velfærd*. Socialforskningsinstituttet. København 2002.
- Bourdieu, Pierre (Bourdieu 1990): *The logic of practice*. Polity. Cambridge 1990.
- Bourdieu, Pierre (Bourdieu 1995): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag A/S. Oslo 1995.
- Bourdieu, Pierre (Bourdieu 1997b): *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen*. Hans Reitzels Forlag. København 1997.
- Bourdieu, Pierre (Bourdieu 1997): *Men hvem skabte skaberne?* Akademisk forlag. København 1997.

- Bourdieu, Pierre (Bourdieu 1998): *Om TV – og journalistikkens magt*. Tiderne Skifter. København 1998.
- Brandi, S & Hildebrandt, S. (Brandi & Hildebrandt 2000): *Kompetenceguldet. Medarbejderen og arbejdet I den nye økonomi*. Børsens Forlag. København 2000.
- Bruhn, Verner (Bruhn 1997): *Det skæve træ. Træk af ungdomsforeningernes og gymnastikforeningernes historie efter 1945*. Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger. Vejle 1997.
- Bruun, Hans Henrik (Bruun 2003): En klassiker – død eller levende? Hvad skal vi med Max Weber i dag? I *Dansk Sociologi*. Nummer 4. Dansk Sociologforening 2003. Side 61-75.
- Buciek, Keld (Buciek 1996): *Fra problem til metode: en casebaseret indføring i anvendelsen af kvalitative metoder til belysning af struktur-agent problematikken*. Roskilde Universitetsforlag. Roskilde 1996.
- Bøje, Claus (Bøje & Eichberg 1978): Opgør med enhedstankens ideologiske fundament. I *Idræt – enhed eller mangfoldighed*. Gerlev Idrætshøjskole. Årsskrift og temanummer 1978. Side 15-19.
- Bøje, Claus & Eichberg, Henning (Bøje 1994): *Idrættens tredje vej. Om idrætten i kulturpolitikken*. Klim. Århus 1994.
- Csonka, Agi (Csonka 1999): *Det fleksible arbejde*. Socialforskningsinstituttet 99:8. København 1999.
- Csonka, A. (Csonka 2000): *Ledelse og arbejde under forandring*. Socialforskningsinstituttet. København 2000.
- Dahl, Anne-Marie (Dahl 2002): *Brug for ro i en verden under forandring*. Fra www.futura.dk/Default.aspx?ID=22 3. januar 2002.
- Dansk Idræts-Forbund (DIF 1990a): *Idrætten mod år 2000. Bind I*. DIF 1990.
- Dansk Idræts-Forbund (DIF 1990b): *Idrætten mod år 2000. Bind II*. DIF 1990.
- Dansk Idræts-Forbund (DIF 1990c): *Idrætten mod år 2000. Bind III*. DIF 1990.

- Dansk Idræts-Forbund (DIF 1990d): *Idrætten mod år 2000. Bind IV*. DIF 1990.
- Dessau, Frederik (Dessau 1992): *Hvor bliver tiden af? En bog om livets tid, om før, nu, her og altid*. Spektrum. København 1992.
- DGI & DIF (DGI & DIF 2004a): *Foreningsidrættens vilkår i Danmark. En foreningsundersøgelse udarbejdet i samarbejde mellem DGI & DIF*. Fokus på fodbold.
- DGI & DIF (DGI & DIF 2004b): *Foreningsidrættens vilkår i Danmark. En foreningsundersøgelse udarbejdet i samarbejde mellem DGI & DIF*. Fokus på håndbold.
- Dietrich, Knut (editor) (Dietrich 2002): *Socialisation and the social change in movement culture and sport*. Institute of Exercise and Sport Sciences. University of Copenhagen 2002.
- Duelund, Peter (Duelund 1995): *Den danske kulturmodel. En ideopolitisk redegørelse*. Klim. Århus 1995.
- Duerr, Hans Peter (Duerr 1988-2002): *Der Mythos vom Zivilisationsprozess, Band I-V*. Suhrkamp. Frankfurt am Main 1988-2002.
- Dunning, Eric & Maguire, Joseph A. & Pearton, Robert E. (editors) (Dunning & Maguire & Pearton 1993): *The sports process: A comparative and developmental approach*. Human Kinetics Publishers. Champaign Illinois 1993.
- Dunning, Eric & Mennell, Stephen (ed.) (Dunning & Mennell 2003): *Norbert Elias*. Sage. London 2003.
- Eichberg, Henning (Eichberg 1978): *Leistung, Spannung, Geschwindigkeit. Sport und Tanz im gesellschaftlichen Wandel des 18./19. Jahrhunderts*. Klett-Cotta. Stuttgart 1978.
- Eichberg, Henning (Eichberg 1987): *Fremtidens folkelige idræt*. DDGU. Vejle 1987.
- Eichberg, Henning (Eichberg 1988): *Det løbende samfund – idrætssociologi ud fra kroppen*. Bavnebanke. Gerlev 1988.

- Eichberg, Henning (Eichberg 1992): Kropsfundamentalisme? Om menneskevidenskaben og de ældres sportificering. I Hansen, Jørn & Trangbæk, Else: *Idrættshistorisk Årbog 1992. livsrum, myter, praktikker – idrætshistorie, kulturanalyse og kulturteori*. Odense Universitetsforlag. Odense 1992.
- Eichberg, Henning (Eichberg 1993): Livsstil som indikator. Modernisering eller revolution i bevægelseskulturen. I Riskjær, Søren (ansvh.): *Centring. Tema: Krop og livsstil*. Forlaget Bavnepanke for Idrætsforsk. Gerlev 1993. Side 16-46.
- Eichberg, Henning (Eichberg 2001): Thinking contradictions. Towards a methodology of configurational analyses, or: How to reconstruct the societal signification of movement culture and sport. I Dietrich, Knut (ed.): *How Societies Create Movement Culture and Sport*. University of Copenhagen: Institute of Exercise and Sport Sciences. Copenhagen 2001. Side 10-32.
- Eichberg, Henning (Eichberg 2007): *How to Study Body Culture: Observing Human Practice*.
I www.idrottsforum.org/articles/eichberg/eichberg070606.html
- Eichberg, Henning & Madsen, Bo Vestergaard (red.) (Eichberg & Madsen 2002): *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Klim. Århus 2002.
- Eichberg, Henning & Madsen, Bo Vestergaard (Eichberg & Madsen 2006): *Idræt som fest – bogen om landsstævnet*. Klim. Århus 2006.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (Ehn & Löfgren 1982): *Kulturanalys. Ett etnologisk perspektiv*. LiberFörlag. Lund 1982.
- Elias, Norbert (Elias 1970): *Was ist Soziologie?* Juventa Verlag. München 1970.
- Elias, Norbert (Elias 1977): *Über den Prozess der Zivilisation: soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*. Band I und II. Suhrkamp. Frankfurt am Main 1977.
- Elias, Norbert (Elias 1994): *The civilizing process. Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. Basil Blackwell. Oxford 1994.

- Elias, Norbert (Elias 1978): *What is sociology?* Columbia University Press. New York 1978.
- Elias, Norbert (Elias 1991): *The Society of Individuals*. Continuum International Publishing. New York & London 1991.
- Elias, Norbert (Elias 2000): *The Civilizing Process. Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. Blackwell Publishers. London 2000.
- Elias, Norbert (Elias 1991): *The Society of Individuals*. Basil Blackwell. London 1991.
- Elias, Norbert & Dunning, Eric (Elias & Dunning 1981): *Sport im Zivilisationsprozess. Studien zur Figurationssoziologie*. hrsg. Von Wilhelm Hopf. LitVerlag. Münster 1981.
- Eriksen, Trond Berg (Eriksen 1999): *Tidens historie*. Tiderne Skifter. København 1999.
- Florida, Richard (Florida 2005): *Den kreative klasse: og hvordan den forandrer arbejde, fritid, samfund og hverdagsliv*. Forlaget KLIM. Århus 2005.
- Fog, Jette (Fog 1996): Begrundelsernes koreografi. Om kvalitativ ikke-statistisk repræsentativitet. In: Holter, H. & Kalleberg, R. (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlaget. Oslo 1996. Side 194-219.
- Fridberg, Torben (Fridberg 2000): *Kultur og fritidsaktiviteter 1975-1998*. Socialforskningsinstituttet. København 2000.
- Gadamer, Hans-Georg (Gadamer 2007): *Sandhed og metode: grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. Academica. København 2007.
- Gershuny, Jonathan (Gershuny 2000): *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford University Press. Oxford 2000.
- Glamann, K. (Glamann 1998): *Time-out*. Gyldendal. København 1998.
- Grønkjær, Allan & Olsen, David Holt (Grønkjær & Olsen 2007): *Fodbold, fair play og forretning. Dansk klubfodbolds historie*. Turbineforlaget. Århus 2007.

- Gullestrup, Hans (Gullestrup 1992): *Kultur, kulturanalyse og kulturetik – eller hvad der ellers adskiller og forener os?* Akademisk Forlag. København 1992.
- Gundelach, P. (Gundelach 2002): *Danskernes værdier 1981-1999*. Hans Reitzels Forlag. København 2002.
- Gustavsson, Bernt (Gustavson 2001): *Vidensfilosofi*. Klim. Århus 2001.
- Haastrup, Kirsten (Haastrup 1999): *Viljen til viden – en humanistisk grundbog*. Gyldendals Forlag. København 1999.
- Habermann, Ulla (Habermann 2000): *Motiver til frivillighed – frivillige i idrætsforeninger*. Institut for Idræt. Københavns Universitet, april 2000.
- Habermann, Ulla & Ottesen, Laila (Habermann & Ottesen 2004): *Om-sorgskapital i idrætten*. I *Dansk Sociologi*. Nummer 2. Dansk Sociologforening. København 2004. Side 26-39.
- Hall, Edward T.: (Hall 1966): *The hidden dimension*. Anchor Books / Doubleday. 1990.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (Hammersley & Atkinson 1987): *Feltmetodik. Grunlaget for feltarbeid og feltforskning*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo 1987.
- Hansen, E. J. & Andersen, B. H. (Hansen & Andersen 2000): *Et sociologisk værktøj. Introduktion til den kvantitative metode*. Hans Reitzels Forlag. København 2000.
- Hauge, Hans & Hortsbøll, Henrik (red.) (Hauge 1998): *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Aarhus Universitetsforlag. Århus 1998.
- Highmore, Ben (Highmore 2002): *Everyday Life and Cultural Theory: an introduction*. Routledge. New York 2002.
- Holm, Anders & Jæger, Mads Meier (Holm & Jæger 2007): *Livsformer I Danmark: Udbredelse og udviklingstendenser 1981-2005*. Forskningsafdelingen for socialpolitik og velfærdsydelser. 2007.
- Hoppe, Maria-Therese (Hoppe 2000): *Den, der ejer tiden, har magten*. I www.cifs.dk/scripts/artikel.asp?id=1&lng=1

- Hoppe, Maria-Therese (Hoppe 2002): *Fremtiden kommer i spring*. Aschehoug. København 2002.
- Huizinga, Johan (Huizinga 1963): *Homo ludens. Om kulturens oprindelse i leg*. Gyldendal. København 1963.
- Højrup, Thomas (Højrup 1983): *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*. Institut for Europæisk Folkelivsforskning: Statens Byggeforskningsinstitut. Hørsholm 1983.
- Højrup, Thomas (Højrup 1995): *Omkring livsformsanalysens udvikling*. Museum Tusulanum Press. København 1995.
- Ibsen, Bjarne (Ibsen 2002): En eller flere idrætsorganisationer – hvorfor forskelle mellem de nordiske lande? I Eichberg, Henning & Madsen, Bo Vestergaard: *Idrættens enhed eller mangfoldighed*. Klim. Århus 2002.
- Ibsen, Bjarne (Ibsen 2004): *Fodbold- og håndboldkulturen i Danmark og DGIs placering deri*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. Gerlev 30. oktober 2004. Upubliceret arbejdspapir.
- Ibsen, Bjarne (Ibsen 2006): *Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer*. CISC for IDAN, april 2006.
- Ibsen, Bjarne & Møller, Peter Mindegaard (Ibsen & Møller 2007): *Foreninger i forandring*. Hæfte IV fra forskningsprojektet "Folkelig gymnastik i en moderne motionskultur". Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. Syddansk Universitet 2007.
- Jacobsen, Michael Hviid (Jacobsen 2007): Norbert Elias – om et sociologisk fænomens forsinkede anerkendelse i anledning af udgivelsen af et attenbinds samleværk. I *Dansk Sociologi*. Nummer 2. Dansk Sociologforening. 18. årgang. 2007. Side 75-87.
- Jantzen, Christian (Jantzen 1992): Kulturanalysens (u)mulighed. In: *K&K. Kultur & Klasse. Kritik & Kulturanalyse*. Forlaget Medusa. Holte 1992. Side 117-140.
- Jantzen, Christian (Jantzen 1997): *Fra evolution til strukturation: rids af nogle kulturteoretiske positioner*. Aalborg Universitet. Aalborg 1997. Upubliceret arbejdspapir.

- Jensen, Iben (Jensen 2005): *Grundbog i kulturforståelse*. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg 2005.
- Jespersen, Ejgil & Riiskjær, Søren (Jespersen & Riiskjær 1980): *Idrætsfaciliteter i Ringsted kommune*. Forlaget Bavnebanke. Slagelse 1980.
- Jonassen, Viggo (Jonassen 1990): *Dansk Socialpolitik 1708-1990*. Den Sociale højskole. Århus 1990.
- Jönsson, Bodil. (Jönsson 2003): *I tide og utide: hjemme og på arbejde*. Rosinante. København 2003.
- Jørgensen, Per (Jørgensen 1997): *Ro, Renlighed, Regelmæssighed. Dansk Idræts-Forbund og sportens gennembrud ca. 1896-1918*. Odense Universitetsforlag. Odense 1997.
- Jørgensen, Per (Jørgensen 2008): *Upubliceret arbejdspapir*.
- Kilminster, Richard & Mennell, Stephen (Kilminster & Mennell 2003): *Norbert Elias*. I Ritzer, George (red.): *The Blackwell Companion to Major Contemporary Social Theorists*. Blackwell. Oxford 2003.
- Kjeldstadli, Knut (Kjeldstadli 2001): *Fortiden er ikke hvad den har været*. Roskilde Universitetsforlag. Frederiksberg 2001.
- Klindt, Mads Peter (Klindt 2007): *Fleksible arbejdstider i Danmark, Tyskland, Frankrig og Storbritannien – flexicurity i politik og praksis?* I *Tidskrift for Arbejdsliv*. 9. årgang. Nummer 4. Odense 2007. Side 26-44.
- Koch-Nielsen, Inger & Skov Henriksen, Lars & Fridberg, Torben & Rosdal, David (Koch-Nielsen, Skov Henriksen, Fridberg & Rosdal 2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*. Socialforskningsinstituttet. København 2005
- Kofoed Nielsen, Lars (Kofoed Nielsen 2001): *Et folks stærkeste løftestang. Sport og karakterstyrke*. I Hansen, Jørn & Skovgaard, Thomas: *Idræthistorisk årbog 2001. Sportens væsen og uvæsen*. Syddansk Universitetsforlag. Odense 2002. Side 9-30.
- Korsgaard, Ove (Korsgaard 1982): *Kampen om kroppen. Dansk idræts historie gennem 200 år*. Gyldendal. København 1982.

- Korsgaard, Ove (Korsgaard 2006): *Krop og kultur. Dansk kulturhistorie og bevidsthedsdannelse 1880-1920*. Odense Universitetsforlag. Odense 1986.
- Korsgaard, Ove (Korsgaard 1886b): Sommerfugle i maven. 1986.
- Korsgaard, Ove (Korsgaard 2005): Legemskultur og sport – mod en historisk bestemmelse af fænomenet sport. I Jespersen, Ejgil & Havelund, Jonas & Joern, Lise: *Centringer – om krop, sport og idræt*. Forlaget Bavnepanke 2005. Side 26-35.
- Krieken, Robert van (Krieken 2002): *Norbert Elias*. Hans Reitzels Forlag. København 2002.
- Krieken, Robert van (Krieken 2005): Occidental self-understanding and the Elias-Duerr dispute: "thick" versus "thin" conceptions of human subjectivity and civilization. I *Modern Greek Studies*. Volume 13. Side 273-281.
- Kring, Camilla (Kring 2005): *Arbejdsliv og familieliv – Get a Balance*. Ph.d. afhandling. Institut for Produktion og Ledelse. Danmarks Tekniske Universitet. Lyngby 2005.
- Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne Kathrine (Kristiansen 1999): *Deltagende observation: introduktion til en samfundsvidenskabelig metode*. Hans Reitzels Forlag. København 1999.
- Kvale, Steinar (Kvale 1997): *InterView. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag. København 1997.
- Køppe, Simo & Collin, Finn (red.) (Køppe 2003): *Humanistisk videnskabssteori*. København 2003.
- Launsø, Laila & Rieper, Olaf (Launsø 1997): *Forskning om og med mennesker. Forskningstyper og forskningsmetoder i samfundsforskningen*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. København 1997.
- Larsen, Knud (Larsen 1996): *Voksnes idrætsdeltagelse i et lokalsamfund. Foreningsundersøgelsen*. Center for Idrætsforskning 1996.
- Larsen, Knud (Larsen 1999): *The Sporting Life-Course*. Idrætsforsk 1999.

- Larsen, Knud (Larsen 2000a): *Kvinderne svigter foreningsidrætten*. I Ungdom og Idræt. Nr. 18.
- Larsen, Knud (Larsen 2000b): *Befolkningens idrætsdeltagelse. En analyse af befolkningens idrætsdeltagelse baseret på Socialforskningsinstituttets kultur- og fritidsundersøgelser*. Idrætsforsk 2000.
- Larsen, Knud (Larsen 2003): *Den tredje bølge – på vej mod en bevægelseskultur*. Lokale- og Anlægsfonden. København 2003.
- Larsen, Mihail & Thyssen, Ole (Larsen 1981): *Den frie tanke: en grundbog i filosofi*. Gyldendal. København 1981.
- Lefebvre, Henri (Lefebvre 2007): *Rhythmanalysis: space, time and everyday Life*. Continuum. London 2007.
- Lind, Mads (Lind 2000): *Relationsformer i moderne fodbold. En mikrosociologisk analyse med fokus på spillernes indbyrdes relationer i professionel fodbold*. Sociologisk Institut. København 2000.
- Lokale- og Anlægsfonden (Lokale- og Anlægsfonden 2005): *Idrætshaller for fremtiden – En anden boldgade*. LOA. København 2005.
- Lund, Reinhard (Reinhard 2001): *Changing Times. Work and Leisure in Postindustrial Society*. I *Tidsskrift for arbejdsliv*. Nummer 1, side 124-126. Roskilde 2001.
- Lyngsgård, Hans (Lyngsgård 1990): *Idrættens rum. Nybrud i idrættens arkitektur*. Borgen. Valby 1990.
- Lyngsgård, Hans (Lyngsgård 1998): *Nyt liv i gamle haller*. Lokale- og Anlægsfonden. København 1998.
- Maaløe, Erik (Maaløe 1996): *Case-studier – af og om mennesker i organisationer: Forberedelse, feltarbejde, generering, tolkning og sammendrag af data for eksplorativ integration, test og udvikling af teori*. Akademisk Forlag. København 1996. TJEK NAVN I AFHANDLINGENS NOTER.
- Madsen, Bo Vestergaard (Madsen 2003): *Oplysning i bevægelse – kultur, krop og demokrati i den folkelige gymnastik*. Klim. Århus 2003.

- Messner, A. M. (Messner 1990): When bodies are Weapons: Masculinity and Violence in Sport. *International Review for the Sociology of Sport*. 1990. vol. 25.
- Mikkelsen, Per Brændgaard (Mikkelsen 2003): *Stort potentiale for cykling og gang*. Fra www.madogsundhed.dk
- Mindegaard, Peter (Mindegaard 2008a): Fra XL til Medium – Idrætshaller kan også komme på kur. I *Tribune*. Nummer 10. Lokale- og Anlægsfonden. København 2008. Side 8-11.
- Mindegaard, Peter (Mindegaard 2008b): Håndbold og arbejdsliv i det moderne samfund. I Storm, Rasmus (red.): *Dansk håndbold – bredde, elite og kommercialiseringens konsekvenser*. Forlaget Bavnepanke. Gerlev 2008.
- Mogensen, Mette (Mogensen 2005): *Idrætshaller for fremtiden. En anden boldgade*. Lokale- og Anlægsfonden. København 2005.
- Munch, Laura & Mogensen, Mette & Roessler, Kirsten Kaya (Munch & Mogensen & Roessler 2007): *Arkitektur, kvinder og idræt*. Lokale- og Anlægsfonden. København 2007.
- Munk, Martin & Lind, Jakob B. (Munk & Lind 2004): *Idrættens kulturelle pol: en analyse af idrætsfeltets autonomi belyst ved Pierre Bourdieus metode*. Museum Tusulanums Forlag. København 2004.
- Møller, Jørn (Møller 1997): *Gamle idrætslege i Danmark. Bind I-IV*. Idrætshistorisk Værksted. Slagelse 1997.
- Møller, Peter Mindegaard (Møller 2006): *Fodbold og håndbold under kulturel og samfundsmæssig forandring – en undersøgelse af nogle tendenser vedrørende de to boldspils tidligere og nuværende position i samfundet*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. Gerlev 2006.
- Møller, Verner (Møller 1997): Genius Loci – om idrætsrum som hovedsteder. I Hansen, Jørn (red.): *Idrætshistorisk Årbog 1997*. Syddansk Universitetsforlag. Odense 1997. Side 125-147.

- Møller, Verner (Møller 1999): *Sundhed og idræt. Kulturanalyser til indkredsning af sundhedsaspektet i idrætten*. Odense Universitetsforlag. Odense 1999.
- Mørch, Søren (Mørch 1996): *Den sidste danmarkshistorie. 57 fortællinger af fædrelandets historie*. Gyldendal. København 1996.
- Nielsen, Klaus, Nielsen, Anders Godthjælp & Storm, Rasmus Klarskov (Nielsen, Nielsen & Storm 2000): *Den danske subelites vilkår 2000. Undersøgelse af danske subeliteidrætsudøveres sociale og idrætslige vilkår*. Roskilde Universitetscenter. Roskilde oktober 2000.
- Nielsen, Niels Kayser (Nielsen 1985): De (H)vide mål og det grønne græs. I *Den jyske historiker*. Nr. 19-20. Forlaget Modtryk. Århus 1981. Side 10-61.
- Nielsen, Niels Kayser (Nielsen 1993): *Fra Robin Hood til fodbold. En kulturanalytisk studie af arbejderklassens kropskultur i England i 1800-tallet*. Odense Universitetsforlag. Odense 1993.
- Nielsen, Niels Kayser (Nielsen 2004): Historisk kulturanalyse mellem vilkår og vilje – nogle pejlinger. Kulturmøder og analytiske dobbeltstrategier. I *Kontur. Tidsskrift for kulturstudier*. Institut for Historie og Område-studier. Aarhus Universitet. nr. 8. Århus 2004 side 18-25.
- Nielsen, Niels Kayser (Nielsen 2005): Lange linjer i dansk idræthistorie. I Jensen, Jens-Ole & Sørensen, Jan Kahr (red.): *Idræt i perspektiv. Tekster om idrættens kultur*. Systime. Viborg 2005. Side 171-189.
- Nielsen, Niels Kayser (red.) & Andersen, Bjarne & Larsen, Erik & Worm, Ole (Nielsen, Andersen, Larsen & Worm 1997): *Håndbold i 100 år – et overblik*. Svendborgtryk. Nyborg 1997.
- Nielsen, Peter (Nielsen 1994): *Produktion af viden – en praktisk metode-bog*. Teknisk Forlag. København 1994.
- Ottesen, Laila (Ottesen 1987): *Hverdagen i foreningen – foreningen i hverdagen. En etnologisk analyse, af Skovlunde Idrætsforenings Fodboldafdeling, med henblik på at belyse fodbold og foreningsdeltagelsens betydning i kvinders og mænds hverdag*. 1987.

- Ottesen, Laila (Ottesen 1989): Fodboldklub, familieliv og bytteøkonomi. I Rahbek Christensen, Lone (red.): *Livstykker, 12 studier af livsformer og vilkår*. Kulturbøger. Ringe 1989. Side 132-141.
- Ottesen, Laila (Ottesen 1990): *På hjemmebane*. I Hansen, Jørn (red.) & Nielsen, Niels Kayser & Ottesen, Laila: Idræthistorisk Årbog. Side 33-48.
- Ottesen, Laila & Ibsen, Bjarne (Ottesen & Ibsen 1999): *Idræt, motion og hverdagsliv – i tal og tale*. Institut for Idræt, Københavns Universitet. København 1999.
- Ottesen, Laila & Ibsen, Bjarne (Ottesen & Ibsen 2000): *Børn, idræt og hverdagsliv – i tal og tale*. Institut for Idræt, Københavns Universitet. København 2000.
- Otto, Lene (Otto 1998): *Rask eller lykkelig*. Komiteen for Sundhedsoplysning 1998.
- Pilgaard, Maja (Pilgaard 2008): *Danskernes motions- og sportsvaner 2007. Nøgletal og tendenser*. Idrættens Analyseinstitut. København 2008.
- Plovsing, Jan & Østergaard, Leon (Plovsing & Østergaard 2008): *60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig*. Danmarks Statistik. København 2008.
- Poulsen, Jørgen (Poulsen 1999): *Kultur og betydning. Kommunikation som kulturel og social praksis*. Samfundslitteratur. København 1999.
- Putnam, R. D. (Putnam 2000): *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. Simon & Schuster. New York 2000.
- Qvortrup, Lars (Qvortrup 2000): *Det hyperkomplekse samfund. 14 fortællinger om informationssamfundet*. Gyldendal. København 2000.
- Rahbek Christensen, Lone (Rahbek 1987): *Hver vore veje. Livsformer, familietyper og kvindeliv*. Etnologisk forum. Odense 1987.
- Rahbek Christensen, Lone (Rahbek 1988): *Livsformer i Danmark*. Samfundsfagsnyt. Samfundsfagsnyt. København 1988.

- Rapport for DGI af Epinion A/S (Epinion 2006a): *Analyse af eksisterende data*. 2006.
- Rapport for DGI af Epinion A/S (Epinion 2006b): *Tilfredsheds- og efterspørgselsundersøgelse blandt DGI´s håndbold og badmintonforeninger*. 2006.
- Rapport for DGI af Epinion A/S (Epinion 2006c): *Afrapportering af fokusgrupper - behovsundersøgelsen*. 2006.
- Rapport for DGI af Epinion A/S (Epinion 2006d): *DGI Tabelrapport – Spørgeskemaundersøgelse blandt fodboldforeninger*. 2006.
- Rapport for DGI af Epinion A/S (Epinion 2006e): *Brugerundersøgelse blandt DGI´s fodboldforeninger*. 2006.
- Rasmussen, Tove (Rasmussen 2006): Levevilkår, livsformer og livsstil. I Niklasson, Grit (red.): *Samfund og kultur i sundhedsarbejdet*. Bogforlaget Frydenlund. København 2006. Side 77-127.
- Riesman, David (Riesman 1969): *Det ensomme masse menneske*. Gyldendal 1969.
- Riiskjær, Søren & Eichberg, Henning (red.): *Perspektiver på arkitektkonkurrencen om et nyt bevægelseshus ved Gerlev Idrætshøjskole*. Forlaget Bavnebanke. Slagelse 1989.
- Roessler, Kaya (Roessler 2003): *Arkitekturpsykologi – idrætsrum som med- og modspiller*. Lokale- og Anlægsfonden. København 2003.
- Roessler, Kaya & Overbye, Marie (Roessler & Overbye 2006): *Kvinder og mænd i idrættens rum*. Syddansk Universitet i samarbejde med Lokale- og Anlægsfonden. Odense 2006.
- Scheele, Annika (Scheele 1994): Att bo har mangå sidor – om olika förhållningssätt til boendet. I Nyström, Louise (red.): *Bebyggelsens mångfald*. Bopverket. 1994.
- Schlicht, Wolfgang & Lang, Werner (Schlicht 2000): *Über Fussball. Ein Lesebuch zur wichtigsten Nebensache der Welt*. Hoffmann Verlag. Schorndorff 2000.

- Scocozza, Benito & Jensen, Grethe (Scocozza 1999): *Danmarkshistoriens Hvem, Hvad, Hvornår*. Politikens Forlag A/S. København 1999.
- Sennett, Richard (Sennett 1999): *Det fleksible menneske – eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning*. Hovedland. Højbjerg 1999.
- Skjerk, Ole (Skjerk 2001): *Dameudvalgets inderlige Overflødighed. Kvindehåndbold i Danmark 1900-1950*. Institut for Idræt, Københavns Universitet. København 2001.
- Smith, Nina & Pedersen, Peder J. & Pedersen, Søren & Schultz-Nielsen, Marie Louise (Smith 2003): *Fra mangel på arbejde til mangel på arbejdskraft. Arbejdsliv I Danmark I det nye årtusind*. Spektrum. København 2003.
- Sparkes 2002 (Sparkes 2002): *Telling tales in sport and physical activity: a qualitative journey*. Human Kinetics. Champaign Illinois 2002.
- Spradley, James P. (Spradley 1979): *The ethnographic interview*. Wadsworth/Thomson Learning. Wadsworth/Thomson Learning. Belmont California 1979.
- Storm, Rasmus (red.) (Storm 2008): *Dansk håndbold – bredde, elite og kommercialiseringens konsekvenser*. Forlaget Bavnebanke. Gerlev 2008.
- Strukturkommissionens betænkning II. Bilag – Baggrundskapitler: (Strukturkommissionen 2004): Indenrigsministeriet. København 2004.
- Taylor, Carol Fitz-Gibbon & Morris, Lynn Lyons (Taylor & Morris 1987): *How to Design a Program Evaluation*. Sage Publications. Los Angeles 1987.
- Thing, Lone Friis (Thing 1999): *Sport – en emotionel affære. Kvinder, holdsport og aggrssion*. Sociologisk Institut. København 1999.
- Thing Lone Friis (Thing 2000): Er emotioner som vilde galoperende heste? En mikrosociologisk anvendelse af Norbert Elias' emotionsbegreb med elitesport som eksempel. I *Dansk Sociologi*. Nummer 1. Dansk Sociologforening. København 2000. Side 23-39.

- Thompson, E. P. (Thompson 1965): *The making of the English working class*. Gollancz. London 1965.
- Toft, Jim (Toft 1993): Fodbold mellem myter og kilder. I Hansen, Jørn & Eichberg, Henning: *Idrætshistorisk Årbog. Idrætshistorie og Livshistorie*. Odense Universitetsforlag. Odense 1993. Side 97-117.
- Tonboe, Jens & Jacobsen, Michael Hviid (Tonboe & Jacobsen 2004): *Arbejdssamfundet. Den beslaglagte tid og den splittede identitet*. Hans Reitzels Forlag. København 2004.
- Torpe, Lars (Torpe 2000): Foreninger og demokrati. I Andersen, Jørgen Goul & Torpe, Lars & Andersen, Johannes: *Hvad folket magter. Demokrati, magt og afmagt*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. København 2000. Side 79-122.
- Trangbæk, Else (Koordinator) & Hansen, Jørn & Ibsen, Bjarne & Jørgensen, Per & Nielsen, Niels Kayser (Trangbæk 1995a): *Dansk idrætsliv. Bind I. Den moderne idræts gennembrud 1860-1940*. Gyldendal 1995. København.
- Trangbæk, Else (Koordinator) & Hansen, Jørn & Ibsen, Bjarne & Jørgensen, Per & Nielsen, Niels Kayser (Trangbæk 1995b): *Dansk idrætsliv. Bind II. Velfærd og fritid 1940-96*. Gyldendal 1995. København.
- Treibel, Annette (Treibel 2006): *Einführung in soziologische Theorien der Gegenwart*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. Wiesbaden 2006.
- Tuan, Yi-Fu (Tuan 1977): *Space and place: the perspective of experience*. University of Minnesota Press. Minneapolis 1977.
- Vallagårda, Signild (Vallagårda 2001): Fortiden som idealtype. I *Dansk Sociologi*. Nummer 4. Dansk Sociologforening. København 2001. Side 85-88.
- Vogensen, Niels (Vogensen 1982): Idrætshallens tekst. I *Centring*. Nummer 3-4. Slagelse 1982.
- Walvin, James (Walvin 1978): *Leisure and Society 1830-1950*. Longman. London 1978.

- Weber, Max (Weber 1995): *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*. Nansensgade Antikvariat. København 1995.
- Weber, Max (Weber 2008): *Makt og byråkrati. Essay om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Gyldendal Akademisk. Oslo 2008.
- Whyte, H. William (Whyte 1965): *The organization man*. Penguin. Harmondsworth 1965.
- Wikström, Thomas (Wikström 1994): *Mellen hemmet och världen. Om rum och möten i 40- och 50-talens hyreshus*. Stehag. Stockholm 1994.
- Winther, Helle (Winther 2004): *Kropkontakt I spændingsfeltet mellem dans, kamp og leg*. Findes på www.idrottsforum.org 6. april 2004.
- Wøllekær, Johnny (Wøllekær 2000): *Da sporten kom til byen: en historisk-empirisk undersøgelse af sportens gennembrud I Odense ca. 1860-1920*. Stadsarkivet i Odense. Odense 2000.
- Wåhlin, Birgitte (red.) (Wåhlin 1985): *Tidsopfattelse og historiebevidsthed: Oplæg fra den 18. Nordiske Fagkonference i Historisk Metodelære i Ølken 26.-29. august 1983*. Antikva. Århus 1985.
- Wåhlin, Vagn (red.) (Wåhlin 1988): *Historien I kulturhistorien*. Aarhus Universitetsforlag. Århus 1988.
- Østergaard, Søren & Skårhøj, Rie (Østergaard & Skårhøj 2005): *Generation Happy?* Unitas Forlag. Frederiksberg 2005.

Bilag 1

1. Fodbold og håndbold, materialets sammensætning i forhold til køn.

Idræt * Køn Crosstabulation

			Køn		Total
			Mand	Kvinde	
Idræt	Fodbold	Count	387	82	469
		% within Idræt	82,5%	17,5%	100,0%
	Håndbold	Count	246	283	529
		% within Idræt	46,5%	53,5%	100,0%
Total	Count	633	365	998	
	% within Idræt	63,4%	36,6%	100,0%	

2. Fodbold og håndbold. Aldersgrupper.

Aldersgruppe * Idræt Crosstabulation

			Idræt		Total
			Fodbold	Håndbold	
Aldersgruppe	13-18 år	Count	28	8	36
		% within Idræt	6,0%	1,5%	3,6%
	19-24 år	Count	144	179	323
		% within Idræt	30,7%	33,8%	32,4%
	25-59 år	Count	292	315	607
		% within Idræt	62,3%	59,5%	60,8%
	60 år og mere	Count	5	27	32
		% within Idræt	1,1%	5,1%	3,2%
Total	Count	469	529	998	
	% within Idræt	100,0%	100,0%	100,0%	

3. Fodbold og håndbold. Aldersgrupper.

Aldersgruppe * Idræt Crosstabulation

			Idræt		Total
			Fodbold	Håndbold	
Aldersgruppe	Under 20 år	Count	57	37	94
		% within Idræt	12,2%	7,0%	9,4%
	20-24 år	Count	115	149	264
		% within Idræt	24,5%	28,2%	26,5%
	25-29 år	Count	87	85	172
		% within Idræt	18,6%	16,1%	17,2%
	30-34 år	Count	83	30	113
		% within Idræt	17,7%	5,7%	11,3%
	35-39 år	Count	38	52	90
		% within Idræt	8,1%	9,8%	9,0%
	40-44 år	Count	45	65	110
		% within Idræt	9,6%	12,3%	11,0%
	45-49 år	Count	6	32	38
		% within Idræt	1,3%	6,0%	3,8%
	50-59 år	Count	33	52	85
		% within Idræt	7,0%	9,8%	8,5%
	Over 60 år	Count	5	27	32
		% within Idræt	1,1%	5,1%	3,2%
Total		Count	469	529	998
		% within Idræt	100,0%	100,0%	100,0%

4. Fodbold og håndbold. Niveau.

Idræt * Niveau Crosstabulation

			Niveau			Total
			Divisions niveau	Serieniveau	Motionsniveau	
Idræt	Fodbold	Count	37	110	322	469
		% within Idræt	7,9%	23,5%	68,7%	100,0%
	Håndbold	Count	69	259	201	529
		% within Idræt	13,0%	49,0%	38,0%	100,0%
Total		Count	106	369	523	998
		% within Idræt	10,6%	37,0%	52,4%	100,0%

5. Fodbold og håndbold. Køn.

Køn * Niveau Crosstabulation

			Niveau			Total
			Divisionsniveau	Serieniveau	Motionsniveau	
Køn	Mand	Count	56	153	424	633
		% within Køn	8,8%	24,2%	67,0%	100,0%
	Kvinde	Count	50	216	99	365
		% within Køn	13,7%	59,2%	27,1%	100,0%
Total		Count	106	369	523	998
		% within Køn	10,6%	37,0%	52,4%	100,0%

6. Fodbold og håndbold. Arbejdsstatus og niveau.

Niveau * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Niveau	Divisionsniveau	Count	72	5	29	106
		% within Niveau	67,9%	4,7%	27,4%	100,0%
	Serieniveau	Count	258	3	103	364
		% within Niveau	70,9%	,8%	28,3%	100,0%
	Motionsniveau	Count	430	31	60	521
		% within Niveau	82,5%	6,0%	11,5%	100,0%
Total		Count	760	39	192	991
		% within Niveau	76,7%	3,9%	19,4%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

7. Fodbold og håndbold. Aldersgruppe og arbejdsstatus.

Aldersgruppe * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Aldersgruppe	Under 20 år	Count	33	0	61	94
		% within Aldersgruppe	35,1%	,0%	64,9%	100,0%
	20-24 år	Count	170	13	79	262
		% within Aldersgruppe	64,9%	5,0%	30,2%	100,0%
	25-29 år	Count	129	3	39	171
		% within Aldersgruppe	75,4%	1,8%	22,8%	100,0%
	30-34 år	Count	113	0	0	113
		% within Aldersgruppe	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	35-39 år	Count	86	0	4	90
		% within Aldersgruppe	95,6%	,0%	4,4%	100,0%
	40-44 år	Count	109	0	1	110
		% within Aldersgruppe	99,1%	,0%	,9%	100,0%
	45-49 år	Count	34	0	0	34
		% within Aldersgruppe	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	50-59 år	Count	72	5	8	85
		% within Aldersgruppe	84,7%	5,9%	9,4%	100,0%
	Over 60 år	Count	14	18	0	32
		% within Aldersgruppe	43,8%	56,3%	,0%	100,0%
Total		Count	760	39	192	991
		% within Aldersgruppe	76,7%	3,9%	19,4%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

8. Fodbold og håndbold. Køn og arbejdsstatus.

Køn * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Køn	Mand	Count	497	36	93	626
		% within Køn	79,4%	5,8%	14,9%	100,0%
	Kvinde	Count	263	3	99	365
		% within Køn	72,1%	,8%	27,1%	100,0%
Total		Count	760	39	192	991
		% within Køn	76,7%	3,9%	19,4%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,005$).

9. Fodbold og håndbold. Idræt og Arbejdstid pr. uge.

Idræt * Arbejdstid pr. uge Crosstabulation

			Arbejdstid pr. uge					Total
			29 timer eller mindre	30-36 timer	37 timer	38-44 timer	45 timer eller mere	
Idræt	Fodbold	Count	21	22	124	149	43	359
		% within Idræt	5,8%	6,1%	34,5%	41,5%	12,0%	100,0%
	Håndbold	Count	39	54	133	125	41	392
		% within Idræt	9,9%	13,8%	33,9%	31,9%	10,5%	100,0%
Total		Count	60	76	257	274	84	751
		% within Idræt	8,0%	10,1%	34,2%	36,5%	11,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,001$).

10. Fodbold og håndbold. Arbejdstider.

Idræt * Arbejdstider Crosstabulation

			Arbejdstider		Total
			Arbejde i dagtimerne	Andre former for arbejdstider	
Idræt	Fodbold	Count	268	91	359
		% within Idræt	74,7%	25,3%	100,0%
	Håndbold	Count	261	127	388
		% within Idræt	67,3%	32,7%	100,0%
Total		Count	529	218	747
		% within Idræt	70,8%	29,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,027$).

11. Fodbold og håndbold. Niveau og arbejdstider.

Niveau * Arbejdstider Crosstabulation

			Arbejdstider		Total
			Arbejde i dagtimerne	Andre former for arbejdstider	
Niveau	Divisionsniveau	Count	49	23	72
		% within Niveau	68,1%	31,9%	100,0%
	Serieniveau	Count	179	76	255
		% within Niveau	70,2%	29,8%	100,0%
	Motionsniveau	Count	301	119	420
		% within Niveau	71,7%	28,3%	100,0%
Total		Count	529	218	747
		% within Niveau	70,8%	29,2%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,795$).

12. Fodbold og håndbold. Arbejdstid pr. uge og Tanker om arbejde og fritid.

Arbejdstid pr. uge * Tanker om arbejde og fritid Crosstabulation

			Tanker om arbejde og fritid			Total
			Tænker ikke på arbejdet i fritiden	Tænker af og til på arbejdet i fritiden	Tænker på arbejdet i fritiden	
Arbejdstid pr. uge	29 timer eller mindre	Count	22	29	7	58
		% within Arbejdstid pr. uge	37,9%	50,0%	12,1%	100,0%
	30-36 timer	Count	22	44	10	76
		% within Arbejdstid pr. uge	28,9%	57,9%	13,2%	100,0%
	37 timer	Count	101	108	41	250
		% within Arbejdstid pr. uge	40,4%	43,2%	16,4%	100,0%
	38-44 timer	Count	86	71	109	266
		% within Arbejdstid pr. uge	32,3%	26,7%	41,0%	100,0%
	45 timer eller mere	Count	20	18	45	83
		% within Arbejdstid pr. uge	24,1%	21,7%	54,2%	100,0%
Total		Count	251	270	212	733
		% within Arbejdstid pr. uge	34,2%	36,8%	28,9%	100,0%

Der er en statistisk stærk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$)

13. Fodbold og håndbold. Arbejdstider og tanker om arbejde og fritid.

Arbejdstider * Tanker om arbejde og fritid Crosstabulation

			Tanker om arbejde og fritid			Total
			Tænker ikke på arbejdet i fritiden	Tænker af og til på arbejdet i fritiden	Tænker på arbejdet i fritiden	
Arbejdstider	Arbejde i dagtimerne	Count	201	195	123	519
		% within Arbejdstider	38,7%	37,6%	23,7%	100,0%
	Andre former for arbejdstider	Count	51	69	90	210
		% within Arbejdstider	24,3%	32,9%	42,9%	100,0%
Total		Count	252	264	213	729
		% within Arbejdstider	34,6%	36,2%	29,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

14. Fodbold og håndbold. Køn og tanker om arbejde og fritid.

Køn * Tanker om arbejde og fritid Crosstabulation

			Tanker om arbejde og fritid			Total
			Tænker ikke på arbejdet i fritiden	Tænker af og til på arbejdet i fritiden	Tænker på arbejdet i fritiden	
Køn	Mand	Count	227	186	160	573
		% within Køn	39,6%	32,5%	27,9%	100,0%
	Kvinde	Count	107	150	74	331
		% within Køn	32,3%	45,3%	22,4%	100,0%
Total		Count	334	336	234	904
		% within Køn	36,9%	37,2%	25,9%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,001$).

15. Fodbold og håndbold. Ansættelsesform og tanker om arbejde og fritid.

Ansættelsesform 1 * Tanker om arbejde og fritid Crosstabulation

			Tanker om arbejde og fritid			Total
			Tænker ikke på arbejdet i fritiden	Tænker af og til på arbejdet i fritiden	Tænker på arbejdet i fritiden	
Ansættelsesform 1	Privat	Count % within Ansættelsesform 1	186 39,8%	160 34,3%	121 25,9%	467 100,0%
	Offentlig	Count % within Ansættelsesform 1	43 23,0%	80 42,8%	64 34,2%	187 100,0%
	Selvstændig	Count % within Ansættelsesform 1	25 43,1%	16 27,6%	17 29,3%	58 100,0%
	Andet	Count % within Ansættelsesform 1	12 29,3%	15 36,6%	14 34,1%	41 100,0%
Total		Count % within Ansættelsesform 1	266 35,3%	271 36,0%	216 28,7%	753 100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,003$).

16. Fodbold. Køn og niveau.

Køn * Niveau Crosstabulation

			Niveau			Total
			Divisions niveau	Serieniveau	Motionsniveau	
Køn	Mand	Count % within Køn	24 6,2%	91 23,5%	272 70,3%	387 100,0%
	Kvinde	Count % within Køn	13 15,9%	19 23,2%	50 61,0%	82 100,0%
Total		Count % within Køn	37 7,9%	110 23,5%	322 68,7%	469 100,0%

17. Fodbold. Aldersgruppe og køn.

Aldersgruppe * Køn Crosstabulation

			Køn		Total
			Mand	Kvinde	
Aldersgruppe	Under 20 år	Count	25	32	57
		% within Køn	6,5%	39,0%	12,2%
	20-24 år	Count	87	28	115
		% within Køn	22,5%	34,1%	24,5%
	25-29 år	Count	76	11	87
		% within Køn	19,6%	13,4%	18,6%
	30-34 år	Count	79	4	83
		% within Køn	20,4%	4,9%	17,7%
	35-39 år	Count	36	2	38
		% within Køn	9,3%	2,4%	8,1%
	40-44 år	Count	40	5	45
		% within Køn	10,3%	6,1%	9,6%
	45-49 år	Count	6	0	6
		% within Køn	1,6%	,0%	1,3%
	50-59 år	Count	33	0	33
		% within Køn	8,5%	,0%	7,0%
	Over 60 år	Count	5	0	5
		% within Køn	1,3%	,0%	1,1%
Total		Count	387	82	469
		% within Køn	100,0%	100,0%	100,0%

18. Fodbold. Niveau og arbejdsstatus.

Niveau * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Niveau	Divisionsniveau	Count	30	0	7	37
		% within Niveau	81,1%	,0%	18,9%	100,0%
	Serieniveau	Count	65	0	41	106
		% within Niveau	61,3%	,0%	38,7%	100,0%
	Motionsniveau	Count	269	10	41	320
		% within Niveau	84,1%	3,1%	12,8%	100,0%
Total		Count	364	10	89	463
		% within Niveau	78,6%	2,2%	19,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

19. Fodbold. Køn og arbejdsstatus.

Køn * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Køn	Mand	Count	309	10	62	381
		% within Køn	81,1%	2,6%	16,3%	100,0%
	Kvinde	Count	55	0	27	82
		% within Køn	67,1%	,0%	32,9%	100,0%
Total		Count	364	10	89	463
		% within Køn	78,6%	2,2%	19,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,001$).

20. Fodbold. Køn og ugentlig arbejdstid.

Køn * Ugentlig arbejdstid Crosstabulation

			Ugentlig arbejdstid			Total
			Under 37 timer	37 timer	Over 37 timer	
Køn	Mand	Count	31	102	171	304
		% within Køn	10,2%	33,6%	56,3%	100,0%
	Kvinde	Count	11	22	22	55
		% within Køn	20,0%	40,0%	40,0%	100,0%
Total		Count	42	124	193	359
		% within Køn	11,7%	34,5%	53,8%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,036$).

21. Fodbold. Niveau og ugentlig arbejdstid.

Niveau * Ugentlig arbejdstid Crosstabulation

			Ugentlig arbejdstid			Total
			Under 37 timer	37 timer	Over 37 timer	
Niveau	Divisionsniveau	Count	5	14	11	30
		% within Niveau	16,7%	46,7%	36,7%	100,0%
	Serieniveau	Count	8	14	43	65
		% within Niveau	12,3%	21,5%	66,2%	100,0%
	Motionsniveau	Count	29	96	139	264
		% within Niveau	11,0%	36,4%	52,7%	100,0%
Total	Count		42	124	193	359
	% within Niveau		11,7%	34,5%	53,8%	100,0%

Der er en ingen statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,06$).

22. Fodbold. Køn og arbejdstidsform.

Køn * Arbejdstidsform Crosstabulation

			Arbejdstidsform				Total
			Arbejde i dagstimerne	Arbejde uden for dagstimerne	Fleksible arbejdstider	Arbejde i dagstimerne og flexibilitet	
Køn	Mand	Count	231	10	57	7	305
		% within Køn	75,7%	3,3%	18,7%	2,3%	100,0%
	Kvinde	Count	30	0	25	0	55
		% within Køn	54,5%	,0%	45,5%	,0%	100,0%
Total	Count		261	10	82	7	360
	% within Køn		72,5%	2,8%	22,8%	1,9%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

23. Håndbold. Køn og niveau.

Køn * Niveau Crosstabulation

			Niveau			Total
			Divisionsniveau	Serieniveau	Motionsniveau	
Køn	Mand	Count	32	62	152	246
		% within Køn	13,0%	25,2%	61,8%	100,0%
	Kvinde	Count	37	197	49	283
		% within Køn	13,1%	69,6%	17,3%	100,0%
Total	Count		69	259	201	529
	% within Køn		13,0%	49,0%	38,0%	100,0%

24. Håndbold. Aldersgruppe og køn.

Aldersgruppe * Køn Crosstabulation

			Køn		Total
			Mand	Kvinde	
Aldersgruppe	Under 20 år	Count	25	12	37
		% within Køn	10,2%	4,2%	7,0%
	20-24 år	Count	50	99	149
		% within Køn	20,3%	35,0%	28,2%
	25-29 år	Count	28	57	85
		% within Køn	11,4%	20,1%	16,1%
	30-34 år	Count	15	15	30
		% within Køn	6,1%	5,3%	5,7%
	35-39 år	Count	29	23	52
		% within Køn	11,8%	8,1%	9,8%
	40-44 år	Count	26	39	65
		% within Køn	10,6%	13,8%	12,3%
	45-49 år	Count	14	18	32
		% within Køn	5,7%	6,4%	6,0%
	50-59 år	Count	35	17	52
		% within Køn	14,2%	6,0%	9,8%
	Over 60 år	Count	24	3	27
		% within Køn	9,8%	1,1%	5,1%
Total		Count	246	283	529
		% within Køn	100,0%	100,0%	100,0%

25. Håndbold. Niveau og arbejdsstatus.

Niveau * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Niveau	Divisionsniveau	Count	42	5	34	81
		% within Niveau	51,9%	6,2%	42,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	193	3	65	261
		% within Niveau	73,9%	1,1%	24,9%	100,0%
	Motionsniveau	Count	161	21	19	201
		% within Niveau	80,1%	10,4%	9,5%	100,0%
Total		Count	396	29	118	543
		% within Niveau	72,9%	5,3%	21,7%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

26. Håndbold. Køn og arbejdsstatus.

Køn * Arbejdsstatus Crosstabulation

			Arbejdsstatus			Total
			I arbejde	Uden for arbejdsmarkedet	Studerende	
Køn	Mand	Count	188	26	31	245
		% within Køn	76,7%	10,6%	12,7%	100,0%
	Kvinde	Count	208	3	72	283
		% within Køn	73,5%	1,1%	25,4%	100,0%
Total		Count	396	29	103	528
		% within Køn	75,0%	5,5%	19,5%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

27. Håndbold. Niveau og ugentlig arbejdstid.

Niveau * Ugentlig arbejdstid Crosstabulation

			Ugentlig arbejdstid			Total
			Under 37 timer	37 timer	Over 37 timer	
Niveau	Divisionsniveau	Count	16	17	9	42
		% within Niveau	38,1%	40,5%	21,4%	100,0%
	Serieniveau	Count	57	67	68	192
		% within Niveau	29,7%	34,9%	35,4%	100,0%
	Motionsniveau	Count	21	51	86	158
		% within Niveau	13,3%	32,3%	54,4%	100,0%
Total		Count	94	135	163	392
		% within Niveau	24,0%	34,4%	41,6%	100,0%

Der er en signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

28. Håndbold. Køn og ugentlig arbejdstid.

Køn * Ugentlig arbejdstid Crosstabulation

			Ugentlig arbejdstid			Total
			Under 37 timer	37 timer	Over 37 timer	
Køn	Mand	Count	20	73	92	185
		% within Køn	10,8%	39,5%	49,7%	100,0%
	Kvinde	Count	74	62	71	207
		% within Køn	35,7%	30,0%	34,3%	100,0%
Total		Count	94	135	163	392
		% within Køn	24,0%	34,4%	41,6%	100,0%

Der er en signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

29. Håndbold. Køn og arbejdstidsform.

Køn * Arbejdstidsform Crosstabulation

			Arbejdstidsform				Total
			Arbejde i dagstimerne	Arbejde uden for dagstimerne	Fleksible arbejdstider	Arbejde i dagstimerne og fleksibilitet	
Køn	Mand	Count	107	0	57	17	181
		% within Køn	59,1%	,0%	31,5%	9,4%	100,0%
	Kvinde	Count	133	8	63	3	207
		% within Køn	64,3%	3,9%	30,4%	1,4%	100,0%
Total		Count	240	8	120	20	388
		% within Køn	61,9%	2,1%	30,9%	5,2%	100,0%

Der er en signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

30. Fodbold. Køn og antal ugentlige træningspas.

Køn * Antal ugentlige træningspas Crosstabulation

			Antal ugentlige træningspas					Total
			Aldrig	1 gang	2 gange	3 gange	4 gange eller flere	
Køn	Mand	Count	0	50	302	34	1	387
		% within Køn	,0%	12,9%	78,0%	8,8%	,3%	100,0%
	Kvinde	Count	19	1	44	16	2	82
		% within Køn	23,2%	1,2%	53,7%	19,5%	2,4%	100,0%
Total		Count	19	51	346	50	3	469
		% within Køn	4,1%	10,9%	73,8%	10,7%	,6%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

31. Fodbold. Køn og tidsforbrug på træning.

Køn * Tidsforbrug på træning Crosstabulation

			Tidsforbrug på træning					Total	
			1 time	2 timer	3 timer	4 timer	5 timer		6 timer eller mere
Køn	Mand	Count	79	75	79	57	39	58	387
		% within Køn	20,4%	19,4%	20,4%	14,7%	10,1%	15,0%	100,0%
	Kvinde	Count	4	10	26	16	1	25	82
		% within Køn	4,9%	12,2%	31,7%	19,5%	1,2%	30,5%	100,0%
Total		Count	83	85	105	73	40	83	469
		% within Køn	17,7%	18,1%	22,4%	15,6%	8,5%	17,7%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

32. Fodbold. Niveau og antal ugentlige træningspas.

Niveau * Antal ugentlige træningspas Crosstabulation

			Antal ugentlige træningspas					Total
			Aldrig	1 gang	2 gange	3 gange	4 gange eller flere	
Niveau	Divisionsniveau	Count	0	0	1	33	3	37
		% within Niveau	,0%	,0%	2,7%	89,2%	8,1%	100,0%
	Serieniveau	Count	0	2	91	17	0	110
		% within Niveau	,0%	1,8%	82,7%	15,5%	,0%	100,0%
	Motionsniveau	Count	19	49	254	0	0	322
		% within Niveau	5,9%	15,2%	78,9%	,0%	,0%	100,0%
Total		Count	19	51	346	50	3	469
		% within Niveau	4,1%	10,9%	73,8%	10,7%	,6%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

33. Fodbold. Niveau og tidsforbrug på træning.

Niveau * Tidsforbrug på træning Crosstabulation

			Tidsforbrug på træning					Total	
			1 time	2 timer	3 timer	4 timer	5 timer		6 timer eller mere
Niveau	Divisionsniveau	Count	0	1	3	3	5	25	37
		% within Niveau	,0%	2,7%	8,1%	8,1%	13,5%	67,6%	100,0%
	Serieniveau	Count	3	16	13	39	18	21	110
		% within Niveau	2,7%	14,5%	11,8%	35,5%	16,4%	19,1%	100,0%
	Motionsniveau	Count	80	68	89	31	17	37	322
		% within Niveau	24,8%	21,1%	27,6%	9,6%	5,3%	11,5%	100,0%
Total		Count	83	85	105	73	40	83	469
		% within Niveau	17,7%	18,1%	22,4%	15,6%	8,5%	17,7%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

34. Håndbold. Niveau og tidsforbrug på træning.

Niveau * Tidsforbrug på træning Crosstabulation

			Tidsforbrug på træning						Total	
			0 timer	1 time	2 timer	3 timer	4 timer	5 timer		6 timer eller mere
Niveau	Divisionsniveau	Count	0	10	4	10	3	10	32	69
		% within Niveau	,0%	14,5%	5,8%	14,5%	4,3%	14,5%	46,4%	100,0%
	Serieniveau	Count	0	0	46	52	77	43	41	259
		% within Niveau	,0%	,0%	17,8%	20,1%	29,7%	16,6%	15,8%	100,0%
	Motionsniveau	Count	106	21	29	20	17	0	8	201
		% within Niveau	52,7%	10,4%	14,4%	10,0%	8,5%	,0%	4,0%	100,0%
Total		Count	106	31	79	82	97	53	81	529
		% within Niveau	20,0%	5,9%	14,9%	15,5%	18,3%	10,0%	15,3%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

35. Håndbold. Køn og antal ugentlige træningspas.

Køn * Antal ugentlige træningspas Crosstabulation

			Antal ugentlige træningspas					Total
			Aldrig	1 gang	2 gange	3 gange	4 gange eller flere	
Køn	Mand	Count	104	41	66	30	5	246
		% within Køn	42,3%	16,7%	26,8%	12,2%	2,0%	100,0%
	Kvinde	Count	2	100	144	36	1	283
		% within Køn	,7%	35,3%	50,9%	12,7%	,4%	100,0%
Total		Count	106	141	210	66	6	529
		% within Køn	20,0%	26,7%	39,7%	12,5%	1,1%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

36. Håndbold. Køn og tidsforbrug på træning.

Køn * Tidsforbrug på træning Crosstabulation

			Tidsforbrug på træning						Total	
			0 timer	1 time	2 timer	3 timer	4 timer	5 timer		6 timer eller mere
Køn	Mand	Count	104	18	18	16	25	20	45	246
		% within Køn	42,3%	7,3%	7,3%	6,5%	10,2%	8,1%	18,3%	100,0%
	Kvinde	Count	2	13	61	66	72	33	36	283
		% within Køn	,7%	4,6%	21,6%	23,3%	25,4%	11,7%	12,7%	100,0%
Total		Count	106	31	79	82	97	53	81	529
		% within Køn	20,0%	5,9%	14,9%	15,5%	18,3%	10,0%	15,3%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

37. Fodbold. Afstand til træningsfaciliteter.

Afstand til træningsfaciliteter

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1 kilometer	170	36,2	36,2	36,2
2 kilometer	52	11,1	11,1	47,3
3-5 kilometer	85	18,1	18,1	65,5
6-10 kilometer	55	11,7	11,7	77,2
11-20 kilometer	72	15,4	15,4	92,5
21-50 kilometer	30	6,4	6,4	98,9
Over 51 kilometer	5	1,1	1,1	100,0
Total	469	100,0	100,0	

38. Fodbold. Køn og transportform.

Køn * Transportform Crosstabulation

		Transportform			Total	
		Cyklar eller går	Kører	Andet		
Køn	Mand	Count	158	201	28	387
		% within Køn	40,8%	51,9%	7,2%	100,0%
	Kvinde	Count	32	33	17	82
		% within Køn	39,0%	40,2%	20,7%	100,0%
Total		Count	190	234	45	469
		% within Køn	40,5%	49,9%	9,6%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,001$).

39. Fodbold. Køn og afstand til træningsfaciliteter.

Køn * Afstand til træningsfaciliteter Crosstabulation

		Afstand til træningsfaciliteter						Total		
		1 kilometer	2 kilometer	3-5 kilometer	6-10 kilometer	11-20 kilometer	21-50 kilometer		Over 51 kilometer	
Køn	Mand	Count	146	50	63	52	50	22	4	387
		% within Køn	37,7%	12,9%	16,3%	13,4%	12,9%	5,7%	1,0%	100,0%
	Kvinde	Count	24	2	22	3	22	8	1	82
		% within Køn	29,3%	2,4%	26,8%	3,7%	26,8%	9,8%	1,2%	100,0%
Total		Count	170	52	85	55	72	30	5	469
		% within Køn	36,2%	11,1%	18,1%	11,7%	15,4%	6,4%	1,1%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

40. Fodbold. Niveau og afstand til træningsfaciliteter.

Niveau * Afstand til træningsfaciliteter Crosstabulation

	Afstand til træningsfaciliteter							Total	
	kilometer	2 kilometer	3-5 kilometer	6-10 kilometer	11-20 kilometer	21-50 kilometer	Over 51 kilometer		
Niveau Divisionsniveau	Count	10	3	3	5	4	12	0	37
	% within Niveau	27,0%	8,1%	8,1%	13,5%	10,8%	32,4%	,0%	100,0%
Serieniveau	Count	33	9	33	15	7	12	1	110
	% within Niveau	30,0%	8,2%	30,0%	13,6%	6,4%	10,9%	,9%	100,0%
Motionsniveau	Count	127	40	49	35	61	6	4	322
	% within Niveau	39,4%	12,4%	15,2%	10,9%	18,9%	1,9%	1,2%	100,0%
Total	Count	170	52	85	55	72	30	5	469
	% within Niveau	36,2%	11,1%	18,1%	11,7%	15,4%	6,4%	1,1%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

41. Fodbold. Niveau og længere afstand til klubben.

Niveau * Længere afstand til klubben Crosstabulation

			Længere afstand til klubben				Total
			Jeg ville fortsætte	Jeg ville overveje at stoppe	Jeg ville stoppe	Ved ikke	
Niveau	Divisionsniveau	Count	16	17	3	1	37
		% within Niveau	43,2%	45,9%	8,1%	2,7%	100,0%
	Serieniveau	Count	50	41	15	4	110
		% within Niveau	45,5%	37,3%	13,6%	3,6%	100,0%
	Motionsniveau	Count	83	169	34	35	321
		% within Niveau	25,9%	52,6%	10,6%	10,9%	100,0%
Total		Count	149	227	52	40	468
		% within Niveau	31,8%	48,5%	11,1%	8,5%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,001$).

42. Håndbold. Afstand til træningsfaciliteter.

Afstand til træningsfaciliteter

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1 kilometer	125	23,6	23,6	23,6
2 kilometer	111	21,0	21,0	44,6
3-5 kilometer	174	32,9	32,9	77,5
6-10 kilometer	77	14,6	14,6	92,1
11-20 kilometer	22	4,2	4,2	96,2
21-50 kilometer	19	3,6	3,6	99,8
Over 51 kilometer	1	,2	,2	100,0
Total	529	100,0	100,0	

43. Håndbold. Niveau og afstand til træningsfaciliteter.

Niveau * Afstand til træningsfaciliteter Crosstabulation

		Afstand til træningsfaciliteter						Total		
		1 kilometer	2 kilometer	3-5 kilometer	6-10 kilometer	11-20 kilometer	21-50 kilometer		Over 51 kilometer	
Niveau	Divisionsniveau	Count	13	16	19	6	3	11	1	69
		% within Niveau	18,8%	23,2%	27,5%	8,7%	4,3%	15,9%	1,4%	100,0%
	Serieniveau	Count	43	66	102	36	7	5	0	259
		% within Niveau	16,6%	25,5%	39,4%	13,9%	2,7%	1,9%	,0%	100,0%
	Motionsniveau	Count	69	29	53	35	12	3	0	201
		% within Niveau	34,3%	14,4%	26,4%	17,4%	6,0%	1,5%	,0%	100,0%
Total		Count	125	111	174	77	22	19	1	529
		% within Niveau	23,6%	21,0%	32,9%	14,6%	4,2%	3,6%	,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

44. Håndbold. Niveau og længere afstand til klubben.

Niveau * Længere afstand til klubben Crosstabulation

			Længere afstand til klubben				Total
			Jeg ville fortsætte	Jeg ville overveje at stoppe	Jeg ville stoppe	Ved ikke	
Niveau	Divisionsniveau	Count	38	13	0	18	69
		% within Niveau	55,1%	18,8%	,0%	26,1%	100,0%
	Serieniveau	Count	112	115	18	14	259
		% within Niveau	43,2%	44,4%	6,9%	5,4%	100,0%
	Motionsniveau	Count	106	57	14	24	201
		% within Niveau	52,7%	28,4%	7,0%	11,9%	100,0%
Total	Count		256	185	32	56	529
	% within Niveau		48,4%	35,0%	6,0%	10,6%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

45. Fodbold. Niveau og sjov og afvekslende træning.

Niveau * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning			Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	21	16	0	37
		% within Niveau	56,8%	43,2%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	63	41	6	110
		% within Niveau	57,3%	37,3%	5,5%	100,0%
	Motionsniveau	Count	165	149	8	322
		% within Niveau	51,2%	46,3%	2,5%	100,0%
Total	Count		249	206	14	469
	% within Niveau		53,1%	43,9%	3,0%	100,0%

Der er ingen statistisk sammenhæng, ($p < 0,214$).

46. Fodbold. Aldersinddeling og sjov og afvekslende træning.

Aldersinddeling * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning			Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	
Aldersinddeling	senior	Count	226	188	14	428
		% within Aldersinddeling	52,8%	43,9%	3,3%	100,0%
	Veteran	Count	23	18	0	41
		% within Aldersinddeling	56,1%	43,9%	,0%	100,0%
Total		Count	249	206	14	469
		% within Aldersinddeling	53,1%	43,9%	3,0%	100,0%

Der er ingen statistisk sammenhæng, ($p < 0,492$).

47. Fodbold. Køn og sjov og afvekslende træning.

Køn * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning			Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	
Køn	Mand	Count	181	192	14	387
		% within Køn	46,8%	49,6%	3,6%	100,0%
	Kvinde	Count	68	14	0	82
		% within Køn	82,9%	17,1%	,0%	100,0%
Total		Count	249	206	14	469
		% within Køn	53,1%	43,9%	3,0%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,000$).

48. Håndbold. Niveau og sjov og afvekslende træning.

Niveau * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	29	36	4	0	69
		% within Niveau	42,0%	52,2%	5,8%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	184	73	2	0	259
		% within Niveau	71,0%	28,2%	,8%	,0%	100,0%
	Motionsniveau	Count	76	94	16	15	201
		% within Niveau	37,8%	46,8%	8,0%	7,5%	100,0%
Total		Count	289	203	22	15	529
		% within Niveau	54,6%	38,4%	4,2%	2,8%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

49. Håndbold. Aldersinddeling og sjov og afvekslende træning.

Aldersinddeling * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Aldersinddeling	senior	Count	250	144	9	13	416
		% within Aldersinddeling	60,1%	34,6%	2,2%	3,1%	100,0%
	Veteran	Count	39	59	13	2	113
		% within Aldersinddeling	34,5%	52,2%	11,5%	1,8%	100,0%
Total		Count	289	203	22	15	529
		% within Aldersinddeling	54,6%	38,4%	4,2%	2,8%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

50. Håndbold. Køn og sjov og afvekslende træning.

Køn * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	99	116	16	15	246
		% within Køn	40,2%	47,2%	6,5%	6,1%	100,0%
	Kvinde	Count	190	87	6	0	283
		% within Køn	67,1%	30,7%	2,1%	,0%	100,0%
Total		Count	289	203	22	15	529
		% within Køn	54,6%	38,4%	4,2%	2,8%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

51. Håndbold. Antal ugentlige træningspas og sjov og afvekslende træning.

Antal ugentlige træningspas * Sjov / afvekslende træning Crosstabulation

			Sjov / afvekslende træning		Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	
Antal ugentlige træningspas	1 gang	Count	66	61	127
		% within Antal ugentlige træningspas	52,0%	48,0%	100,0%
	2 gange	Count	143	67	210
		% within Antal ugentlige træningspas	68,1%	31,9%	100,0%
	3 gange	Count	38	28	66
		% within Antal ugentlige træningspas	57,6%	42,4%	100,0%
	4 gange eller flere	Count	5	1	6
		% within Antal ugentlige træningspas	83,3%	16,7%	100,0%
Total		Count	252	157	409
		% within Antal ugentlige træningspas	61,6%	38,4%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,15$).

52. Fodbold. Aldersgruppe og venner og kammerater er aktive.

Aldersgruppe * Venner / kammerater er aktive Crosstabulation

			Venner / kammerater er aktive				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Aldersgruppe 13-18 år	Count	6	11	3	8	28	
	% within Aldersgrupp	21,4%	39,3%	10,7%	28,6%	100,0%	
19-24 år	Count	58	44	28	14	144	
	% within Aldersgrupp	40,3%	30,6%	19,4%	9,7%	100,0%	
25-59 år	Count	75	93	77	46	291	
	% within Aldersgrupp	25,8%	32,0%	26,5%	15,8%	100,0%	
60 år og mere	Count	5	0	0	0	5	
	% within Aldersgrupp	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	
Total		Count	144	148	108	68	468
		% within Aldersgrupp	30,8%	31,6%	23,1%	14,5%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

53. Fodbold. Køn og venner og kammerater er aktive.

Køn * Venner / kammerater er aktive Crosstabulation

			Venner / kammerater er aktive				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	116	120	90	60	386
		% within Køn	30,1%	31,1%	23,3%	15,5%	100,0%
	Kvinde	Count	28	28	18	8	82
		% within Køn	34,1%	34,1%	22,0%	9,8%	100,0%
Total		Count	144	148	108	68	468
		% within Køn	30,8%	31,6%	23,1%	14,5%	100,0%

Der er ingen statistisk sammenhæng ($p < 0,535$).

54. Fodbold. Niveau og venner og kammerater er aktive.

Niveau * Venner / kammerater er aktive Crosstabulation

			Venner / kammerater er aktive				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	16	12	8	1	37
		% within Niveau	43,2%	32,4%	21,6%	2,7%	100,0%
	Serieniveau	Count	28	50	15	17	110
		% within Niveau	25,5%	45,5%	13,6%	15,5%	100,0%
	Motionsniveau	Count	100	86	85	50	321
		% within Niveau	31,2%	26,8%	26,5%	15,6%	100,0%
Total		Count	144	148	108	68	468
		% within Niveau	30,8%	31,6%	23,1%	14,5%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,01$).

55. Fodbold. Niveau og deltagelse i foreningsaktiviteter.

Niveau * Deltagelse i foreningsaktiviteter Crosstabulation

			Deltagelse i foreningsaktiviteter		Total
			Ja	Nej	
Niveau	Divisionsniveau	Count	14	23	37
		% within Niveau	37,8%	62,2%	100,0%
	Serieniveau	Count	43	67	110
		% within Niveau	39,1%	60,9%	100,0%
	Motionsniveau	Count	179	143	322
		% within Niveau	55,6%	44,4%	100,0%
Total	Count		236	233	469
	% within Niveau		50,3%	49,7%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,003$).

56. Fodbold. Køn og deltagelse i foreningsaktiviteter.

Køn * Deltagelse i foreningsaktiviteter Crosstabulation

			Deltagelse i foreningsaktiviteter		Total
			Ja	Nej	
Køn	Mand	Count	188	199	387
		% within Køn	48,6%	51,4%	100,0%
	Kvinde	Count	48	34	82
		% within Køn	58,5%	41,5%	100,0%
Total	Count		236	233	469
	% within Køn		50,3%	49,7%	100,0%

Der er ingen statistisk sammenhæng ($p < 0,101$).

57. Fodbold. Aldersgruppe og deltagelse i foreningsaktiviteter.

Aldersgruppe * Deltagelse i foreningsaktiviteter Crosstabulation

			Deltagelse i foreningsaktiviteter		Total
			Ja	Nej	
Aldersgruppe	Under 20 år	Count	21	36	57
		% within Aldersgruppe	36,8%	63,2%	100,0%
	20-24 år	Count	44	71	115
		% within Aldersgruppe	38,3%	61,7%	100,0%
	25-29 år	Count	40	47	87
		% within Aldersgruppe	46,0%	54,0%	100,0%
	30-34 år	Count	35	48	83
		% within Aldersgruppe	42,2%	57,8%	100,0%
	35-39 år	Count	37	1	38
		% within Aldersgruppe	97,4%	2,6%	100,0%
	40-44 år	Count	31	14	45
		% within Aldersgruppe	68,9%	31,1%	100,0%
	45-49 år	Count	6	0	6
		% within Aldersgruppe	100,0%	,0%	100,0%
	50-59 år	Count	18	15	33
		% within Aldersgruppe	54,5%	45,5%	100,0%
	Over 60 år	Count	4	1	5
		% within Aldersgruppe	80,0%	20,0%	100,0%
Total		Count	236	233	469
		% within Aldersgruppe	50,3%	49,7%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

58. Fodbold. Niveau og deltager i.

Niveau * Deltager i Crosstabulation

		Deltager i						Total		
		Mødedeltage	Leder	Træner	Mødedeltage og leder	Mødedeltage og træner	Leder og træner		Mødedeltage leder og træner	
Niveau	Divisionsniveau	Count	13	0	0	0	0	0	0	13
	% within Niveau		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	15	7	9	3	7	0	2	43
		% within Niveau		34,9%	16,3%	20,9%	7,0%	16,3%	,0%	4,7%
	Motionsniveau	Count	64	10	58	17	16	2	9	176
		% within Niveau		36,4%	5,7%	33,0%	9,7%	9,1%	1,1%	5,1%
Total		Count	92	17	67	20	23	2	11	232
		% within Niveau		39,7%	7,3%	28,9%	8,6%	9,9%	,9%	4,7%

59. Håndbold. Aldersgruppe og venner og kammerater er aktive.

Aldersgruppe * Venner / kammerater er aktive Crosstabulation

			Venner / kammerater er aktive				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Aldersgruppe 19-24 år	Count		64	57	49	9	179
	% within Aldersgruppe		35,8%	31,8%	27,4%	5,0%	100,0%
25-59 år	Count		115	124	65	11	315
	% within Aldersgruppe		36,5%	39,4%	20,6%	3,5%	100,0%
60 år og mere	Count		15	12	0	0	27
	% within Aldersgruppe		55,6%	44,4%	,0%	,0%	100,0%
Total	Count		194	193	114	20	521
	% within Aldersgruppe		37,2%	37,0%	21,9%	3,8%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,019$).

60. Håndbold. Niveau og venner og kammerater er aktive.

Niveau * Venner / kammerater er aktive Crosstabulation

			Venner / kammerater er aktive				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau Divisionsniveau	Count		19	29	21	0	69
	% within Niveau		27,5%	42,0%	30,4%	,0%	100,0%
Serieniveau	Count		95	90	63	11	259
	% within Niveau		36,7%	34,7%	24,3%	4,2%	100,0%
Motionsniveau	Count		85	74	33	9	201
	% within Niveau		42,3%	36,8%	16,4%	4,5%	100,0%
Total	Count		199	193	117	20	529
	% within Niveau		37,6%	36,5%	22,1%	3,8%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,05$).

61. Håndbold. Køn og venner og kammerater er aktive.

Køn * Venner / kammerater er aktive Crosstabulation

			Venner / kammerater er aktive				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	92	97	47	10	246
		% within Køn	37,4%	39,4%	19,1%	4,1%	100,0%
	Kvinde	Count	107	96	70	10	283
		% within Køn	37,8%	33,9%	24,7%	3,5%	100,0%
Total		Count	199	193	117	20	529
		% within Køn	37,6%	36,5%	22,1%	3,8%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,379$).

62. Håndbold. Niveau og deltagelse i foreningsaktiviteter.

Niveau * Deltagelse i foreningsaktiviteter Crosstabulation

			Deltagelse i foreningsaktiviteter		Total
			Ja	Nej	
Niveau	Divisionsniveau	Count	43	26	69
		% within Niveau	62,3%	37,7%	100,0%
	Serieniveau	Count	109	150	259
		% within Niveau	42,1%	57,9%	100,0%
	Motionsniveau	Count	95	106	201
		% within Niveau	47,3%	52,7%	100,0%
Total		Count	247	282	529
		% within Niveau	46,7%	53,3%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,11$).

63. Håndbold. Køn og deltagelse i foreningsaktiviteter.

Køn * Deltagelse i foreningsaktiviteter Crosstabulation

			Deltagelse i foreningsaktiviteter		Total
			Ja	Nej	
Køn	Mand	Count	113	133	246
		% within Køn	45,9%	54,1%	100,0%
	Kvinde	Count	134	149	283
		% within Køn	47,3%	52,7%	100,0%
Total		Count	247	282	529
		% within Køn	46,7%	53,3%	100,0%

Der er ingen statistisk sammenhæng ($p < 0,745$).

64. Håndbold. Aldersgruppe og deltagelse i foreningsaktiviteter.

Aldersgruppe * Deltagelse i foreningsaktiviteter Crosstabulation

			Deltagelse i foreningsaktiviteter		Total
			Ja	Nej	
Aldersgruppe	Under 20 år	Count	23	14	37
		% within Aldersgruppe	62,2%	37,8%	100,0%
	20-24 år	Count	52	97	149
		% within Aldersgruppe	34,9%	65,1%	100,0%
	25-29 år	Count	22	63	85
		% within Aldersgruppe	25,9%	74,1%	100,0%
	30-34 år	Count	20	10	30
		% within Aldersgruppe	66,7%	33,3%	100,0%
	35-39 år	Count	25	27	52
		% within Aldersgruppe	48,1%	51,9%	100,0%
	40-44 år	Count	35	30	65
		% within Aldersgruppe	53,8%	46,2%	100,0%
	45-49 år	Count	21	11	32
		% within Aldersgruppe	65,6%	34,4%	100,0%
	50-59 år	Count	32	20	52
		% within Aldersgruppe	61,5%	38,5%	100,0%
	Over 60 år	Count	17	10	27
		% within Aldersgruppe	63,0%	37,0%	100,0%
Total		Count	247	282	529
		% within Aldersgruppe	46,7%	53,3%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,000$).

65. Håndbold. Niveau og deltager i.

Niveau * Deltager i Crosstabulation

		Deltager i						Total		
		Mødedeltager	Leder	Træner	Mødedeltager og leder	Mødedeltager og træner	Leder og træner		Mødedeltager leder og træner	
Niveau	Divisionsniveau	Count	20	0	7	0	16	0	0	43
		% within Niveau	46,5%	,0%	16,3%	,0%	37,2%	,0%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	38	3	29	4	29	2	6	111
		% within Niveau	34,2%	2,7%	26,1%	3,6%	26,1%	1,8%	5,4%	100,0%
	Motionsniveau	Count	24	6	29	4	22	6	4	95
		% within Niveau	25,3%	6,3%	30,5%	4,2%	23,2%	6,3%	4,2%	100,0%
Total	Count		82	9	65	8	67	8	10	249
	% within Niveau		32,9%	3,6%	26,1%	3,2%	26,9%	3,2%	4,0%	100,0%

66. Håndbold. Køn og deltager i.

Køn * Deltager i Crosstabulation

		Deltager i						Total		
		Mødedeltager	Leder	Træner	Mødedeltager og leder	Mødedeltager og træner	Leder og træner		Mødedeltager leder og træner	
Køn	Mand	Count	46	3	32	1	19	4	8	113
		% within Køn	40,7%	2,7%	28,3%	,9%	16,8%	3,5%	7,1%	100,0%
	Kvinde	Count	36	6	33	7	48	4	2	136
		% within Køn	26,5%	4,4%	24,3%	5,1%	35,3%	2,9%	1,5%	100,0%
Total	Count		82	9	65	8	67	8	10	249
	% within Køn		32,9%	3,6%	26,1%	3,2%	26,9%	3,2%	4,0%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng ($p < 0,02$).

67. Fodbold. Konkurrence med andre hold.

Konkurrence med andre hold

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Meget vigtigt	157	33,5	33,5	33,5
	Vigtigt	257	54,8	54,8	88,3
	Mindre vigtigt	50	10,7	10,7	98,9
	Ikke vigtigt	5	1,1	1,1	100,0
	Total	469	100,0	100,0	

68. Fodbold. Konkurrence internt på hold.

Konkurrence internt på hold

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Meget vigtigt	95	20,3	20,3	20,3
Vigtigt	214	45,6	45,6	65,9
Mindre vigtigt	131	27,9	27,9	93,8
Ikke vigtigt	29	6,2	6,2	100,0
Total	469	100,0	100,0	

69. Fodbold. Niveau og konkurrence med andre hold.

Niveau * Konkurrence med andre hold Crosstabulation

			Konkurrence med andre hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	15	22	0	0	37
		% within Niveau	40,5%	59,5%	,0%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	45	54	10	1	110
		% within Niveau	40,9%	49,1%	9,1%	,9%	100,0%
	Motionsniveau	Count	97	181	40	4	322
		% within Niveau	30,1%	56,2%	12,4%	1,2%	100,0%
Total	Count		157	257	50	5	469
	% within Niveau		33,5%	54,8%	10,7%	1,1%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng, ($P < 0,124$).

70. Fodbold. Niveau og konkurrence internt på hold.

Niveau * Konkurrence internt på hold Crosstabulation

			Konkurrence internt på hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	13	14	10	0	37
		% within Niveau	35,1%	37,8%	27,0%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	21	52	36	1	110
		% within Niveau	19,1%	47,3%	32,7%	,9%	100,0%
	Motionsniveau	Count	61	148	85	28	322
		% within Niveau	18,9%	46,0%	26,4%	8,7%	100,0%
Total	Count		95	214	131	29	469
	% within Niveau		20,3%	45,6%	27,9%	6,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($P < 0,011$).

71. Fodbold. Køn og konkurrence med andre hold.

Køn * Konkurrence med andre hold Crosstabulation

			Konkurrence med andre hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	122	212	48	5	387
		% within Køn	31,5%	54,8%	12,4%	1,3%	100,0%
	Kvinde	Count	35	45	2	0	82
		% within Køn	42,7%	54,9%	2,4%	,0%	100,0%
Total		Count	157	257	50	5	469
		% within Køn	33,5%	54,8%	10,7%	1,1%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng, ($P < 0,020$).

72. Fodbold. Køn og konkurrence internt på hold.

Køn * Konkurrence internt på hold Crosstabulation

			Konkurrence internt på hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	87	174	99	27	387
		% within Køn	22,5%	45,0%	25,6%	7,0%	100,0%
	Kvinde	Count	8	40	32	2	82
		% within Køn	9,8%	48,8%	39,0%	2,4%	100,0%
Total		Count	95	214	131	29	469
		% within Køn	20,3%	45,6%	27,9%	6,2%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($P < 0,007$).

73. Håndbold. Konkurrence med andre hold.

Konkurrence med andre hold

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Meget vigtigt	216	40,8	40,8	40,8
	Vigtigt	271	51,2	51,2	92,1
	Mindre vigtigt	39	7,4	7,4	99,4
	Ikke vigtigt	3	,6	,6	100,0
	Total	529	100,0	100,0	

74. Håndbold. Konkurrence internt på hold.

Konkurrence internt på hold

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Meget vigtigt	86	16,3	16,3	16,3
Vigtigt	173	32,7	32,7	49,0
Mindre vigtigt	223	42,2	42,2	91,1
Ikke vigtigt	47	8,9	8,9	100,0
Total	529	100,0	100,0	

75. Håndbold. Niveau og konkurrence med andre hold.

Niveau * Konkurrence med andre hold Crosstabulation

			Konkurrence med andre hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	44	43	2	0	89
		% within Niveau	49,4%	48,3%	2,2%	,0%	100,0%
	Serieniveau	Count	159	138	14	1	312
		% within Niveau	51,0%	44,2%	4,5%	,3%	100,0%
	Motionsniveau	Count	101	114	28	3	246
		% within Niveau	41,1%	46,3%	11,4%	1,2%	100,0%
Total	Count		304	295	44	4	647
	% within Niveau		47,0%	45,6%	6,8%	,6%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,05$).

76. Håndbold. Niveau og konkurrence internt på hold.

Niveau * Konkurrence internt på hold Crosstabulation

			Konkurrence internt på hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Niveau	Divisionsniveau	Count	26	32	30	1	89
		% within Niveau	29,2%	36,0%	33,7%	1,1%	100,0%
	Serieniveau	Count	49	115	132	16	312
		% within Niveau	15,7%	36,9%	42,3%	5,1%	100,0%
	Motionsniveau	Count	36	63	109	38	246
		% within Niveau	14,6%	25,6%	44,3%	15,4%	100,0%
Total	Count		111	210	271	55	647
	% within Niveau		17,2%	32,5%	41,9%	8,5%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,05$).

77. Håndbold. Køn og konkurrence med andre hold.

Køn * Konkurrence med andre hold Crosstabulation

			Konkurrence med andre hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	99	116	28	3	246
		% within Køn	40,2%	47,2%	11,4%	1,2%	100,0%
	Kvinde	Count	117	155	11	0	283
		% within Køn	41,3%	54,8%	3,9%	,0%	100,0%
Total		Count	216	271	39	3	529
		% within Køn	40,8%	51,2%	7,4%	,6%	100,0%

Der er en statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,002$).

78. Håndbold. Køn og konkurrence internt på hold.

Køn * Konkurrence internt på hold Crosstabulation

			Konkurrence internt på hold				Total
			Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt	
Køn	Mand	Count	40	77	100	29	246
		% within Køn	16,3%	31,3%	40,7%	11,8%	100,0%
	Kvinde	Count	46	96	123	18	283
		% within Køn	16,3%	33,9%	43,5%	6,4%	100,0%
Total		Count	86	173	223	47	529
		% within Køn	16,3%	32,7%	42,2%	8,9%	100,0%

Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng, ($p < 0,180$).

Bilag 2 - interviewguide

Inden interviewet orienteres informanten om projektet, dets formål, og i hvilken forbindelse dennes udtalelser vil blive anvendt. Informanten oplyses endvidere om, at alt vil blive anonymiseret.

Interviewet foregår i overvejende grad på informantens præmisser, men undertegnede sørger for, at komme igennem de temaer der ligger til grund for interviewet.

Interviewet omhandler tre temaer.

1) Den aktives rolle i samfundet:

- Job
- Uddannelse
- Familieforhold
- Fritidsinteresser
- Beskrivelse af dagligdagen

2) Den aktives placering i foreningslivet:

- Foreningshistorik
- Aktuelle forhold
- Familiær foreningshistorik
- Særlige forhold

3) Den aktives opfattelse af boldspil:

- Værdier
- Aktivitetens betydning
- Fællesskab
- Aktiviteternes tilrettelæggelse
- Forholdet til hverdagslivet

Bilag 3 - spørgeskema

Velkommen til spørgeskema om din deltagelse i håndbold.

Spørgeskemaet indgår i et forskningsprojekt som Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund på Syddansk Universitet gennemfører i samarbejde med DGI og otte forskellige foreninger. Projektet søger at finde ud af to forskellige forhold omkring deltagelse i henholdsvis håndbold og fodbold. For det første er der spørgsmål vedrørende arbejdsforhold, og for det andet er der spørgsmål vedrørende aktiviteten (håndbold eller fodbold). Det er håbet at de indsamlede resultater kan bruges til i fremtiden at tilrettelægge aktiviteterne på en endnu bedre måde, så der kan komme flere aktive.

Spørgeskemaet består af 35 punkter fordelt over 6 sider, og det kan besvares på omtrent 10 minutter.

God fornøjelse, og på forhånd tak.

Med venlig hilsen

Peter Mindegaard Møller

Forskningsassistent, Institut for Idræt og Biomekanik

Tlf. 6550 3897

Fax 6550 3480

Email pmmoller@health.sdu.dk

Web <http://www.sdu.dk/health/job/ansatte/petermindegaardmoller.html>

Adr. Campusvej 55, 5230 Odense M

SYDDANSKUNIVERSITET.DK

Campusvej 55 · 5230 Odense M · Tlf. 6550 1000 · www.sdu.dk

1. Hvor mange år har du været aktiv håndboldspiller i din nuværende klub?

- 1 år.....
- 2 år.....
- 3 år.....
- 4 år.....
- 5 år.....
- 6- 10 år.....
- 11-15 år.....
- 16-20 år.....
- 21 år eller mere.....

2. Hvor mange år har du sammenlagt være aktiv håndboldspiller?

- 1 år.....
- 2 år.....
- 3 år.....
- 4 år.....
- 5 år.....
- 6- 10 år.....
- 11-15 år.....
- 16-20 år.....
- 21 år eller mere.....

3. Hvor mange gange om ugen træner dit hold?

- 1 gang.....
- 2 gange.....
- 3 gange.....
- 4 gange.....
- 5 gange eller mere.....

4. Hvor mange timer om ugen bruger du på håndboldtræning (transport til og fra træning skal ikke medtages)?

- 1 time.....
- 2 timer.....
- 3 timer.....
- 4 timer.....
- 5 timer.....
- 6-9 timer.....
- 10 timer eller mere.....

5. Hvor ofte deltager dit hold i stævner og turneringer?

- Aldrig.....
- 1 gang hver måned.....
- 2 gange hver måned.....
- 3 gange hver måned.....
- 4 gange hver måned.....
- 5 eller flere gange hver måned.....

6. Deltager du aktivt i foreningens / klubbens møder og / eller arbejde?

- Ja..... gå til 7
- Nej..... gå til 8

7. Det du deltager i, er (gerne flere krydser):

- Medlemsmøder.....
- Er leder / har tillidspost.....
- Er træner / instruktør.....
- Udfører andet foreningsarbejde.....

8. Hvor ofte overværer du at din klubs hold spiller kampe (ikke dit eget hold)?

- Aldrig.....
- En gang hver sæson.....
- 2-5 gange hver sæson.....
- Mere end 6 gange hver sæson.....

9. Har du holdt pauser på over 3 måneder (i den aktive del af sæsonen)?

- Ja..... gå til 10
- Nej..... gå til 11

10. Pausen skyldtes (gerne flere kryds):

- Manglende lyst.....
- Manglende tid.....
- Skader.....
- Andet.....

11. Hvor vigtige er følgende udsagn for din deltagelse i håndbold?

	Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Ikke vigtigt
Træningen skal være sjov og afvekslende.....	☐	☐	☐	☐
Mine venner / kammerater spiller håndbold.....	☐	☐	☐	☐
Jeg kan lide at konkurrere med andre på mit hold.....	☐	☐	☐	☐
Jeg kan lide at konkurrere med andre hold.....	☐	☐	☐	☐
Klubben ligger tæt på hvor jeg bor.....	☐	☐	☐	☐

12. Hvad ville følgende betyde for din deltagelse i håndbold?

	Jeg ville fortsætte	Jeg ville overveje at stoppe	Jeg ville stoppe	Ved ikke
Holdet skal træne mere.....	☐	☐	☐	☐
Din bedste ven / kammerat stopper.....	☐	☐	☐	☐
Du skal arbejde mere.....	☐	☐	☐	☐
Du flytter og får længere afstand til klubben.....	☐	☐	☐	☐

13. Hvor langt har du fra din bopæl til det sted du træner?

Antal kilometer _____

14. Hvordan transporterer du dig fra din bopæl til det sted du træner (der kan sættes flere krydser)?

- Offentlig transport (bus, tog og lignende).....
- Kører selv (bil, motorcykel og lignende).....
- Cykler eller går.....
- Bliver kørt af forældre.....
- Andet.....

15. Hvor lang tid bruger du i alt på transport når du skal til træning (både frem og tilbage)?

- Mindre end 30 minutter.....
- Over 30 minutter men mindre end 1 time.....
- Mere end 1 time.....
- Mere end 2 timer.....

16. Hvilke andre fritidsinteresser har du, og hvor tit dyrker du dem (der skal kun svares på B og C hvis du har svaret på A)?

	A: Har dyrket det regelmæssigt det sidste år	B: Som medlem af sportsklub/ forening	C: Deltaget i konkurrence/ turneringer
<i>Boldspil for hold:</i>			
Fodbold.....	☐	☐	☐
Andet boldspil for hold.....	☐	☐	☐
<i>Individuelt boldspil:</i>			
Badminton.....	☐	☐	☐
Tennis.....	☐	☐	☐
Golf.....	☐	☐	☐
Bowling, petanque, billard og lign.....	☐	☐	☐
Andet boldspil (individuelt).....	☐	☐	☐
Ridning.....	☐	☐	☐
Svømning.....	☐	☐	☐
<i>Løb og cykling:</i>			
Jogging / motionsløb / orienteringsløb.....	☐	☐	☐
Vandreture, motionsmarch.....	☐	☐	☐
Rulleskøjter / skateboard.....	☐	☐	☐
Cykelsport (ikke transport til arbejde eller lignende).....	☐	☐	☐
Spinning.....	☐	☐	☐
<i>Gymnastik og lignende:</i>			
Gymnastik / aerobic / workout.....	☐	☐	☐
Vægttræning / bodybuilding (inkl. Motionscenter).....	☐	☐	☐
Atletik.....	☐	☐	☐
Dans, alle former.....	☐	☐	☐
Yoga, afspænding mv.	☐	☐	☐
<i>Kampsport:</i>			
Karate, tae-won-do, aikido, judo, brydning eller anden kampsport.....	☐	☐	☐
Boksning.....	☐	☐	☐
<i>Jagt, fiskeri og lignende:</i>			
Skydning.....	☐	☐	☐
Jagt.....	☐	☐	☐
Fiskeri.....	☐	☐	☐
<i>Sejlsport og lignende:</i>			
Kano, kajak, roning.....	☐	☐	☐
Sejlsport, windsurfing.....	☐	☐	☐
Handicapidræt.....	☐	☐	☐
Andet.....	☐	☐	☐

17. Hvor lang tid bruger du i alt på en normal uge på andre fritidsinteresser end håndbold?

- 1 time.....
- 2 timer.....
- 3 timer.....
- 4 timer.....
- 5 timer.....
- 6-9 timer.....
- 10 timer eller mere.....

18. Hvis du skulle fravælge en af dine fritidsinteresser, hvor stor er så sandsynligheden for at det bliver håndbold?

- Usandsynligt.....
- Mindre sandsynligt.....
- Sandsynligt.....
- Meget sandsynligt.....
- Ved ikke.....

19. Hvor megen tid bruger du på følgende (i gennemsnit pr. dag)?

- Ser håndbold i TV.....__ timer __ minutter
- Ser anden sport i TV.....__ timer __ minutter
- Læser om håndbold i aviser.....__ timer __ minutter
- Læser om håndbold på Internettet...__ timer __ minutter

20. Har du været til et sportsarrangement som betalende tilskuer?

- Nej, aldrig.....
- Ja:
- Inden for den seneste uge.....
- Inden for den seneste måned.....
- Inden for det seneste halve år.....
- Inden for det seneste år.....
- For mere end et år siden.....

21. Hvilke sportsarrangementer har du været til, og hvor ofte har du været til dem inden for de sidste 12 måneder (et kryds i hver linje)?

	1-2 gange	3-5 gange	6 eller flere gange
Fodbold.....	☐	☐	☐
Håndbold.....	☐	☐	☐
Andet boldspil for hold.....	☐	☐	☐
Badminton.....	☐	☐	☐
Tennis.....	☐	☐	☐
Golf.....	☐	☐	☐
Ridning.....	☐	☐	☐
Svømning.....	☐	☐	☐
Gymnastik, dans og lignende.....	☐	☐	☐
Kampsport.....	☐	☐	☐
Andet.....	☐	☐	☐

22. Hvad er dit køn?

- Mand.....
Kvinde.....

23. Hvad er din alder?

Antal år: _____

24. Hvad er din skoleuddannelse (sæt kun et kryds)?

Går stadig i skole:

7. – 10 klasse..... gå videre til 30
Gymnasium, hf, hhx, htx..... gå videre til 30
Universitet eller lignende..... gå videre til 30
Andet (herunder udenlandsk skole)..... gå videre til 30

Har afsluttet skolen med:

- Under 7 års skolegang.....
7-8 års skolegang.....
9-10 års skolegang.....
Gymnasial uddannelse
(studentereksamen, hf, hhx, htx).....
Andet.....

25. Har du en erhvervsuddannelse?

- Ja..... gå videre til 26
Nej..... gå videre til 27

26. Hvad er din erhvervsuddannelse (hvis der er flere angiv da den højeste)?

- AMU (Arbejdsmarkedsudd.) / specialarbejderudd.
Introduktionsforløb til erhvervsfaglig uddannelse
(efg-basisår, 1. skoleperiode).....
Fuldført erhvervsuddannelse
(lærlinge- eller efg-uddannelse).....
Anden erhvervsfaglig uddannelse
(for eksempel social-sundhedsuddannelse).....
Kort videregående uddannelse, under 3 år.....
Mellemlang videregående uddannelse, 3-4 år.....
Lang videregående uddannelse, over 4 år.....

27. Hvad er din nuværende hovedbeskæftigelse (sæt kun et kryds)?

- Selvstændig.....
Medarbejdende ægtefælle.....
Funktionær / tjenestemand.....
Faglært arbejder.....
Ufaglært arbejder 7 specialarbejder.....
På orlov.....
Arbejdsløs (a-dagpenge).....
Kontanthjælpsmodtager (bistandshjælp).....
Pensionist / efterlønsmodtager.....
Hjemmearbejdende husmor / husfar.....
Under uddannelse (inklusive. Lærlinge og elever)..
Andet.....

28. Hvor mange timer arbejder du i gennemsnit om ugen?

- 29 timer eller mindre.....
- 30-36 timer.....
- 37 timer.....
- 38-44 timer.....
- 45 timer eller mere.....

29. Hvordan er din arbejdstid (gerne flere kryds)?

- Fast arbejde i dagtimerne..... gå videre til 32
- Fast arbejde udenfor dagtimerne..... gå videre til 32
- Fleksible og skiftende arbejdstider..... gå videre til 32
- Arbejdet bestemmer arbejdstiden..... gå videre til 32
- Jeg bestemmer selv arbejdstiden..... gå videre til 32

30. Har du et lønnet arbejde ved siden af skolegangen / studierne?

- Ja..... gå videre til 31
- Nej..... gå videre til 34

31. Hvor mange timer bruger du på lønnet arbejde om ugen?

- 1-3 timer.....
- 4-6 timer.....
- 7-9 timer.....
- 10 timer eller mere.....

32. Hvordan adskiller du din hverdag i arbejde og fritid (gerne flere kryds)?

- Tænker ikke på arbejde i min fritid.....
- Tænker af og til på arbejde i min fritid.....
- Tænker ofte på arbejde i min fritid.....
- Tager du arbejde med hjem.....

33. Hvordan er din ansættelse?

- Offentlig (stat, amt, kommune).....
- Privat arbejdsplads.....
- Halv-offentlig arbejdsplads.....
- Selvstændig.....
- Andet.....

34. Hvilket niveau er du aktiv på?

- Motionsniveau.....
- Serieniveau.....
- Divisionsniveau.....

35. Er der kommentarer eller lignende kan de anføres her eller på bagsiden.

Mange tak for besvarelsen.